

Quaestiones et responsiones ad orthodoxos

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ, ἐνὸς τῶν ἐν Χαλκηδόνι χλ' ἀγίων πατέρων, πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις παρά τινος τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐπισκόπων.

Πίναξ αὐτῶν.

ᾠα'. Εἰ εἷς ἐστὶ θεὸς ὁ θεός, δηλὸν ὅτι κατὰ πάντα κέκτηται τὸ ἓν, τὸ ἀπλοῦν ἢ τὸ σύνθετον. πῶς οὖν τοῦ πατρὸς γεννήσαντος καὶ τὰ ἐξῆς; ᾠβ'. Εἰ ἔχει ὁ θεὸς ὑπόστασιν ὑπάρχουσαν ἢ βουλήν ἐνυπάρχουσαν καὶ υἰὸν ἐνυπάρχοντα, πῶς ἐκ τοσοῦτων συγκείμενος ἀπλοῦς ὀνομάζεται; ᾠγ'. Εἰ ἀπλοῦν μὲν τὸ καθ' ἑαυτό, ὡς ἐπὶ τῶν κατὰ γράμματα στοιχείων, οἷον ἰῶτα, σύνθετον δὲ τὸ μεθ' ἑτέρου, οἷον πῖ, πῶς ὁ θεὸς ἀσύνθετος λέγεται; ᾠδ'. Εἰ τῶν θείων ὑποστάσεων ἡ ἔνωσις ἐστὶν ἀδιαίρετος, πῶς δύνανται τρεῖς ὑποστάσεις καὶ τρία ὀνομάζεσθαι πρόσωπα; ᾠε'. Εἰ τὸ μὲν θεὸς τῆς οὐσίας, τὸ δὲ πατήρ τοῦ προσώπου ἐστὶ δηλωτικόν, πῶς ταῦτὸν τὸ λέγειν υἰὸν θεοῦ τῷ λέγειν υἰὸν τοῦ πατρὸς; ᾠς'. Εἰ κατὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν, εἴ τι γέννημα, τοῦτο τῷ γεννήσαντι ὁμοούσιον, πῶς οὐχὶ κατ' αὐτὴν εἴ τι γεγέννηται, μεθ' οὗ ὑπάρχει τοῦ γεννήσαντος καὶ ἐξῆς; 2 ᾠζ'. Εἰ ἡ θεία οὐσία μία καθέστηκε, πῶς τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ἐνοίκησιν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ μόνῳ τῷ θεῷ λόγῳ τινὲς περιάπτουσι καὶ ἐξῆς; ᾠη'. Οἱ λέγοντες ἠνώσθαι τῇ τοῦ δούλου μορφῇ τὸν ἀληθῶς καὶ κυρίως ὄντα υἰὸν, πῶς δυάδι υἰῶν οὐ λατρεύουσιν; ᾠθ'. Εἰ τὸ περιέχον μείζον μὲν ἐστὶ τοῦ περιεχομένου κατ' οὐσίαν, ἦττον δὲ κατ' ἀξίαν, οὐρανὸς καὶ γῆ ἀγγέλων οἶκος καὶ τὰ ἐξῆς. ᾠι'. Εἰ τὸ περιέχον ἐπὶ φρουρᾷ καὶ συντηρήσει ἐστὶ τοῦ περιεχομένου, πῶς ὁ θεὸς περιέχων τὸ πᾶν οὐκ ἐπὶ φρουρᾷ καὶ τὰ ἐξῆς; ᾠια'. Ἐπειδὴ συνεχῶς ὁ κύριος υἰὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τῆς ἀνθρώπου ἑαυτὸν ὀνομάζει, καὶ διὰ τοῦτο πειρῶνται οἱ ἄπιστοι δεικνύναι ὡς ἐκ γαμικῆς συναφείας ὁ δεσποτικὸς γέγονε τόκος καὶ τὰ ἐξῆς. ᾠιβ'. Εἰ οἱ εὐαγγελισταὶ Ματθαῖός τε καὶ Λουκᾶς τὸ κατὰ σάρκα γενεαλογοῦντες τὸν κύριον, ὃ μὲν τὴν κατὰ φύσιν, ὃ δὲ τὴν κατὰ νόμον αὐτοῦ γενεαλογίαν συνέγραψε, πῶς ὁ Λουκᾶς οὐ δείκνυται τῷ Ματθαίῳ μαχόμενος, πλείονας τοὺς κατὰ νόμον τῶν κατὰ φύσιν καὶ τὰ ἐξῆς; ᾠιγ'. Εἰ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὁ ἀδελφὸς τοῦ τελευτήσαντος ἄπαιδος τὴν γυναῖκα λαμβάνων ἐπαιδοποιεῖ ἐξ αὐτῆς κατὰ φύσιν ἑαυτῷ. ᾠιδ'. Εἰ ὁ προλεχθεὶς νόμος πρὸ τοῦ Δαυὶδ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐντέταλτο, πῶς ὁ Ματθαῖος τῶν κατὰ φύσιν πατέρων πρὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ μετ' αὐτὸν ἐπίσης ἐμνημόνευσεν, ὃ δὲ Λουκᾶς τῶν κατὰ φύσιν πρὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ τὰ ἐξῆς; ᾠιε'. Ἐπειδὴ ὁ Ἡσαΐας προφητεύων εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρει "τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται", ἐπὶ δυσδιηγῆτου ἢ ἀδιηγήτου λέγει καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος ἢ τῆς σαρκός; ᾠισ'. Εἰ τὴν ἀρχαίαν λατρείαν ἀνείλεν ὁ θεὸς ὡς μὴ ἀρεσκόμενος αὐτῇ, ἀντεισηγάγε δὲ τὴν χριστιανῶν, πῶς τὴν πλάην κατέλιπεν ἀνεκρίζωτον; 3 ᾠιζ'. Εἰ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι προφήται καὶ ἀπόστολοι προεἶπον καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, πόθεν οἱ κρείττους γνωρίζονται, γεγεννημένης τῆς ἑκατέρων προρρήσεως; ᾠιη'. Εἰ πάντες ἐν τῇ ἀναστάσει οἱ ἡμαρτηκότες κολάζονται, πλέον δὲ οἱ εἰδότες τὸ θέλημα καὶ μὴ ποιήσαντες, τί τὸ κέρδος τοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ Ἑλλήνου; ᾠιθ'. Εἰ πάση δυνάμει ἔσπευσαν οἱ αἰρετικοὶ γνῶναι τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν καὶ οὐκ ἴσχυσαν, πῶς οὐκ ἄδικον τούτους κολάσει ἐμβαλεῖν; ᾠικ'. Εἰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν αἰρετικῶν δυνάμεις καὶ θαύματα ἐνεργοῦνται, πῶς οὐκ ἀνάγκη ἐκ τούτων ἐν τῇ πλάνῃ βεβαιοῦσθαι ἐκείνους; ᾠικα'. Εἰ ἐν τοῖς ἀλγοῦσι καὶ ἡδομένοις τὸ παθητὸν διαδεῖκνυται, τούτων δὲ οἱ ἐν τῇ κρίσει μετέχουσι, πῶς ἀπάθειαν ἐν τῇ ἀναστάσει

κομίζονται; κ̄β̄. Εἰ τροπῆς γνώρισμα τὸ τὰ καλὰ καὶ τὰ φαῦλα λαμβά νειν εἰς ἔννοιαν, πῶς ἄτρεπτοι οἱ κολαζόμενοι, τὴν τῶν δικαίων ἐννοοῦντες ἄνεσιν καὶ τὰ ἐξῆς; κ̄γ̄. Εἰ τὴν γνῶσιν καλοῦ καὶ κακοῦ παρὰ θεοῦ σὺν τῷ εἶναι εἰλήφαμεν, πῶς οὐκ αἴτιος ἑκατέρου ὁ τῆ φύσει ταῦτα ἐνθεῖς πρὸς τὴν αὐτῶν ἐκπλήρωσιν; κ̄δ̄. Εἰ τὰ προλεχθέντα δέδωκεν ὁ θεός, στεφανοῖ δὲ καὶ κολάζει πρὸς ἅ ἕκαστος ἔπραξε, πῶς δικαίως ἀμφοτέρα ποιεῖ, παρ' αὐτοῦ δεδομένα; κ̄ε̄. Εἰ τὰ σωματικώτερον περὶ θεῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ περὶ θεοῦ παρὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα κατὰ ἀλληγορίαν ἔχει τὴν νόησιν, πῶς οὐ μῦθος ἀμφοτέρα; κ̄ς̄. Εἰ διὰ τὴν ἀντίδοσιν τῶν ἐκάστω βεβιωμένων ἀνάστα σις γίνεται, πῶς οὐ περιττῶς τὰ βρέφη ἢ καὶ τὰ ἐν γαστρὶ τε λευτήσαντα ἀναστήσονται; κ̄ζ̄. Εἰ ἐψευσμένον καὶ μάταιον τὸ τῶν αἰρετικῶν ὑπάρχει 4 βάπτισμα καὶ ἡ χειροτονία, πῶς τοὺς τῆ ὀρθοδοξία προσφεύγοντας οὔτε βαπτίζουσιν, οὔτε χειροτονοῦσιν; κ̄η̄. Εἰ οὐχ ἡμαρτεν ὁ Ἰὼβ ἀρασάμενος τὴν ἡμέραν, δῆλον ὅτι ὡς δίκαιος εἰσηκούσθη. τὸν οἰκεῖον ὁ θεὸς ἀνέτρεψε ὄρον καὶ ἀνάγκη ζητεῖν κτλ. κ̄θ̄. Εἰ ἡ τῶν παλμῶν παρατήρησις ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ἀπη γόρευται, διατί ταύτην οἱ βουλόμενοι ἀπωθεῖσθαι οὐ δύνανται; λ̄. Εἰ εἰς θάνατον καὶ φθορὰν οἱ ἀλιεῖς τοὺς ἰχθύας λαμβάνουσι, πῶς εἰς ζωὴν μέλλων ὁ Χριστὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰσα γαγεῖν ἀλιεῖς τοὺς ἀποστόλους ὠνόμασεν; λ̄ᾱ. Εἰ σῶφρονι λογισμῷ τὰς γαμικὰς ἡδονὰς οἱ μοναχοὶ ἀπεστράφησαν, διατί καθ' ὑπνους φαντάζονται; καὶ εἰ τῶν μυ στηρίων δεῖ ἀπέχεσθαι. λ̄β̄. Εἰ τῷ σίτῳ συναυξάνεσθαι τὰ ζιζάνια ὁ Χριστὸς ἀπη γόρευσε, πῶς τὰ ζιζάνια πεπλήθυνται, ὁ δὲ σίτος ἐξέλιπεν; λ̄γ̄. Εἰ πρὸ τοῦ πάθους ὁ κύριος ἠύχετο τηρηθῆναι παρὰ τοῦ πατρὸς τοὺς μαθητάς, μετὰ δὲ ταῦτα Ἰούδας ἀπώλετο, πῶς ἐδέχθη ἡ εὐχή; λ̄δ̄. Εἰ ὁ θεός ἐστι δημιουργὸς τῆς κτίσεως, πῶς τὰ Ἀπολλωνίου τελέσματα ἐν τοῖς τῆς κτίσεως δύνανται μέρεσιν; λ̄ε̄. Εἰ ἐπαιδεύθη Μωυσῆς πάση σοφίᾳ Αἰγυπτίων, πῶς ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ ἀστρολογίαν οὐ μετήει; λ̄ς̄. Εἰ πάντα τὰ ὕδατα αἷμα ὑπὸ Μωσέως γέγονε, πῶς λέγει ἡ γραφή τὸ "ἐποίησαν δὲ καὶ οἱ ἐπαιδοὶ ὡσαύτως"; λ̄ζ̄. Πῶς ὁ Μωυσῆς τὰ τοῦ Ἰωσήφ ὅσα ἐπιφερόμενος ἐναντὶ αὐτῷ ἐνομοθέτησεν, ἀκάθαρτον τὸν ἀπτόμενον νεκροῦ λέγων; λ̄η̄. Εἰ τὴν τῶν Φαρισαίων ἐσχηματισμένην εὐλάβειαν ἐλέγ χων ὁ κύριος ἔλεγεν ὅτι "τάφοι κεκονιαμένοι εἰσὶ", τί ἄτοπον ἐργάζονται Ἕλληνες τοὺς νεκροὺς μυστατόμενοι; λ̄θ̄. Εἰ πεπλήρωτο ὁ οἶκος ἔνθα ὁ κύριος ἦν, πῶς οἱ τὴν ὄροφὴν καθαιροῦντες καὶ τὸν παράλυτον μετὰ τῆς κλίνης καθιέντες τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ οὐκ ἔπληξαν; 5 μ̄. Εἰ ἐκάστω ἀνθρώπῳ ἄγγελος φύλαξ κατέστηκεν, οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐξήσιν καὶ μείωσιν δεχόμενοι, ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυ σμοῦ, ποίαν λειτουργίαν οἱ ἄγγελοι μειούμενοι τότε ἐπλήρουν; μ̄ᾱ. Εἰ νεύματι θείῳ αἰ νεφέλαι τὸν ὑετὸν καταπέμπουσι, διατί οἱ ἐπαιδοὶ ἔνθα βούλονται χαλάζας ἀμέτρους καὶ ὑετοὺς ἀκοντίζουσιν; μ̄β̄. Εἰ θνητὴν ὁ θεὸς τὴν ἡμετέραν ἔκτισε φύσιν, πῶς λέγει ὅτι ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησε; μ̄γ̄. Εἰ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ὡς θνητὴ τὸ οἰκεῖον ἐπὶ γινώσκει πέρασ, ὁ δὲ ἐκάστου χρόνος οὐ κατὰ τινὰ ἐστὶν ὄρον, πῶς τῷ Ἐζεκία προσετέθη χρόνος; μ̄δ̄. Καὶ ὥραις καὶ ἡμέραις τὰ καθ' ἡμᾶς οὐ κατέχεται· πῶς ἐν τῷ γάμῳ εἶπεν ὁ κύριος "οὐπω ἦκει ἡ ὥρα μου" καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς "οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα"; μ̄ε̄. Εἰ καθὼς φασὶ τινες ὅτι ὁ κατακλυσμός οὐκ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ γέγονεν, ἀλλ' ἔνθα οἱ ἄνθρωποι ὤκουν, πῶς λέγει ὅτι ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπάνω πάντων τόπων; μ̄ς̄. Εἰ πάντων τῶν ἀλόγων δημιουργὸς ἐστὶν ὁ θεός, διατί τὰ μὲν αὐτῶν καθαρὰ τὰ δὲ ἀκάθαρτα ἡ γραφή προσηγόρευσε; μ̄ζ̄. Εἰ ἀποχὴν καὶ μετάληψιν ἀκαθάρτων καὶ καθαρῶν μό νοις διηγόρευται τοῖς Ἰσραηλίταις, πῶς καὶ οἱ ἐν τῇ νέᾳ μετὰ ληψιν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων γινώσκουσιν; μ̄η̄. Εἰ τὸ σκεῦος, ὅπερ ὁ Πέτρος ἐθεάσατο, εἶχε πάντα τὰ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα πετεινὰ καὶ τετράποδα, πῶς οὐ δείκνυται πάντα

ἀπαγορεύσας ἀκάθαρτα; ἡ-θ'. Εἰ τὸ θεῖον τροπῆς ἀνεπίδεκτον, διατί περὶ τῆς χρίσεως τοῦ Σαοῦλ λέγει μεταμελεῖσθαι καὶ περὶ τῆς Νινευὶ ὅτι μετενόησεν; ἡ-ν'. Εἰ τὸ Ἰωάννου βάπτισμα μὴ κατὰ νόμον ἦν, πῶς οὐκ ἦν παράνομον; ἡ-α'. Εἰ πιστώσασθαι τοὺς μαθητὰς ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Χριστοῦ ἠβούλετο, ὅτε ἀπέστειλεν αὐτούς, διατί μὴ κατὰ ἀπόφασιν ἀλλὰ κατὰ πεῦσιν αὐτούς τῷ Χριστῷ προσήγαγεν; β-ἡ-β'. Εἰ πάντας ἔλκειν πρὸς ἑαυτὸν ὁ δεσπότης Χριστὸς μετὰ τὴν οἰκείαν ὑψωσιν ἐπηγγείλατο, πῶς οὐ πάντες τῇ εἰς αὐτὸν πίστει προσέδραμον; ἡ-γ'. Εἰ ἐν τοῖς δαιμονῶσιν οἱ δαίμονες διηνεκῶς κατοικοῦσι, πῶς ἑτέροις κατασκευάζουσι βλάβας; ἡ-δ'. Εἰ μόνου θεοῦ ἐστὶν ἰσχὺν καὶ ζωὴν διδόναι τοῖς σώμασι, πῶς τοῦτο ποιοῦσιν οἱ δαίμονες ἰσχὺν παρέχοντες, ὥστε δεσμὰ διαρρήσσειν; ἡ-ε'. Εἰ τῶν μερῶν τῆς κτίσεως οἱ δαίμονες οὐκ ἐξουσιά ζουσι, πῶς τῶν χρησμῶν αὐτῶν παρακουσθέντων τοῖς Ἑλλησι τι μωρίαν ἐπήγαγον; ἡ-ς'. Εἰ ἐν τῇ κιβωτῷ δύο δύο καὶ ἑπτὰ ἑπτὰ εἰσηνέχθησαν ἄλογα, πῶς οὐ δ' καὶ ιδ' εἰσηνέχθησαν; ἡ-ζ'. Ἐπειδὴ τὴν τῶν πολυομμάτων ὀπτασίαν Ἡσαΐας καὶ Ἰεζεκιήλ ἐθεάσαντο, ἄρα ἀμφοτέροις ἔν τι ἀποκαλύπτεται; ἡ-η'. Διατί ἐπὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὁ θεὸς κατακέχρηται τῷ "υἱὲ ἀνθρώπου", ὅπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων προφητῶν οὐκ ἐποίησε, καὶ εἰ ἀληθῶς ἀνέστη τὰ ὀσῶ ἃ ἐθεάσατο; ἡ-θ'. Εἰ καλὰ τὰ τοῦ βίου πάντα, διατί οἱ τούτων ἀπεχόμενοι ἐπαινοῦνται ἐν ταῖς γραφαῖς; ζ-'. Εἰ ἐν τοῖς στοιχείοις οὐ πρόσεστιν αἴσθησις, διατί Μωσῆς καὶ Ἡσαΐας τούτοις διαμαρτύρεται; ζ-α'. Διατί ὁ κύριος ἔλεγε τῇ Μαριάμ "μὴ μου ἄπτου" καὶ τοῖς μαθηταῖς μετὰ τοῦτο ἐπέ(τρεπε) τοῦτο ποιεῖν; ζ-β'. Τίς ἢ ἀπόδειξις τοῦ μόνα δύο θηρία τε καὶ κτήνη ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ παρῆχθαι; ἐπειδὴ τοῦτο τινες τῶν εὐσεβῶν εἰρήκασιν. ζ-γ'. Ἐπειδὴ πάλαι μὲν οἱ παῖδες τὸ "ὠσαννὰ" ὕμνου, ἡμεῖς δὲ τὸ "ἀλληλούια" νῦν, τίς ἐστὶν ἢ τούτων ἐρμηνεία; ζ-δ'. Εἰ ἄτρεπτον τὸ θεῖον, πῶς βλασφημούμενον καὶ εὐφη μούμενον τὰς ἀμοιβὰς ἀμφοτέροις πολλάκις ἀξίως ἀποδίδωσι; ζ-ε'. Εἰ εὐσεβεῖ ζήλω τὰς ἐγγαστριμύθους Σαοῦλ ἀνεῖλε, διατί 7 παρ' αὐτῶν ἐζήτει πρόρρησιν, καὶ εἰ τῶντι ἐκείνη τὸν Σαμουὴλ ἀνήγαγε; ζ-ς'. Εἰ ἄρρεν καὶ θῆλυ χάριν παιδοποιίας ἐκτίσθη, ταύτης ἐν τῇ ἀναστάσει οὐ γινομένης, ἄρα ἀνιστάμενοι οἱ ἄνθρωποι τὴν τῶν παιδογόνων ἔχουσι μορίων διάπλασιν; ζ-ζ'. Εἰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν ὁ Μωσῆς τῷ λαῷ προεφήτευσεν, διατί μετ' ὧδῆς αὐτὰ ἔλεγεν; ζ-η'. Εἰ χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖα ἐστὶν ἢ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, διατί μὴ ὑπὸ εὐσεβῶν, ἀλλ' ὑπὸ ἐναντίων ἢ ταύτης γεγένηται εὗρεσις; ζ-θ'. Εἰ τὰ τελευτῶντα βρέφη ἔπαινον ἢ ψόγον οὐκ ἔχουσι, τίς ἢ διαφορὰ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν βαπτισθέντων καὶ μὴ βαπτισθέντων; ο-'. Εἰ δύο οὐρανῶν ὁ Μωσῆς διδάσκει γένεσιν, πῶς ἢ γραφὴ πλειόνας οὐρανούς μέμνηται; ο-α'. Εἰ πάντων τελείαν πρόγνωσιν ἔχει ὁ Χριστός, πῶς οὐκ ἔστιν αἴτιος τῆς τοῦ Ἰούδα προδοσίας καὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἀρνήσεως; ο-β'. Εἰ ἐν τῇ νυκτὶ ὁ ἥλιος ἀποκρύπτεται, πῶς οὐ σφαῖρα ὁ οὐρανὸς δείκνυται; ο-γ'. Εἰ διὰ τὸ σφαῖραν ὄντα κινεῖσθαι τὸν οὐρανὸν ἐν τόπῳ ἐστὶ, πῶς διὰ τὸ καμάραν πεπηχθαι, ἢ ὡς δέρριν ἐκτετάσθαι, οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν; ο-δ'. Εἰ ἢ διαφορὰ κατὰ τὰς μορφὰς χρήσιμος ἐνταῦθα διὰ τὰς χρεῖας καὶ τὰ συναλλάγματα, πῶς ἐν τῇ ἀναστάσει οὐκ ἄχρη στος αὕτη; ο-ε'. Εἰ μόνος ἀθάνατος ὁ θεός, πῶς ἄληθες τὸ "πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα"; ο-ς'. Ἐν τῇ δ' ἡμέρᾳ οἱ φωστῆρες ἐγένοντο καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν συνίσταται. ο-ζ'. Πῶς ἄρα δεῖ νοεῖν τὸ "ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ"; δίδαξον. ο-η'. Εἰ ὡσπερ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους γ' ἡμέρας, 8 οὕτω καὶ ὁ κύριος ἐν τῇ γῆ, πῶς οὐ δοκῆσει ὁ θάνατος αὐτοῦ γέγονε; ο-θ'. Ἐπειδὴ τινες τὴν τοῦ κυρίου παράδοσιν τῇ τετράδι λέγουσι γεγονέναι, τίς ἢ ἀπόδειξις τῆς ἡμέρας, ἐν ἣ ἢ παράδοσις γέγονε; π-'. Εἰ μὴ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἢ ψυχὴ, διατί ἐκχυθέντος ἐκείνου τὸ ζῶον ἀπόλλυται; π-α'. Διατί ὁ ζ' ἀριθμὸς ἐναλλαγὴν δέχεται; καὶ γὰρ ἐν σαββάτῳ ὡς τὰ πολλὰ ὁ ἀὴρ μεταβάλλεται

καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἡλικία ἐν τούτῳ τῷ ἀριθμῷ λαμβάνει κτλ. π̄β̄. Εἰ τὸ χαίρειν καὶ γαυριᾶν ἐν τοῖς χαρίσμασιν ἀπηγό ρευται ὡς ὑπερηφανίας ποιητικόν, πῶς οὐκ ἀνωφελῆ τὰ χαρίσματα; π̄γ̄. Ἐπειδὴ τὴν τοῦ κόσμου σύστασιν #22ς ἔτη πολλοὶ λέγουσιν, εἰ ἀληθές ἐστι δίδαξον. π̄δ̄. Εἰ τότε ἄφθονος ἕκαστος δείκνυται, ὅτε τοῖς πλησίον εὖ ποιεῖ, πῶς οὐ φθονερὸς ὁ θεός, πάντας δυνάμενος ποιῆσαι θεοὺς καὶ μὴ ποιήσας; π̄ε̄. Εἰ τὸ καλὸν ὅτε συγκρίνεται τῷ κακῷ, φαίνεται καλόν, καλὸν δὲ ὁ κόσμος, κακὸν δὴλον ὅτι ὁ μὴ κόσμος. π̄ς̄. Εἰ διὰ τὸ νενικῆσθαι τὸν ἑλληνισμὸν ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐλπίδα οὐκ ἔχει ὁ ἑλληνισμὸς ἀνακλήσεως, πῶς πάλαι ὑπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ κτλ; π̄ζ̄. Εἰ ἕως τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως ἡ ψυχὴ τῶν πρακτέων τὰς ἀμοιβὰς οὐ κομίζεται, ἐν ποίᾳ ἄρα ταύτης ἐξετάζεται καταστάσει μέχρι τῆς ἀναστάσεως; π̄η̄. Καὶ εἰ οὐκ ἔστι πρὸ τῆς ἀναστάσεως τῶν ἔργων ἀντίδοσις, ποῖον τῷ ληστῇ προσέγεγονεν ὄφελος εἰς τὸν παράδεισον, αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εἰσαχθείσης; π̄θ̄. Εἰ τῇ συνεργίᾳ τῶν τοῦ σώματος αἰσθήσεων τῶν αἰσθητῶν ἡ ψυχὴ λαμβάνει τὴν αἴσθησιν, πῶς οὐκ ἀναισθητεῖ ἡ ψυχὴ χωρισθεῖσα τὴν αἴσθησιν; 9 π̄ς̄. Εἰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ὁ θεὸς τὸν Δαυὶδ εἶναι ἀπεφήνατο, πῶς μοιχείαν καὶ φόνον εἰργάσατο; π̄ᾱ. Εἰ πάντων βασιλέων Ἰούδα θερμότερον ζῆλον ὁ Ἰωσίας ἐπεδείξατο, τὰς στήλας συντρίψας καὶ τοὺς ναοὺς καὶ βωμοὺς καταστρέψας, ζίφει ἐτελεύτα καὶ υἱοὶ αὐτοῦ ἠχμαλωτεύθησαν. π̄β̄. Πῶς οὐκ ἔπταισεν Ἐλισσαῖος δι' ἀρᾶς θανατώσας τοὺς παῖδας; π̄γ̄. Εἰ πᾶσα ἀπελήλαται πλάνη διὰ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, πῶς διὰ τῶν ἐγγαστριμύθων οἱ δαίμονες φθέγγονται; π̄δ̄. Εἰ οὐδαμοῦ ὀνόματα τῶν δαιμόνων ἡ γραφὴ λέγει, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ τοῦ Βεελζεβούλ ὡς ἐγνωσμένον ὄνομα ὠνόμαζον; π̄ε̄. Εἰ ταῖς τῶν ἀλόγων θυσίαις θεὸς οὐχ ἡδεται, πῶς πρὸ τοῦ νόμου θεὸς τῷ Νῶε προσέτατε θύειν, καὶ μάλιστα εἶδω λικαὶ μηδέπω οὔσαι θυσίαι; π̄ς̄. Εἰ διπλοῦν τὸ ἐν Ἠλίᾳ χάρισμα αἰτήσας Ἐλισσαῖος ἠκούσθη, πῶς οὔτε ἀπλᾶ τὰ ἔργα ἐποίησεν; π̄ζ̄. Εἰ τότε ἐστὶ τελεία ἀνάστασις, ὅτε ὁ τέλειος ἀνίσταται ἄνθρωπος, πῶς μετὰ τὸ δεσποτικὸν πάθος πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθη; π̄η̄. Τί ἐρμηνεύεται τὸ ὑφὶ τὸ γόμορ τὸ νέβελ ὁ στατήρ ἡ δραχμὴ καὶ τὰ λοιπά; π̄θ̄. Εἰ πρὸ τῆς τοῦ βαπτιστοῦ σφαγῆς ὁ Χριστὸς ἐθαυματούργει, πῶς μετὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Ἡρώδης, ὅτι "ὄν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτος ἀνέστη καὶ θαυματούργει"; π̄ρ̄. Εἰ ὁ Χριστὸς γεννηθεὶς κατὰ σάρκα ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, πῶς λέγει ἡ γραφὴ, ὅτι "οὐδεὶς ἐστὶ τῶν γεννηθέντων, ὃς οὐχ ἡμαρτε"; π̄ᾱ. Εἰ εὐσεβεῖ λογισμῷ οἱ πατριάρχαι ἑαυτοῖς καὶ τοῖς παισὶν ἐκ τῆς ἰδίας συγγενείας γαμετὰς εἰλήφασι, πῶς Ἰωσήφ καὶ Μωυσῆς ἀλλοφύλους ἠγάγοντο; 10 π̄β̄. Εἰ πρὸ τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ οὐδενὸς ἐθεάσατο θάνατον, πῶς ὄν οὐκ εἶδεν ἀπειληθέντα ἐδειλίασε; π̄γ̄. Τί διαφέρουσι πρὸς ἄλληλα τὰ παρὰ τῆς γραφῆς λεγόμενα κρίματα καὶ δικαιώματα καὶ μαρτύρια καὶ νόμος καὶ ἐντολαὶ δίδαξον. π̄δ̄. Εἰ τὰ νῶτα τοῦ οὐρανοῦ πεφόρτῳται ὕδασι διὰ τὴν πυρῶδη τῶν φωστήρων οὐσίαν, πῶς ἀληθεύουσιν οἱ τοῦτο λέγοντες, τῶν φωστήρων οὐκ ἐν οὐρανῷ κτλ; π̄ε̄. Εἰ ὡς βιβλίον ὁ οὐρανὸς εἰλίσσεται καὶ τὰ ἄστρα ὡς φύλλα ἐν τῇ β' παρουσίᾳ πίπτουσι, πῶς οὐ παντελὴς ἀπώλεια τοῦ στερεώματος δείκνυται; π̄ς̄. Εἰ διὰ τὴν ἡμετέραν χρείαν ἡ κτίσις γέγονεν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτοι ἀνιστάμεθα καὶ ἀνενδεεῖς, πῶς οὐκ ἄχρηστος ἡ τῆς κτίσεως ἀφθαρσία; π̄ζ̄. Εἰ τοῖς ἐν γνώσει καλῶς πραττομένοις ἀμοιβαὶ ἀποδίδονται, πῶς τὰ ἐπὶ Ἡρώδου ἀναιρεθέντα νήπια ἀμοιβῶν ἀπολαύσουσι; π̄η̄. Εἰ ἡ χάρις διὰ τὰ πταίσματα συγχωρεῖν λέγεται χάρις, πῶς μᾶλλον ἐν τῷ νόμῳ τοῦτο εὐρίσκεται, διὰ τῶν περιπραντηρίων τὰ πταίσματα καθαιρόμενοι; π̄θ̄. Εἰ τὸν φοβούμενον ὁ κύριος ἀτελεῖ ἐν τῇ ἀγάπῃ φησὶν, πῶς πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει "φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γενένη ἀπολέσαι δυνάμενον"; π̄ῑ. Εἰ τὰς τῶν ἀλόγων θυσίας ὁ θεὸς προσέταξε γίνεσθαι, ὥστε τὴν περὶ αὐτῶν τιμὴν δείκνυσθαι, πῶς οὐχ

Ἕλληνες τι μιώτεροι ἄνθρωποι θύοντες; ῥ-ι-α-'. Εἰ πρὸς σύστασιν τοῦ ἀληθῆ εἶναι τὴν τῶν ὀρθοδόξων λατρείαν τὴν τῶν θαυμάτων χάριν δεδώρηται ὁ Χριστός, διατί αἰρετικοὶ ἐν αὐταῖς λατρεύσαντες, ἡνίκα κτλ; ῥ-ι-β-'. Εἰ μελέτη λογικὸς ἅπας τὴν γνῶσιν κομίζεται, γνῶσεως δὲ νόμος τῶν μειζόνων προτάττειν τὰ ἥσσονα, πῶς ἡμεῖς ἀνακολούθως πρὸ τῶν ἥσσόνων κτλ; 11 ῥ-ι-γ-'. Εἰ περιττὸν καὶ λείπον ἐν τῷ σώματι ἡμῶν ὁ δημιουργὸς οὐ πεποίηκε, διατί ὡς περιττὸν τὸ τῆς ἀκροβυστίας μέρος τῶν Ἰουδαίων περιετέμετο; ῥ-ι-δ-'. Εἰ ὁ τὰ κατὰ δύναμιν προσταχθεὶς ποιῆσαι, ἔπαινον ποιήσας κομίζεται, δηλὸν ὅτι ὁ τὰ ὑπὲρ δύναμιν μὴ ποιήσας ἐπιτάγματα ἀνεύθυνός ἐστιν. ῥ-ι-ε-'. Εἰ ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων χώραν μετανοίας ὁ νόμος οὐ δίδωσιν, ἀλλ' ἐπάγει κίνδυνον ἀπαραίτητον, πῶς μοιχείαν καὶ φόνον ὁ Δαυὶδ ἐργασάμενος συγγνώμης ἠξιώται; ῥ-ι-'. Εἰ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκαία ἡ τῆς εὐχῆς βοήθεια, ταύτης δὲ οὐκ ἔδειτο ὁ δεσπότης Χριστός, πῶς συχνότερον ταύτη ὁ κύριος ἐκέχρητο; ῥ-ι-ζ-'. Εἰ πάντων ἀνθρώπων μίαν ἔχει ἡ σὰρξ μίαν ἡ ψυχὴ οὐσίαν, πῶς ὁ μὲν ἀργὸς ὁ δὲ ὀξύς κάθηται; ῥ-ι-η-'. Εἰ ὑπὸ τῶν ἀπίστων πρὸς ἀπάτην εὐρέθη τὰ ἄσματα, τοῖς δὲ ἐν νόμῳ διὰ τὴν νηπιότητα, διατί οἱ ἐν τῇ χάριτι τούτοις κέχρηται; ῥ-ι-θ-'. Εἰ συγγνώμην ἡ ἀκούσιος ἔχει ἄγνοια, πῶς οἱ ἐξ ἄγνοίας τὸν Χριστὸν σταυρώσαντες Ἰουδαῖοι ἀνυποπίστων δεινῶν ἐπειράθησαν; ῥ-κ-'. Εἰ πάντες μέλλουσιν οἱ ἀποθανόντες ἀναστήσεσθαι, πῶς πληρωθήσεται τὸ κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς τὸν κύριον; ῥ-κ-α-'. Εἰ οἱ καταλιμπάνοντες πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ ἀδελφοὺς καὶ τὰ λοιπά, ἑκατονταπλασίονα λήψονται, ἄρα καὶ γυναικας ῥ' ἀπολήψονται; ῥ-κ-β-'. Εἰ πρὸς σύστασιν τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως ὁ ἀπόστολος τῷ κατὰ τὰ σπέρματα ὑποδείγματι ἐχρήσατο, πῶς οἱ καιόμενοι καὶ τεμνόμενοι ἀναστήσονται; ῥ-κ-γ-'. Εἰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραὴλ δόξαν καὶ τρυφήν καὶ ἄνεσιν ἐπίγειον οἱ ἀπόστολοι ὑπέλαβον, διατί ὁ κύριος αὐτοὺς οὐ διωρθώσατο, ἀλλ' εἶρηκεν "οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι"; 12 ῥ-κ-δ-'. Εἰ τὸ τέλειον τότε νοοῦμεν, ὅτε πάντα κέκτηται τέλεια, πῶς ὁ θεὸς προϋπάρχων τῆς κτίσεως μετ' αὐτὴν τὸ δημιουργὸς προσέλαβεν ὄνομα; ῥ-κ-ε-'. Εἰ τὸ δυνάμει τι εἶναι ἔλαττόν ἐστι τῇ ἐνεργείᾳ, πῶς ὁ τῆς τοῦ κόσμου ποιήσεως, ποιητῆς ὢν δυνάμει οὐκ ἐνεργεία, ἐλαττώσει οὐχ ὑποπίπτει; ῥ-κ-ς-'. Εἰ τὸ κλίνειν γόνυ ἐν ταῖς εὐχαῖς τῶν ἐσώτων μᾶλλον θεῷ οἰκείῳ, διατί ἐν ταῖς κυριακαῖς καὶ τὸ πάσχα ὄλον μέχρι τῆς ν' γόνυ οὐ κλίνουν οἱ εὐχόμενοι; ῥ-κ-ζ-'. Εἰ ἐκ τοῦ τάφου Χριστὸς ἀναστὰς τὰ ἐντάφια κατέλιπε, πῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὔτε γυμνὸν οὔτε ἄλλοθεν αὐτὸν ἀμφιασθέντα ἢ γραφὴ ἱστορεῖ; ῥ-κ-η-'. Εἰ σῶμα παχυμερὲς θυρῶν κεκλεισμένων ἀδύνατον εἰσελθεῖν, πῶς εἰσῆλθεν ὁ κύριος; καὶ εἰ τοῦτο ἐγένετο, πῶς τὸν λίθον ὁ ἄγγελος κυλίσας ἀνέστη ὁ κύριος; ῥ-κ-θ-'. Εἰ πάσης τῆς κτίσεως δεσπότης ὁ θεὸς ὑπάρχει, διατί πρὸς μόνον τὸ ἀνατολικὸν κλίμα τὰς προσευχὰς ποιοῦμεν καὶ οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ, κατὰ τὸν ἀπόστολον; ῥ-λ-'. Εἰ μήτε τῶν ἀπὸ τῶν δένδρων καρπῶν μήτε κρεῶν οἱ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἦσθιον, πῶς Κάϊν καὶ Ἄβελ ὁ μὲν ἀπὸ τῶν καρπῶν ὁ δὲ ἀπὸ τῶν στεάτων θυσίας προσέφερον; ῥ-λ-α-'. Εἰ βασιλεία θεοῦ ἐστὶν ἡ ἀνάστασις, δίκαιοι δὲ καὶ ἀμαρτωλοὶ ταύτης ἀξιοῦνται, πῶς ὁ ἀπόστολος πόρνους καὶ μοιχοὺς ταύτης ἀποτυχεῖν ἔφησε; ῥ-λ-β-'. Τίς ἡ διαφορὰ ἀναθέματος καὶ καταθεματισμοῦ δίδαξον. ῥ-λ-γ-'. Εἰ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων τὸ καλλιστόν ἐστὶν ὁ θεός, τὸ δὲ κακυνόμενον τὸ πάντων ἐστὶ χειρίστον, πῶς οὐ πάσης τῆς κτίσεως ὁ ἄνθρωπος χειρίστον, μόνος κακούμενος; ῥ-λ-δ-'. Εἰ τῆς ἐκάστου βιώσεως προγνώστης ἐστὶν ὁ θεός, διατί μὴ τῶν εὐσεβῶν τὰς ψυχὰς ἐν εὐσθενέσιν εἰσώκισε σώμασιν; ῥ-λ-ε-'. Εἰ κακὸν ἀντὶ κακοῦ καὶ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας 13 ἀντιδιδόναι ὁ ἀπόστολος ἀπηγόρευσε, πῶς αὐτὸς ἐναντία ἐποίησε τὸν ἀρχιερέα ὑβρίσας καὶ τὸν Ἀλέξανδρον; ῥ-λ-ς-'. Εἰ καὶ κατὰ τόνδε τὸν βίον ἐν εὐπραγίαις, ὡς τοὺς κατὰ τὸν Ἀβραάμ, ὁ θεὸς ἀμείβεται, πῶς καὶ τοὺς εἰδωλολάτρας εὐπραγοῦντας

μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας εἶασε; ῥ-λ-ζ´. Εἰ ὁ τὸ ψεῦδος λαλῶν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔστι, πῶς ἔξω μέμφεως ὁ Ἰακώβ νομισθῆσεται τῷ πατρὶ ψευσάμενος καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ εὐλογίαν κλέψας; ῥ-λ-η´. Εἰ τὸ μὴ πληροῦν τὸν νόμον καὶ ἔξω τῆς Ἱερουσα λῆμ ποιεῖν τι παρανομία νενόμισται, πῶς οἱ ἐν Βαβυλῶνι οὐ παρηνόμουν προσευχόμενοι; ῥ-λ-θ´. Εἰ ἐξ ἀρχῆς πόλεμοι καὶ ἀκοαὶ πολέμων ἀεὶ γίνονται, πῶς ὁ κύριος ὡς ξένα τινὰ ταῦτα πρὸ τῆς συντελείας εἶρηκε γίνεσθαι; ῥ-μ´. Εἰ τὰ καθόλου στοιχεῖα τῆς κτίσεως ἐθεοποίησαν ἄνθρωποι, ὁ δὲ θεὸς κατ' αὐτῶν ἀπεφίγητο λέγων "θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν", ἄρα καὶ τὰ στοιχεῖα ἀπολοῦνται; ῥ-μ-α´. Εἰ ὁ ἀποστέλλων ἔνθα οὐκ ἔστιν ἀποστέλλει, ὁ θεὸς ἀπερίγραπτον ἔχων φύσιν καὶ πανταχοῦ παρών, πῶς ἀποστέλλεται; ῥ-μ-β´. Εἰ τὰ Σεραφὶμ ἀτενίσαι εἰς τὴν τοῦ θεοῦ μὴ δυνάμενα δόξαν καλύπτει τὰ πρόσωπα, πῶς τὰ πολυόμματα ἀτενίσαι οὐκ ἠδύνατο; ῥ-μ-γ´. Εἰ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν ὑποχείριοι Ἰουδαῖοι χριστιανοῖς ἐγένοντο, πῶς οἱ αἰρετικοὶ καὶ αὐτοὺς τοὺς χριστιανούς ὑποχειρίους λαβόντες κολάσει ὑπέβαλον; ῥ-μ-δ´. Εἰ ὄριον τῆ ψάμμω ὁ κύριος τῆ θαλάττῃ ἐποίησε, πῶς ἐν διαφόροις ὑπερβαίνει τόποις; ῥ-μ-ε´. Εἰ τὸ γινόμενον θέλημα τὴν δύναμιν τοῦ θέλοντος δείκνυσι, πῶς ὁ παντοδύναμος θεὸς πάντας θέλων σωθῆναι οὐ σῶζονται κτλ; 14 ῥ-μ-ς´. Εἰ προοίμιον καὶ μεσότης καὶ πέρασ ἢ φθορὰ τῶν σωμάτων ἐν τῇ γαμικῇ ὁμιλίᾳ καθέστηκε, πῶς ὁ θεὸς ἄφθαρτος ὢν γαμικῶς συνάπτεσθαι τοῖς πιστοῖς ἐπηγγείλατο; ῥ-μ-ζ´. Εἰ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ περὶ ἡμᾶς θείω ὄρω ἔχει τὴν σύστασιν, πῶς οὐ μάτην ἐν καιρῷ ἀνομβρίας εὐχόμεθα, τοῦ θείου ὄρου ἅπαντα περιέχοντος; ῥ-μ-η´. Εἰ ἡ τοῦ σαββάτου ἀργία τῆς τοῦ θεοῦ καταπαύσεως παρὰ δέδοται, πῶς οὐ χρονικὴν τὴν τοῦ ἐργάζεσθαι ἐνέργειαν δείκνυσι; ῥ-μ-θ´. Εἰ τὸ ἀναιρούμενον ὑπὸ τοῦ ἀναιροῦντος ἀπόλλυται καὶ πολλὰ τὰ ἐν τῇ κτίσει οὐ μόνον πρὸς ἄλληλα ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, πῶς πάντα καλά εἰσιν; ῥ-ν´. Εἰ τὴν φαυλότητα φθόνω τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ὁ ἐχθρὸς κατεργάζεται μηχανώμενος, ταῖς μελλούσαις ὑποβάλλειν κολάσσει βουλόμενος, πῶς οὐ μὴ φαυλότητι φύσεως τὰ ἄλογα ἀεὶ τὰ φαῦλα μετέρχονται; ῥ-ν-α´. Εἰ τὸν νόμον τοῖς Ἰσραηλίταις ὁ θεὸς διὰ Μωσέως ἔπεμψε, πῶς ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ νόμος καὶ νομοθέτης ὁ Μωσῆς ὀνομάζεται; ῥ-ν-β´. Εἰ ἀληθινὸς ἔστιν ὁ Χριστὸς ὁ τὴν πρᾶξιν καὶ κλῆσιν ἐπιδεικνύμενος, Ἐμμανουὴλ δὲ αὐτὸν ἢ γραφῇ προσηγόρευσε, πῶς οὐδαμοῦ Ἐμμανουὴλ ἐκλήθη; ῥ-ν-γ´. Εἰ τὸ τοὺς γονέας ἀθετεῖν ἀπηγόρευται, πῶς ὁ Χριστὸς τοὺς ἑαυτοῦ γονέας ἀθετήσας ἀναμάρτητος δείκνυται; ῥ-ν-δ´. Εἰ πρὸ τοῦ τάφου ἡ Μαρία τὸν κύριον τῷ μύρῳ ἤλειψεν, πῶς ἡμεῖς πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐλαίω χριόμεθα, ὕστερον δὲ τῷ μύρῳ σφραγιζόμεθα; ῥ-ν-ε´. Εἰ δίκαιος ὁ τὸν ἡμαρτηκότα τιμωρούμενος, πῶς δίκαιος ὁ θεὸς ὁ διὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Δαυὶδ τοιοῦτον λαὸν θανατώσας; ῥ-ν-ς´. Εἰ κληρονόμον ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς διὰ παραβολῆς ὄνομάζει, τοῦτον δὲ Ἰουδαῖοι ἐπιγνόντες ἐσταύρωσαν, πῶς ὁ Χριστὸς καὶ ὁ ἀπόστολος ἄγνοιαν αὐτοῖς τοῦ τολμήματος ἐμαρτύρησεν; 15 ῥ-ν-ζ´. Εἰ μόνος ὁ Χριστὸς τὸν νόμον ἐξεπλήρωσε, πῶς ἐπορεύοντο ἐν τῷ νόμῳ ἄμεμπτοι ὅτε Ζαχαρίας καὶ ἡ Ἐλισάβετ; ῥ-ν-η´. Εἰ ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ ἀνώτερος καὶ θεοὺς ἢ γραφῇ τοὺς ἀνθρώπους ὀνομάζει, πῶς οὐκ ἀρμόζει καὶ τοὺς ἀγγέλους θεοὺς ὀνομάζεσθαι; ῥ-ν-θ´. Εἰ ὑπερναβέβηκε μὲν τὸ θεός, ὑποβέβηκε δὲ τὸ ἄνθρωπος, πῶς οὐκ ἀτάκτως ὁ ἄνθρωπος θεὸς προσηγόρευται; ῥ-ξ´. Εἰ δι' ὧν ἡ σὰρξ, διὰ τούτων καὶ τὸ αἷμα συνίσταται, διατὶ τὴν μὲν τῆς σαρκὸς βρῶσιν ὁ θεὸς ἐπιτρέπει, τὴν δὲ τοῦ αἵματος κωλύει;

17 ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ, ἐνὸς τῶν ἐν Χαλκηδόνι χλ' ἁγίων πατέρων, πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ ἐπερωτήσεις παρά τινος τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐπισκόπων.

Α'. Ἐρώτησις. Εἰ εἷς ἐστὶ θεὸς ὁ θεός, δῆλον ὅτι κατὰ πάντα κέκτηται τὸ ἔν, τὸ ἀπλοῦν ἢ τὸ σύνθετον, τὸ θνητὸν ἢ τὸ ἀθάνατον, τὸ γεννητὸν ἢ τὸ ἀγέννητον, τὸ γεννᾶν ἢ μὴ γεννᾶν· πῶς οὖν, τοῦ μὲν πατρὸς γεννήσαντος καὶ τοῦ υἱοῦ μὴ γεννηθέντος, καὶ τοῦ υἱοῦ μὲν γεννηθέντος, τοῦ δὲ πατρὸς μὴ γεννηθέντος, καὶ τοῦ πνεύματος μὴ γεννήσαντος μηδὲ γεννηθέντος, δύναται εἷς θεὸς καλεῖσθαι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοσαύτην τοῦ γεννᾶσθαι ἢ τοῦ μὴ γεννᾶσθαι καὶ τοῦ γεννᾶν ἢ μὴ γεννᾶν τὴν ἐναντίωσιν κεκτημένου; Ἀπόκρισις. Εἷς ἐστὶν ὁ θεὸς τῆ συνυπάρξει τῶν θείων τριῶν ὑποστάσεων, τῶν διαφερουσῶν ἀλλήλων οὐ τῆ οὐσία, ἀλλὰ τοῖς τῆς ὑπάρξεως τρόποις· ἡ διαφορὰ δὲ τῶν τῆς ὑπάρξεως τρόπων οὐ διαιρεῖ τὸ ἔν τῆς οὐσίας, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας καὶ τοῦ Σῆθ εἷς ἐστὶ μὲν ὁ τῆς οὐσίας λόγος (ψυχὴ 18 γὰρ λογικὴ καὶ σῶμα θνητόν), τρόποι δὲ τῆς ὑπάρξεως διάφοροι (ὁ μὲν γὰρ Ἀδὰμ γέγονεν ἀπὸ τῆς γῆς, ἡ δὲ Εὕα ἐκ τῆς πλευρᾶς, ὁ δὲ Σῆθ ἐκ τοῦ σπέρματος) καὶ ἐν τοῖς διαφόροις τῆς ὑπάρξεως τρόποις μένει ὁ τῆς οὐσίας λόγος εἷς, ἀδιαίρετός τε καὶ ἀπαράλλακτος, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ τῆ ταυτότητι τῆς τῶν προσώπων οὐσίας εἷς θεὸς πεπίστευται ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· οὐδὲν γὰρ συντελεῖ πρὸς τὸν τῆς οὐσίας λόγον ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως. τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων ὡσαύτως ἀπαραλλάκτως λεγόμενα, ἐν τούτοις νόει τὸ ἔν τῆς οὐσίας· τὰ δὲ μὴ ὡσαύτως, ταῦτα νόει τῷ τρόπῳ τῆς τῶν προσώπων ὑπάρξεως.

Β'. Ἐρώτησις. Εἰ ἔχει ὁ θεὸς ὑπόστασιν ὑπάρχουσαν ἢ καὶ βουλήν ἐνυπάρχουσαν καὶ υἱὸν ἐνυπάρχοντα, πῶς ἐκ τοσοῦτων συγκείμενος ἀπλοῦς ὀνομάζεται; Ἀπόκρισις. Ὁ θεὸς ὡσπερ ὅλος ἐστὶ πανταχοῦ καὶ ὅλος ἐν ἐκάστῳ καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ τούτου πίστιν μὲν ἔχομεν, ζήτησιν δὲ οὐκ ἔχομεν, οὕτως καὶ τὸ ἀπλοῦν αὐτοῦ ὅλον υἱὸς ἐστὶ καὶ ὅλον υἱὸν ἔχον ἐστὶ καὶ ὅλον βουλή ἐστὶ καὶ ὅλον βουλήν ἔχον ἐστίν· οὐ γὰρ ἔστι κατὰ τὴν κτιστὴν φύσιν ὁ θεός, ὥστε τὸ εἶναι αὐτὸν καὶ τὸ ἔχειν ἵνα νοηθῇ ἐν συνθέσει, ὡσπερ ἡ φύσις. ἀλλ' ὡς ὑπὲρ τὴν φύσιν ὢν, οὕτως καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν καὶ τὸ ἔχειν ἐστὶν ὑπὲρ τὴν σύνθεσιν.

Γ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἀπλοῦν μὲν τὸ καθ' ἑαυτό, ὡς ἐπὶ τῶν κατὰ γράμματα στοιχείων, οἷον ἰῶτα, σύνθετον δὲ τὸ μεθ' ἑτέρου, οἷον πῖ, καὶ τῷ τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας ἀμφοτέρα, τό τε ἰῶτα καὶ τὸ ἐκ τῶν τριῶν ἰῶτα συγκείμενον πῖ, οὐκ ἀφαιρεῖται τοῦ ἐξ 19 ἀμφοτέρων συγκειμένου τὸ σύνθετον, πῶς ὁ θεὸς ἀσύνθετος λέγεται, τὴν ἐκ δύο προσώπων ὁμοουσίων νοουμένων (πατρὸς λέγω καὶ υἱοῦ) καὶ ἐνὸς προσώπου, ἰδιαζούσης οὐσίας ἐκ τοῦ προχείρου ὑπόνοιαν διδόντος (τοῦ πνεύματος φημι τοῦ ἀγίου), <τὴν> σύνθεσιν ἔχων, καὶ εἷς καλεῖται καὶ ἀπερίγραφος, τοσαύτης καὶ τοιαύτης οὔσης τῆς τῶν ὑποστάσεων αὐτοῦ, εἴτουν τῶν προσώπων, διακρίσεώς τε καὶ διαιρέσεως; Ἀπόκρισις. Τὸ ἰῶτα καὶ τὸ πῖ κατ' οὐσίαν ἀλλήλων οὐδὲν διαφέρουσι· γραμμὴ γὰρ ὑπάρχει ἐκάτερον, γραμμὴ δὲ γραμμῆς οὐδὲν διαφέρει· διαφέρει δὲ τὸ ἰῶτα τοῦ πῖ τῆ τοιαῦδε θέσει. καθ' ἣν ἐκεῖνο μὲν ἰῶτα, τοῦτο δὲ πῖ ὑπάρχει. καὶ τὸ μὲν πῖ. εἰ γραμμὴ ἐστίν, ἔν ἐστίν· εἰ δὲ πῖ ἐστὶ, τριάς ἐστὶ καὶ σύνθετον καὶ γεννητόν· κατὰ μέρος γὰρ καὶ χρονικῇ παρατάσει τὸ εἶναι πῖ ὑπέστη ὑπὸ τοῦ συνθετικότητος αὐτὸ καὶ πεποιηκότητος. χρὴ οὖν τὸν κατὰ τινὰ φυσικὴν ἀναλογίαν θεωρεῖν βουλόμενον τὸν ὑπὲρ τὴν φύσιν ὄντα, ἐκεῖνα μόνον λαβεῖν ἐκ τῆς ἀναλογίας, τὰ ἀρμόττοντα τῷ διὰ τῆς ἀναλογίας θεωρουμένῳ. οἷον τὸ ἔν καὶ τὸ τρεῖς πρόσεστι τῷ πῖ γεννητῶς τε καὶ συνθέτως, τῷ δὲ θεῷ ἀγενήτως τε καὶ ἀσυνθέτως· ὁ γὰρ μὴ ἔχων τὸν πεποιηκότητα καὶ συνθετικότητα. οὔτε γενητός ἐστὶν οὔτε σύνθετος· διὸ ἐπὶ μὲν θεοῦ τὴν ἀίδιον λέγομεν συνύπαρξιν, οὐκέτι δὲ καὶ σύνθεσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ πῖ τὴν σύνθεσιν διὰ τὴν κατὰ μέρος αὐτοῦ γένεσιν. εἷς τοίνυν ἐστὶν ὁ θεός, ἡ τριάς τῆ μονάδι τῆς οὐσίας, χωρὶς πάσης κατὰ τοῦτο διαιρέσεώς τε

καὶ διακρίσεως, ὡσπερ ἔν τὸ πῖ τῆ μονάδι τῆς γραμμῆς, χωρὶς πάσης κατὰ τοῦτο διαιρέσεώς τε καὶ διακρίσεως. διαφορὰ δέ ἐστὶν ἔν μὲν τῆ ἀγία τριάδι κατὰ τοὺς τρόπους τῆς 20 τῶν ὑποστάσεων ὑπάρξεως, ἔν δὲ τῷ πῖ κατὰ τὴν ποιὰν θέσιν τῆς γραμμῆς.

Δ'. Ἐρώτησις. Εἰ τῶν θείων ὑποστάσεων ἡ ἔνωσις ἐστὶν ἀδιαίρετος, πῶς δύνανται τρεῖς ὑποστάσεις καὶ τρία ὀνομάζεσθαι πρόσωπα καὶ οὐχὶ μᾶλλον μία ὑπόστασις, τριώνυμος, τριπρόσωπος; Ἀπόκρισις. Τῶν θείων ὑποστάσεων τὸ μὲν τῆς οὐσίας ἔν ἐστὶν ἀδιαίρετον, τὸ δὲ αὐτῶν τρεῖς ἐστὶ διαιρετόν. διὸ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ἰδιάζουσιν ὀνόμασιν εἰσι τρεῖς. καὶ τὴν ὑπόστασιν, ἣν καλοῦμεν πατέρα, οὐκέτι τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν καλοῦμεν καὶ υἱόν, ἀλλ' ἄλλην· τὴν γὰρ τριάδα τῶν ὀνομάτων τῆς τριάδος λέγομεν εἶναι τῶν ὑποστάσεων, οὐχὶ τῆς μονάδος αὐτῶν. διὸ εἷς ἐστὶν ὁ θεὸς τῷ ἐνὶ καὶ ἀδιαίρετῳ τῆς οὐσίας, τρία δὲ τὰ πρόσωπα τῆ διαιρέσει τῶν ὑποστάσεων.

Ε'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ μὲν θεὸς τῆς οὐσίας, τὸ δὲ πατὴρ τοῦ προσώπου ἐστὶ δηλωτικόν, πῶς ταῦτὸν τὸ λέγειν υἱὸν θεοῦ τῷ λέγειν υἱὸν τοῦ πατρός; Ἀπόκρισις. Κἂν διεζευγμένως λέγωμεν τὸν υἱὸν ποτὲ μὲν υἱὸν τοῦ πατρός, ποτὲ δὲ υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ διεζευγμένως αὐτόν· οὐδέποτε νοοῦμεν. υἱὸς οὖν ἐστὶ τοῦ πατρός ὁ υἱὸς τοῦ κατ' οὐσίαν θεοῦ. ταῦτὸν δὲ τὸ λέγειν υἱὸν τοῦ πατρός τῷ λέγειν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἐπειδὴ εἶ τί ἐστὶ τοῦ προσώπου, τοῦτό ἐστὶ καὶ τῆς τοῦ προσώπου οὐσίας. ζ'. Ἐρώτησις. Εἰ κατὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν, εἶ τι γέννημα, τοῦτο τῷ γεννήσαντι ὁμοούσιον, πῶς οὐχὶ κατ' αὐτὴν εἶ τι γεγέννηται, μεθυπάρχει τοῦ γεννήσαντος; εἰ δὲ μὴ τὸ δεύτερον, οὐδ' ἄρα τὸ πρῶτον ὁμοίως ἡμῖν ἐπὶ τῆς θείας γεννήσεως νοηθήσεται. 21 Ἀπόκρισις. Ἡμεῖς ὡς προηγουμένην τῆς γεννήσεως ἔχοντες τὴν ὑπαρξιν, μετὰ τὴν ὑπαρξιν γεννώμεν. ὁ δὲ θεὸς ἅμα τῷ ὑπάρχειν ἐγέννησε. διὸ οὐκ ἔστι παρὰ τῷ θεῷ μεθύπαρξις γεννήματος, ἐπειδὴ οὐδὲ προὑπαρξις γεννήσεως.

Ζ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἡ θεία οὐσία μία καθέστηκε, πῶς τὴν ἔν ἀνθρώπῳ καὶ τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ἐνοίκησιν ἔν τῆ οἰκονομία μόνῳ τῷ θεῷ λόγῳ τινὲς περιάπτουσι, τὸ πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ λόγου ἀδιαίρετον ἔχοντος; πῶς οὖν τὰ τῆ ὁμοουσίῳ τριάδι διὰ τὸ ἀδιαίρετον διαφέροντα τῷ ἐνὶ προσώπῳ, τουτέστι τῷ θεῷ λόγῳ, ἀκολουθῶς ἀρμόττειν δυνήσεται; Ἀπόκρισις. Ἡ μὲν θεία οὐσία μία καθέστηκε καὶ τὰ αὐτῆς πάντα κοινὰ τῶν ἐχόντων ταύτην, αἱ δὲ θείαι ὑποστάσεις εἰσι τρεῖς, ὧν τὰ ἰδικὰ διηρημένως ὑπάρχει ἐκάστη. ἐπειδὴ οὖν ἡ ἔνσαρκος οἰκονομία ἰδικὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦ λόγου, εἰς φανέρωσιν γὰρ αὐτοῦ τῆς σαρκὸς ἐγένετο ἡ λήψις, διὰ τοῦτο ἀκολουθῶς προσάπτωμεν τῷ θεῷ λόγῳ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδείξεως τὰ τῆς οἰκονομίας. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ θεία γραφή εἰς τὸν πατέρα καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν μίαν διηρημένως ποιεῖ τοὺς λόγους, ὡς ὅταν λέγῃ "ὁ πατὴρ με ἀγαπᾷ" καὶ "ὁ πατὴρ, ὃς δέδωκέ μοι". ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν διαιρεῖ τοὺς λόγους, ὡς τὸ "ἐξέβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον τὸ πνεῦμα πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου" καὶ τὸ "εἰ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια". εἰς δὲ τὸν θεοῦ λόγον καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν οὐδαμῶς ποιεῖ τὴν τοιαύτην διαίρεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸν λόγον τῆς ἀντιδείξεως περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ποιεῖ ἀδιαίρετως τὴν διήγησιν τῶν ἐκάστη φύσει διηρημένως ἀρμοττόντων.

Η'. Ἐρώτησις. Οἱ λέγοντες ἠνώσθαι τῆ τοῦ δούλου μορφῇ τὸν ἀληθῶς καὶ κυρίως καὶ ὄντως ὄντα υἱὸν τῆ ἀντιδιαστολῆ τοῦ 22 μὴ ἀληθῶς μηδὲ κυρίως μηδὲ ὄντως ὄντος υἱοῦ, υἱοῦ δὲ ὅμως καὶ τούτου καλουμένου, πῶς δυάδι υἱῶν οὐ λατρεύουσι, κἂν ἔτε ροοῦσια τὰ δύο τυγχάνουσι πρόσωπα; Ἀπόκρισις. Ἡ τοιαύτη γεγένηται ἀντιδιαστολὴ πρὸς σαφήνειαν τοῦ τίς τί τίνι ἔδωκε, τουτέστιν ὅτι ἡ μορφή τοῦ θεοῦ λαβοῦσα τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἔν τάξει ἑαυτῆς, ἔδειξεν αὐτὴν τῆ κτίσει. διὸ καὶ ἡ θεία γραφή ἀπὸ ταύτης τῆς γνώσεως ὀρμωμένη τὸν ἕνα κύριον

Ἰησοῦν Χριστὸν καταγγέλλει ποτὲ μὲν κατὰ τὴν ἄθετον αὐτοῦ υἰότητα, ὅταν λέγῃ "δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε", ποτὲ δὲ κατὰ τὴν τιθεμένην, ὅταν λέγῃ "ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθετο κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε". [ταῦτα] τῇ τοῦ δούλου μορφῇ οὐχ ἀρμόττει. διὰ τοῦτο τῇ τοιαύτῃ ἀντιδιαστολῇ ἐκάστη μορφῇ τὸ ἀρμόζον ἀποδέδοται· εἰ γὰρ μὴ κατ' ἄλλην φύσιν υἱὸς ἄθετος ὁ Χριστὸς καὶ κατ' ἄλλην θετός, καθὼς ὁ τῆς ἀντιδιαστολῆς βούλεται λόγος, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν φύσιν ἐστὶν ἄθετος ὁ υἱὸς καὶ θετός ὁ Χριστός-ἀδύνατον γὰρ τὰς γραφικὰς φωνάς, καταγγελλούσας τὸν Χριστὸν ἄθετον καὶ θετὸν [τὸν] υἱόν, ἀναιρεθῆναι-, ἀνάγκη τὸν θεὸν λόγον κατὰ τὴν ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἀληθῶς καὶ κυρίως καὶ ὄντως καὶ τοῦ μήτε ἀληθῶς μήτε κυρίως μήτε ὄντως νοεῖν υἱόν· εἰ δὲ τοῦτο προδήλως ἄτοπον, ἀδιάβλητος ἄρα ἡ τῶν φύσεων ἀντιδιαστολὴ ἐπὶ τῇ δυάδι αὐτῶν, ὡς ταύτης οὕσα κατασκευαστική. τὸ δὲ ἐν τάξει τῆς μορφῆς τοῦ θεοῦ ὁρᾶσθαι τὴν τοῦ δούλου μορφὴν καὶ μὴ ἐν τῷ οἰκείῳ προσώπῳ πάσης τῆς κατὰ πρόσωπον ἀυθεντίας τε καὶ τι μῆς, δυάδος υἱῶν ἐστὶν ἀναιρετικόν· τὸ γὰρ ἐν τάξει ταυτὸν ἐστὶ τῷ τάξαντι προσώπῳ καὶ οὐ φύσει.

Θ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ περιέχον μείζον μὲν ἐστὶ τοῦ περιεχομένου κατ' οὐσίαν, ἦττον δὲ κατ' ἀξίαν, οἷον οὐρανὸς καὶ γῆ ἀγγέ 23 λων τε καὶ ἀνθρώπων, οἶκος οἰκούντων σῶμά τε ψυχῆς, περιέχει δὲ τὸ πᾶν ὁ θεός, πῶς οὐκ ἔστιν ἦττον τοῦ παντός τῷ λόγῳ τῆς ἀξίας; Ἀπόκρισις. Ὁ λόγος οὗτος οὐκ ἔστι καθόλου. διὸ οὔτε ὑγιῶς ἠρωτήθη· ὧν γὰρ τὸ ἐναντίον διὰ τῶν αὐτῶν ἐνδέχεται εὐρεθῆναι, ταῦτα ὡς μὴ ἔχοντα τὸ ἀναγκαῖον οὐδὲ τὸ πιστὸν ἔχει ἔστι γὰρ τινα περιεχόμενα ἡσσονα ὄντα τῶν περιεχόντων καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ἀξίᾳ, ὡς τὰ γίγαρτα τῶν ὀπωρῶν. ἔτι δὲ τὰ λεχθέντα περιεκτικὰ τῷ εἶναι περιέχει τὰ περιεχόμενα, ὁ δὲ θεὸς τῇ βουλήσει περιέχει τὸ πᾶν. καὶ τὰ μὲν ἄλλα περιεχόμενα χρῆζουσι καὶ αὐτὰ τοῦ περιέχοντος, ὁ δὲ θεὸς οὐ χρῆζει τοῦ περιέχοντος αὐτόν. καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις περιεχομένοις τὸ εἶναι καὶ τὸ διαμένειν οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν περιεχόντων αὐτά, τῷ δὲ παντὶ ἀμφοτέρω ὑπάρχει ἐκ τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ μὲν λεχθέντα ἐκτικὰ διὰ τὰ περιεχόμενα ὑπάρχουσιν, ὁ δὲ θεὸς οὐ διὰ τὸ πᾶν ὑπάρχει. διὸ μείζων ὁ θεὸς τοῦ παντός, ὡςπερ τῇ οὐσίᾳ, οὕτω καὶ τῇ ἀξίᾳ.

Ι'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ περιέχον ἐπὶ φρουρᾷ καὶ συντηρήσει ἐστὶ τοῦ περιεχομένου, πῶς ὁ θεὸς περιέχων τὸ πᾶν οὐκ ἐπὶ φρουρᾷ τοῦ κακοῦ καὶ διαμονῆ περιέχει τὸ πᾶν; καὶ γὰρ ἐν τῷ μέρει τοῦ παντός τὸ κακὸν θεωρεῖται. Ἀπόκρισις. Τὸ πᾶν ἔργον ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τηρῶν ὁ θεὸς τὸ πᾶν, τὸ ἔργον αὐτοῦ τηρεῖ. καὶ ὡςπερ οὐκ ἐποίησεν ὁ θεός τι φύσει κακόν, οὕτως οὐδὲ τηρεῖ τι φύσει κακόν.

ΙΑ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ συνεχῶς ὁ κύριος υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τῆς ἀνθρώπου ἑαυτὸν ὀνομάζει, καὶ διὰ τοῦτο πειρῶνται 24 οἱ ἄπιστοι δεικνύναι ὡς ἐκ γαμικῆς συναφείας ὁ δεσποτικὸς γέγονε τόκος-τὸ γὰρ "τοῦ ἀνθρώπου" φασὶν οὐ θηλείας ἐστὶν ἀλλ' ἄρρενος ὄνομα-, τίσι λόγοις χρησάμενοι τὴν τοιαύτην λοιδορίαν ματαίαν ἐλέγξομεν; Ἀπόκρισις. Εἰ ἐκ γαμικῆς συναφείας ὁ δεσποτικὸς τόκος ἐγένετο, οὐκ ἂν εἶπεν ἡ γραφὴ τὸ "ὡς ἐνομιζέτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ". τὸ γὰρ "ὡς ἐνομιζέτο" ἐπὶ τῶν ἐκ γαμικῆς συναφείας τικτομένων χώραν οὐκ ἔχει, τὸ δὲ διὰ μιᾶς ἀσαφοῦς τε καὶ ἑλλίποῦς φωνῆς πάσας τὰς φωνὰς ἐκείνας τὰς προδήλως καταγγελλούσας τὸν Χριστὸν ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου γεγεννημένον ἀνατρέπει τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ. πρὸς ἀναίρεσιν δὲ τῆς ματαίας αὐτῶν ἐπιχειρήσεως κεχρήμεθα λόγοις τοιοῦτοις· εἰ διὰ τὸ μὴ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν ἑαυτὸν υἱὸν τῆς ἀνθρώπου οὐκ ἔστι διὰ τοῦτο τῆς ἀνθρώπου, δηλὸν ἄρα καὶ διὰ τὸ μὴ εἰπεῖν ἑαυτὸν υἱὸν τινος ἀνθρώπου. εἰ δὲ τινὸς ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν υἱὸς ὁ Χριστός, ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. ἔτι δέ, εἰ καθὼςπερ υἱὸς τοῦ Ἡλὶ ἐχρηματίσθη ὁ Ἰωσήφ κατὰ τὸν νόμον χωρὶς γαμικῆς συναφείας, τοῦ θεοῦ τούτῳ τῷ τρόπῳ βουληθέντος δοῦναι τὸν Ἰωσήφ υἱὸν τῷ Ἡλί, τί ἄτοπον οὕτως καὶ τὸν Χριστὸν

δοῦναι υἰὸν τῷ Ἰωσήφ χωρὶς γαμικῆς συναφείας; τούτου γὰρ ἔνεκεν προωκονόμησεν ἢ θεία χάρις τὴν παρθένον μνηστευθῆναι ἀνδρὶ δύο πατέρας ἐσχηκότι, ἓνα μὲν κατὰ φύσιν ἐκ γαμικῆς συναφείας, ἓνα δὲ κατὰ τὸν νόμον χωρὶς συναφείας, ἐν τῇ ἐκείνου γεννήσει προζωγραφοῦσα τοῦ Χριστοῦ τὴν γέννησιν, τοῦ γεννηθέντος μὲν ἐκ πνεύματος ἁγίου υἱοῦ τῷ θεῷ, γεννηθέντος δὲ ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωσήφ υἱοῦ τῷ Ἰωσήφ· "πνεῦμα", φησὶν, "ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψί 25 στου ἐπισκιάσει σοι. διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον. κληθήσεται υἱὸς θεοῦ". ἀλλ' εἰ τὸ γεννώμενον ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡλὶ υἱὸς ἐστὶ τοῦ Ἡλὶ κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, πολλῶ μᾶλλον τὸ γεννώμενον ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωσήφ κατὰ τὴν θεϊαν εὐδοκίαν υἱὸς ἐστὶ τοῦ Ἰωσήφ χωρὶς γαμικῆς συναφείας.

ΙΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ οἱ εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς τὸ κατὰ σάρκα γενεαλογοῦντες τὸν κύριον, ὃ μὲν τὴν κατὰ φύσιν ὃ δὲ τὴν κατὰ νόμον αὐτοῦ γενεαλογίαὶν συνέγραψε διὰ τὸ οὕτως τὰ γένη τῶν Ἰουδαίων συνίστασθαι, πῶς ὁ μακάριος Λουκᾶς οὐ δείκνυται τῷ Ματθαίῳ μαχόμενος, πλείονας τοὺς κατὰ νόμον τῶν κατὰ φύσιν τοῦ Χριστοῦ γεννήτορας διὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ οἱ κείου ἐκθέμενος, τούναντίον παρ' αὐτοῦ γραφῆναι ὀφείλοντος, ἐπειδὴ ἥσσανας τοὺς κατὰ νόμον τῶν κατὰ φύσιν πατέρων ἀνάγκη λογίζεσθαι; ἐνδέχεται γὰρ κατὰ νόμον γενέσθαι πατέρα, ἅπαξ τοῦ κατὰ φύσιν πατρὸς τὸν παῖδα γεννήσαντος. πῶς οὖν, καθάπερ ἔφην, παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς ἡ τάξις ἀντέστραπται καὶ ὁ Λουκᾶς, ὁ ἴσους μᾶλλον δὲ ἥσσανας τοὺς κατὰ νόμον τῶν κατὰ φύσιν ὀφείλων τοῦ Χριστοῦ ὀνομάζειν γεννήτορας, πλείονας ὀνομάζων εὐρίσκειται; εἰ δὲ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις μαχόμενα λέγουσι, πῶς ἐν τοῖς λοιποῖς περὶ τοῦ σωτῆρος διδάγμασι τὸ ἀξιόπιστον κεκτῆσθαι δύνανται. ἐκ προοιμίῶν πρὸς ἀντίρρησιν κινοῦντες τὸν μετὰ λόγου τῇ ἡμετέρᾳ θρησκείᾳ προστεθῆναι βουλούμενος; Ἀπόκρισις. Ἐν τῇ κατὰ Λουκᾶν γενεαλογίᾳ ὁ Ἡλὶ μόνος 26 ἐστὶ πατὴρ τοῦ Ἰωσήφ κατὰ τὸν νόμον· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἡλὶ ἕως τοῦ Νάθαν πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι κατὰ φύσιν εἰσὶν υἱοὶ τῶν προτεταγμένων, τῶν διὰ τὴν σχέσιν, ἣν ἔχει ὁ Ἡλὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, πάππων καὶ προπάππων λογιζομένων, τοῦ Ἰωσήφ μὲν μόνου κατὰ τὸν νόμον, τῶν λοιπῶν δὲ πάντων κατὰ φύσιν. τούτου δὲ οὕτως νοουμένου, ἀναιρεῖται πᾶσα ἡ τῶν εὐαγγελιστῶν ἐπὶ τῇ ἀντιλογία διαβολή, ἢ ἐκ τῆς παρανοίας τῶν ἐκείνων φωνῶν νομισθεῖσα τοῖς παρανοήσασιν.

ΙΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον ὁ ἀδελφὸς τοῦ τελευτήσαντος ἄπαιδος τὴν γυναῖκα τοῦ μετηλλαχότος λαμβάνων ἐπαιδοποιεῖ ἐξ αὐτῆς, κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ, κατὰ νόμον δὲ τῷ ἀδελφῷ, ἄρα, εἰ συνέβη τὸν περιόντα ἀδελφὸν ἔχειν γαμετὴν, σὺν ταύτῃ καὶ τὴν τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφοῦ γαμετὴν εἰς γυναικα ἐλάμβανε; καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; εἰ δὲ ἡ τοιαύτη καὶ στεῖρα ἐτύγχανε, πῶς πρὸς τῷ ἀτόπῳ καὶ τὸ ἀνωφελές ὁ γάμος οὐκ ἐπήγετο καὶ τοῦ νόμου τὸ πρόσταγμα πανταχόθεν ἐδείκνυτο ἄπορον, τοῦ τελευτήσαντος οὐ λαμβάνοντος τὸ διὰ παιδοποιίας μνημόσυνον; τί δὲ καὶ τῷ ἀποθανόντι προσεγένετο ὄφελος; τὸ διὰ παιδοποιίας ἑτέρου ἐκείνον μετὰ τέλος πατέρα ἀλλοτρίας γονῆς ὀνομάζεσθαι; Ἀπόκρισις. Τοῦ νόμου μὴ κωλύοντος τοὺς Ἰσραηλίτας γυναῖκα ἐπὶ γυναῖκα λαβεῖν εἰ βούλοιντο, οὐ μόνον συγγενίδα, ἀλλὰ καὶ αἰχμαλώτιδα καὶ παλλακίδα, οὐδὲν ἄρα ἄτοπον ἀνακύπτει ἐκ τοῦ γυναῖκα ἐπὶ γυναῖκα λαβεῖν τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευτήσαντος, τοῦ νόμου μὴ παρακουομένου· πᾶσα γὰρ ἀτοπία ἐπὶ τῇ παρακοῇ τοῦ νόμου ὑφίσταται. κἂν συμβαίῃ δὲ στεῖραν τὴν γυναικα 27 ναῖκα ὑπάρχειν, ἀλλ' ἄδηλον τοῦτο τῷ ἀνδρὶ καὶ τῇ γυναικί, τῷ δὲ ἀδήλῳ οὐκ ἔστι δίκαιον παριδεῖν τὸν νόμον. ἐτέθη δὲ ὁ νόμος οὕτως, ἵνα ὧν ἀφείλετο ὁ θάνατος τὸν τετελευτηκότα, τουτέστι τῆς τε πατρότητος καὶ τοῦ κληρονόμου, ταῦτα παράσχη αὐτῷ τῇ τοῦ νόμου προνοίᾳ· εἰ γὰρ μνημοσύνης ἔνεκεν κληρονόμου ἐπὶ τὸν γάμον οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται, δηλὸν ὅτι ὧ

τρόπῳ βουληθείη θεὸς ταῦτα παρασχεῖν ἀνθρώπῳ, ἀνωφελὲς οὐ γίνεται τὸ πρᾶγμα. πρόσεστι δὲ τούτῳ τῷ νόμῳ καὶ ἕτερόν τι ὠφέλιμον, ἵνα ταύτη τῇ ἐπιγα μίᾳ ὁ κλῆρος μείνη ἐν τῇ αὐτῇ φυλῇ καὶ μὴ μεταβῆ εἰς ἑτέραν φυλὴν. καὶ ἐπειδὴ ἅπαξ συναφθεῖσα ἡ γυνὴ τῷ πρώτῳ ἀνδρὶ ἐν σῶμα γέγονε, διὰ τοῦτο οὐ γίνεται πατὴρ ἄλλοτρίας γονῆς ὁ τε λευτήσας, ἀλλὰ τοῦ ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος τικτομένου· ὡσπερ γὰρ ὁ τικτόμενος ἐκ τῆς τοιαύτης συναφείας υἱὸς ὀνομάζεται τοῦ τε λευτήσαντος, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ ἐκείνου ὀνομάζεται γυνή.

ΙΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὁ προλεχθεὶς νόμος πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Δαυὶδ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐντέταται, πῶς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος τῶν κατὰ φύσιν πατέρων πρὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ μετὰ τὸν Δαυὶδ ἐπίσης ἐμνημόνευσεν, ὁ δὲ Λουκᾶς πρὸ μὲν τοῦ Δαυὶδ τῶν κατὰ φύσιν, μετὰ δὲ τὸν Δαυὶδ τῶν κατὰ νόμον πατέρων τοῦ Χριστοῦ τὴν μνήμην πεποιήται; καὶ εἰ τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον πατέρων ἀπαραλείπτως μετὰ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος ἐν θείαις γραφαῖς οὐχ εὐρίσκειται, ἀλλὰ κατὰ ἀπόφασιν γέγραπται, πῶς τὰ κατὰ ἀπόφασιν γραφέντα ὑπὸ τῶν ἀκριβεστέρων πιστευθῆναι δυνήσονται; Ἀπόκρισις. Καὶ ὁ Λουκᾶς τῶν κατὰ φύσιν πατέρων τοῦ 28 Ἠλί ἐμνήσθη, τῶν τε πρὸ τοῦ Δαυὶδ καὶ τῶν μετὰ τὸν Δαυὶδ· ὁ δὲ Ἠλί μόνος ἦν κατὰ νόμον πατὴρ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ διὰ τὴν κατὰ νόμον υἰότητα ἕως τοῦ Νάθαν κατὰ τὴν σχέσιν ἀναγομένου. τὸ δὲ τὸν δεσπότην Χριστὸν ὀνομασθῆναι υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ δύο πατέρας ἐσχηκότος, τὸν μὲν κατὰ φύσιν τὸν δὲ κατὰ νόμον, ἡ θεία χάρις ὠκονόμησεν, ἵνα, ὅταν ἀκούωμεν τὸν Χριστὸν υἱὸν μὲν ὄντα τοῦ Ἰωσήφ, μὴ γεννηθέντα δὲ ἐξ αὐτοῦ, μὴ ξενισθῶμεν· ὡσπερ γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωσήφ υἱὸς μὲν ἐκλήθη τοῦ Ἠλί, μὴ γεννηθεὶς δὲ ἐξ αὐτοῦ, ὅτι τῷ θείῳ νόμῳ οὕτως ἔδοξεν ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἠλί δοῦναι υἱὸν τῷ Ἠλί, οὕτως ἔδοξε τῷ θεῷ ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωσήφ δοῦναι υἱὸν τῷ Ἰωσήφ μὴ γεννηθέντα κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ. "Ἰωσήφ", φησὶν, "υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παρὰ λαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου". τὸ γὰρ ἐκ τῆς γυναικὸς τινος χωρὶς πορνείας τικτόμενον υἱὸς ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, ὃ τρόπῳ βούλεται δοῦναι ὁ θεὸς υἱὸν τῷ ἀνδρὶ, ἢ διὰ συνάφειαν ἢ χωρὶς συναφείας. οὐκ ἀποφάσει δὲ χρώμενοι οἱ εὐαγγελισταὶ τὴν ἔκθεσιν ἐποιήσαντο τῶν ἐν ταῖς γενεαλογίαις ὀνομασθέντων, ἀλλὰ ταῖς ἐγγράφοις ἱστορίαις. Ἐβραῖοι γὰρ ἦσαν ἐξ Ἐβραίων οἱ τὰς γενεαλογίας συγγραψάμενοι ἅγιοι εὐαγγελισταί, παρ' οἷς πολλή τις ἦν ἡ σπουδὴ τοῦ ἐγγράφως ἔχειν τῆς βασιλικῆς τε καὶ ἱερατικῆς φυλῆς τὴν γενεαλογίαν. ἀμέλει μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον ὁ Ἔσδρας οὐς οὐχ εὗρεν ἐν τῷ τῶν ἱερέων καταλόγῳ γενεαλογουμένους, τούτους ἐξέβαλεν ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ τοῦτο δείκνυται ἐκ τῆς βίβλου τῶν Παρραλειπομένων.

ΙΕ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ ὁ Ἡσαΐας εἰς τὸν δεσπότην Χριστὸν προφητεύων φησὶ "τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται", ἐπὶ δυσδιη 29 γήτου ἄρα ἡ ἀδιηγῆτος λέγει, καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος ἢ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ταύτην ἐκκληπτέον τὴν δόξαν; Ἀπόκρισις. Ἡ μὲν κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Χριστοῦ γενεαλογεῖται καὶ ὁ τρόπος ταύτης ἐν γραφικῇ διαθέσει κατήγγελλται, καθάπερ ἤδη προείπαμεν, ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· ἡ δὲ κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ γέννησις ἐστὶν ἀγενεαλόγητος. ἐμφαίνει οὖν ἡ προφητικὴ ῥῆσις τὸ ἀδιήγητον, οὐ τὸ δυσδιήγητον τῆς γεννήσεως.

ΙΣ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὴν ἀρχαίαν μὲν λατρείαν ἀνείλεν ὁ θεός, ὡς αὐτῇ μὴ ἀρεσκόμενος, τὴν δὲ τῶν χριστιανῶν ὡς ἀρεστὴν αὐτῷ ἀντεισήγαγεν, οἱ δὲ ὀρθόδοξοι μόνον θεῷ ἀρέσκοντες Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων καὶ πάντων αἰρετικῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν. ὑπάρχουσιν ἥσσοι, τίς ἢ ἀπόδειξις τοῦ μὴ κατὰ πτωχείαν δυνάμεως τοῦ ταύτην ἀντ' ἐκείνης ἐλομένου λατρείαν τὴν πλάνην μένειν ἀνεκρίζωτον, πῶς δὲ οὐκ ἀνωφελὴς ἢ ἐκείνης κατάλυσις, πλάνης ἑτέρας κατεχούσης τὸν κόσμον; Ἀπόκρισις. Τοῦ δεσπότη θεοῦ λατρείαν λατρείας ἀντει

σάγειν διὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης προωρισμένου, εἰ μὴ ἀντεισήγαγε ταύτην ἐκείνης, ἐνῆν τότε μόνον ἐπὶ πτωχεῖα δυνάμεως διαβάλλειν τὸν θεόν, ὡς προορισάμενον τὰ ὑπὲρ δύναμιν· νῦν δὲ ταύτην ἀντ' ἐκείνης εἰσαγαγὼν, πρῶτον μὲν κηρυττομένην λόγοις θεαῖσι δυνάμεσι μαρτυρουμένοις ἀνεῖλεν ἰουδαϊσμόν τε καὶ ἑλληνισμόν, ὕστερον δὲ ἔργοις θεαῖσι ὡσαύτως δυνάμεσι γινομένοις πάσης τῆς ἐν ἀνθρώποις 30 τε καὶ δαίμοσι πλάνης ποιεῖ τὴν ἐκρίζωσιν, σὺν ταύτῃ δὲ καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κακῶν. τὸ δὲ κατὰ τὴν λατρείαν, διδασκαλίαν πῖ στεῶς τε καὶ πολιτείας, εἰ μὴ πάντες οἱ δεξάμενοι τὴν λατρείαν τὴν αὐτὴν δόξαν περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἔσχον καὶ ἔχουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ὀρθῶς, οἱ δὲ οὐκ ὀρθῶς, τοῦτο οὐκ ἔστι κατηγορημα τοῦ θεοῦ ἐπὶ πτωχεῖα δυνάμεως, τὸ ἐκείνους ἐκ τῆς οἰκείας ἀμελείας ἢ ἐτέρας ἀσθενείας ὀρθῶς μὴ νοεῖν τὰ ὑπ' αὐτῶν πιστευόμενα, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀμελείας. εἴρηται δὲ ἐν τῇ εἰσαγομένη λατρείᾳ περὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὀλιγότητος. ποτὲ μὲν "πολλοὶ μὲν" φησὶ "κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί", ποτὲ δὲ "ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὕρισκοντες αὐτήν". ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν αἰρέσεων, ἃς ὁ κύριος ἐν ταῖς ἑαυτοῦ παραβολαῖς ζιζάνια καὶ σαπρούς ἰχθύας ὠνόμασεν. εἰ τοῖ νυν μὴδὲν ἐψευσμένον ἐστὶν ἐν τῇ τῶν χριστιανῶν λατρείᾳ, ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων μαρτυρίᾳ * ἐκ τῶν προλαβόντων πεπιστευμένα ἔχουσα τὰ μέλλοντα, οὐδαμῶς ἄρα ὑπολέλειπται πρόφασις ἢ τοῦ διαβάλλειν τὸν θεόν ἐπὶ πτωχεῖα δυνάμεως, ἢ τοῦ ἀνωφελεῖ λέγειν τὴν λατρείαν, λατρείας ἀντεισαγομένην, νῦν μὲν λυτικὴν οὐ σαν ἰουδαϊσμοῦ τε καὶ ἑλληνισμοῦ, ὕστερον δὲ καὶ τῶν αἰρέσεων.

ΙΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, οἷον πολέμων τρόπαια, λοιμῶν ἐφόδους, τῶν τεμενῶν τὰς λύσεις, προειρήκασι προ φῆται καὶ ἀπόστολοι, προεῖπον δὲ καὶ παρ' Ἑλλησι διὰ χρησμάτων λόγοι, πόθεν οἱ τούτων κρείττους γνωρίζονται, ἅπαξ παρ' ἑκατέρου μέρους τῆς τῶν ἐσομένων γεγενημένης προρρήσεως; 31 Ἀπόκρισις. Τοῦ αὐτοῦ θεοῦ ἐστὶ ταῦτα πάντα, καὶ ἡ πρόρρησις τῶν λόγων καὶ ἡ ἔκβασις τῶν ἔργων, τοῦ καὶ διὰ τῶν προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων προμηνύσαντος ἃ ἔμελλε ποιεῖν. ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ τῶν ἔξωθεν τῆς εὐσεβείας αὐτὸς προεμήνυεν ἃ ἔμελλε ποιεῖν· ὡσπερ γὰρ διὰ τοῦ μάντεως Βαλαάμ τὸν μὲν Ἰσραὴλ εὐλόγησε, τοὺς δ' ἐχθροὺς αὐτοῦ κατηράσατο, ἑκάτερα δὲ ποιήσας διὰ τῆς προμηνύσεως τῶν ἐσομένων, ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ μαντείας τῷ Ναβουχοδονόσορ βασιλεῖ Βαβυλῶνος τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ προεμήνυσε, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ- "καὶ στήσεται βασιλεὺς Βαβυλῶνος ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ὁδόν, ἐπ' ἀρχῆς τῶν δύο ὁδῶν, τοῦ μαντεύεσθαι μαντείαν καὶ τοῦ ἀναβράσαι ῥάβδον καὶ τοῦ ἐπερωτῆσαι ἐν τοῖς γλυπτοῖς καὶ ἠπατοσκοπήσασθαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο μαντεῖον ἐν Ἱερουσαλήμ" καὶ τὰ ἐξῆς-, οὕτω καὶ διὰ τῶν παρ' Ἑλλησι μάντεων, ὅσα διὰ τῶν ἔργων ἐδέξατο τὴν ἔκβασιν, αὐτὸς προεμήνυσε. διαφορὰ δὲ τῶν προφητῶν καὶ τῶν μάντεων πολλή, πρῶτον μὲν ὅτι θεὸν οὐ τῷ ὀνόματι προεφήτευσαν οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι, τούτου ἐσχίκασι τὴν γνώσιν καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν· καὶ πάντα ὅσα περὶ τῆς τῶν ἑλληνικῶν θεῶν τε καὶ μαντείων καθαιρέσεως καὶ τῆς τῶν χριστιανικῶν πραγμάτων συστάσεως προεῖπον οἱ προφῆται, τὴν ἔκβασιν ἐδέξατο· ἔπειτα δέ, ὅτι οὐδὲν ὧν προεῖπον οἱ μάντεις, ἢ κατὰ τοῦ τῆς ἀληθείας θεοῦ καὶ τῶν σεβομένων αὐτόν, ἢ ὑπὲρ τῆς συστάσεως τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, τὴν ἔκβασιν ἐδέξατο. καὶ τούτων μάρτυς ἢ τῶν Ἀσσυρίων ἀναίρεσις, οἱ ἀπὸ τῆς οἰκείας μαντείας ὀρμώμενοι ἔλεγον "μὴ ἄνευ κυρίου. ἀνέβην ἐπὶ τὴν γῆν ταύτην τοῦ ἐρημῶσαι αὐτήν; 32 κύριός μοι εἶπεν ἀνάβηθι καὶ ἐρήμωσον αὐτήν", καὶ ἀναβὰς παρὰ τὴν μαντείαν ἐρημώθη.

ΙΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντες μὲν ἐν τῇ ἀναστάσει οἱ ἡμαρτηκοὶ τες κολάζονται, πλεον δὲ οἱ ἐγνωκότες τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα καὶ μὴ ποιήσαντες, τί τὸ κέρδος τοῦ

χριστιανού και του Έλληνας, του βαπτισθέντος και του μη βαπτισθέντος, του ὀρθοδόξου και του μη ὀρθοδόξου; Ἀπόκρισις. Εἰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον ὁ πιστὸς ὁ μη προνοῶν τῶν ἰδίων ἀρνησίθεός ἐστι και τῶν ἀπίστων χείρων, δῆλον ὅτι ὁ μη σὺν τῇ γνώσει και πίστει και βαπτίσματι και τὸν τρόπον ἐπαγόμενος χαρακτηριστικὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ μαθητείας, ἀλλὰ μόρφωσιν μὲν ἔχων εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνη μένος, χείρων ἐστὶ τῶν ἀπίστων· τοσοῦτον γὰρ χείρων ἐστὶ τῶν ἀπίστων, ὅσον χείρον ἐστὶ τὸ μετὰ γνώσεως ἀμαρτάνειν τοῦ ἄνευ γνώσεως, ὅσον τὸ ἀναπολόγητον ἀμάρτημα τοῦ ἀπολογίαν ἔχοντος ἀμαρτήματος. ΙΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ πάση δυνάμει ἔσπευσαν οἱ αἵρετικοὶ γινῶναι και φυλάξαι τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν και οὐκ ἴσχυσαν, πῶς οὐκ ἄδικον τὸ τούτους ὡς ἀποσφαλέντας τῆς ἀληθείας ὑποβάλλειν κολάσεσιν; Ἀπόκρισις. Τοσοῦτον οὐκ ἐζήτησαν οἱ αἵρετικοὶ πάση δυνάμει τὴν ἀλήθειαν, ὅσον και ὑποδεικνυμένην αὐτοῖς ταύτην παρὰ τῶν αὐτὴν εὐρηκότων οὐκ ἀνέχονται δέξασθαι αὐτήν. και εἰ μὲν ἀληθῆς αὕτη ἢ ἀπολογία, ἐχρῆν αὐτοὺς ἀλλήλοις συγγινώσκειν σφαλλομένοις, ὡς ἀσθενεία δυνάμεως και οὐ πονηρία γνώμης τὰς αἱρέσεις συστησαμένοις, μαχομένας ἑαυταῖς τε και τῇ ἀληθείᾳ. 33 νῦν δέ, καθὰ κατακρίνουσιν ἀλλήλους ἐπὶ τῷ ἀλλοτρίῳ τοῦ φρονήματος, δῆλοί εἰσιν ὅτι ἐκ τῆς φιλοδοξίας ἢ ἀντιπαθείας τῶν αἵρεσιάρχων πᾶσαι αἱ αἱρέσεις τὰς ἀφορμὰς ἐσχήκασι τῆς συστάσεως αὐτῶν· δι' ἣν αἰτίαν "λύκοι βαρεῖς" ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ὠνομάσθησαν οἱ τῶν αἱρέσεων ἀρχηγοί. ὅτι δὲ ἀδύνατόν ἐστιν ἀποτυχεῖν τῆς εὐρήσεως τῷ ἐν ὄλῃ καρδίᾳ τε και δυνάμει ζητοῦντι τὴν ἀλήθειαν, μαρτυρεῖ ὁ κύριος λέγων "πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει και ὁ ζητῶν εὕρισκει και τῷ κρούονται ἀνοιγίησεται".

Κ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν αἵρετικῶν δυνάμεις ἐνεργοῦνται, οἷον νοσημάτων ἰάσεις και πνευμάτων διωγμοὶ ἀκαθάρτων, καρπῶν γῆς τε φορὰ και ἐλαίου ἀνάβλυσις, πῶς οὐκ ἀνάγκη ἐκ τούτων ἐν τῇ πλάνῃ βεβαιουῖσθαι ἐκείνους; Ἀπόκρισις. Ὡσπερ τὸ "ἀνέτειλε τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς και ἀγαθοὺς και βρέχει ἐπὶ δικαίους και ἀδίκους" οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν πονηρῶν και ἀδίκων ἐν τῇ πονηρίᾳ και ἀδικίᾳ, ἀλλὰ παρασκευαστικὸν εἰς δικαίαν τιμωρίαν, οὕτως οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν τῶν αἵρετικῶν ἐν τῇ πλάνῃ τὸ ἐνεργεῖσθαι τινὰς ἐν αὐτοῖς δυνάμεις. εἰ γὰρ ἦν ἀπόδειξις και σημεῖον εὐσεβείας τὸ ἐνεργεῖν δυνάμεις, οὐκ ἂν ὁ κύριος ἀδοκίμους τε και ἀναξίους τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως ἀπεφαίνετο τοὺς εἰρηκότας· "κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν και τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν και τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν"; λέγων πρὸς αὐτοὺς "οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν"· ὁ γὰρ διδάξας ἡμᾶς ψωμίζειν και ποτίζειν ἐχθρὸν πεινῶντα και διψῶντα, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς τὰ ὅμοια ὧν 34 ἐδίδαξεν ἡμᾶς ποιεῖ, σωρεύων πῦρ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀξίως 34 τὸν δοτῆρα τῆς χάριτος οὐκ ἐγνωκότων.

ΚΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν τοῖς ἀλγοῦσι και ἠδομένοις τὸ παθητὸν διαδεικνύεται, τούτου δὲ οἱ ἀμαρτωλοὶ κάκεινου οἱ δίκαιοι ἐν τῇ κρίσει μετέχουσι, πῶς ἀληθεύει ὁ λέγων ἀπάθειαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοὺς ἀνθρώπους κομίζεσθαι; Ἀπόκρισις. Ἀπαθεῖς λεγόμεθα ἀνστάντες, ὅτι ἀφ' ὧν ἐσμεν κατὰ φύσιν, τροπὴν οὐ δεχόμεθα, οὔτε εἰς τὰ ἀντικείμενα κατὰ τὸ ὄν και μὴ ὄν, οὔτε εἰς τὰ ἐναντία κατὰ τὸ μᾶλλον και ἥττον· οἷον, ἐκ τῆς χαρᾶς οὐ τρεπόμεθα εἰς λύπην, οὔτε χαίρομεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγαθοῦ, ποτὲ μὲν μᾶλλον, ποτὲ δὲ ἥττον. κἂν ἐπὶ μείζοσι μὲν ἀγαθοῖς μᾶλλον χαιρόμεθα, ἐπ' ἐλάττοσι δὲ ἥττον, ἀλλὰ και οὕτω κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀγαθῶν μένει τὸ ποσὸν τῆς χαρᾶς ἄτρεπτον. και τοῦτο μὲν ἐπὶ τῶν εἰς ζωὴν ἀνισταμένων· ἐπὶ δὲ τῶν εἰς κρίσιν ἀνισταμένων ὁ αὐτὸς λόγος, ὅταν ἀπαλλάττωνται, ὡσπερ τοῦ θανάτου, οὕτω και τῆς κρίσεως· κατὰ γὰρ τὸν σωτῆρα, τῶν ἀνισταμένων οἱ μὲν εἰς ζωὴν οἱ δὲ εἰς κρίσιν ἀνίστανται.

ΚΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ τροπῆς γνώρισμα τὸ τὰ καλὰ καὶ τὰ φαῦλα λαμβάνειν εἰς ἔννοιαν, πῶς ἄτρεπτοι οἱ κολαζόμενοι καὶ τὴν τῶν δικαίων λογιζόμενοι ἄνεσιν, ἢ πάλιν οἱ ἐν ἀνέσει τυγχάνοντες καὶ τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν ἐνθυμούμενοι κόλασιν; τότε γὰρ ἐκάτερον πλείονα δίδωσι θατέρῳ τὴν αἴσθησιν, ὅτε τῶν ἐναντίων ἢ παρά θεοις δείκνυται. Ἀπόκρισις. Εἰ τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὸ ποσὸν τῆς αἰσθῆς 35 σεως τιμῆς τε καὶ τιμωρίας ἐν τῷ μέτρῳ κεῖται τιμῆς τε καὶ τιμωρίας, καὶ οὐκ ἐνδέχεται τῇ παραθέσει τῶν ἀντικειμένων δέ ξασθαι τὴν αἴσθησιν τὴν αὔξησιν ἢ τὴν μείωσιν· ἄτρεπτα γὰρ τὰ ἐκεῖ πάντα, ὡσπερ κατὰ τὸ ποιόν, οὕτως καὶ κατὰ τὸ ποσόν.

ΚΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὴν γνῶσιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ σὺν τῷ εἶναι εἰλήφραμεν, πῶς οὐκ ἔστιν αἴτιος ἐκατέρου ὁ καὶ τὴν γνῶσιν ἀμφοτέρων καὶ δύναμιν ἐγκαταβεβλημένος τῇ φύσει πρὸς τὴν ἐκείνων ἐκπλήρωσιν; Ἀπόκρισις. Οὐ μόνον τοῦ εἶναι ἡμᾶς καὶ τοῦ γινώσκειν τε καὶ πράττειν τὸ καλὸν καὶ μὴ πράττειν τὸ κακὸν δέδωκεν ἡμῖν τὴν δύναμιν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐθαίρετον ἡμῖν ἐχαρίσατο καὶ τοῦ κατὰ προτίμησιν αἰρεῖσθαι τῶν γινωσκομένων τὸ δοκοῦν κατέστησεν ἡμᾶς κυρίους, καὶ τὸ ἀγαθοῦς ἡμᾶς εἶναι ἢ κακοῦς οὐκ ἐν τῇ γνώσει ἔθηκε τῶν γινωσκομένων, ἀλλ' ἐν τῇ αἰρέσει τῶν αἰρουμένων. οὐκ ἄρα οὖν ὁ θεὸς αἴτιος τοῦ εἶναι ἡμᾶς ἀγαθοῦς ἢ κακοῦς, ἀλλ' ἢ προαίρεσις ἡμῶν· ὡσπερ γὰρ ὁ ὄρων γυναῖκα πόρνην καὶ γινώσκων ταύτην εἶναι πόρνην οὐκ ἔστι πόρνος ἀπὸ τῆς γνώσεως, ἀλλ' ὅταν ἢ γνῶσις ἐξυπνίση τὸ τῆς ἐπιθυμίας πάθος, οὐδ' οὕτω πόρνος ἐστίν, ἀλλ' ὅταν συγκατατίθεται τῷ πάθει ἢ προαίρεσις, τότε ἐστὶ πόρνος ἢ κατὰ τὴν πράξιν ἢ κατὰ τὴν διάθεσιν, οὕτω καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων οὐχ ἢ γνῶσις ἐστὶν αἰτία τοῦ ἀγαθοῦς αὐτοῦς εἶναι ἢ κακοῦς, ἀλλ' ἢ προαίρεσις ἢ κατὰ προτίμησιν τὸ δοκοῦν αἰρησαμένη.

ΚΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ προλεχθέντα δέδωκεν ὁ θεός, στεφανοὶ δὲ καὶ κολάζει πρὸς τὴν πράξιν τῶν ἀνθρώπων ἕκαστον, πῶς δικαίως ποιεῖ τὰ ἀμφοτέρα, ἐκάτερα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἔχοντος; 36 Ἀπόκρισις. Τὸ ἡμεῖς καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀλλήλων διαφέρει. ἡμεῖς μὲν ἄρρενες καὶ θήλειαι ἐσμέν, ἐφ' ἡμῖν δὲ τὸ εἶναι σὺ φρονας ἢ πόρνους. στεφανούμεθα οὖν ἢ κολαζόμεθα διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἐφ' ἃ γὰρ ἢ προαίρεσις ἡμῶν ἄγει ἡμᾶς, δι' αὐτὰ στε φανούμεθα ἢ κολαζόμεθα· ἄς γὰρ πρὸς τὸ πράττειν δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς δυνάμεις, ταύτας ὑπέταξε τῇ ἐξουσίᾳ τῆς προαιρέσεως, καὶ πρὸς τὴν προαίρεσιν ἔχει ὁ θεὸς τὴν δίκην, κυβερνητικὴν οὕσαν τῶν ἐν ἡμῖν προαιρετικῶν δυνάμεων, καὶ οὐ πρὸς τὴν φύσιν. ἐλάβομεν δὲ παρὰ τοῦ θεοῦ τοῦ πράττειν καὶ τοῦ μὴ πράττειν τὴν ἐξουσίαν, πράττειν μὲν τὰ δίκαια, μὴ πράττειν δὲ τὰ ἄδικα. ὅταν οὖν οὕτω πράττωμεν καὶ μὴ πράττωμεν, δικαίως στεφανοῦμεθα· μετατιθέντες δὲ τὸ πράττειν καὶ τὸ μὴ πράττειν εἰς τὸ ἀντικείμενον, δικαίως κολαζόμεθα.

ΚΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ σωματικώτερον περὶ τε θεῶν παρὰ τῶν ποιητῶν καὶ περὶ τοῦ θεοῦ παρὰ τῶν προφητῶν εἰρημένα κατὰ ἀλλήλοισιν ἔτερον ἔχει τὴν νόησιν, πῶς οὐ μῦθος ἀμφοτέρα δείκνυται; Ἀπόκρισις. Τὰ ἀλληγορικῶς παρὰ τῶν προφητῶν περὶ τοῦ θεοῦ λεχθέντα κατὰ ἀναφορὰν ἐλέχθη ἐκ τῶν φύσει εἰς τὰ μὴ φύσει, οἷον ὡς τὸ "ὠσφράνθη κύριος ὁσμὴν εὐωδίας". ἐπὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων τὸ "ὠσφράνθη" κατὰ φύσιν, ἐπὶ δὲ θεοῦ κατα χρηστικῶς καὶ οὐ φύσει. τὰ δὲ παρὰ τῶν ποιητῶν μυθικῶς περὶ τῶν θεῶν λεγόμενα οὐ λέγεται κατὰ ἀναφορὰν ἐκ τῶν φύσει εἰς τὰ μὴ φύσει· οὐ γὰρ καταπίνει ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπον κατὰ φύσιν, ἵνα κατὰ ἀναφορὰν νοήσωμεν καὶ τὸν Κρόνον καταπιόντα τὸν Δία. ἔστι δὲ ὁ μῦθος λόγος ἀσύστατος, πλὴν τοῦ ψεύδους οὐκ ἔχων ἄλλο τι. 37

Κς'. Ἐρώτησις. Εἰ γίνεται ἡ ἀνάστασις διὰ τὴν τῶν βεβιωμένων ἐκάστῳ ἀντίδοσιν, πῶς τὰ βρέφη ἢ καὶ τὰ ἐν γαστρὶ τελευτήσαντα περιττώσιν οὐκ ἀνίστανται, οὔτε τῶν ἔργων ἀμοιβὰς κομιζόμενα, οὔτε ἀνέσεως ἢ θλίψεως διὰ τὸ τῆς ἡλικίας

ἄωρον λα βεῖν δυνάμενα αἴσθησιν; Ἀπόκρισις. Τῷ πιστεύοντι ἀληθές εἶναι τὸ "σπεῖρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει", τούτῳ δυνατὸν καὶ πρέπον ἐστὶ καὶ τὸ πιστεύειν τῶν βρεφῶν τὴν ἀνάστασιν· ὁ γὰρ τὴν ἀφθαρσίαν αὐτοῖς παρέχων, δύναται καὶ τὴν αἰσθητικὴν τῶν προσόντων ἀγαθῶν χαρίσασθαι αὐτοῖς δύναμιν. πλὴν οὐδὲ "ἔστιν ἐκεῖ μικρὸς ἢ μέγας", ἀλλὰ πάντες τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν τέλειοι· τὸ γὰρ "ἐγείρεται ἐν δυνάμει" οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο ἐμφαίνει. ἔτι δέ, εἰ οὐ γίνεται τῶν βρεφῶν ἀνάστασις, εὐρεθήσεται ὁ θεὸς μάτην πλασάμενος αὐτά. εἰ δὲ μάτην ποιῆι ὁ θεὸς οὐδέν, ἀνάγκη ἄρα καὶ αὐτὰ εἰς τὸ εἶναι παραγενέσθαι διὰ τῆς ἀναστάσεως. πῶς δὲ οὐκ ἄκαιρον τὸ πρὸς τὴν ἐκδίκησιν τῆς τῶν βρεφῶν ἀναιρέσεως κατακρίνειν τὸν Ἡρώδη, τῶν βρεφῶν οὐκ ὄντων τῶν ἐκδικουμένων; μαρτυρεῖ δὲ τούτοις τὰ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός, τῆς ἀγαλλιάσεως σκιρτήματα, καὶ ὁ ὕμνος τῶν νηπίων καὶ θηλαζόντων.

ΚΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐψευσμένον ὑπάρχει καὶ μάταιον τὸ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν διδόμενον βάπτισμα, διατί οἱ ὀρθόδοξοι τὸν προσφεύγοντα τῇ ὀρθοδοξίᾳ αἰρετικὸν οὐ βαπτίζουν, ἀλλ' ὡς ἐν ἀληθείᾳ τῷ νόθῳ ἕως βαπτίσματι; εἰ δὲ καὶ χειροτονίαν τύχοι παρ' ἐκείνων δεξάμενος καὶ ταύτην ὡς βεβαίαν αὐτοῖ ἀποδέχονται, πῶς οὖν ὁ δεχθεὶς καὶ οἱ δεξάμενοι τὸ ἄμεμπτον ἔχουσιν; Ἀπόκρισις. Τοῦ αἰρετικοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἐρχομένου. 38 τὸ σφάλμα διορθοῦται, τῆς μὲν κακοδοξίας τῇ μεταθέσει τοῦ φρονήματος, τοῦ δὲ βαπτίσματος τῇ ἐπιχρίσει τοῦ ἁγίου μύρου, τῆς δὲ χειροτονίας τῇ χειροθεσίᾳ, καὶ οὐδὲν τῶν πάλαι μένει ἄλυτον.

ΚΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ οὐχ ἡμαρτεν ὁ Ἰωβ ἀρασάμενος τὴν ἡμέραν, δῆλον ὅτι ὡς δίκαιος εἰσηκούσθη· καὶ εἰ μὲν ἠκούσθη, τὸν οἰκεῖον ὁ θεὸς ἀνέτρεψεν ὄρον καὶ ἀνάγκη ζητεῖν ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ τὴν ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀπώλειαν· εἰ δὲ οὐκ ἠκούσθη, πῶς οὐ δείκνυται ἀμαρτωλὸς παρακουσθεὶς; "θέλημα γάρ" φησὶ "τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει". περὶ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν, ὅτι "ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν". Ἀπόκρισις. Ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰωβ οὗτος ἦν ἐν τῇ προκειμένῃ κατάρα, ὡς εἰ ἔλεγεν "εἴθε ἦν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἐν ἣ ἔγεν νήθην, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην κεκατηραμένη". διατί; "ἴνα ἐγὼ" φησὶ "μὴ ἐγεννήθην". οὐ γὰρ ἐνδέχεται τίνα γεννηθῆναι ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμέρᾳ τῇ οὕτω κεκατηραμένῃ. ἢ οὐκ ἔστιν οὖν ἡ κατάρα αὕτη οὕτω γεγεννημένη, ὡς ἀναμένουσα τὴν ἔκβασιν; εἰ γὰρ ἦν οὕτως γεγεννημένη, ἀνεκαλέσατο ἂν τὴν ἰδίαν φωνήν, ἀπαλλαγέντος αὐτοῦ τῶν θλίψεων καὶ ἐν τοῖς κρείττοσι γενομένου· διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ θλίψεως τὰ τῆς κατάρας ἐφθέγγατο ῥήματα, ἧς ἀπαλλαγείς οὐκ ἔστι δῆλον ὅτι τὴν αὐτὴν περὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἶχε γνώμην.

ΚΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν τοῖς ἀπηγορευμένοις ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ἢ τῶν παλμῶν ἐστὶ παρατήρησις, διατί οἱ εὐσεβεῖς πάσῃ δυνάμει ταύτην ἀπωθεῖσθαι βουλόμενοι οὐκ ἰσχύουσιν, ἢ φαιδρὸν ἢ σκυθρωπὸν μηνυοῦσης ταύτης; καὶ εἰ μὲν φαῦλον τοῦτο, πῶς 39 παρὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιγίνεται πρόθεσις; εἰ δὲ ἀγαθόν, ὅπερ οὐκ οἶμαι, τίνας ἔνεκεν ἀπηγόρευται; Ἀπόκρισις. Ἡ μὲν πρόγνωσις τῶν μελλόντων τῆς ψυχῆς ἐστὶν ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος φωτιζομένης πρὸς τὴν εἴδησιν τῶν τέως ἀδῆλων καὶ οὐχ ὑπὸ τῆς ἀβουλήτου κινήσεως τοῦ σώματος· ὁ δὲ παλμὸς πάθος ἐστὶ σωματικὸν ἐκ τῆς διαδρομῆς τοῦ φυσικοῦ πνεύματος ἐν τῷ σώματι ὑφιστάμενον πάντων τῶν ζώων. διὸ ἀνάξιον ἔκριναν οἱ ἅγιοι εἶναι κριτήριον τῶν μελλόντων τὸ τοιοῦτον σωματικὸν κίνημα. καθάπερ οἱ πταρμοὶ ῥινῶν καὶ ἦχοι ὠτων παρὰ τὴν ἡμετέραν παραγίνονται πρόθεσις, οὕτω καὶ ὁ παλμὸς· ἔτι δὲ τοῖς εἰληφόσι τῆς μελλούσης καταστάσεως τὴν ἐλπίδα καὶ ἕνα ἔχουσι τὸν σκοπόν, τὸ πρὸς ἐκείνην διὰ παντὸς παρεσκευασμένως ὑποβλέπειν, περιττόν ἐστὶ τὸ φαιδρὸν ἢ σκυθρωπὸν ἐνταῦθα διὰ παλμῶν προγινώσκειν. καὶ εἰ ὁ αὐτὸς παλμὸς ὁ προμηνύων πλοῦτον τῷ βιωτικῷ ἀνθρώπῳ προσγίνεται καὶ τῷ ἀσκητῇ, πῶς οὐ διέψευσται ἢ διὰ παλμοῦ προμηνυσις

τοῦ πλούτου, τῆς προαιρέσεως τοῦ ἀσκητοῦ οὐ μόνον τὴν ἐπίκτησιν τῶν οὐ παρόντων οὐχ αἰρουμένης, ἀλλ' οὐδὲ τὴν κτῆσιν τῶν παρόντων;

Λ'. Ἐρώτησις. Εἰ εἰς θάνατον καὶ φθορὰν οἱ ἀλιεῖς τοὺς ἰχθύας ἀπὸ τῶν ὑδάτων λαμβάνουσι, πῶς "εἰς ζωὴν αἰώνιον" ὁ δεσπότης Χριστὸς μέλλων διὰ τῶν ἀποστόλων τοὺς ἀνθρώπους εἰσαγαγεῖν "ἀλιεῖς" αὐτοὺς εἶναι "ἀνθρώπων" ἐπηγγείλατο; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ ἐχρῆν τοὺς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀγρευομένους ἀνθρώπους τῇ σαγήνῃ τῆς βασιλείας ἀποθανεῖν ἀπὸ τῆς προτέρας αὐτῶν ἐν ἀμαρτίαις ζωῆς, διὰ τοῦτο τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων παρείκασεν ὁ κύριος τὴν ἄγρᾳ τῶν ἀνθρώπων. προσέ 40 θηκε δὲ τὸ "εἰς ζωὴν", τὸ ἔλλειπον τοῦ ὑποδείγματος τῷ ὑποδεικνυμένῳ προσθέμενος.

ΛΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ σῶφρονι λογισμῷ οἱ μοναχοὶ κατεχόμενοι τὰς γαμικὰς ἡδονὰς ἀπεστράφησαν, διατί ἐν ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις τὰ ἀβούλητα πάσχουσι, καὶ οὐ μόνον εἰς τὰς τυχούσας ἀλλ' ἔστιν ὅτε μητράσι καὶ ἀδελφαῖς ὁμιλεῖν ἐν τῇ φαντασίᾳ νομίζουσι; τίσιν οὖν χρηστὸν πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ τοιοῦτου πολέμου; καὶ εἰ τὸν πολεμηθέντα δεῖ τῶν μυστηρίων ἀπέχεσθαι καὶ εἰ προσιέναι αὐτοῖς χρή, ἢ λουσάμενον ἢ ἐτέρῳ τινὶ χρησάμενον, ὥστε μὴ ἰουδαϊκῶς καθαίρεσθαι δίδαξον, ἐπειδὴ πολλή ἐστι περὶ τούτου καὶ παρὰ τῶν λογικωτέρων ἢ ζήτησις. Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ οἱ ἀνακείμενοι θεῷ ἄγρυπνον ἔχουσιν ἐχθρὸν ἀντίπαλον, τὸν πᾶσι τοῖς δυνατοῖς αὐτῷ τρόποις μηχανῶμενον θεῖναι τοῖς εὐσεβεῖσι μῶμον, διὰ τοῦτο τὰ ἀβούλητα καθ' ὕπνον πάσχουσι. καίτοι εἰδὼς ὁ ἀντίπαλος, ὅτι τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ἐπὶ τοῖς σεμνοῖς ἐπαινούμεθα, οὔτε ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς ψεγῶ μεθα—ὁ γὰρ ἔπαινος καὶ ὁ ψόγος τῶν μετὰ συγκαταθέσεως τοῦ λογισμοῦ ὑφ' ἡμῶν πραττομένων ἐστίν—, καὶ ὅτι τὰ ἐνύπνια τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστίν, ἀλλ' ὅμως καὶ διὰ τῶν ἐνυπνίων κινεῖ ἐν ἡμῖν ἀμφοτέρων τὰς πράξεις, καὶ τῶν σεμνῶν καὶ τῶν αἰσchrῶν ταύτας ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰς ἐλπίδας, μήπως ἢ τῇ τῶν σεμνῶν καὶ τῶν αἰσchrῶν ἐργασίᾳ ἐξεγείραι ἡμᾶς εἰς ματαίαν καύχησιν τῶν ἡμῖν μὴ πεπραγμένων, ἢ τῇ τῶν αἰσchrῶν ἐργασίᾳ δυνηθεῖν εὐρεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ἀνόμῳ πράξει τερπομένους. ἀλλὰ τὸ μὲν ἰδεῖν τὰ τοιαῦτα ἐνύπνια οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ τερφθῆναι ἐπὶ τῇ οὕτως ἀβουλήτῳ πράξει ἢ λυπηθῆναι, τοῦτο ἐφ' ἡμῖν ἐστίν. κἂν μὲν οὖν εὐρῆ ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ἀβουλήτῳ πράξει τερπομένους, 41 καυχᾶται ὡς νικητῆς ὁ ἀντίπαλος· ἐὰν δὲ λυπουμένους ἡμᾶς, ματαιοῦται τῇ βουλῇ ἠττώμενος. ἱκανὸν οὖν ὑπάρχει πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ κακοῦ τὸ λυπηθῆναι ἐπὶ τῷ ἀβουλήτῳ συμβεβηκότι καὶ δάκρυσιν ἀποπλύνειν τὸ μυσσάρων τῶν οὕτως ἀβουλήτῳ ἐν ἡμῖν ὑφισταμένων φαντασιῶν, ἀπέχεσθαι δὲ τοὺς οὕτω τὰ ἀβούλητα πάσχοντας τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων οὐδ' ὄλως δίκαιόν ἐστιν· εἰ δὲ μή γε, ἀναιροῦμεν κατὰ τοῦτο τῶν βουλητῶν τε καὶ τῶν ἀβουλήτων κακῶν τὴν διαφορὰν.

ΛΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ τῷ σίτῳ συναυξάνεσθαι τὰ ζιζάνια ὁ κύριος καὶ δεσπότης Χριστὸς ἀπεφάνητο, πῶς τὰ μὲν ζιζάνια πεπλήθυνται, σχεδὸν δὲ ὁ σῖτος ἐξέλιπε; καὶ τίς ἢ ἀπόδειξις τοῦ εἶναι σῖτον τὸν ἐκλείψαντα; πῶς δὲ τῆς συναυξήσεως τούτων ἢ πρόρρησις οὐ διέψευσται; Ἀπόκρισις. Ἀπόδειξις τοῦ σῖτος εἶναι τὸν ἐκλείψαντα αὕτη ἐστίν, ἢ περὶ αὐτοῦ πρόρρησις λέγουσα· "διὰ τὸ πληθύνθαι τὴν ἀμαρτίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν". καὶ πάλιν· "ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀφίστανται τινες τῆς πίστεως καὶ προσέχουσι πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων". καὶ πάλιν· "ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀποστρέφονται, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται". καὶ πάλιν· "εἰσελεύσονται λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν". ὅτι δὲ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οὐκ ἐκλείπει ὁ σῖτος, δηλοῖ ὁ κύριος λέγων· "διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἔξε λέξατο ὁ πατήρ, κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι". ἀλλ' εἰ μὲν συνέβη τι τῷ σίτῳ, τὸ μὴ εἰρημένον περὶ αὐτοῦ ἀυξανομένου τε 42 καὶ ἐκλειπομένου, δηλον ὅτι διέψευσται ὁ

περὶ αὐτοῦ λόγος· εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος πάντα τὰ συμβησόμενα αὐτῷ διὰ τῶν προρρήσεων δεδήλωται, φανερόν ὑπάρχει ὅτι οὐδαμῶς διέψευσται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, ἀλλ' εἰ μὲν ἔστι τὰ ζιζάνια, ἀνάγκη εἶναι καὶ τὸν σῖτον· ἐκ γὰρ τῆς ἀλλήλων παραθέσεως ὁ μὲν σῖτος γνωρίζεται ὅπερ ἔστιν, ὡσαύτως καὶ τὰ ζιζάνια· καὶ θατέρου μὴ ὄντος, οὐδὲ τὸ ἕτερον γνωρίζεται ὅπερ ἔστιν.

ΛΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ πρὸ μὲν τοῦ πάθους ὁ κύριος ἠῤῥατο ἅγια σθῆναι καὶ τηρηθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοὺς μαθητάς, μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἰούδας ἀπώλετο, πῶς ἢ ὑπὲρ αὐτῶν προσενεχθεῖσα εὐχή φαίνεται δεδεγμένη; πῶς δὲ δείκνυται ἀληθές, ὅτι "οἶδα ὅτι πάν τοτέ μου ἀκούεις"; Ἀπόκρισις. Ἡ μὲν τοῦ Ἰούδα ἀπώλεια ἔκτοτε γεγένηται, ἐξ οὗ τε λαβῶν ὁ κύριος τὸν ψωμὸν καὶ βάψας αὐτῷ ἐπέδωκε· καὶ λαβῶν ὁ Ἰούδας τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς, καὶ ἐξελθὼν ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν μαθητῶν. ἢ δὲ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν εὐχή μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἰούδα ἐγένετο, καὶ τοῦτο δείκνυται ἐξ αὐτῆς τῆς εὐχῆς· εὐξάμενος γὰρ ὁ κύριος ἔλε γεν· "οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ". γέγονε μὲν οὖν πρῶτον ἡ τοῦ Ἰούδα ἀπώλεια, ὕστερον δὲ ἢ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν εὐχή, ἔπειτα τὸ πάθος τοῦ κυρίου.

ΛΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὁ θεὸς ἐστὶ δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῆς κτίσεως, πῶς τὰ Ἀπολλωνίου τελέσματα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς κτίσεως δύναται; καὶ γὰρ θαλάττης ὄρμας καὶ ἀνέμων φοράς καὶ 43 μυῶν καὶ θηρίων ἐπιδρομάς, ὡς ὀρώμεν, κωλύουσι. καὶ εἰ τὰ ὑπὸ τοῦ κυρίου μὲν γεγονότα θαύματα ἐν μόνῃ τῇ διηγῆσαι φέρεται, τὰ δὲ παρ' ἐκείνου πλεῖστα καὶ ἐπ' αὐτῶν δεικνύμενα τῶν πραγμάτων, πῶς οὐκ ἀπατᾶ τοὺς ὀρώντας; καὶ εἰ μὲν κατὰ θεῖαν τοῦτο συγχώρησιν γέγονε, πῶς ὁδηγὸς πρὸς ἑλληνισμὸν οὐ γέγονεν ἢ τοιαύτη συγχώρησις; εἰ δὲ μὴ τοῦτο, πῶς οὐ δυνάμει τῶν δαιμόνων ἐκεῖνα γεγένηται; πάλιν δέ, εἴπερ [ὁ θεὸς] ὡς ἀγαπητῷ γινομένῳ ἠδόμενος ἐκεῖνω συνήργησε, διατί μὴ διὰ προφητῶν ἢ δι' ἀποστόλων τὰ τοιαῦτα γεγένηται; εἰ δὲ μὴ ἠρέσκετο ὡς φαύλω, τίνος ἔνεκεν τὸ φαῦλον ἢ εὐθύς οὐκ ἐκώλυσεν, ἢ μετὰ βραχὺ οὐ κατέλυσεν, ἀλλ' ἕως αἰῶνος τῶν μερῶν τῆς κτίσεως κρατεῖν συνεχώρησεν; Ἀπόκρισις. Ὁ μὲν Ἀπολλώνιος, ὡς ἀνὴρ ἐπιστήμων τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐν αὐταῖς συμπαθειῶν τε καὶ ἀντιπαθειῶν, κατὰ ταύτην τὴν ἐπιστήμην τὰ τελέσματα ἐποιεῖτο, οὐ κατὰ τὴν θεῖαν αὐθεντίαν. διὸ ἐν ἅπασιν τοῖς ἀποτελέσμασιν ἔδε ἦθη τῆς τῶν ἐπιτηδείων ὑλῶν παραλήψεως, συνεργούσης αὐτῷ πρὸς τὴν τοῦ τελουμένου ἐκπλήρωσιν. ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς κατὰ τὴν θεῖαν αὐτοῦ αὐθεντίαν ποιῶν τὰ θαύματα, οὐδαμῶς ἐδεήθη ὕλης, ἀλλὰ τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ καὶ προρρήσεσιν ἠκοι λούθει καὶ ἀκολουθοῦσι τὰ πράγματα. καὶ τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου γεγονότα τελέσματα, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐπιστήμην γεγένηται τῶν φυσικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν σωματικὴν τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν, οὐκ ἀνέτρεψεν ὁ κύριος· αὐτὸν δὲ τὸν δαίμονα τὸν ἐν τῷ ἐκείνου ἀγάλματι ἰδρυμένον, τὸν ἐν ταῖς μαντείαις ἀπατήσαντα τοὺς ἀνθρώπους ὡς θεὸν σέβειν καὶ τιμᾶν τὸν Ἀπολλώνιον ἐφίμωσε, καταργήσας αὐτοῦ τὰς μαντείας· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τῶν λοιπῶν δαιμόνων τῶν ἐν τῷ θεῶν ὀνόματι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τιμωμένων καθεῖλε τὴν δυναστείαν, καθὼς ὀράται τὰ πράγματα. ἔχοντες δὲ ἐν τούτοις τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως τὰ γνωρίσματα, οὐ χρὴ λέγειν τὰ τοῦ Χριστοῦ θαύματα ἐν ψιλῇ κεῖσθαι διηγῆσαι.

ΛΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ "ἐπαίδεύθη Μωυσῆς ἐν πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων καὶ ἦν δυνατὸς ἐν ἔργοις καὶ λόγοις", καθὼς φησὶν ἡ γραφή, πῶς ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ ἀστρολογίαν καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα <οὐ> μετῆι ὁ αὐτὸς μακάριος προφήτης; τῶν γὰρ Αἰγυπτίων τότε ἡ σοφία τὰ τῆς πλάνης ὑπῆρχε διδάσκουσα διδάγματα. διατί οὖν ἐπὶ τοιούτοις λόγοις ἢ ἔργοις θαυμάζεται; Ἀπόκρισις.

Θαυμάζει τὸν προφήτην ἢ θεία γραφή ἐπὶ τῇ δυνάμει τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων, οὐχ ἔνεκεν τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων καθ' αὐτά· ἀνάξια γὰρ ἦν ἐκεῖνα καθ' αὐτὰ πρὸς τὰ ἐγ κώμια τοῦ προφήτου· ἀλλ' ἐπειδὴ δι' ἑκατέρας μὲν περίβλεπτος ὑπῆρχε τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ προφήτης, τῆς τε τοῦ λόγου παιδείας καὶ τῆς τοῦ βίου κοσμικῆς λαμπρότητος, ἀμφοτέρων δὲ τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειαν προετίμησε, διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐθαύμασεν ἢ γραφή. ἀστρονομία δὲ καὶ ἀστρολογία καὶ γεωμετρία παρ' Αἰγυπτίους τότε χυδαῖά τε καὶ πεζὰ καὶ ἀγοραῖα μαθήματα λελόγιστο. τίμια δὲ ἦν παρ' αὐτοῖς τότε μαθήματα τὰ ἱερογλυφικὰ καλούμενα, τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐγκρίτοις παραδιδόμενα· ὧν ὁ προφήτης, εἰ καὶ τὴν εἴδησιν εἶχεν, ἀλλ' οὐκέτι καὶ τὴν χρῆσιν, ὡς ἀντικειμένην τῇ κατὰ θεὸν πολιτείᾳ τῶν Ἑβραίων. δι' ἦν καταφρονήσας πάσης τῆς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλικῆς δυναστείας τε καὶ τιμῆς εἴλετο συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ.

45 Αζ'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντα τὰ ὕδατα αἶμα ὑπὸ Μωσέως γέγονε, πῶς ἐπάγει ἢ γραφή τὸ "ἐποίησαν δὲ καὶ οἱ ἐπαιδοὶ ὡσαύτως οἱ τῶν Αἰγυπτίων"; ἢ γὰρ ψευδὲς τὸ πάντα γενέσθαι αἶμα ὑπὸ Μωυσέως τὰ ὕδατα, ἢ πάλιν τὸ τοὺς ἐπαιδοὺς πεποικέναι ὡς αὐτῶς. καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν κατ' αὐτοὺς θαυμάτων ὁ αὐτὸς λόγος. Ἀπόκρισις. Πάντων τῶν ὑδάτων τῶν ἐπάνω τῆς γῆς αἶμα γενομένων, ἠναγκάζοντο οἱ Αἰγύπτιοι κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ ὀρύττειν φρέατα καὶ ἀντλεῖν ὕδωρ, ποτίζειν τε ἐξ αὐτοῦ ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ ζῶα αὐτῶν καὶ τὰ θρέμματα. ἐκ τούτου οὖν τοῦ ὕδατος, τοῦ ἐκ τῶν φρεάτων ἀντλουμένου, ἐποίησαν οἱ ἐπαιδοὶ τὸ αἶμα, καὶ οὐδαμῶς διέψευσαι ὁ λόγος. καὶ τὰ μὲν ὑπὸ Μωσέως γεγόμενα θαύματα, ἅτε κατὰ τὴν θείαν γεγενημένα ἐνέργειαν, κατὰ μεταβολὴν γεγένηται φύσεως, τοῦ προκειμένου εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἕκτε λουμένου μεθισταμένου. τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐπαιδῶν γεγόμενα κατὰ τὴν ἐνέργειαν ἐγένοντο τῶν δαιμόνων, τῶν φαντασάντων τὰς ὄψεις τῶν ὀρώντων τὸν μὴ ὄφιν ὄραν ὡς ὄφιν καὶ τὸ μὴ αἶμα ὡς αἶμα καὶ τοὺς μὴ βατράχους ὡς βατράχους.

ΛΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐναντία ἑαυτῷ Μωσῆς οὐκ ἐδίδασκε, τὰ μὲν ὅστέα τοῦ Ἰωσήφ ἐπαγόμενος, τὸν δὲ ἀπτόμενον νεκροῦ ὡς ἀκάθαρτον μυσαιτόμενος, καὶ εἰ ἦν τις ἄλογος περὶ τούτων αἰτία, ταύτην μὲν νυνὶ μάθωμεν· τίνας δὲ ἔνεκεν ἢ γραφή οὐκ εἶπε δι' ἦν αἰτίαν ἐκεῖνα ποιῶν Μωσῆς ταῦτα ἐδίδασκεν; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ τελευτῶν Ἰωσήφ περὶ τῆς μετακομιδῆς τῶν ὀστέων αὐτοῦ ὤρκισε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἦν ἀμφοῦ 46 τερατῶν Μωυσῆ εἰς φυλακὴν προκείμενα, τὸ μὴ παραβαίνειν τὸν ὄρκον καὶ τὸ μὴ ἄπτεσθαι νεκροῦ, διὰ τοῦτο τῇ λύσει τοῦ νόμου, λέγοντος "μὴ ἄψησθε νεκροῦ", ἐφύλαξε τὸν ὄρκον ἀπαράβατον· ἀδύνατον γὰρ ἦν αὐτῷ ἀμφοτέρα φυλάττειν ἀπαράβατα, καὶ τὸν νόμον καὶ τὸν ὄρκον. τῇ μὲν οὖν φυλακῇ τοῦ ὄρκου λύει τὴν ἐλάττονα φυλακὴν τοῦ νόμου· πανταχοῦ γὰρ τὸ ἕλαττον αἰρετώτερον τοῦ μείζονος κακοῦ· καὶ τοιαῦτα πολλὰ εὐρίσκεται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, ἅτινα οὐ λογίζεται ὁ θεὸς εἰς ἀμαρτίαν τῶν παραβαινόντων αὐτὰ διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς συμβεβηκυῖαν ἀνάγκην, ὡς τὴν ὀκταήμερον περιτομὴν καὶ τὴν ἑπταήμερον περικύκλωσιν τῆς Ἰερικῶ καὶ τὴν ἐν σαββάτῳ προσαγωγὴν τῶν θυσίων, ἅτινα περιέχουσι τοῦ σαββάτου τὴν λύσιν. ἔτι δέ, εἰ ἔταξεν ὁ προφήτης τοὺς ἐκ διαδοχῆς βαστάζοντας τοῦ Ἰωσήφ τὰ ὅστέα καὶ κατὰ καιροὺς διὰ τῆς ἐν τῷ καθαρῷ ὕδατι κατὰ τὸν νόμον ἀποπλύσεως τούτους τοῦ μιάσματος καθαρῶσθαι, οὐδ' οὕτως ἐναντίον ὧν εἶπεν τι διεπράξατο ὁ προφήτης· τὸ δὲ ζητεῖν διατί οὐκ εἶπεν ὁ προφήτης τούτων τὴν αἰτίαν, ὁμοίον ἐστὶ τῷ λέγειν διατί μὴ πᾶσαι αἰετὶ γραφαὶ ἠρμηνευμέναι παρεδόθησαν παρὰ τῶν ἕκτεθεικόντων αὐτάς· ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ τοῦ πράγματος διηγήσει ἐμφαντικῶς περιέχεται ἢ τοῦ πράγματος αἰτία, διὰ τοῦτο οὐκ ἐδοκίμασε τὸ ἐκθετικῶς ταύτην δηλῶσαι.

ΛΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὴν τῶν Φαρισαίων ἐσχηματισμένην ὁ κύριος ἐλέγχων εὐλάβειαν ἔλεγεν ὅτι τάφοι κεκονιαμένοι εἰσὶ, πε πληρωμένοι ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας, καὶ ἐν τῷ 47 νόμῳ ὁ ἀπτόμενος νεκροῦ ἀκάθαρτος λέγεται, τί ἄτοπον ἐργάζονται Ἕλληνες τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τούτων μυσσαττόμενοι τάφους, ὑπὸ τε παλαιᾶς καὶ καινῆς ἀκαθάρτου τοῦ νεκροῦ καλουμένου; πῶς δὲ ἀμφοτέροις ὁ κύριος ἐναντία οὐκ ἔπραξεν, ὅτε τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἀνιστῶν ἤψατο τῆς σοροῦ καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰαείρου τῆς χειρὸς ἐκράτησεν; εἰ γὰρ ἀμφοτέροις τελευταῖον ἀνέστησαν. ἀλλὰ τὴν ἀφήν τὰ νεκρὰ ἐδέξαντο σώματα. Ἀπόκρισις. Τῶν ἀνθρώπων τὰ νεκρὰ σώματα καὶ οἱ τοῦ τῶν τάφοι μυσάττονται διὰ τὴν ἐπομένην αὐτοῖς βαρεῖαν δυσωδίαν, οὐχ ἀπλῶς διὰ τὴν νέκρωσιν· εἰ γὰρ ἀπλῶς διὰ τὴν νέκρωσιν ἐμυσάττοντο τῶν νεκρῶν τὰ σώματα, οὐκ ἄρα ἐχρῆν τοῖς τῶν ζῶν νεκρῶν σωμάτων μέρεσι κεκρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν ζῶν τῶν χρειάν, ὡς τοῖς δέρμασι καὶ τοῖς κέρασι καὶ τρίχαις καὶ χολαῖς καὶ τοῖς στέασι καὶ ταῖς σαρκίν, ἅτινα οὐδεὶς λόγος δύναται ὑπεξελεῖν τῆς προσοῦσης αὐτοῖς νεκρώσεως. εἰ δὲ νεκρὰ μὲν καὶ ταῦτα, οὐ μυσσαττόμενα δὲ διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν χρειάν, πῶς οὐκ ἔστι τῶν ἀτοπωτάτων τὸ καθαρὰ μὲν ἠγεῖσθαι ταῦτα διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν χρειάν, μυσάττεσθαι δὲ τῶν ἀγίων μαρτύρων τὰ σώματα καὶ τοὺς τάφους ὑπὸ Ἑλλήνων, φυλακτικὰ ὄντα ἀνθρώπων τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς καὶ ἰαματικὰ νοσημάτων τῶν κατὰ τὴν τῶν ἰατρῶν τέχνην ὄντων ἀνιάτων; παρεικάζει δὲ ὁ κύριος τὴν τῶν Φαρισαίων ἐσχηματισμένην εὐλάβειαν τάφοις κεκονιαμένοις, ὅτι ὡσπερ τῇ αἰσθήσει τῶν ζώντων βδελυκτὴ ἔστι τῶν νεκρῶν σωμάτων ἢ δυσωδία καὶ ἢ ἀκαθαρσία, οὕτω καὶ ἢ ἐκείνων ἀνομία βδελυκτὴ ἔστι τῇ νοήσει τῶν εὐσεβῶν, τρόπον τινὰ οὕσα αὕτη ψυχῆς νέκρωσις καὶ δυσωδία καὶ ἀκαθαρσία. ὡσπερ γὰρ χωρισθείσης τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος νεκρὸν τὸ σῶμα καὶ δυσῶδες 48 καὶ ἀκάθαρτον, οὕτω χωρισθέντος τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ τῆς ψυχῆς νεκρὰ ὑπάρχει ἢ ψυχὴ καὶ δυσῶδες καὶ ἀκάθαρτος. κατ' ἐναντίω σιν δὲ πράξας ὁ κύριος οὐδὲν οὔτε τῇ παλαιᾷ οὔτε τῇ καινῇ δείκνυται· οὐκ ἦν γὰρ ὑπὸ τὸν νόμον, ὅτε τοὺς ἐν τῇ ἐρωτήσει ἠγειρε νεκρούς· ἀπὸ γὰρ τοῦ βαπτίσματος ἤρξατο ὁ κύριος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, οὔσης ἔξωθεν τῆς τοῦ νόμου φυλακῆς. διὸ οὐκ ἐμίανθη ἀψάμενος τοῦ νεκροῦ. κατὰ δὲ τὴν καινὴν ἐκεῖνα μόνον ἦν μιαντικὰ ἀνθρώπων, τὰ ἐκ τῆς καρδίας ἐξερχόμενα κακά. τὸ δὲ ἄπτεισθαι νεκροῦ οὐ μαιίνει τὸν ἀνθρωπον.

ΛΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ πεπλήρωτο ὁ οἶκος ἔνθα ὁ κύριος ἦν, ὀπηνίκα ὁ παράλυτος ἔμελλε θεραπευέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἦναγ κάσθησαν οἱ βαστάζοντες αὐτὸν καταλῦσαι τὴν ὄροφὴν καὶ δι' αὐτῆς καθεῖναι τὸν ἀσθενοῦντα, πῶς οἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἠθροισμένοι ὄχλοι οὐκ ἐπλήγησαν, τῆς ὄροφῆς λυομένης; Ἀπόκρισις. Αἰσθανόμενοι οἱ ἐν τῷ οἴκῳ μελλούσης τῆς ὄροφῆς ἀποστεγοῦσθαι πάντως ὑπεχώρησαν· οὐ γὰρ οὕτως ἦσαν ἀνόητοι οἱ τὴν ὄροφὴν ἀποστεγοῦντες, ὥστε μὴ βοᾶν τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ ὑποχωρεῖν, ἵνα μὴ πλήσωνται· οὐδὲ γὰρ ὅλης τῆς ὄροφῆς ἦν χρεια ἀποστεγοῦσθαι, ἀλλὰ τόσον ὅσον ἤρκει εἰς τὴν ὑποχάλασιν τοῦ παραλύτου.

Μ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ ἄγγελος παρέπεται φύλαξ, καθὼς ἢ θεία διδάσκει γραφή, οἱ δὲ ἀνθρωποὶ ποτὲ μὲν αὖξῃσιν, ποτὲ δὲ μείωσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν συμφορῶν, διὰ τὰς ἑαυτῶν πράξεις ὑπέμειναν, οἱ τούτων ἄγγελοι αὖξῃσεως καὶ μείωσεως ὄντες ἀνεπίδεκτοι, ποῖαν τότε 49 λειτουργίαν ἐπλήρουν, ἐκάστου τῶν ἀγγέλων παρὰ θεοῦ λειτουργίαν ἐξ ἀρχῆς εἰληφότος; Ἀπόκρισις. Οἱ μὲν ἄγγελοι πάντες, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, αἰεὶ λειτουργίαν ἐκπληροῦσι χρειώδη τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς διὰ τὸν ἀνθρωπον· οἱ δὲ λειτουργίαν εἰληφότες τὸ παρέπεσθαι τοῖς ἀνθρώποις φύλακες αἰεὶ μὲν αὖξονται, μειοῦνται δὲ οὐδέποτε· ἢ γὰρ παρέπονται τῷ συναμφοτέρῳ, ψυχῇ λέγω καὶ σώματι, ἢ παρέπονται τῇ ψυχῇ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς, ἕως τοῦ καιροῦ

τῆς τοῦ κόσμου ἀνακτίσεως· πρὶν ἢ δὲ ταγῶσι παρέπεσθαι τοῖς ἀνθρώποις καὶ φυλάττειν αὐτούς, ἐν ταῖς ἄλλαις ὑπὲρ ἀνθρώπων λειτουργίαις λειτουργοῦσι τοῖς οἰκείοις ἄρχουσιν.

ΜΑ΄. Ἐρώτησις. Εἰ νεύματι θεῖω αἱ νεφέλαι τὸν ὑετὸν τῇ γῆ καταπέμπουσι, διατί τὰς νεφέλας οἱ καλούμενοι νεφοδιῶκται ἐπα οἰδαῖς τισι παρασκευάζουσιν ἔνθα βούλονται χαλάζας καὶ ἀμέτρους ὑετοὺς ἀκοντίζειν; Ἀπόκρισις. Τοῦτο ἐπειδὴ κατὰ τὰς γραφὰς ἀμάρτυρον. διὰ τοῦτο καὶ ἄπιστον· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ ταύτην περὶ τούτου ἔρω τήσας τὴν ἐρώτησιν, οὐκ ἀφ' ὧν ἐθεάσω γιγνομένων τὴν ἐρώτησιν πεποίηκας, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤκουσας.

ΜΒ΄. Ἐρώτησις. Εἰ θνητὴν ὁ θεὸς τὴν ἡμετέραν ἔκτισε φύσιν, πῶς λέγει "ὅτι ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν"; Ἀπόκρισις. Οὐκ εἶ τι θνητὸν τῇ φύσει, τοῦτο ἀνάγκη πάντως ἀποθανεῖν. καὶ τούτου ἡ ἀπόδειξις τὸ θνητοὺς ὄντας τῇ φύσει τὸν τε Ἐνῶχ καὶ τὸν Ἥλιαν ἐν ἀθανασίᾳ ἔτι διαμένειν, τοῦ "γῆ εἶ καὶ εἰς γῆς ἀπελεύση" γενομένους ἀνωτέρω. ἀληθὲς οὖν τὸ θνητὴν τὴν φύσιν πεποιηκέναι τὸν θεὸν καὶ τὸν θάνατον 50 εἰσελθεῖν εἰς τὸν κόσμον τῇ τοῦ ἀνθρώπου παρακοῇ· εἰ μὲν γὰρ ὡσπερ ἐποίησεν ὁ θεὸς θνητὴν τὴν φύσιν, οὕτως ἐποίησε καὶ τὸν θάνατον, οὐκ ἂν διὰ τῆς παρακοῆς τοῦτον εἰσήγαγεν, ἀλλὰ χωρὶς παρακοῆς· εἰ δὲ διὰ τῆς παρακοῆς ὁ θάνατος καὶ ὁ θεὸς τὴν παρακοὴν οὐκ ἐποίησεν, οὐδ' ἄρα τὸν θάνατον.

ΜΓ΄. Ἐρώτησις. Εἰ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ὡς θνητὴ μὲν τὸ οἰκεῖον ἐπιγινώσκει πέρασ, ὁ δὲ ἐκάστου χρόνος οὐ κατὰ τινά ἐστιν ὄρον, ὅπερ καλοῦσιν οἱ ἐκτὸς εἰμαρμένην, πῶς τῷ Ἐζεκία προσετέθησαν χρόνοι; τὸ γὰρ προστεθὲν ὑπὸ τοῦ προορισθέντος ἀριθμοῦ δῆλον ὅτι λαμβάνεται. πόθεν οὖν ἐπὶ τῶν τελευτώντων τὸ τοῦ χρόνου ἀόριστον δείκνυται; Ἀπόκρισις. Ὅτι δὲ οὐχ ὠρισταί τῆς ἐκάστου ζωῆς ὁ χρόνος, δείκνυται ἐκ τῶν γραφικῶν φωνῶν οὕτως. "ἐάν" φησὶν "ἐν τῷ πεδίῳ εὗρη ἄνθρωπος νεάνιδα μεμνηστευμένην καὶ βιασάμενος αὐτὴν κοιμηθῆ μετ' αὐτῆς, τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀποκτείνετε, τὴν δὲ νεάνιδα μὴ ἀποκτείνετε· ὃν γὰρ τρόπον ἐπεγείρεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ πατάσων αὐτὸν (φονεύεται) ψυχὴ, οὕτως ἐγένετο τὸ πρᾶγμα τοῦτο· καὶ ἐβόησεν ἡ νεάνις καὶ ὁ βοηθῶν αὐτῇ οὐκ ἦν". οὐκ ἂν δὲ παρείκασεν ἡ θεία γραφὴ τὴν βεβιασμένην κοίμῃσιν τῇ βεβιασμένη ἀναιρέσει, εἰ ἦν ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου ὠρισμένος· τὸ γὰρ παρὰ θεοῦ ὠρισμένον ἀβίαστον τε καὶ ἀπαράβατον· ἀλλ' εἰ τοῦτο, δῆλον ὅτι οὔτε τῇ προωρισμένη ζωῇ τοῦ Ἐζεκία προσετέθησαν οἱ χρόνοι τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τοῖς ἀορίστως προλαβοῦσιν ἔτεσιν αὐτοῦ, ὧν τὸ τέλος ἐγένετο διὰ τοῦ θανατικοῦ πάθους, μὴ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ πάθους ἰασαμένου αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ζῆν αὐτὸν ἀποκαταστήσαντος. 51

ΜΔ΄. Ἐρώτησις. Καὶ εἰ ὠραις καὶ ἡμέραις τὰ καθ' ἡμᾶς οὐ κατέχεται, πῶς ἐν τῷ γάμῳ ὁ κύριος ἔλεγε τὸ "οὐπω ἦκει ἡ ὥρα μου" καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς περὶ αὐτοῦ τὸ "οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ"; Ἀπόκρισις. Εἰ καὶ ὠραις καὶ ἡμέραις τὰ καθ' ἡμᾶς οὐ κατέχεται, ἀλλ' ὅμως τῶν παρ' ἡμῖν ἢ περὶ ἡμᾶς γιγνομένων τὰ μὲν γίνονται ἐν ἐπιτηδεῖω καιρῷ, τὰ δὲ ἐν ἀνεπιτηδεῖω. καλεῖ οὖν ἡ θεία γραφὴ τὸν ἐπιτηδεῖον πρὸς τὸ γινόμενον πρᾶγμα καιρὸν παρουσίαν τῆς ὥρας, τὸν δὲ ἀνεπιτηδεῖον ἀπουσίαν τῆς ὥρας· καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ποιήσιν τοῦ οἴνου καιρὸν ἐπιτηδεῖον ἠγεῖτο ὁ κύριος τῆς ἐκ τοῦ γάμου ἀναχωρήσεως, διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ποιήσεως τοῦ οἴνου εἶπεν "οὐπω ἦκει ἡ ὥρα μου". καὶ πάλιν ἐπειδὴ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἐχρῆν τὸν κύριον συλληφθῆναι καὶ παθεῖν ἃ ἔπαθε, διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ πάσχα ἐρρέθη περὶ αὐτοῦ, ὅτι "οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ", οὐ τῆς ἀνάγκης τῆς ὥρας κωλυούσης αὐτοῦ τὴν σύλληψιν, ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ πρόνοια. εἰ γὰρ τῇ ἀνάγκῃ τῆς ὥρας ἐκωλύετο τοῦ κυρίου ἡ σύλληψις, οὐκ ἂν ταύτην προσῆψεν ἡ θεία γραφὴ τῷ χωρισμῷ τοῦ τόπου "ἀνεχώρησε" γάρ, φησὶν, "ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ

Ἰουδαία περιπατεῖν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι"· οὐ μὴν οὐδὲ πρὸ τούτου εἰς Αἴγυπτον ἀνεχώρει, ἱκανῆς οὔσης τῆς ὥρας φυλάττειν αὐτὸν ἀσύλληπτον.

52 ΜΕ΄. Ἐρώτησις. Εἰ καθὼς φασὶ τινες ὁ κατακλυσμὸς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἔνθα οἱ τότε ἄνθρωποι ὤκουν, πῶς ἀληθὲς ὅτι "ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπάνω πάντων τῶν ὑψηλῶν ὀρέων ἰδ' πήχεις"; Ἀπόκρισις. Οὐ δοκεῖ ἀληθὲς εἶναι τὸ μὴ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ τὸν κατακλυσμὸν γεγονέναι, εἰ μὴ τι ἄρα κοιλότεροι ἦσαν οἱ τόποι, ἔνθα ὁ κατακλυσμὸς γεγένηται, τῶν λοιπῶν τόπων τῆς γῆς.

Μζ΄. Ἐρώτησις. Εἰ τῶν ἀλόγων ἀπάντων δημιουργὸς εἷς ἐστίν, ὁ θεός, διατὶ τὸ διχηλοῦν ὄπλῃν καὶ μηρυκισμὸν ἔχον καθαρὸν εἶναι ἀπεφήνατο; καὶ πάλιν, διατὶ τὸ μηρυκισμὸν μὲν ἔχον, οἷον κάμηλος, ὄπλῃν δὲ μὴ διχηλοῦν ἐν τοῖς ἀκαθάρτοις τέτακται; καὶ τὸ ἔμπαλιν, τὸ ὄπλῃν μὲν διχηλοῦν, μηρυκισμὸν δὲ μὴ ἔχον, οἷον χοῖρος, ἐν τοῖς καθαροῖς οὐ λελόγισται, καὶ ἐν τοῖς ἰχθύσι δὲ τὰ ἀλεπίδωτα; καὶ τὰ πετεινὰ δὲ διατὶ διήρηνται, καίτοι τινῶν καθαρῶν, εἴ γε συγχωροῦνται, ταῦτα τοῖς ἀκαθάρτοις ἐσθιόντων καὶ πραττόντων; Ἀπόκρισις. Φύσει μὲν καθαρὰ ὑπάρχει πάντα τὰ ζῶα καὶ καλὰ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγονότα, κατὰ τὸ εἰρημένον "καὶ εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν" καὶ τῆς θείας τετυχηκότα εὐλογίας, λεγοῦσης "αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε". ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβούλετο ὁ θεός, ὡσπερ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρωπίνοις, οὕτως καὶ ἐν τοῖς ἐσθιομένοις, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς τοῦ νόμου δουλείας ποιήσασθαι τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τοῦτο τῶν ζῶων καὶ πετεινῶν καὶ ἰχθύων τινὰ μὲν ὠνόμασε καθαρὰ, ὧν τὴν σφαγὴν καὶ τὴν βρῶσιν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπέτρεψε, τινὰ δὲ ἀκάθαρτα ὠνόμασεν, ὧν τὴν βρῶσιν ἀπέιργε. καθαρὰ οὖν ταῦτα καὶ ἀκάθαρτα 53 λέγονται, καθαρὰ μὲν διὰ τὴν φύσιν, ἀκάθαρτα δὲ διὰ τὸν νόμον. ἄλλως δὲ πάλιν καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα λέγονται διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν· ἐπειδὴ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ τότε πάντα τὰ ζῶα πλὴν χοίρου ἐθεοποιοῦντο, διὰ τοῦτο τῶν ζῶων τὰ μὲν καθαρὰ τὰ δὲ ἀκάθαρτα ὠνόμασεν, καὶ τὰ μὲν καθαρὰ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς θύειν καὶ ἐσθίειν, τὰ δὲ μὴ ἐσθίειν ὡς ἀκάθαρτα, δι' ἑκατέρου δεικνύων αὐτὰ ἀνάξια ὄντα τῆς τοῦ θεοῦ προσηγορίας τε καὶ τιμῆς, καὶ διὰ τὸ θύεσθαι καὶ ἐσθίεσθαι αὐτὰ καὶ διὰ τὸ καλεῖσθαι αὐτὰ ἀκάθαρτα.

Μζ΄. Ἐρώτησις. Εἰ ἀποχὴν καὶ μετάληψιν ἀκαθάρτων τε καὶ καθαρῶν τοῖς ἐν τῇ παλαιᾷ νόμοις ἢ διάταξις ἢ νομικὴ διηγὸ ρευσσε, πῶς καὶ οἱ ἐν τῇ νέᾳ μετάληψιν καθαρῶν καὶ ἀποχὴν ἀκαθάρτων γινώσκουσιν, οὐδενὸς αὐτοῖς νόμου ταύτην τὴν διαφορὰν ἐκδιδάξαντος; ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο ποιοῦσι κατὰ τὴν τοῦ νόμου παράδοσιν, ἐχρῆν αὐτοὺς πάντων μεταλαμβάνειν καὶ ἀπέχεσθαι ὧν ὁ νόμος ἐκήρυξε. πῶς οὖν πάντων κατὰ νόμον οὐκ ἐσθίουσιν, [οἷον] καμηλοπαρδάλεως; εἰ δὲ μὴ τῷ νόμῳ δεδούλωνται, πῶς πάλιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγορευθέντων ἀπέχονται, οἷον ἵππου ἢ καμήλου ἢ μυδῶνος ἢ τινος τῶν λοιπῶν ἀκαθάρτων; νυνὶ δὲ μηδὲ καθόλου τῷ νόμῳ πειθόμενοι, μηδὲ εἰς τὸ παντελὲς αὐτῷ ἀπειθοῦντες, πῶς οὐ δοκοῦσιν ἀπὸ μέρους ποιεῖσθαι τὴν ἐκάστου φυλακὴν καὶ παρὰ βῆσιν, λέγω δὲ τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος, καὶ τῇ ἀμφοτέρων ἀπειθείᾳ καὶ πεισμονῇ ὑπὸ νόμον καὶ χάριν [εἶναι] καὶ πάλιν μὴ ὑπὸ τούτοις καθεστάναι; Ἀπόκρισις. Ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ οὐδὲν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἀπέχονται δὲ ὧν οὐ μεταλαμβάνουσιν, οὐ κατὰ διαγόρευσιν τοῦ νόμου, ἀλλὰ κατὰ [τὸ] δυσάρεστον τῆς τῶν οὐ μεταλαμβανόντων ἐκουσίῃ συνειδήσεως. τινὲς δὲ διὰ τὴν κατόρθωσιν τῆς ἐγκρατείας, κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρέε 54 σκεῖαν κοινῶς ἀπέχονται καθαρῶν τε καὶ ἀκαθάρτων, καίτοι εἰ δότες "ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ' εὐχὰς ριστίας λαμβανόμενον". ἀλλ' ὅμως τὴν ἐπὶ τῇ κατορθώσει τῆς ἐγκρατείας εὐχαριστίαν μείζονα τῆς ἐπὶ τῇ μεταλήψει βρωμάτων εὐχαριστίας τίθενται. διὰ ταῦτα οὖν οὐδὲν ἐστὶ κοινὸν * νόμου καὶ χάριτος ἀνὰ μέρος, ἀλλὰ χάριτος μόνῃς τὸ

πάν ὑπάρχει, τῆς τε μετοχῆς καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν μεταλαμβάνόντων κατὰ τὸν εἶρη μένον τρόπον.

ΜΗ΄. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ σκεῦος, ὅπερ ὁ Πέτρος ἐν τῇ ὄπτασίᾳ τεθέαται, εἶχε τὰ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα πετεινὰ καὶ τετράποδα, καθὼς ἡμῖν ἡ γραφή παραδίδωσιν— ἡ γὰρ τοῦ "πάντα" φωνῆ πε ριληπτικῆ ἀμφοτέρων τῶν προλεχθέντων καθέστηκεν—, εἶτα θῦσαι καὶ φαγεῖν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἀπροσδιορίστως κελευόμενος παρητήσατο, "μηδαμῶς κύριε" λέγων, "ὅτι οὐδέποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον ἔφαγον", πῶς διὰ τῶν αὐτῶν ῥημάτων οὐ δείκνυται πάντα μὲν ἀπαγορεύσας τὰ ἄλογα ὡς ἀκάθαρτα, μεμφόμενος δὲ τὸν * τὴν βρῶσιν αὐτῶν * τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπιτρέψαντι, ὡς ἀκαθάρτου ἐδωδῆς κελεύσαντι ἀπογεύσασθαι; Ἀπόκρισις. Ἀπὸ τῆς τοῦ Πέτρου ἀποκρίσεως μανθάνομεν τίνα ἦν τὰ ἐνόητα ἐν τῇ σινδόνι, τουτέστι τὰ ἀκάθαρτα μόνα, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ "πάντα" φωνῆ περιέχει καὶ τὰ καθαρὰ· δυνατὸν γὰρ [τῷ] "πάντα τὰ τετράποδα καὶ τὰ πετεινὰ τῆς γῆς" λέγεσθαι καὶ τὰ ἀκάθαρτα. τὸ δὲ "οὐδαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον ἔφαγον" πρὸς τὴν θεάν πάντων τῶν ἐπὶ τῇ σινδόνι δειχθέντων αὐτῷ ἀπεκρίνατο καὶ οὐ τινῶν. τὸ οὖν σκεῦος, ἐν ᾧ ἦν "πάντα τὰ πετεινὰ καὶ τὰ τετράποδα τῆς γῆς", 55 κατὰ παράληψιν εἴρηται τοῦ ἀκαθάρτου, ἀντὶ τοῦ "ἐν ᾧ ἦν πάντα τὰ ἀκάθαρτα πετεινὰ τε καὶ τετράποδα τῆς γῆς". καὶ ὡς περ ὅταν λέγη ἡ γραφή, ὅτι "παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστίν", ἡ τοῦ "παντὸς" φωνῆ οὐ περιέχει πιστὸν τε καὶ ἄπιστον ἄνδρα, ἀλλὰ πιστὸν μόνον—ὁ γὰρ πιστὸς ἀνὴρ ἐστὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ πιστοῦ ἀνδρὸς λέγεται κεφαλὴ—, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ "πάντα" φωνῆ περιεκτικὴ ἐστὶ καθαρῶν τε καὶ ἀκαθάρτων, ἀλλὰ τῶν ἀκαθάρτων μόνον, δι' ὧν προεμνηύθη τῷ Πέτρῳ ἡ πρόσληψις τῶν ἀκαθάρτων ἔθνῶν, ὧν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ ἐκαθάρισεν ὁ θεὸς τὰς καρδίας.

ΜΘ΄. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ θεῖον τροπῆς ἀνεπίδεκτον, διατί περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Σαοῦλ λέγει μεταμεληθῆσθαι καὶ περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Νινευῆ ὅτι μετενόησεν; Ἀπόκρισις. Ὁ δεσπότης Χριστὸς καὶ κατὰ τὸ ὑπάρχειν καὶ κατὰ τὸ πράττειν τὰς πρεπούσας αὐτῷ πράξεις ἄτρεπτός ἐστι· προνοῶν δὲ τῶν τρεπομένων πρὸς τὸ λυσιτελεῖς τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προνοουμένοις τρέπει τὰ πράγματα. διὸ καὶ πρὸς τὸ συγγινώσκειν καὶ πρὸς τὸ μὴ συγγινώσκειν ἀτρέπτως ἔχει. συγγινώσκει ἄρα τρεπτῶς τοῖς διορθοῦσι τὰ ἑαυτῶν πταίσματα, τοῖς δὲ ἀδιορθώτως ἔχουσι πρὸς τὰ κακά, ἀτρέπτως οὐ συγγινώσκει. τὸ οὖν "μετα μεμέλημαι" τὸ ἄτρεπτον αὐτοῦ ἐμφαίνει, τὸ μὴ κατὰ τὸ συγγινώσκειν· ἄτρεπτος γὰρ ἐστὶν ὁ θεός. τὸ δὲ "μετενόησεν ὁ κύριος" τὸ αὐτὸ δηλοῖ, τὸ μὴ κατὰ τὸ συγγινώσκειν· ἄτρεπτος γὰρ ἐστὶν ὁ θεὸς καὶ αἰεὶ ἐν τοῖς αὐτῷ πρέπουσι ποιεῖν διαμένει· τροπὴν γὰρ εἰς τὸ ποιεῖν τὰ μὴ πρέποντα αὐτῷ οὐ δέχεται ποτε.

56 Ν΄. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ Ἰωάννου βάπτισμα μὴ κατὰ νόμον ἦν, ὡς περ οὔτε ἦν, πῶς οὐκ ἦν παρὰ τὸν νόμον; εἰ δὲ παρὰ τὸν νόμον ἦν, πῶς ὑπὸ τῶν ἐνόμων ἐδέχθη; πῶς δὲ οὐ παράνομοι οἱ ὑπὸ τὸν νόμον ὄντες καὶ τὸ παρὰ τὸν νόμον δεξάμενοι βάπτισμα; εἰ δὲ ὑπὲρ τὸν νόμον ἐτύγχανε τὸ τῆς χάριτος βάπτισμα, μήτε κατὰ νόμον μήτε παρὰ νόμον μήτε ὑπὲρ νόμον λεγόμενον, κατὰ τί γινόμενον εὑρεθήσεται; Ἀπόκρισις. Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου προοίμιον ἦν τοῦ εὐαγγελίου τῆς χάριτος, διὸ καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον ἦν· οὐδὲ γὰρ ἐνεδέχτο τοὺς κατὰ νόμον ἁμαρτήσαντας ἐν τούτῳ διὰ μετανοίας καὶ πίστεως τοῦ Χριστοῦ δέξασθαι τὴν συγχώρησιν, μὴ ὄντι ὑπὲρ τὸν νόμον.

ΝΑ΄. Ἐρώτησις. Εἰ πιστώσασθαι τοὺς μαθητὰς ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἠβούλετο, ὅτε ἀπέστειλεν αὐτοὺς πρὸς αὐτόν, τοῦτο γὰρ τινες εἰρήκασιν, διατί μὴ κατὰ ἀπόφασιν εἶπεν αὐτοῖς, ἀλλὰ κατὰ πεῦσιν δι' αὐτῶν τῷ Χριστῷ προσήγαγεν; εἰ δὲ αὐτὸς διὰ τὸ τῇ εἰρκτῇ ἑαυτὸν ἐμβεβλήσθαι ἐκ τῶν λεγομένων ποικίλως εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ ἀμφιβολίαν κατέστη, καὶ γὰρ τοῦτο

εἰρήκασιν ἕτεροι, διατί. ὡς μηδέπω αὐτὸν ἐλθόντα ἐγνωκῶς ἐπηρώτα; τὸ γὰρ "σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν", ὡς μηδέπω μὲν τὸν Χριστὸν παραγενόμενον, ἔρχεσθαι δὲ αὐτὸν προσδοκῶμενον τὴν ὑπόνοιαν δίδωσι· πεπεισμένος γὰρ τοῦτο, οὐκ ἂν ἐπηρώτησε "σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερός τις παρ' ἐκεῖνον"; Ἀπόκρισις. Ὅτι μὲν οὐκ ἠγνῶσι ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἐλήλυθεν ἤδη ὁ Χριστός, παντί που δῆλόν ἐστιν· ἐπειδὴ δὲ διάφοροι φῆμαι 57 περὶ ὧν ἐποιήσατο θαυμάτων ὁ Ἰησοῦς διέτρεχον, τῶν μὲν λε γόντων Ἡλίας εἶναι ὁ ταῦτα πεποικῶς, τῶν δὲ Ἱερεμίας, τῶν δὲ ἄλλος τις τῶν προφητῶν, ταύτας τὰς φήμας ἀκούων ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ εἰρκτῇ πέμπει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ μαθεῖν, εἰ ὁ τὰ σημεῖα ποιῶν αὐτός ἐστιν ὁ ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθείς, ἢ ἕτερός τις, ὁ παρὰ τῶν πολλῶν θρυλούμενος, γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ἰωάννου τὸν σκοπόν, ἐπὶ τῆς παρουσίας τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἐποίησε πολλὰ θαύματα, πείθων αὐτοὺς καὶ δι' αὐτῶν καὶ τὸν Ἰωάννην, ὡς αὐτὸς εἶη πεποικῶς καὶ τὰ ἐπ' ὀνόματι ἐτέρων φημιζόμενα θαύματα, ὁ ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθείς.

ΝΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντας ἔλκειν πρὸς ἑαυτὸν ὁ δεσπότης Χριστὸς μετὰ τὴν οἰκείαν ὑψωσιν ἐπηγγείλατο, πῶς οὐ πάντες τῇ εἰς αὐτὸν πίστει προσέδραμον; πῶς δὲ αὐτὸς ἐπαγγειλάμενος πρὸς ἑαυτὸν ἔλκειν οὐκ ἐναντιοῦται τῷ "οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ μου ἐλκύσῃ αὐτόν"; Ἀπόκρισις. Ἀπὸ τοῦ οἰκείου τέλους πᾶς λόγος κρίνεται· τέλος δὲ τὸ πάντας ἔλκειν πρὸς ἑαυτόν, "ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν". οὐ χρὴ οὖν τὰ τοῦ τέλους πρὸ τοῦ τέλους ἀπαιτεῖν. ἔλκει δὲ ὁ πατήρ πρὸς τὸν υἱὸν τῷ δοῦναι τῷ υἱῷ τὴν ἐξουσίαν τε καὶ δύναμιν τοῦ δύνασθαι πάντας ἔλκειν πρὸς ἑαυτόν· διὸ οὐδὲν ἐναντίον ἐν τοῖς λόγοις.

ΝΙ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν τοῖς δαιμονιώσιν οἱ δαίμονες διηνεκῶς ἐνοικοῦσι, πῶς ἕτεροι κατασκευάζουσι βλάβας; εἰ δὲ τοῦτο ποιοῦσι τῶν πασχόντων πρὸς βραχὺ χωριζόμενοι, πῶς, ὅτε ἀοράτῳ δυ νάμει ἀπ' αὐτῶν διωχθῶσιν, οὐκέτι ἐν αὐτοῖς ἴχνη τῆς οἰκείας παρουσίας δεικνύουσιν; 58 Ἀπόκρισις. Ἀδύνατον τὸν [δαίμονα] τοῖς δαιμονιώσιν ποιῆσαι τῇ ἀπουσίᾳ ἅπερ ποιεῖ τῇ παρουσίᾳ· οὐ γὰρ βουλήσει μόνον ἐνεργοῦσιν [οἱ δαίμονες], ἀλλὰ καὶ παρουσία. διὸ μὴ παρόντος τοῦ δαίμονος, οὐδὲ τὰ ἴχνη αὐτοῦ πάρεστιν. ἢ γὰρ ἀπελαύνουσα αὐτὸν ἀόρατος δύναμις φόβον αὐτῷ ἐντίθησι τοῦ μηκέτι πλησιάζειν τῷ θεραπευομένῳ.

ΝΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ μόνου θεοῦ ἐστὶν ἰσχὺν καὶ ζωὴν διδόναι τοῖς σώμασι, πῶς τοῦτο ποιοῦσιν οἱ δαίμονες, ἐνισχύοντες τῶν δαιμονιώντων τὰ σώματα, ὥστε δεσμὰ καὶ ἀλύσεις συντρίβειν; "ἐδεσμεῖτο γάρ", φησὶν, "ἀλύσει καὶ πέδαις καὶ διαρρήσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὴν ἔρημον". Ἀπόκρισις. Οὐ τῷ σώματι παρέσχεν ὁ δαίμων τὴν δύναμιν πρὸς τὸ δύνασθαι συντρίβειν καὶ διαρρήσσειν τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἀλύσεις, ἀλλ' αὐτὸς ὁ δαίμων συνέτριβε καὶ διέρρησε τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἀλύσεις, εἰ καὶ ἡ θεία γραφή τῷ δαιμονιώντι προσῆψε τὰ τοῦ δαίμονος ἔργα.

ΝΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ τῶν μερῶν τῆς κτίσεως οἱ δαίμονες οὐκ ἐξουσιάζουσι, διατί παρακουσθέντων τῶν χρησμῶν τοῖς Ἑλλησι τιμωρίας ἐπήγαγον, καὶ θεραπευθέντων τῶν εἰδώλων ταύτας ἀνέσχον καὶ ἀγαθὰ αὐτοῖς ἀντὶ τούτων παρέσχον; πόθεν οὖν αὐτοῖς δύναμις εἰς τὴν ἐκατέρου ἐνέργειαν; Ἀπόκρισις. Ἔθος ἦν τοῖς δαίμοσι πρὸς πλάνην ἀνθρώπων προσάπτειν ἑαυτοῖς, ὥσπερ τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα, οὕτω καὶ τὰ ἔργα. ὅτι δὲ οὐκ ἔστι τοῖς δαίμοσι ἰσχὺς ἀμυντικῆ τῶν ἀνη 59 κών, δείκνυται ἐκ τῆς καταλύσεως, ἣν ὑπέμεινεν ὁ ἑλληνισμὸς ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ· φανερῶς γὰρ ὥφθη ὁ ἑλληνισμὸς οὐχ ἑτέρᾳ δυνάμει κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ χρησάμενος, πλὴν τῇ διὰ χειρὸς ἀνθρώπων καὶ ξιφῶν· εἰ γὰρ εὐπόρει ὁ ἑλληνισμὸς θείας δυνάμεως, ὑπερμαχούσης αὐτοῦ καταλυομένου, οὐκ ἂν τῇ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει ἐχρήσατο, σώζειν ἐν αὐτῇ μάτῃ προσδοκίᾳ καὶ ἑαυτὸν καὶ

τοὺς θεοὺς αὐτοῦ ἐκ τῆς καταλύσεως· ὅπερ ἐστὶ μέγιστος ἔλεγχος τῆς τῶν δαιμόνων καταλύσεως καὶ ἀσθενείας καὶ τοῦ μηδέποτε αὐτοὺς δυνηθῆναι θεῖα ἔργα ἐκτελεῖν. τιμωρητικὰ τῶν ἐναντίων καὶ εὐεργετικὰ τῶν ὑπηκόων. ἔτι δέ, εἰ πᾶσα θεραπεία ζώντων ἐστὶ καὶ αἰσθανομένων, πῶς οὐκ ἔστι προδήλως ψευδὲς τὸ "θεραπευθέντων δὲ τῶν δαιμόνων ἀνέσχον τὰς τιμωρίας", τῶν μήτε ζώντων μήτε αἰσθανομένων, ἀλλ' ὥσπερ πρὸς τὰς θεραπείας, οὕτω καὶ πρὸς τὴν παρακοὴν τῶν χρησμῶν ἀναισθητῶς ἐχόντων;

Νς'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατακλυσμοῦ λέγει ὅτι "δύο δύο" καὶ "ἑπτὰ ἑπτὰ" ἐν τῇ κιβωτῷ εἰσηνέχθησαν ἄλογα, πῶς οὐδ' καὶ ἰδ' ἐκ τῶν ἀκαθάρτων καὶ καθαρῶν εἰσηνέχθη; τινὲς γὰρ εἰρήκασιν τοῦτο, τινὲς δὲ ὅτι δύο καὶ ἑπτὰ μόνον. τίς οὖν ἐκ τῶν δύο ἀληθέστερον εἶπεν; Ἀπόκρισις. Ἀληθέστερον εἶπεν ὁ εἰπὼν δ' καὶ ἰδ' τοῦ εἰπόντος δύο καὶ ἑπτὰ· τὸ γὰρ "δύο δύο" εἶπεν ἀντὶ τοῦ δύο ἄρρενα καὶ δύο θήλεα, καὶ "ἑπτὰ ἑπτὰ" ἀντὶ τοῦ ἑπτὰ ἄρρενα καὶ ἑπτὰ θήλεα, καθαρὰ μὲν τὰ ἑπτὰ ἑπτὰ, ἀκάθαρτα δὲ τὰ δύο δύο.

Νζ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ τὴν τῶν πολυομμάτων ζῶων ὀπτασίαν 60 Ἡσαΐας καὶ Ἰεζεκιὴλ ἐθεάσατο, ἄρα ἀμφοτέροις ἔν τι ἀπεκαλύπτετο, ἢ θατέρῳ ἐδείκνυτο θάτερον; τί δὲ καὶ ἐδήλου τὸ δεικνύμενον; Ἀπόκρισις. Διὰ μὲν τῆς κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ὀπτασίας τὸ κατὰ Χριστὸν ἐδήλου μυστήριον, καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης καὶ τῇ βρώσει τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς καθαρισμόν ποιοῦντα ἀμαρτίας εὐσεβῶν ἀνθρώπων τῶν ἐν πάσῃ τῇ γῆ δοξαζόντων τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοῦσιον τριάδα ἐπὶ τῷ μεγέθει τῶν θείων δωρεῶν, ἧς τῷ ὀνόματι βαπτισθέντες ἐδικαιώθησαν, λαβόντες τῆς τῶν οὐρανίων τε καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν μετουσίας τὴν ἐλπίδα· ὃν γὰρ ἐθεάσατο ὁ προφήτης ἄνθρακα τοῖς ἀκαθάρτοις αὐτοῦ χεῖλεσι προσαγόμενον εἰς κάθαρσιν ἀνομιῶν καὶ ἀμαρτιῶν, μήνυμα εἶχε τῆς δεσποτικῆς σαρκὸς, καθαρικοῦς τὸ συνειδὸς τῶν ἐσθιόντων αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας. διὰ δὲ τῆς κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιὴλ ὀπτασίας τὰ μέλλοντα ἐδήλου συμβῆσθαι τῷ Ναβουχοδονόσορ βασιλεῖ Βαβυλωνῶνος, ψυχαγωγίαν ἔχοντα τῶν ἐν τῇ αἰχμῇ λωσίᾳ ἐν Βαβυλωνί ὄντων Ἰσραηλιτῶν· ἐθεάσατο γὰρ ὁ προφήτης τὰ τετραπρόσωπα ζῶα, ὁμοίωμα ἔχοντα ἀνθρώπου τε καὶ λέοντος, μόσχου τε καὶ ἀετοῦ. λέγει δὲ καὶ ὁ προφήτης Δανιὴλ περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὅτι ἠϋξήθησαν οἱ ὄνυχες αὐτοῦ ὡς ἀετοῦ καὶ αἱ τρίχες αὐτοῦ ὡς λέοντος, καὶ χόρτον ἐψώμισαν αὐτὸν ὡς τὸν μόσχον, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῷ. ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὀπτασίας ψυχαγωγίαν τινὰ ἐντίθησι τοῖς Ἰσραηλίταις τοῖς πρὸς τὴν κραταιάν τε καὶ ἰσχυρὰν σφόδρα τῶν Βαβυλωνίων δυναστείαν ἀποβλεψαμένοις, ἐν ἀπογνώσει καθεστῶσι τοῦ μὴ δύνασθαι ἔτι ἐκ τῆς τοιαύτης αἰχμαλωσίας τυχεῖν ἐλευθερίας. ἵνα οὖν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπογνώσεως μεταστήσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ὁ θεὸς καὶ 61 παρασκευάσῃ αὐτοὺς πρὸς τὴν αὐτοῦ δυναστείαν ἀποβλέπειν, δείκνυσι τῷ προφήτῃ ἡμέρου τε καὶ ἀνημέρου ζῶου τὴν σύζευξιν καὶ βαρυσώ μου καὶ πετεινοῦ τὴν σύμπτησιν· ἡμέρον γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἀνήμερον δὲ ὁ λέων καὶ βαρύσωμον μὲν ζῶον ὁ μόσχος, πετεινὸν δὲ καὶ κοῦφον ζῶον ὁ ἀετός. ἐν ἐκείνοις μὲν δηλοῖ τὴν τῆς βασιλείας ἐξ ἀνημέρου εἰς ἡμερότητα μετάστασιν, ἐν τούτοις δὲ [τὴν] τῆς βασιλείας τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν μεταβολὴν· ὑπόζυγος γὰρ ὁ μόσχος, ζυγοῦ δὲ ἐλεύθερος ὁ ἀετός. δείκνυσι δὲ τῷ προφήτῃ καὶ τροχόν, ἐν τῷ τροχῷ μηνύων τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναγωγὴν εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ἐπαναγωγὴν εἰς τὰ ἴδια.

Νη'. Ἐρώτησις. Διατί ἐπὶ τοῦ Ἰεζεκιὴλ κατακέχρηται ὁ θεῖος χρησμὸς τῷ τοῦ "υἱὲ ἀνθρώπου" προσρήματι, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων προφητῶν οὐκ ἐποίησε; καὶ εἰ τὴν παγκόσμιον ἀνάστασιν ἐπὶ τῶν ξηρῶν ὁστέων ὁ αὐτὸς προφήτης τεθέαται, καὶ εἰ τῷ ὄντι ἀνέστησαν τὰ ὀστέα, ἄνθρωποι γενόμενοι τέλειοι, καθὼς ἢ τοῦ αὐτοῦ προφήτου βίβλος διδάσκει, σαφήνισον. Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ ἔμελλε διὰ τοῦ προφήτου

Ἰεζεκιήλκατ' ὄπτασίαν προζωγραφεῖσθαι τῶν νεκρῶν ἢ ἀνάστασις, μέλ λουσα γίνεσθαι ἐπὶ πραγμάτων διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ εἰρημένον "ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἔστιν, ἐν ἧ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουνται". διὰ τοῦτο καλεῖται τῷ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὀνόματι· καὶ καθάπερ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ μέλλων κατ' αὐθεντίαν ἠλίω καὶ σελήνῃ προστάττειν τὴν στάσιν λαμβάνει τοῦ Ἰησοῦ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὸ τῆς κτίσεως (διὰ) τὴν ὑπακοὴν τοῦ προ 62 στάγματος τιμώμενον, οὕτω καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ λαμβάνει τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὄνομα καὶ διὰ τῆς ὄπτασίας ἐγείρει τοὺς νεκροὺς τῆ δυνάμει τοῦ προσρήματος, ἦν δὲ ἐπὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ τὰ πάντα ὄπτασία, καὶ τὰ ὀστέα καὶ ἡ τούτων ἀνάστασις. δείκνυσιν οὖν τῷ προφήτῃ ταύτην τὴν ὄπτασίαν ὁ θεός, προηγουμένως μὲν μὴ νύων δι' αὐτῆς τὴν ἐσομένην διὰ Χριστοῦ πανδημικὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ἔπειτα δὲ πρὸς τὴν ψυχαγωγίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀπογνόντων ἑαυτοὺς τοῦ δύνασθαι ἔτι ἐλευθεροῦσθαι τῆς τῶν βαβυλωνίων δουλείας· καθάπερ γὰρ νεκρὰ σώματα ἐν τοῖς μνημείοις κείμενα ἐλπίδα οὐκ ἔχοντα ἐγέρσεως, οὕτως ἑαυτοὺς ἐλο γίσαντο εἶναι ἐν Βαβυλῶνι, χωρὶς πάσης ἐλπίδος τῆς ἐπανόδου. δηλοῖ δὲ τοῦτο ὁ αὐτὸς προφήτης ἐν οἷς λέγει· "καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς με λέγων· υἱὲ ἀνθρώπου, τὰ ὀστέα ταῦτα πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἔστιν· αὐτοὶ λέγουσι ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστέα ἡμῶν· ἀπὸ λετο ἢ ἐλπίς ἡμῶν" καὶ τὰ ἐξῆς.

ΝΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ καλὰ τὰ τοῦ βίου πάντα, διατί οἱ τοῦ τῶν ἀπεχόμενοι ἐν γραφαῖς ἐπαινοῦνται καὶ οἱ ἀντεχόμενοι αὐτῶν διαβάλλονται; εἰ δὲ φαῦλα τυγχάνει, διατί τὰ φαῦλα τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ συμπαρέζευκται, καὶ ταῦτα ἀγαθοῦ τοῦ δημιουργοῦ τυγχάνοντος Ἀπόκρισις. Οὐχ ἀπλῶς ἐπαινετὸν τὸ ἀπέχεσθαι τῶν τοῦ βίου καλῶν, οὔτε ἀπλῶς ψεκτὸν τὸ ἀντέχεσθαι αὐτῶν, ἀλλ' ἐκά τερον πρέποντι λόγῳ γινόμενον, καὶ τὸ ἀπέχεσθαι καὶ τὸ ἀντέχεσθαι αὐτῶν ἔστιν ἐπαινετόν. ἐναντίως δὲ γινόμενον, ἀμφοτέρᾳ ἔστι ψεκτά. ὅτι δὲ οὐδὲν φαῦλον κατ' οὐσίαν συμπαρέζευκται τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ, δηλοῖ ἡ θεία γραφή τῶν δημιουργημάτων ἐπαινοῦσα τὴν γένεσιν, λέγουσα "καὶ εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν". παρατρεψάντων δὲ ἡμῶν ἐκουσίως τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα ὑφίσταται· οὐκ ἔστι γὰρ φαῦλον ἐν τῷ βίῳ, τῶν ἐν αὐτῷ 63 καλῶν ἀτρέπτων μενόντων, ὥστε μηδὲν εἶναι φαῦλον παρὰ τὴν παρατροπὴν τοῦ καλοῦ. οὐδὲν οὖν συμπαρέζευκται φαῦλον τῇ ἡμετέρᾳ ζωῇ· τὰ γὰρ φαῦλα χρήσει ἀλόγῳ ἔστι φαῦλα καὶ οὐ φύσει, προαιρετὸν δὲ καὶ τὸ χρῆσθαι καὶ τὸ μὴ κεχρῆσθαι ἢ καλῶς ἢ φαύλως.

Ξ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν τοῖς στοιχείοις οὐ πρόσεστιν αἴσθησις. διατί Μωυσῆς μὲν οὐρανὸν καὶ γῆν τῷ λαῷ διαμαρτύρεται, Ἡσαΐας δὲ κατηγορῶν τοῦ λαοῦ τούτοις ἀκούειν ἐγκελεύεται; Ἀπόκρισις. Τὰ λεγόμενα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. πρὸς τοὺς ἐν αὐτοῖς λέγεται λογικούς, ὡς τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν πόλιν πρὸς τοὺς πολίτας λέγεται, ὡς τὸ "Ἰερουσαλὴμ Ἰερουσαλὴμ ἢ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν". οὐ γὰρ ἡ πόλις ἀπέκτεινε καὶ ἐλιθοβόλησεν, ἀλλ' οἱ πολῖται.

ΞΑ'. Ἐρώτησις. Διατί ὁ κύριος ἔλεγε, πρὸς τὴν Μαρίαν μετὰ τὴν ἔγερσιν "μή μου ἄπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα"; εἰ μὲν οὖν πρὸ τῆς ἀναλήψεως οὐδενὶ ἐξῆν αὐτοῦ ἄπτεσθαι, πῶς μετὰ μικρὸν τοῖς μαθηταῖς καὶ τῷ Θωμᾷ ποιεῖν ἐπέτρεπε τοῦτο; εἰ δὲ ἐξῆν, πῶς ὁ ἔμελλε μετὰ μικρὸν τοῖς πολλοῖς ἐπιτρέπειν, ἀπηγόρευσε πρὸ μικροῦ ἐπὶ ταύτης; Ἀπόκρισις. Τὸ "μή μου ἄπτου" εἴρηται πρὸς τὴν Μαρίαν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ "μή μοι ἀκολουθεῖ, ὥστε διὰ παντὸς συνεῖναί μοι κατὰ τὴν πρὸ τοῦ σταυροῦ μου διαγωγὴν". ἐβούλετο γὰρ κατὰ μικρὸν ἀπεθίζειν τοὺς μαθητὰς τῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ θέας καὶ παρουσίας. διὸ οὔτε διὰ παντὸς ὥρατο τοῖς μαθηταῖς ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις, ἐν αἷς διέτριβεν ἐπὶ

τῆς γῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὔτε πάντῃ ἀθέατον αὐ 64 τοῖς ἑαυτὸν κατέστησεν· ἀλλ' ἐκ διαλείμματος ἀμφοτέρα ἐποιοῖτο, καὶ τὸ ὄρασθαι αὐτοῖς καὶ τὸ μὴ ὄρασθαι.

ΕΒ'. Ἐρώτησις. Τίς ἢ ἀπόδειξις τοῦ μόνα δύο θηρία τε καὶ κτήνη, ἄρρεν καὶ θῆλυ, ἐν τῇ κοσμοποιῖα παρήχθαι; ἐπειδὴ τοῦτό τινες τῶν εὐσεβῶν εἰρήκασιν πρὸς σύστασιν τοῦ μὴ ἐξ ἀλό γων δορᾶς τοὺς δερματίνους χιτῶνας τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδῶσθαι. Ἀπόκρισις. Εἰ ἐν ἐκάστῳ γένει ἔστι τινα γενναρχῆ, καὶ τὰ μὲν γενναρχῆ εἰσιν ἔργα τοῦ θεοῦ, τὰ δὲ ὑπὸ τὰ γενναρχῆ εἰσιν ἔργα φύσεως. διὰ σπορᾶς καὶ γεννήσεως ὑφειστώτα, δῆλον ὅτι ἐκάστου γένους * πλὴν τῆς μιᾶς ζυγῆς ἐκάστου γένους ἀρρενοθή λεος οὐκ ἐποίησεν ὁ θεός. χιτῶνας δὲ δερματίνους ἐποίησεν ὁ θεὸς οὐκ ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ δημιουργικῶς· οὐ γὰρ ζῶα σφάξας καὶ τούτων τὰ δέρματα συρράφας χιτῶνας ἐποίησεν, ἀλλ' αὐτοὺς χιτῶνας τοὺς δερματίνους ἐδημιούργησεν. ἀλλ' ἴσως ἔρει τις ὅτι, εἰ ἐδημιούργησεν ὁ θεὸς τοὺς δερματίνους χιτῶνας μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας τῆς δημιουργίας, πῶς λέγει ἡ γραφή, ὅτι "κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων ᾧ ἦρ ζατο ποιεῖν"; γινωσκέτω ὁ τοῦτο λέγων, ὅτι ὧν ἦρζατο ποιεῖν κατέπαυσε τὴν ποίησιν, τουτέστι τοῦ ποιεῖν τὰ μὴ ὄντα· τὰ δὲ δέρματα, ἃ νῦν ποιεῖ, οὐ νῦν ἄρχεται ποιεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ ποιῆσει τῶν ζῶων καὶ τὰ δέρματα αὐτῶν ἐγένοντο πάλαι. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ "ἔπλασεν ἔτι κύριος ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς γῆς πάντα τὰ κτήνη καὶ τὰ θηρία τῆς γῆς καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ" καὶ τὰ ἐξῆς· τὸ γὰρ "ἔτι" τὴν δευτέραν σημαίνει τούτων γένεσιν. 65

ΕΓ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ πάλαι μὲν οἱ παῖδες, νῦν δὲ ἡμεῖς ὑμνοῦντες τῇ ὡσαννὰ φωνῇ καὶ τῇ τοῦ ἀλληλουῖα κεχρήμεθα, τίς ἐστὶν ἡ τούτων ἐρμηνεία; Ἀπόκρισις. Ἐρμηνεία ἐστὶ τοῦ μὲν ἀλληλουῖα τὸ "ὑμνήσατε μετὰ μέλους τὸ ὄν", τοῦ δὲ ὡσαννὰ "μεγαλωσύνη ὑπερ κειμένη".

ΕΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἄτρεπτον τὸν θεῖον, πῶς βλασφημούμενον καὶ εὐφημούμενον τὰς ἀμοιβὰς ἀμφοτέροις τῆς ἐκατέρων πράξεως πολλάκις ἀξίας ἀντέδωκεν; Ἀπόκρισις. Μένων ὁ θεὸς ἐν τῇ οἰκείᾳ αἰσθήσει τε καὶ δικαιοσύνη ἀτρέπτως ἐκάστῳ τὸ κατ' ἀξίαν ἀποδίδωσιν, οὐ νῦν κατὰ παρατροπὴν τοῦτο ποιεῖν εὐρών, ἀλλ' ἀεὶ ἐσχηκῶς καὶ ἔχων τὸ ἐν τούτοις ἄτρεπτον· τὸ δὲ ἐν ἴσῃ τάξει ἔχειν τοὺς βλασφήμους καὶ τοὺς εὐχαρίστους ἀναισθησίας ἦν ἡ ἀδικία, ἅπερ ἐστὶ θεοῦ ἀλλότρια.

ΕΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ εὐσεβεῖ ζήλω κινούμενος ὁ Σαοὺλ τὰς ἐγγα στριμύθους ἀνεῖλε, διατί συνηλάθη, ὥστε παρ' ἐγγαστριμύθου ζητῆσαι πρόρρησιν; καὶ εἰ τῷ ὄντι ἐκεῖνη τὸν Σαμουὴλ ἀνήγαγεν, ἐπειδὴ τοῦτο φησὶν ἡ γραφή; καὶ ὅτι ἀληθεύει μὲν αὕτη, τὸ δὲ πρᾶγμα ἀσεβὲς δῆλον. Ἀπόκρισις. Ὁ ζήλω θεῖω ποιῶν τι, οὗτος οὐ θεομαχεῖ. ὑπόνοιαν δὲ ὁ Σαοὺλ ἐσχηκῶς εἰς τὸν Δαυίδ, ὡς ὅτι εἰς αὐτὸν μετέθηκεν ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν, παντοίως ἐμηχανᾶτο ἀναιρεῖν τὸν Δαυίδ, ἵνα εἰς ἔργον μὴ ἐκβῆ ἢ ἐπ' αὐτὸν θεία ψῆφος. ἀνεῖλε δὲ τὰς ἐγγαστριμύθους, τούτῳ προσδοκήσας διαλλάξαι τὸν 66 θεόν, ὥστε ἀνατρέψαι τὴν ἀποδοκιμάσαν αὐτὸν τῆς βασιλείας οἰκίαν ψῆφον, οὐ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἐγγαστριμύθων μισῶν, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν φιλῶν. καὶ ἐπειδὴ οὐ προσεδέξατο ὁ θεὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐγκατέλιπεν ἐπιδηθῆναι ὧν οὐκ ἀγαθῶ σκοπῶ ἐποίησεν τὴν ἀναίρεσιν· τὰ δὲ ἄλλα πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἐγγαστριμύθου γε γονότα, κατὰ τὴν ἐνέργειαν γεγένηται τοῦ δαίμονος τοῦ τὰς ὄψεις φαντάσαντος τῶν ὁρώντων τὸν οὐκ ὄντα Σαμουὴλ ὡς τὸν Σαμουὴλ ὄραν. ἡ δὲ ἀλήθεια τῶν ῥημάτων γέγονεν ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ δεδωκότος τῷ δαίμονι ἐν σχήματι τοῦ Σαμουὴλ ὀφθῆναι τῇ ἐγγαστριμύθῳ καὶ δεῖξαι τοῦ μέλλοντος τὴν δήλωσιν. καὶ ἐπειδὴ τοῦ Σαμουὴλ οὐκ ἤκουσεν ὁ Σαοὺλ, τοῦ εἰρηκότος αὐτῷ τῆς βασιλείας τὴν ἀφαίρεσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν θείαν ψῆφον τὴν ἀποδοκιμάσαν αὐτὸν τῆς βασιλείας ἔτι ἀντεποιοῖτο τῆς βασιλείας, διὰ τοῦτο

ανάξιον αὐτὸν ἔκρινεν ὁ θεὸς τοῦ διὰ τῶν ἀνακειμένων αὐτῷ προμηνῦσαι αὐτῷ τὰ ἐσόμενα, καθάπερ πεποιήκε καὶ ἐπὶ τὸν Ἀχαάβ βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ, τὸν ἀπιστήσαντα τοῖς τῆς ἀληθείας προφήταις καὶ πιστεύσαντα τοῖς ψευδοπροφήταις· δι' ἣν αἰτίαν ἔπεμψεν αὐτῷ πνεῦμα ψευδές, καθὼς φησιν ἡ βίβλος τῶν Βασιλειῶν· ᾧ πιστεύσας ὁ Ἀχαάβ, ἀπατηθεὶς ἀπῆλθεν εἰς πόλεμον καὶ ζῶν οὐκ ἀνέκαμψεν.

Εἶς. Ἐρώτησις. Εἰ ἄρρην καὶ θῆλυ ἔνεκεν παιδοποιίας ἐκτίσθη, ταύτης ἐν τῇ ἀναστάσει οὐ γινομένης, ἄρα ἀνίστανται οἱ ἄνθρωποι τὴν τῶν παιδοποιῶν μορίων διαφορὰν ἔχοντες; καὶ εἰ τοῦτο, πῶς οὐκ ἔστι περιττὸν τὸ μέλη ἐπάγεσθαι ἄπρακτα; Ἀπόκρισις. Εἰ καὶ πρὸς παιδοποιίαν οὐκ ἔστι χρήσιμα τὰ γεννητικὰ μόρια μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ πρὸς ἀνάμνησιν 67 τοῦ διὰ τῶν τοιούτων μορίων εἰληφέναι τοὺς ἀνθρώπους τὴν γέννησιν τε καὶ αὔξησιν καὶ τὴν διαμονὴν ἔστι χρήσιμα· εἰσαγόμεθα γὰρ δι' αὐτῶν εἰς ἔννοιαν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας τῆς ταῦτα μὴ χάνημα κατὰ τοῦ θανάτου ταξαμένης φυλακτικὰ τοῦ γένους ἡμῶν ἐν ἀθανασίᾳ τῇ διαδοχῇ τῶν τικτομένων.

Εἶς. Ἐρώτησις. Εἰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν μέλλουσαν δι' αὐτῆς ἐπάγεσθαι τῷ λαῷ τιμωρίαν ὁ Μωσῆς προεφήτευσεν, διατί μετ' ὧδῆς αὐτὰ ἔλεγε, χαύνωσιν μᾶλλον ἢ ὑπερὺν ὠφέλειαν εἰδότος τῶν ἀσμάτων τοῖς ἀνθρώποις ἐνεργάζεσθαι; Ἀπόκρισις. Κατὰ τὰ ἐν ταῖς ὠδαῖς ἐμφερόμενα διηγήματα ἀρμοδίως καὶ οἱ ῥυθμοὶ τῶν μελῶν ἐγένοντο, ἄγοντες τὰς ψυχὰς εἰς τὴν πρέπουσαν τοῖς ἀδομένοις αἴσθησιν· ἢ γὰρ γοερῶς ἢ θρηνητικῶς ἢ κατανοητικῶς ἢ τρόποις ἑτέροις ἤδοντο, ἐξοριστικῶς καὶ χαυνώσεως ἐκ τῆς διανοίας τῶν ἀδόντων.

Εἶς. Ἐρώτησις. Εἰ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡ ἰατρικὴ τοῖς ἀνθρώποις, ὡς τὰ πράγματα δείκνυσιν, τίνας ἔνεκεν μὴ ὑπὸ εὐσεβῶν ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἢ τοῦ τοιούτου ἀγαθοῦ γεγένηται εὗρεσις; Ἀπόκρισις. Πολλὰ μὲν εὗρηται καὶ ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ἰαματικὰ τῶν σωματικῶν νοσημάτων καὶ ὑπὸ Σολομῶντος τοῦ βασιλέως, ὧν οὐδεὶς τῶν ἔξωθεν τῆς εὐσεβείας εἶχε τὴν κατάληψιν· ἰατρικὴν δὲ ἀληθινὴν ἠγοῦντο οἱ εὐσεβεῖς τὴν τὰς ψυχὰς ἰατρούσασαν, ὡς τῇ τεθεραπευμένη ψυχῇ ἔπεται τοῦ σώματος ἢ σω 68 τηρία· ὁ γὰρ φροντίζων τῆς σωτηρίας ὡς δεῖ, τῆς ἐκ τῶν ὕλικῶν οὐ δεῖται βοήθειας, ὑπήκοον ἔχων αἰετὴν τὴν θεῖαν χάριν εἰς παροχὴν σώματός τε καὶ ψυχῆς ἀγαθῶν· ἀψευδῆς γὰρ ὁ λόγος ὁ τοῦ σωτήρος, ὁ λέγων "ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν".

Εἶς. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ τελευτῶντα βρέφη ἔπαινον ἢ ψόγον ἐξ ἔργων οὐκ ἔχουσι, τίς ἢ διαφορὰ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν ὑπὸ ἄλλων μὲν βαπτισθέντων καὶ μηδὲν πραξάντων καὶ τῶν μὴ βαπτισθέντων καὶ ὁμοίως μηδὲν πραξάντων; Ἀπόκρισις. Αὕτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν βαπτισθέντων πρὸς τὰ μὴ βαπτισθέντα, τοῦ τυχεῖν μὲν τὰ βαπτισθέντα τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀγαθῶν, τὰ δὲ μὴ βαπτισθέντα μὴ τυχεῖν· ἀξιοῦνται δὲ τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀγαθῶν τῇ πίστει τῶν προσφερόντων αὐτὰ τῷ βαπτίσματι.

Εἶς. Ἐρώτησις. Εἰ δύο ἡμῖν ὁ Μωσῆς οὐρανῶν ἐξέθετο τὴν γένεσιν, πῶς πλειόνων διδάσκει ἡμᾶς ἡ γραφὴ ὑπαρξιν, ποτὲ μὲν λέγουσα "οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν", ποτὲ δὲ "ἠνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ" καὶ "θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους" καὶ "ἠρπάγη ἕως τρίτου οὐρανοῦ", καὶ οὐκ εἶπεν ἕως τρίτου μέρους τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ ἀπολύτως "ἕως τρίτου οὐρανοῦ"; καὶ πολλὰ δὲ τούτοις εὕρησις τις ἐν τῇ γραφῇ παραπλήσια. πῶς οὖν τὰ ἐναντία ἀλλήλοις ἀμφοτέρωθεν δυνατὸν ἀληθεύειν; Ἀπόκρισις. Ὁ Μωσῆς μὲν ἡμῖν τοὺς οὐρανοὺς ἀριθμῶν οὐ παρέδωκεν οὔτε ἕνα οὔτε δύο οὔτε πλείονας· εἶπεν δὲ ἡ γραφὴ τὰ διαστήματα τῶν διαστημάτων ἐν τῷ ἀέρι ὑπερκείμενα 69 οὐρανοὺς ὀνομάζειν, ὡς "τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ" καὶ "ὑπερὺν ἕως οὐρανοῦ" καὶ "τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ". ἐκ τῆς ἀκολουθίας οὖν τῶν κειμένων φωνῶν νοοῦμεν οὐρανοὺς κατ' οὐσίαν μὲν δύο καὶ πρὸς τούτοις

ἕτερον, οὐπερ τῆς θεᾶς ἔτυχεν ὁ μακάριος Παῦλος, κατὰ διαστήματα δὲ καὶ πλείονας. οὕτω δὲ νοουμένων τῶν οὐρανῶν οὐδεμία ἐναντίωσις ἐν τοῖς λόγοις ὑπολειφθήσεται.

ΟΑ΄. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ προσάπτειν τῷ Χριστῷ ἄγνοιαν ἐστὶν ἀσεβές, δῆλον ὅτι πάντων ἔχει τελείαν τὴν πρόγνωσιν. πῶς οὖν οὐκ ἔστιν αἴτιος τῆς τοῦ Ἰούδα προδοσίας καὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἐνωμότου ἀρνήσεως ὁ ταῦτα μὲν προγνοῦς, τούτους δὲ ἐκλεξάμενος; καὶ περὶ τῆς τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ πρωτοπλάστου ὑπὸ τοῦ θεοῦ ποιήσεως ὁ αὐτὸς λόγος ἀρμόσειεν; Ἀπόκρισις. Εἰ ἔδει τὸν Χριστὸν δι' ἐνὸς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν παραδοθῆναι, "ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ", δῆλον ὅτι αἰτιός ἐστιν ὁ Χριστὸς τῆς ἐκπληρώσεως τῆς γραφῆς καὶ οὐ τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα· ταύτης γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰούδας ἦν αἴτιος, ἦν μέλλουσαν προειδῶς ὁ θεὸς προεῖπε διὰ τῆς γραφῆς. καὶ οὐκ ἔστιν ἡ πρόγνωσις αἰτία τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι αἴτιον τῆς προγνώσεως· οὐ γὰρ τῇ προγνώσει ἔπεται τὸ μέλλον, ἀλλὰ τῷ μέλλοντι ἔπεται ἡ πρόγνωσις. οὐδαμῶς οὖν ὁ προγινώσκων αἴτιός ἐστι τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι. ὥστε οὐχ ὁ Χριστὸς ἐστὶν αἴτιος τῆς προδοσίας, ἀλλ' ἡ προδοσία αἰτία τῆς τοῦ Χριστοῦ προγνώσεως. καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ πρωτοπλάστου ὁ αὐτὸς λόγος.

ΟΒ΄. Ἐρώτησις. Εἰ ἐν τῇ νυκτὶ ὁ ἥλιος ἀποκρύπτεται, πῶς οὐ 70 σφαῖρα ὁ οὐρανὸς ἀποδείκνυται; ὁ γὰρ ἀπὸ φιλοσόφων ὄσιος ἀνὴρ εἶπεν ὅτι, "ὥσπερ σικύα σώματι, οὕτως ὁ οὐρανὸς ἐπίκειται τῇ γῆ, καὶ ὁ μὲν διὰ τὸ κοῦφον ἀνωφερῆς, ἡ δὲ διὰ τὸ βαρὺ ἐστὶ κατωφερῆς· διὸ τῇ ἀνθολκῇ ὑπ' ἀλλήλων συνέχονται". εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ὅλου τοῦ οὐρανοῦ κύκλου εἰς τὴν γῆν ἐρηρυσμένου, ἔνδον ἀνάγκη ὑπάρχειν τοὺς φωστήρας καὶ φαίνειν αἰεὶ. πῶς οὖν ἀποκρύπτονται; Ἀπόκρισις. Εἰ ὁμολογουμένως πολλὰ ἐστὶν ἕτερα τὰ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἴσῳ ἐπιπέδῳ ὄντα καὶ διὰ τὸ μῆκος τοῦ διαστήματος κεκρυμμένα ὄντα τῆς ὄψεως, οἷον τὰ πλοῖα τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ ὑπ' ἀλλήλων μὴ ὁρώμενα, τοῦ πλάτους τῆς τῶν ὑδάτων ἐπιφανείας περιορίζοντος τὴν ὄψιν περαιτέρω μὴ ἀνατείνεσθαι τοῦ ὀρίζοντος, τί θαυμαστόν, εἰ καὶ ἐπὶ τῶν φωστήρων γίνεται ἡ ἐπίκρυψις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν; τὸ δὲ διὰ τὴν ἀνθολκῆν οὐρανοῦ καὶ γῆς ἴστασθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἔνεστι τοῦτο εἰκάσαι διὰ τὸ ἅμα γεγενησθαι αὐτά, ἐπὶ δὲ τοῦ στερεώματος καὶ τῆς γῆς οὐκέτι· ἴστατο γὰρ ἡ γῆ πρὸ τοῦ στερεώματος, τὴν ἅπασαν βαστάζουσα ὑγρὰν οὐσίαν, χωρὶς ἀνθολκῆς τοῦ στερεώματος· ὕστερον γὰρ τῆς γῆς γέγονε τὸ στερέωμα.

ΟΓ΄. Ἐρώτησις. Εἰ διὰ τὸ καθ' Ἑλληνας σφαῖραν ὄντα καὶ κινεῖσθαι τὸν οὐρανὸν ἐν τόπῳ ἐστὶ, πῶς διὰ τὸ ὡς καμάραν πεπῆχθαι ἢ ὡς δέρριν κατὰ τὴν γραφὴν ἐκτετάσθαι ὁ οὐρανὸς οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν; ὥσπερ γὰρ τὸ κινούμενον, οὕτω καὶ τὸ πηγνύμενον ἐν τόπῳ ἀνάγκη νομίζεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς τὴν ἐπὶ τῇ περιγραφῇ τοῦ οὐρανοῦ παρ' ἀλλήλων κατάγνωσιν δικαίαν οὐχ 71 ἔξομεν; εἰ δὲ ὁ οὐρανὸς κατὰ ἀμφοτέρους ἐν τόπῳ καὶ ἑκατέρους ἢ τοῦ τόπου ποιότης καὶ ποσότης καθέστηκεν ἄγνωστος, τί πλέον θάτεροι θατέρων κεκτῆσθαι δυνάμεθα, τῆς περὶ τῶν προλεχθέντων καταγνώσεώς τε καὶ ἀγνοίας ἑκατέρους ἐπίσης κατεχούσης; Ἀπόκρισις. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγον οἱ χριστιανοὶ τὸν οὐρανὸν μὴ εἶναι ἐν τόπῳ, καθάπερ λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, ἴση ἂν ἔμελλεν εἶναι ἢ παρ' ἀλλήλων κατάγνωσις, λεγόντων μὴ εἶναι τὸν οὐρανὸν ἐν τόπῳ· φωναῖς δὲ σημαντικαῖς τοῦ ἐν τόπῳ εἶναι τὸν οὐρανὸν πρὸς ἀλλήλους χρησαμένων, παντελῶς ἀνήρηται ἡ τοιαύτη κατάγνωσις. εἰ δὲ τοῦ μὲν σφαῖραν εἶναι τὸν οὐρανὸν καὶ σφαιρικῶς κινεῖσθαι ἀδυνατοῦ ὄντος, τοῦ δὲ ὡς καμάραν εἶναι αὐτοῦ δυνατοῦ δεικνυμένου, οὐδεμία ἄρα ἢ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῇ ἀγνοίᾳ κατάγνωσις. περὶ δὲ τοῦ τόπου ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς στοχαζόμεθα περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὥσπερ παρ' ἡμῶν ὅταν ἦ περιφερὲς σῶμα, ὀμαλὸν τε καὶ κοῖλον καὶ πανταχόθεν

ισοπερίμετρον, ἐὰν πωμασθῆ ἐπὶ τὰ ὕδατα, βαστάζεται ἐπὶ τῶν ὑδάτων, τούτῳ τῷ τρόπῳ βαστάζεται ὁ οὐρανὸς ὑπὸ τῶν ὑδάτων. "ὁ τανύσας", φησί, "τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν". τῷ τῆς καμάρας ὀνόματι τὸ περι φερὲς ἐδήλωσε τοῦ σώματος τοῦ οὐρανοῦ. βαστάζει οὖν τὸν μὲν οὐρανὸν τὰ ὕδατα, τὰ δὲ ὕδατα ἢ γῆ, τὴν δὲ γῆν τὸ θεῖον πρό σταγμα. "ὁ κρεμάσας γὰρ τὴν γῆν" φησὶν "ἐπ' οὐδενός".

ΟΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἡ διαφορὰ κατὰ τὰς μορφὰς χρήσιμος ἡμῖν ἐνταῦθα ὑπάρχει διὰ τε τὰς τοῦ σώματος χρεῖας καὶ τὰ ἐπιτη δεύματα καὶ τὰ συναλλάγματα, ἀνευδευῶς ἐν τῇ ἀναστάσει ἀνιστα μένου τοῦ σώματος, εἰ μὲν τῇ αὐτῇ τῶν μορφῶν διαφορᾷ ἀνὶ 72 στάμεθα, πῶς οὐκ ἄχρηστος αὕτη; εἰ δὲ ἐν μιᾷ ὁμοιότητι, τίς ἢ τούτου ἀπόδειξις; πῶς δὲ ἢ περὶ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου πα ραβολῆ τῶν μορφῶν οὐ δείκνυται τὸ διάφορον; πάντως γὰρ ἐκ ταύτης τὸν Λάζαρον ἐπέγνω ὁ πλούσιος. εἰ δὲ λέγοιεν τινες, ὡς γνῶσις ἐδόθη αὐτῷ πρὸς τὴν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπί γνωσιν, πόθεν τοῦτο παραστήσουσι; καὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου δέ, ἠνίκα τὰ "σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἀνέστη καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς"; πάντως τῇ ἰδίᾳ μορφῇ τοῖς γνωρίμοις ἕκαστος εὐεπί γνωστος γέγονεν. Ἀπόκρισις. Πολλὰ μὲν εἰσιν αἱ αἰτίαι δι' ἃς χρὴ τοὺς ἀνισταμένους ἐν τῇ οἰκείᾳ ἀνίστασθαι μορφῇ, πρῶτον μὲν πρὸς ἔνδειξιν τῆς θείας καὶ μεγάλης γνώσεως τοῦ θεοῦ, τοῦ δυνηθέντος ἐν τοσοῦτῳ ἀριθμῆτῳ πλήθει τῶν ἀνισταμένων ἐκάστῳ ἀπο σώζειν τὴν οἰκείαν μόρφωσιν. ἔπειτα δὲ ἵνα μὴ νομισθῆ δημιουρ γῶν καινοὺς ἀνθρώπους καὶ μὴ τοὺς τεθνηκότας ἀνιστῶν, διὰ τοῦτο ἕκαστον τῶν ἀνισταμένων ἐν τῇ οἰκείᾳ ἐγείρει μορφῇ, οὐκ ἄνωρ μέντοι τῇ ἡλικίᾳ. ἔτι δέ, ἵνα μὴ ἀπόλλυται τῆς κρίσεως τὸ δίκαιον, χρὴ ἕκαστον ἐκ τῶν ἀνισταμένων τὴν οἰκείαν ἔχειν μορφὴν. ἀγνοουμένων γὰρ τῶν μορφῶν τοῦ τε ἀδικήσαντος καὶ τοῦ ἀδικηθέντος, ἀπόλ λυται τῆς κρίσεως τὸ δίκαιον. ἔτι δέ, εἰ λυθειῶν τῶν χρεῶν δι' ἃς ἀναγκαῖα γέγονε τῶν μορφῶν ἢ διαφορὰ, περιττὴ καὶ ἄχρηστος εὐρίσκεται αὕτη. ἀνάγκη ἄρα σὺν ταύτῃ περιττὴ καὶ ἄχρηστος εἶναι καὶ τῶν ὀνομασιῶν ἢ διαφορὰ. πῶς οὖν ὁ πλούσιος τὸν Λάζαρον καλεῖ, ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὀνομασίαν διαφορᾶς μὴ γνω ριζομένων τῶν προσώπων; τὸ δὲ κατὰ τὸν Λάζαρον καὶ τὸν πλούσιον διήγημα οὔτε παραβολὴ ἐστίν, εἰ καὶ παραβολικῶς εἴρηται, 73 οὔτε ἱστορία, εἴ γε ἢ μὲν παραβολὴ ἐστὶ λόγος ὁμοιότητα περιέ χων τοῦ γεγονότος πράγματος πρὸς τὸ ἐσόμενον, ἱστορία δὲ λόγος διήγησιν περιέχων τοῦ ἤδη γεγονότος πράγματος. οὔτε γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως τῶν ἐκάστῳ βεβιωμένων ἢ ἀνταπόδοσις γίνεται, οὔτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀληθὲς τὸ "ἔχουσι Μωσῆα καὶ τοὺς προφήτας. ἀκουσάτωσαν αὐτῶν". ἔστι δὲ τὸ περὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου διήγημα ὑποτύπωσις λόγου διδασκαλίαν ἔχοντος τοῦ μὴ δύνασθαι μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς κατὰ πρόνοιάν τινα ἢ σπουδὴν ὠφελείας τινὸς τυχεῖν τοὺς ἀνθρώπους.

ΟΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ μόνος ἀθάνατός ἐστιν ὁ θεός, κατὰ τὸν ἀπόστολον, πῶς ἀληθὲς κατ' αὐτὸν τὸ "πάντες μὲν οὐ κοιμηθῆ σόμεθα"; Ἀπόκρισις. Μόνος ἔχων τὴν ἀθανασίαν λέγεται ὁ θεός, ὅτι οὐκ ἐκ θελήματος ἄλλου ταύτην ἔχει, καθάπερ οἱ λοιποὶ πάντες ἀθάνατοι, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας οὐσίας.

Ος'. Ἐρώτησις. Εἰ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τῶν φωστήρων ἢ ποί ησις γέγονεν, ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν συνίσταται, πῶς αἱ πρὸ τῆς παραγωγῆς τῶν φωστήρων τρεῖς ἡμέραι ἀμφίβολον τὸν μετὰ τὴν παραγωγὴν τῶν φωστήρων ἀριθμὸν οὐ δείκνυουσιν; Ἀπόκρισις. Ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ φωτὸς ὁ διαμερισμὸς γέγονε φωτὸς καὶ σκότους, καὶ ἐκ τοῦ διαμερισμοῦ φωτὸς καὶ σκότους ἢ ἡμέρα καὶ ἢ νύξ ὑπέστη. ὅθεν δῆλον ὅτι πρὸ τῆς τῶν φωστήρων ποιήσεως ἢ κατὰ τὸν ὅρον τοῦ θεοῦ ἐπικράτεια φωτὸς ἐποίει τὴν ἡμέραν καὶ ἢ ἐπικράτεια τοῦ σκότους τὴν νύκτα. γενομένων δὲ τῶν φωστήρων ἐτάχθησαν ἐξουσιάζειν ὁ μὲν τοῦ 74 φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, ὁ δὲ τοῦ σκότους καὶ τῆς νυκτός. ὁ γὰρ δημιουργὸς τὸ φῶς μετὰ τῆς

ώρισμένης αὐτοῦ ἐπικρατείας τῷ μείζονι τῶν φωστήρων ἀπεκλήρωσε· καὶ τοιαύτας ἡμέρας, ἃς νῦν ποιεῖ τὸ φῶς μετὰ τοῦ φωστήρος, ἐποίει καὶ πρὸ τῆς ποιήσεως τῶν φωστήρων, κατὰ τὸν ὅρον τοῦ θεοῦ τοῦ τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ ὀρίσαντος δωδεκάωρον· ἐκεῖνος γὰρ ὁ ὅρος καὶ νῦν ἐπέγει τὸν ἥλιον πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἕμμετρον δωδεκάωρον κίνησιν.

ΟΖ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ διαφόρως τινὲς ἡρμήνευσαν καὶ ἀσαφῶς τὸ "ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ", τὴν σαφήνειαν αὐτοῦ δίδαξον. Ἀπόκρισις. Εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι οὐρανοὺς οἶδεν ἡ θεία γραφή καλεῖν ἢ τοὺς κατ' οὐσίαν, ὡς τὸν πρῶτον οὐρα νὸν καὶ τὸ στερέωμα, ἢ τοὺς κατὰ τὰ ἐν τῷ ἀέρι διαστήματα. τὸ οὖν "ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ", ἵνα εἴπῃ τοὺς οὐρανοὺς ἔθετο σκῆνωμα τοῦ ἡλίου· ἢ γὰρ ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων γλώττης εἰς τὴν τῶν Σύρων γλώτταν μεταγωγὴ τῆς λέξεως οὕτω γεγένηται· "ἐν αὐτοῖς ἔθετο τοῦ ἡλίου τὸ σκῆνωμα". δηλοῖ δὲ δι' ἑτέρου ψαλμοῦ ὁ προφήτης Δαυὶδ αὐτὸ τοῦτο, καὶ φησὶν "ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν"· ἢ γὰρ ἕκτασις τῶν δέρρεων τὴν σκηνὴν ἀποτελεῖ. τῆ ποικιλία οὖν τῶν οὐσιῶν καὶ τῆ διαφορᾶ τῶν χειρῶν δείκνυσιν αὐτοὺς εἶναι γενητούς· ἢ γὰρ ἀγένητος φύσις πρὸς τὴν ἀγένητον φύσιν κατὰ τὴν φύσιν οὐκ ἔχει διαφορὰν, τὸ δὲ καὶ χρεῖας ἔνεκεν εἶναι τοιόνδε ἢ τοιόνδε ἀλλότριόν ἐστι τῆς ἀγενήτου φύσεως.

ΟΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ "ὡσπερ Ἴωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τὸ τριήμερον, οὕτως καὶ ὁ κύριος ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς", πῶς οὐ 75 δοκῆσει τοῦ κυρίου ὁ θάνατος γέγονεν; Ἴωνᾶς γὰρ μὴ θανὼν ἐνο μίσθη τεθνᾶναι. εἰ δὲ κατὰ ἀλήθειαν ὁ κύριος τοῦ θανάτου ἐγέυσατο, πῶς τὸ κατὰ τὸν Ἴωνᾶν ὑπόδειγμα οὐ διέψευσται; Ἀπόκρισις. Οὐ τὸν θάνατον τῷ θανάτῳ συμπαρέβαλεν, ἀλλὰ τὴν τριήμερον ἐν τῷ τάφῳ παραμονὴν τοῦ σωτήρος τῆ τριημέρῳ ἐν τῷ κήτει παραμονῇ τοῦ Ἴωνᾶ. ἄλλως δέ, εἰ κατὰ πάντα ὅμοια ἦν τὰ κατὰ τὸν Ἴωνᾶν τοῖς κατὰ τὸν σωτήρα, οὐκ ἐτι ἐδύνατο ἐκεῖνα τούτων εἶναι τύποι ἢ εἰκόνας. χρὴ οὖν τὴν ἀλήθειαν πλεον τι τοῦ τύπου ἔχειν, κατὰ τὸ εἰρημένον "πλεον τοῦ Ἴωνᾶ ὤδε". ὑπόδειγμα δὲ ἀψευδὲς νοεῖται τὸ κατὰ τὸν Ἴωνᾶν τοῦ κατὰ τὸν σωτήρα τοῦτον τὸν τρόπον· ὅτι, ὡσπερ ὁ Ἴωνᾶς σημεῖον πίστεως εἶχε τοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀποσταλῆναι αὐτὸν κήρυκα τῆς καταστροφῆς τῶν Νινευιτῶν τὴν τριήμερον ἐκ τοῦ κήτους ἀναγωγῆν, οὕτω καὶ ὁ σωτὴρ σημεῖον πίστεως εἶχε τοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ ἀποσταλῆναι αὐτὸν κήρυκα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τὴν τριήμερον ἐκ τοῦ τάφου ἀνάστασιν.

ΟΘ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ τινες τὴν τοῦ κυρίου παράδοσιν τῆ τετράδι λέγουσι γεγονέναι, ἐκ τῆς ποσότητος τοῦτο τῶν τότε πρα χθέντων στοχαζόμενοι, τίς ἢ ἀπόδειξις τῆς ἡμέρας, ἐν ἣ ἢ παράδοσις γέγονεν; Ἀπόκρισις. Ἀπόδειξις τοῦ μὴ τῆ τετράδι, ἀλλὰ τῆ πέμπτη παραδεδόσθαι τὸν κύριον, αὕτη ἐστίν. ἐν τῇ νυκτί, ἐν ἣ παρεδόθη, ἐν ταύτῃ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων ἐκρίθη καὶ κατεκρίθη· τῷ πρῶτῳ δὲ ἐχομένῳ τῆς νυκτὸς ταύτης παρέδωκαν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. ἐν ἣ δὲ ἡμέρᾳ παρέλαβεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, ἐν ταύτῃ αὐτὸν καὶ ἐσταύρωσε. παραλαβὼν δὲ αὐτὸν τῷ πρῶτῳ τῆς παρασκευῆς ἐσταύρωσεν αὐτόν. οὐ χρὴ οὖν ταῖς γραφικῶς ὠρισμέ 76 ναις ὥραις προσθεῖναι κατὰ στοχασμὸν τὸ ἀσύστατον· φησὶ γὰρ Ματθαῖος ὁ εὐαγγελιστὴς οὕτως· "πρωίας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν. καὶ δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν Ποντίῳ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι". ὡσαύτως δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν· "ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρῶτῳ". καὶ πάλιν· "ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τούτων τῶν λόγων ἤγαγεν ἕξω τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος, εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, ἑβραϊστὶ δὲ Γαβαθᾶ. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη". εἰ τοίνυν τῆ νυκτὶ μὲν παρεδόθη καὶ ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ κατεκρίθη, τῷ

πρωὶ δὲ παρεδόθη τῷ Πιλάτῳ καὶ τῇ ἕκτη ὥρᾳ τῆς παρασκευῆς ἐσταυρώθη, δηλὸν ὅτι τῇ πέμπτῃ ἢ παράδοσις γεγένηται.

Π'. Ἐρώτησις. Εἰ μὴ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἡ ψυχὴ, διατὶ ἐκχυθέντος ἐκείνου τὸ ζῶον ἀπόλλυται, καὶ διὰ ποίων ὑπο δειγμάτων δείκνυται ὅτι ἐστὶ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι ἢ ἕτερόν τι ἐν τῇ κτίσει ἀόρατον; Ἀπόκρισις. Ἐχοντες τὰς φωνὰς τοῦ δημιουργοῦ τῆς κτίσεως τὰς διαστελλούσας τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, ἀξιопιστότερα τούτων ὑποδείγματα εἰς παράστασιν τῆς τοῦ ζητουμένου ἀληθείας οὐκ ὀφείλομεν ἀπαιτεῖν· τῷ γὰρ δοῦναι τῷ Διαβόλῳ κατὰ πάσης τῆς σωματικῆς τοῦ Ἰὼβ συστάσεως ἐξουσίαν τοῦ πατάξαι αὐτήν, ὡς βούλεται, καὶ κωλύσαι αὐτὸν τοῦ μὴ ἀψασθαι αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, δείκνυσι τὴν ἀπληκτον ψυχὴν ἕτερόν τι παρὰ τὴν πεπληγ 77 μένην αὐτοῦ σάρκα. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ "μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι" τοῦτο δηλοῖ, τὸ εἶναι τι τοῦ ἀναιρεθέντος ἀνθρώπου τὸ ἐν ἄθα νασίᾳ διαμένον καὶ μετὰ τὸν τοῦ σώματος θάνατον, ὅπερ ἄτοπον λέγειν αἷμα τὸ ἐκχυθὲν καὶ φθαρέν. πρόδηλον ἄρα ὅτι ἔστι τι ἡ ψυχὴ ἀόρατον τοῖς ἀνθρώποις κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν.

ΠΑ'. Ἐρώτησις. Διατὶ ὁ ἐπτὰ ἀριθμὸς ἐναλλαγὴν δέχεται; καὶ γὰρ ἐν σαββάτῳ ὡς τὰ πολλὰ ὁ ἀὴρ μεταβάλλεται, καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἡλικίαν προκοπὴ ἐν τούτῳ τῷ ἀριθμῷ λαμβάνει τὴν ἐπίδοσιν, ὀδόντων μὲν φυομένων τῷ ἐβδόμῳ μηνί, τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἀλλασσομένων τούτων, διπλασιασθέντων δὲ πάλιν, σπερματικὴν προσκτωμένου δύναμιν. καὶ ἵνα συντόμως εἴπω, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπτὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται καὶ τῶν νοσημάτων ποιεῖται διάκρισιν, καὶ ἐν νόμῳ δὲ τῶν λοιπῶν ἀριθμῶν τὸ αἰδεσιμώτερον κέκτηται. Ἀπόκρισις. Πρὸς τὴν δύναμιν τῆς φύσεως τῶν ἔργων ἢ τῆς φύσεως ἐκπλήρωσις γίνεται καὶ οὐ πρὸς τὴν χρονικὴν παράστασιν ἐβδομάδι μηνῶν ἢ ἐνιαυτῶν ὠρισμένην· διὸ τὰ ὄνομα σθέντα ἔργα τῆς φύσεως ἐν τῇ ἐρωτήσῃ πολλάκις θάττον ἢ βραδύτερον τῶν ἐπτὰ ἀριθμῶν ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἄγει ἢ φύσις τελειό τηται· ἄπερ οὐκ ἂν ἐγίνετο, εἰ ἡ φύσις τῇ ἐβδομάδι καὶ μὴ ἡ ἐβδομάς τῇ φύσει ἠκολούθει. οὐχ ἡ ἐβδομάς οὖν αἰτία τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἔργων τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς φύσεως αἰτία τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣν συμβῆναι τῇ φύσει τὰ οἰκεία ἔργα ἐκτελέσαι. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν μηνῶν τε καὶ ἐνιαυτῶν, δι' ὧν ἐκπληροῦται τὸ ἔργον τῆς φύσεως ἐν τοῖς 78 λοιποῖς ζώοις τε καὶ φυτοῖς, ἡ δύναμις τῆς φύσεως ἐστὶν αἰτία τοῦ ἴσου χρόνου, καὶ τοῦ πλείονος καὶ ἐλάττονος. αἰδεσιμώτερος δὲ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ὁ ἐπτὰ ἀριθμὸς, ὅτι ἐν αὐτῷ περιέχεται ὁ πᾶς χρόνος τῆς τε τοῦ κόσμου ποιήσεως καὶ τῆς τοῦ πεποιοῦ κóτος αὐτὸν καταπαύσεως, ἐξὰς μὲν τῆς ποιήσεως, μονὰς δὲ τῆς καταπαύσεως. ἵνα οὖν φυλαχθῇ ἡ μνήμη τῆς τοῦ κόσμου ποιήσεως ἐν τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο τιμιώτερον τῶν ἄλλων ἀριθμῶν ἔταξε τὸν ἐπτὰ ἀριθμὸν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ.

ΠΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ χαίρειν καὶ γαυριᾶν ἐν τοῖς χαρίσμασι ἀπηγόρευται ὡς ὑπερηφανείας ποιητικόν, ταπεινοφροσύνη δὲ καὶ ἐπιείκεια τοῖς ταῦτα εἰληφόσιν ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς παραδέδοται, πῶς οὐκ ἀνωφελῆ αὐτοῖς τὰ δωρήματα, αἴσθησιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκείνοις τοῦ οἰκείου καλοῦ παρασχεῖν οὐκ ἀδύνατα; Ἀπόκρισις. Τὸ χαίρειν ἐπὶ τοῖς χαρίσμασι μετὰ τῆς ὑπερηφανείας ἀπαγορεύει, ὡς ἀναιρετικόν τοῦ χαίρειν καλῶς· τὸ χαίρειν δὲ ἐπὶ τοῖς χαρίσμασι μετὰ τῆς ἐπιεικείας, οὐ μόνον οὐκ ἀποτρέπει, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον ἐπὶ τὴν τοιαύτην χαρὰν ἐπιτρέπει, ποτὲ μὲν λέγων ὁ σωτὴρ "χαίrete ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς", ποτὲ δὲ ὁ ἀπόστολος φησὶν "χαίrete ἐν κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ χαίrete· τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις", τῷ διπλασιασμῷ τοῦ "χαίrete" τὴν ἐπίτασιν τῆς χαρᾶς ἐμφαίνων. οὔτε οὖν ἡ χαρὰ ἀναιρεῖ τὴν

ἐπιείκειαν, οὔτε ἡ ἐπιείκεια ἀναιρεῖ τὴν αἴσθησιν τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ δι' ἑκατέρας ἑκατέρα φυλάττεται.

ΠΓ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ τινες περὶ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως ἔφασαν στοχαζόμενοι ὡς ἑξακισχίλια ἔτη μόνον συστήσεται, εἰ 79 ἀληθές τοῦτο δι' ὑποδειγμάτων ἐναργῶν ἐπιδεικνύται εἴτε ἐκ τῆς θείας γραφῆς καὶ εἰ ἄδηλον, μάθωμεν. Ἀπόκρισις. Ἐνεστί διὰ πολλῶν γραφικῶν φωνῶν τεκμηρίασθαι ἀληθεύειν τοὺς λέγοντας ἑξακισχίλια ἔτη εἶναι τὸν χρόνον τῆς παρουσίας τοῦ κόσμου συστάσεως, ποτὲ μὲν λέγουσα "ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἰῶ", ποτὲ δὲ "εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήνησε", ποτὲ δὲ "ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου". πᾶσαι δὲ αἱ τοιαῦται φωναὶ ἐν τῇ ἕκτη ἑρρήθησαν χιλιάδι, ἐν ἧ ἔσμεν.

ΠΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ τότε ἀφθονος δείκνυται ἕκαστος, ὅτε, ὅπερ ἐπίσταται καὶ δύναται καλὸν ποιεῖν, τοῖς πλησίον χαρίζεται, πῶς οὐ φθονερός ὁ θεὸς πάντας δυνάμενος ποιῆσαι θεοὺς καὶ μὴ ποιῆσας; ἐπεὶ δὲ καλὸν τὸ θεός * εἰ δὲ μὴ φθονερός, πῶς οὐκ ἀδυναμία τοῦτο οὐκ ἐποίησε; δυοῖν γὰρ θάτερον ὑποπτεῦν ἀνάγκη. Ἀπόκρισις. Πολύτροπός τις ἐστὶν ἡ ἐν ταύτῃ τῇ ἐρωτῆσει περιεχομένη ἀτοπία· ἐν αὐτῇ γὰρ συντέτακται τοῖς κτίσμασιν ὁ θεός, τοῖς ἀφθόνως χαριζομένοις τοῖς πλησίον ἃ δύναται ποιεῖν ἢ ἐπίστανται καλά· τὸ γὰρ πλησίον θεοῦ, οὐ χρήζει θεοῦ εἰς παροχήν· ἔχει γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐν ἅπασιν τὸ ἴσον. ἔτι δὲ, εἰ θεοὺς μόνον ἐποίει ὁ θεός, τὸν κόσμον οὐκ ἂν ἐποίει· ἀναγκαιῶς γὰρ χρήζει ὁ κόσμος τῶν μερῶν τῶν καθυπέρβασιν καὶ ὑπόβασιν οὐσίας ἀλλήλων διαφερόντων· ἔτι δὲ, εἰ τῶν ἀδυναμιῶν γίνεται οὐδέν, ἀδύνατον δὲ γενέσθαι θεὸν-ἄκτιστος γὰρ καὶ ἀποίητος ὁ θεός-, πῶς οὐκ ἔστιν ἄλογον τότε λέγειν τὸν θεὸν ἀφθονον, ὅτε τὰ μὴ ἐνδεχόμενα ποιεῖ; ἔτι δὲ καλὸν ἐστὶν ὁ θεός, ὅτι ἄκτιστός ἐστι καὶ κτίστης. οὐδὲν δὲ τῶν κτιστῶν 80 κατ' οὐσίαν δύναται γενέσθαι ἄκτιστον, τουτέστι θεός, ἔοικε δὲ αὐτῇ ἡ ἐρώτησις τῷ λέγοντι λόγῳ "καλός ἐστιν ὁ ὀφθαλμὸς καὶ τιμῶν τερος τῶν ποδῶν". ἀλλ' εἰ ἀφθονός ἐστιν ὁ θεός, διατί οὐκ ἐποίησε τοὺς πόδας ὀφθαλμούς; συνάγει γὰρ καὶ ὁ λόγος οὗτος τὴν αὐτὴν ἄλογον ἀτοπίαν, τὸ ἢ διὰ φθόνον ἢ δι' ἀδυναμίαν μὴ πεποιηκέναι τὸν θεὸν τοὺς πόδας ὀφθαλμούς.

ΠΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ τότε καλὸν φαίνεται τὸ καλόν, ὅτε συγκρίνεται τῷ κακῷ, καλὸν δὲ ὁ κόσμος, δῆλον ὅτι κακὸν ὁ μὴ κόσμος, τουτέστι τὸ πρὸ κόσμου. καὶ εἰ μὲν ἀμφοτέρω ἐκ θεοῦ, τουτέστι τὸ πρὸ κόσμου καὶ ὁ κόσμος, πῶς οὐκ ἑκάτερα ἐξ αὐτοῦ, τουτέστι τὸ καλὸν καὶ τὸ φαῦλον; εἰ δὲ θάτερον μὲν ἐξ αὐτοῦ, ἕτερον δὲ οὐκ ἐξ αὐτοῦ, πῶς οὐκ ἔστιν αὐτόματον καὶ μὴ ὑπ' αὐτὸν τὸ μὴ ἐξ αὐτοῦ; πῶς δὲ ἀληθεύει ὁ λέγων, "ὅτι ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα"; ἐν γὰρ τοῖς πᾶσι καὶ τὰ πρώην οὐκ ὄντα καὶ νῦν ὄντα περιέχεται. Ἀπόκρισις. Τὸ κακὸν οὐδὲν ἕτερον ἐστὶ παρά τὴν ἐκ τροπῆν τοῦ καλοῦ. διὸ ὕστερον τοῦ καλοῦ τὸ κακόν· ἐκτροπὴ γὰρ ἐστὶ τοῦ καλοῦ· ἀλλ' εἰ τοῦτο, δῆλον ὅτι οὐκ ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ καλοῦ τὸ κακὸν φαίνεται κακόν, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας φύσεως. τὸ δὲ πρὸ τοῦ κόσμου μὴ ὄν, πάντῃ οὐκ ὄν ἦν· καὶ τὸ πάντῃ μὴ ὄν, οὔτε καλόν ἐστὶν οὔτε κακόν. διὸ τῷ οὕτω μὴ ὄντι οὐδὲν συγκρίνεται. ἔτι δὲ τὸ πάντῃ μὴ ὄν οὔτε ἐκ θεοῦ οὔτε ἐξ ἄλλου οὔτε αὐτόματόν ἐστι. πρὸ τοῦ κόσμου οὐκ οὐδὲν ἕτερον ἦν, πλην θεοῦ. τοίνυν τῆς συγκρίσεως τῶν ὄντων οὐσίας πρὸς τὰ ὄντα, οὐκ ἄρα συγκρίνεται ὁ κόσμος τῷ μὴ κόσμῳ, οὐδὲ ἐν τῷ κόσμῳ περιέχεται τὸ μὴ κόσμος· τὸ γὰρ μὴ κόσμος οὐδὲν ἐστὶ, τὸ δὲ περιεχόμενον ὄν ἐστὶ. καὶ ὅτε λέγομεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος 81 τὸν θεὸν πεποιηκέναι τὰ ὄντα, οὐ θέσιν τοῦ ὄντος διδόμεν τῷ μὴ ὄντι, ἀλλὰ τὴν παντελῆ ἀναίρεσιν τοῦ ὄντος.

Πς'. Ἐρώτησις. Εἰ διὰ τὸ νενικῆσθαι τὸν ἑλληνισμὸν ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐλπίδα οὐκ ἔχει ὁ ἑλληνισμὸς ἀνακλήσεως, πῶς πάλαι ὑπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ νικηθεῖσα ἡ ἀληθὴς θεοσεβεία νυνὶ τὴν ἀνάκλησιν δέδεκται; ὅτι γὰρ πρὸ τῆς πλάνης

ἐκράτει ἢ ἀλήθεια, μαρτυροῦσιν αἱ θεῖαι γραφαί, τὸν Ἀδὰμ καὶ πολλοὺς ἔφε ξῆς μετ' αὐτὸν δηλοῦσαι οὐκ εἰδώλοις ἀλλὰ τῷ θεῷ λατρεύσαντας, κἄν τινες αὐτῶν ἐν ἀτόποις ἐξητάσθησαν πράξεις. Ἀπόκρισις. Εἰ τῆς παρουσίας καταστάσεως τὸ τέλος ἐστὶν ἢ διὰ τοῦ πυρὸς κρίσις τῶν ἀσεβῶν, καθά φασιν αἱ γραφαί προ φητῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῆς Σιβύλλης, καθὼς φησιν ὁ μακάριος Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ-γίνεται δὲ αὕτη ἡ κρίσις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τοῦ αἰωνίως βασιλεύοντος τῶν χριστιανῶν "βασιλείαν ἀσάλευτον" τὴν κατὰ τὸν προφήτην Δανιὴλ δοθεῖσαν αὐτῷ-, δῆλον ὅτι οὐδεμίαν ἀνακλήσεως ἔχει ὁ ἑλληνισμὸς ἐλπίδα. ἄλλως τε, εἰ καθ' ἣν ἐκράτει ποτὲ δυναστείαν ὁ ἑλληνισμὸς τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ, λυθείσης ταύτης, οὐδαμῶς πάλιν ταύτην ἀνέλαβε, πῶς οὐ μάτην νῦν προσδοκᾷ τὴν ἀνάκλησιν τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ δυναστείας; τίνας δὲ ἔνεκεν καὶ προσδοκᾷ ταύτην ὁ ἑλληνισμὸς; πάντως ἵνα βασάνοις ἀναγκάσῃ τοὺς χριστιανοὺς ἀφίστασθαι μὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης τε καὶ πίστεως, προσέχειν δὲ ταῖς λατρείαις τῶν δαιμόνων. ἀλλ' αἱ βάσανοι αὗται, αἷς πάλαι χρησάμενος ὁ ἑλλη 82 νισμὸς καὶ προσδοκήσας ἐν αὐταῖς ἄλυτον φυλάττειν ἑαυτόν, τὸν μὲν ἑλληνισμὸν ἔλυσαν, τὸν δὲ χριστιανισμὸν ἔστησαν κατὰ κράτος.

ΠΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἕως τῆς τῶν σωμάτων ἐγέρσεως ἡ ψυχὴ τῶν πρακτέων τὰς ἀμοιβὰς οὐ κομίζεται, ἐν ποίᾳ ἄρα ταύτῃ ἔξε τάζεται καταστάσει μέχρι τῆς ἀναστάσεως; Ἀπόκρισις. Οὐχ ἦν ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος κατάστασιν, ταύτην ἔχουσι καὶ μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἔξοδον. ἐν ταῦθα μὲν τὰ τῆς φύσεως πάντα κοινὰ ὑπάρχει, δικαίων τε καὶ ἀδίκων, καὶ οὐδεμία ἐστὶν ἐν αὐτοῖς διαφορὰ κατὰ τοῦτο, οἷον τὸ γεννᾶσθαι καὶ τὸ ἀποθνήσκειν, τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, τὸ πλουτεῖν καὶ τὸ πένεσθαι καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτοις ὅμοια. μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον εὐθὺς γίνεται τῶν δικαίων τε καὶ τῶν ἀδίκων ἡ διαστολή· ἄγονται γὰρ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς ἀξίους αὐτῶν τόπους, αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχὰς εἰς τὸν παράδεισον, ἔνθα συντυχία τε καὶ θεὰ ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων, κατ' ὅπτα σίαν δὲ καὶ τοῦ σωτήρος Χριστοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον "ἐκδημοῦντος ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημοῦντος πρὸς τὸν κύριον". αἱ δὲ τῶν ἀδίκων ψυχὰς εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἄδη τόπους, κατὰ τὸ εἶρη μένον περὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ βασιλέως Βαβυλῶνος· "ὁ Ἄδης κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας σοι" καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ εἰσὶν ἐν τοῖς ἀξίοις αὐτῶν τόποις φυλαττόμενοι ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀνταποδόσεως.

ΠΗ'. Ἐρώτησις. Καὶ εἰ, καθὼς ἔφησ, πρὸ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἔστι τῶν ἔργων ἀντίδοσις, ποῖον τῷ ληστῇ προσγένονεν ὄφε 83 λος, εἰς τὸν παράδεισον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εἰσαχθείσης, καὶ μά λισθ' ὅτι ὁ μὲν παράδεισος αἰσθητός, νοητὴ δὲ ἔστι τῆς ψυχῆς ἢ οὐσία; Ἀπόκρισις. Ὅφελος γέγονε τῷ ληστῇ, εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθόντι, τὸ ἔργοις μαθεῖν τῆς πίστεως τὸ ὠφέλιμον, δι' ἧς ἠξιώθη τοῦ συναθροίσματος τῶν ἀγίων, ἐν ᾧ φυλάττεται ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως τε καὶ ἀνταποδόσεως· καὶ ἔχει τοῦ παραδείσου τὴν αἴσθησιν, καθ' ἣν ὁρῶσιν αἱ ψυχὰς ἑαυτάς, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς δαίμονας-οὐ γὰρ νοήσει ὁρᾷ ψυχὴ ψυχὴν, οὔτε ἄγγελος ἄγγελον, οὔτε δαίμων δαίμονα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἐννοηματικὴν αἴσθησιν ὁρῶσιν ἑαυτούς τε καὶ ἀλλήλους-, ἔτι τε καὶ τὰ σωματικὰ πάντα

ΠΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ τῇ συνεργίᾳ τῶν τοῦ σώματος αἰσθήσεων τῶν αἰσθητῶν ἡ ψυχὴ λαμβάνει τὴν αἴσθησιν, αἰσθητὰ δὲ τὰ καλὰ καὶ τὰ φαῦλα τυγχάνουσι, πῶς οὐκ ἀναισθητεῖ ἡ ψυχὴ χωρισθεῖσα τοῦ σώματος; εἰ δὲ ἀναισθητεῖ, δῆλον ὅτι νενέκρωται· νεκρῶν γὰρ καὶ ζώντων διαφορὰν ἀναισθησία διακρίνει καὶ αἴσθησις, Ἀπόκρισις. Πᾶσαι αἱ κτισταὶ τε καὶ λογικαὶ οὐσῖαι διπλᾶς ἔχουσι καταληπτικὰς δυνάμεις, αἰσθητικὴν τε καὶ νοητικὴν· αἱ σθητικὴν μὲν τὴν ἐννοηματικὴν λεγομένην, καθ' ἣν καταλαμβάνουσιν ἑαυτάς τε καὶ ἀλλήλας· νοητικὴν δέ, καθ' ἣν

δέχονται τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπὲρ ἐκείνας. οὐ συνεργία οὖν τοῦ σώματος αἱ ψυχὰι τῶν αἰσθητῶν λαμβάνουσι τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ψυχὴ αἴσθησις οὕσα τῇ ἑαυτῆς παρουσίᾳ αἰσθητικὸν τὸ ζῶον ποιεῖ. καὶ ὡς μὲν πρὸς τὸ ζῶον ἔστιν αἴσθησις, ὡς δὲ πρὸς ἑαυτὴν αἴσθησις τικὴ, καὶ οὐδέποτε γίνεται νεκρά· ἡ γὰρ νέκρωσις τοῦ ἔμψυχου, 84 θνητοῦ ὑπάρχει καὶ οὐχὶ τῆς ψυχῆς. συνεργίας οὖν δέεται τοῦ σώματος πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν αἰσθητῶν τὸ ἔμψυχον καὶ ἡ ἔμψυχία, οὐχὶ ἡ ψυχὴ· ἄλλο γὰρ τὸ ἔμψυχον καὶ ἄλλο ἡ ψυχὴ, ὡσπερ ἄλλο τὸ κατὰ μετουσίαν καὶ ἄλλο τὸ κατ' οὐσίαν.

ζ'. Ἐρώτησις. Εἰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν εἶναι τὸν Δαυὶδ ὁ θεὸς ἀπεφῆνατο, πῶς μετὰ ταῦτα μοιχείαν καὶ φόνον ὁ αὐτὸς προφήτης εἰργάσατο; καὶ εἰ ταῦτα ὑπὸ θεοῦ ὡς φαῦλα μεμῖσθηται, διατί ἐκ τῆς μοιχαλίδος τὸ γένος ὁ θεὸς τοῦ προφήτου συνέστησε καὶ τὸν δεσπότην Χριστὸν ἐξ αὐτῆς γενεαλογοῦσθαι ἐποίησε; τούτου δὲ ἔχοντος οὕτως, πῶς ἡ γραφὴ ἀληθεύει λέγουσα, ὅτι "τέκνα μοιχῶν ἀτέλεστα"; Ἀπόκρισις. Καὶ καθὼς διὰ τῆς μετανοίας τὰ οἰκεία σφάλματα διωρθώσατο ὁ Δαυὶδ, καὶ κατὰ τοῦτο εὐρέθη ὡς καρδία θεοῦ τοῦ μὴ βουλομένου "τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπι στρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν". καὶ ὃν μὲν μοιχικῶς ἐγέννησεν ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, τοῦτον ἐθανάτωσεν ὁ θεὸς διὰ τὸ εἶναι "τέκνα μοιχῶν ἀτέλεστα", τοὺς δὲ μετὰ τοῦτον γεννηθέντας οὐκ ἐθανάτωσε διὰ τὸ λαβεῖν αὐτὸν ταύτην μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Οὐρίου εἰς γυναῖκα ἔννομον. τιμῶν δὲ τὴν μετάνοιαν ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου γεννηθεῖσι συνεστήσατο τοῦ Δαυὶδ τὸ γένος καὶ τὸν Χριστὸν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐξ αὐτῆς κατάγεσθαι πεποίηκεν.

ζα'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντων τῶν βασιλέων Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδατῶν περὶ τὴν εὐσεβίαν ζῆλον ὁ Ἰωσίας θερμότερον ἐπεδείξατο, τὰς στήλας τῶν εἰδώλων συντρίψας καὶ τοὺς ναοὺς αὐτῶν καὶ βω 85 μούς καταστρέψας καὶ σὺν τοῖς εἰδωλικοῖς θυσιαστηρίοις τῶν Ἑλλήνων τὰ ὀστέα τεφρώσας καὶ τὰ ἄλλα τῆς πλάνης ἄρδην ἐκκόψας καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοῖς θυμιῶντας τοῦ ταῦτα ἐκτελεῖν ἀποστήσας καὶ τὴν θεῖαν ἀνυψώσας λατρείαν καὶ λαμπρῶς τὰς τοῦ νόμου ἑορτάς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ γραφὴ, τὸν λαὸν ἐπιτελέσαι ποιήσας, καὶ ξίφει μὲν ἑλληνικῶς τὴν ζωὴν ἐκεῖνος ἀπέθετο βιαίως, οἱ δὲ τούτου παῖδες αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα ἀνηχέθησαν καὶ πρὸς δουλείαν ἐξεδόθησαν πολυχρόνιον Ἑλλήσιν, πῶς ἐπὶ τούτοις οὐκ ἂν εἴποιεν ἀληθεύοντες Ἑλληνες, ὅτι, ἀνθ' ὧν εἰς τὰ σεβάσματα αὐτῶν ἐπλημμέλησεν, ἡ οὕτως αὐτῶν πικρὰ συνήνησεν ἔκβασις; ποῦ δὲ καὶ εὐρήσομεν αὐτὸν ἀμοιβὰς τοσοῦτων κατορθωμάτων δεξάμενον, καὶ πρὸς ποῖον ἔπειτα ὄφελος μετὰ τοσοῦτων κατορθωμάτων μέγεθος αἰ περὶ τὸν Ἰωσίαν συναντήσασαι συμφορὰ ἢ γραφῆ παρεδόθησαν; Ἀπόκρισις. Καιρὸς ἀμοιβῆς τῶν ἐν εὐσεβείᾳ μετὰ ἄρε τῆς κατορθωμάτων οὐχ ὁ παρών ἐστιν, ἀλλ' ὁ μέλλον, καθ' ὃν αἱ ἀμοιβαὶ ἀναφαίρετοι εἰσαεὶ προσμένουσι τοῖς δεχομένοις αὐτάς. ὀδυνηρὸν δὲ τέλος ἐδέξατο τῆς ζωῆς Ἰωσίας, διὰ τὸ παρακούειν αὐτὸν τοῦ προφήτου Ἰερεμίου, εἰρηκότος αὐτῶν ἐκ προσταγμάτων τοῦ θεοῦ μὴ ἐξελεθεῖν εἰς συνάντησιν τοῦ βασιλέως Αἰγύπτου εἰς πόλεμον, καθὼς φησὶν ὁ Ἔσδρας. ἵνα οὖν καθαρὸν ἀμαρτημάτων αὐτὸν ἐκ τοῦ βίου παραλάβῃ ὁ δεσπότης θεός, διὰ τοῦτο συνεχώρησεν ἑλληνικῶς ξίφει δίκας δοῦναι ταύτης τῆς παρακοῆς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐξῆς ἀνθρώπων, τοῦ τε μὴ ἀπειθεῖν τοῖς προφήταις καὶ τοῦ "εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται"; οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἰωσίου, εἰ μεινάντων αὐτῶν ἐν τῇ εὐσεβείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν αἰχμάλωτοι ἐγένοντο, εἶχεν ἂν χώραν ὁ τῶν Ἑλλήνων λόγος, ὅτι ἀνθ' ὧν ἐπλημμέλησεν ὁ Ἰω 86 σίας εἰς τὰ τῶν εἰδώλων σεβάσματα, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ αἰχμάλωτοι ἐγένοντο. εἰ δὲ ἀπέστησαν μὲν τῆς εὐσεβείας τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀνελάβοντο δὲ τῶν εἰδώλων τὴν λατρείαν καὶ εἰδωλολατροῦντες ἠχμαλωτίσθησαν, προδήλως ψευδὴς ὁ τῶν Ἑλλήνων λόγος.

ςβ'. Ἐρώτησις. Εἰ μακροθυμεῖν ἡμᾶς πρὸς πάντας ἡ γραφή διδάσκει, πῶς οὐκ ἔπαισεν Ἐλισσαῖος θανατώσας δι' ἀράς τοὺς ὑβρίσαντας αὐτὸν παῖδας, καὶ μάλιστα' ὅτι βρέφεσιν ἀπειροκάλοις μνησικακήσας τὸν διὰ τῶν θηρίων αὐτοῖς ἀντὶ ψιλῆς καὶ εὐτε λοῦς ὑβρεως ἐπήγαγε θάνατον; Ἀπόκρισις. Ὅτε διὰ μακροθυμίας τῶν σφαλλομένων οὐ γίνεται διόρθωσις, τότε ἡ ἀποτομία τῆς μακροθυμίας τοῖς ἀδιόρθωτως πταίοουσιν ἐστὶ χρησιμωτέρα. οὐ χρὴ οὖν διαβάλλειν τὸν προφήτην ἐπὶ τῇ ἀποτομίᾳ, εἰρηκότα τὴν μακροθυμίαν μὴ παρέχουσαν τοῖς ἀμαρτάνουσι τῆς ἀμαρτίας τὴν αἴσθησιν. καὶ ἐπειδὴ τὰς φωνὰς ταύτας, ἃς ἀτιμάζοντες τὸν προφήτην ἔλεγον οἱ παῖδες, παρὰ τῶν γονέων αὐτῶν ἐδιδάχθησαν, τῶν ἀεὶ πρὸς τοὺς προφήτας ἀπεχθῶς ἐσχηκότων—τὸ γὰρ "ἀνάβαινε, φαλακρέ", πρὸς διασυρμὸν ἔλεγον τῆς τοῦ Ἡλίου ἀναλήψεως, ὡσανεὶ τοῦτο λέγοντες· "λαμβανέτω καὶ σὲ πνεῦμα καὶ ῥιψάτω σε εἰς ὄρος ἄβα τον, ὡς κάκεινον ἔρριψεν, ἵνα ἀπαλλαγῶμεν καὶ σοῦ, ὡς ἀπὸ λάγνημεν ἐκείνου—, διὰ τοῦτο τῇ ἀναιρέσει τῶν παίδων ἐμασίγῳσε τοὺς γονεῖς, ἵνα μάθωσι μὴ ἀτιμάζειν τοὺς προφήτας καὶ δι' αὐτῶν τὸν θεόν.

ςγ'. Ἐρώτησις. Εἰ πᾶσα πλάνη τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ κατῆργηται, πῶς διὰ τῶν καλουμένων ἐγγαστριμύθων οἱ δαίμονες 87 φθέγγονται; πῶς δὲ οὐκ εὐτελεῖ καὶ καταφρονήσεως ἄξιον τὸν 87 χριστιανισμὸν παριστῶσιν, ὅταν ἐν σώμασι χριστιανῶν τὰ μὲν τῆς ἀπάτης ἐπιδείκνυνται ἔργα, τοὺς δὲ τῆς μαντείας ἀποφθέγγονται λόγους; Ἀπόκρισις. Εἰ κατὰ τὸ εἰρημένον "οὐπω ὀρώμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα", ἀλλ' "ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν", δηλὸν ὅτι οὐπω κατῆργηται πᾶσα τῶν δαιμόνων ἡ πλάνη, ἀλλ' οἷς μὲν ὁ Χριστὸς πεπίστευται, τούτοις πᾶσα τῶν δαιμόνων ἡ πλάνη κατῆργηται· οἷς δὲ ὁ Χριστὸς ἔτι ἀπιστεῖται, τούτοις ἐνεργοῦσιν οἱ δαίμονες τὴν πλάνην. τὰ δὲ σώματα, οἷς οἱ ἐγγαστριμύθοι κέχρηται πρὸς τὸ λαλεῖν καὶ πράττειν τὰ τῆς μαντείας ῥήματά τε καὶ ἔργα, οὐκ ἔστιν ἀληθινὰ σώματα, ἀλλὰ φαντάζουσιν οἱ δαίμονες τὰς ὄψεις τῶν ὀρώντων ὡς σώματα ὄραν τὰ μὴ σώματα.

ςδ'. Ἐρώτησις. Εἰ οὐδαμοῦ ὀνόματα δαιμόνων ἡ γραφή τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τοῦ κυρίου τὸ τοῦ Βεελζεβούλ ὡς ἐγνωσμένον ὀνόμαζον ὄνομα, ἐν τούτῳ φάσκοντες αὐτὸν ἐκβάλλειν τοὺς δαίμονας; καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης ὡς γινώσκουσι τοῖς μαθηταῖς τὴν τοῦ δαίμονος κλήσιν ἔλεγεν, "εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν". τίς δὲ ἡ ἔρμηνεία τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος; Ἀπόκρισις. Ὡσπερ τὸ εἶναι δαίμονας ὑπὸ αὐτῶν τῶν δαιμόνων ἐμάνθανον οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν ὑπὸ αὐτῶν ἐδιδάχθησαν· πρῶτον γὰρ ἔθυσαν οἱ ἄνθρωποι τοῖς δαίμοσι καὶ οὐ θεῷ, ὕστερον εἶπεν ἡ θεία γραφή "ἔθυσαν δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ", καὶ καθάπερ περὶ τοῦ εἶναι τοὺς δαίμονας 88 μονας οὐδαμοῦ φαίνεται ἡ γραφή εἰρηκυῖα, ὅμως δὲ λέγει ὅτι "ἔθυσαν δαιμονίοις καὶ οὐ θεῷ", οὕτω καὶ περὶ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν μηδὲν εἰρηκυῖα λέγει τῶν δαιμόνων τὰ ὀνόματα, τοῦ τε Βεελζεβούλ καὶ τοῦ Βελιάρ· "ποία" φησὶ "συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελιάρ"; οἷς γὰρ ἐκέχρητο οἱ ἐπαιδοὶ δαίμοσι πρὸς τὰ προκείμενα αὐτοῖς ἔργα, τούτων ἀναγκαίως παρ' αὐτῶν ἐμάνθανον, ὡσπερ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, οὕτω καὶ τὴν προσηγορίαν τῆς κλήσεως αὐτῶν. Εἴρηται δὲ τῷ Ὀριγένηι τούτων τῶν ὀνομάτων ἡ ἔρμηνεία ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ τῶν ἑβραϊκῶν ὀνομάτων.

ςε'. Ἐρώτησις. Εἰ ταῖς τῶν ἀλόγων θυσίαις τὸ θεῖον οὐχ ἤδεται, καθὼς τινες ἔφασαν καὶ ἡ νῦν διδάσκει κατάστασις, διατί πρὸ νόμου τὸ θύειν προσέταττεν τῷ Νῶε καὶ μάλιστα ὅτι εἶδω λικαὶ θυσίαι οὐδέπω ἐγένοντο; εἰ δὲ ἤδeto ταῦταις, διατί μετὰ τὸν νόμον ἡ τούτων χρῆσις ἐπαύσατο; Ἀπόκρισις. Οὐδεὶς τῶν θυσάντων τὰ ἄλογα θυσίαν τῷ θεῷ πρὸ τοῦ νόμου κατὰ τὴν θείαν διάταξιν ἔθυσεν, κἂν φαίνεται ὁ θεὸς ταύτην προσδεξάμενος, τῇ ταύτης ἀποδοχῇ δεικνύων τὸν θύσαντα εὐάρεστον αὐτῷ. ἃ δὲ προσέταξε τῷ Ἀβραάμ λαβεῖν ζῶα τριετίζοντα, ὡσαύτως δὲ καὶ κριόν, ὃν

ὕπερ τοῦ Ἰσαὰκ προ σήνεγκε θῦσαι, οὐχ ὡς ταῖς τούτων θυσίαις ἠδόμενος, ἀλλὰ χρείας ἔνεκεν προμηνυτικῆς τῶν ἔσομένων· τῷ δὲ Νῶε οὐδαμοῦ φαίνεται ὁ θεὸς προστάξας προσαγαγεῖν αὐτῷ τὴν τῶν ἀλόγων θυσίαν.

ςζ'. Ἐρώτησις. Εἰ διπλοῦν τὸ ἐν Ἠλίᾳ χάρισμα αἰτήσας Ἐλισσαῖος ἠκούσθη, πῶς οὔτε ἀπλᾶ οὔτε διπλᾶ τὰ ἔργα Ἠλιοῦ ἐποίησεν, 89 οἷον ὑετῶν ἐποχὴν καὶ λιμοῦ ἐπαγωγὴν, πυρὸς κατὰ θυσιῶν οὐ ράνιον φορᾶν, ἱερέων Ἑλλήνων σφαγὰς, πεντηκοντάρχων ὀλοκαυ τώσεις καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλ' ἕτερα μὲν ἐκεῖνος, ἕτερα δὲ οὗτος εἰργάσατο θαύματα; πόθεν οὖν ὁ Ἐλισσαῖος δειχθήσεται τὴν ἑαυ τοῦ αἰτήσιν καὶ τὴν τοῦ Ἠλία ὑπόσχεσιν κομισάμενος; Ἀπόκρισις. Οὐκ ἠτήσατο Ἐλισσαῖος τὸ διπλοῦν τοῦ πνεύματος, πρὸς ποιήσιν τῶν αὐτῶν διπλῶν ἔργων, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἰσχύειν ἀπλῶς ἐκτελεῖν ὅσα ἦν χρεία τοῦ γενέσθαι ὑπ' αὐτοῦ μετὰ μεζονος δυνάμεως περιουσίας. τῆς δὲ αἰτήσεως, ὅτι οὐκ ἀπέτυχε. μαρτυροῦσι τὰ δι' αὐτοῦ γεγονότα θαύματα, ὧν τινὰ μὲν διπλᾶ, τινὰ δὲ ἀπλᾶ ἐξετέλεσε· τὸ γὰρ ἐγείρειν δύο νεκρούς, ἓνα μὲν ζῶντος αὐτοῦ, ἓνα δὲ τελευτήσαντος, τὸ διπλοῦν ἐδήλου τῆς ἐν λοιποῖς θαύμασιν, εἰ ἐβούλετο περιουσίας, τῆς ἐν αὐτῷ θείας τοῦ πνεύματος χάριτος. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Ἠλία πρὸς τὴν χρείαν ἐγέ νετο τοῦ ἐλαίου ἢ ἐπίδοσις, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἐλισσαίου καὶ ὑπερ τὴν χρείαν. καὶ ὁ μὲν Ἠλίας πῦρ κατήγαγεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν, ὁ δὲ Ἐλισσαῖος ἵππους πυρὸς καὶ ἄνα βάτας κατήγαγεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς βοήθειαν τῷ Ἰσραήλ.

ςζ'. Ἐρώτησις. Εἰ τότε ἐστὶ τελεία ἀνάστασις, ὅτε ὁ τέλειος ἀνίσταται ἄνθρωπος, πῶς λέγει μετὰ τὸ δεσποτικὸν πάθος ἢ γραφή, ὅτι "πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθη", ὅπερ οὐκ εἶπεν ἐπὶ τινος τῶν ἄλλων, ὧν ὁ κύριος ἠγειρεν, οἷον ἐπὶ Λαζάρου, ἢ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ἢ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαεῖρου, ἀλλ' ἀπολύτως ὅτι τόνδε ἢ τήνδε ἀνέστησε; πῶς οὖν ἐπὶ τούτων μόνον σωμάτων ἀναστάσεως μέμνηται καὶ ἐπάγει, ὅτι "ἐνεφανίσθη σαν πολλοῖς", ὅπερ τῷ πλείστῳ μέρει φαντασίας ὑπόνοιαν δίδωσι; 90 καὶ εἰ τῷ ὄντι ἄψυχα ἀνέστησαν σώματα καὶ ἐπεβίωσαν, ἢ εὐθέως ἐτελεύτησαν, ἢ μένουσιν ἐν ἀθανασία καὶ ὅποι, καὶ τί τοῖς μετ' ἐκείνους ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῖς γεγονότων τὸ ὄφελος δίδωσι, δίδαξον. Ἀπόκρισις. Εἰ τελείαν ἀνάστασιν ταύτην καλοῦμεν τῶν ἀνισταμένων ἀνθρώπων, τῶν ψυχῶν εἰσοικιζομένων πάλιν εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνισταμένων, δῆλον ὅτι πάντες, οἳ τε ἤδη ἀναστάντες, οἳ τε μέλλοντες ἀνίστασθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου, τέλειοι ἀνέστησαν· ἀδύνατον γὰρ νεκρῶν γενέσθαι ἀνάστασιν, τῆς ψυχῆς μὴ εἰσοικιζομένης εἰς τὸ οἰκεῖον σῶμα. κἂν οὖν εἴπη ἢ θεία γραφή, ὅτι ὁ δεῖνα ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ἢ ὅτι σώματα ἀνέστησαν ἐκ τῶν νεκρῶν, χρὴ ἡμᾶς δι' ἑκατέρας φωνῆς τὴν τελείαν νοεῖν ἀνάστασιν, τὴν κατὰ ἀπόδοσιν ψυχῆς τῷ σώματι γινομένην. καὶ καθὼς περ ὅταν εἴπη ἢ θεία γραφή "ὁ ἐγείρας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ζωοποιήσῃ τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα", οὔτε ἀτελεῖ λέγει τὴν ἀνάστασιν, οὔτε φαντασίας ὑπόνοιαν δίδωσιν, ἀλλὰ τελείας ἀναστάσεως τὴν πίστιν, οὕτως καὶ ὅταν λέγη "πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθη", τὴν τε λείαν λέγει ἀνάστασιν. γέγονε δὲ τούτων τῶν ἀγίων ἢ ἀνάστασις ἀπόδειξις τοῦ λυτικὸν εἶναι τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον τοῦ θανάτου πάντων ἀνθρώπων τοῖς ἐν τῷ παρόντι πιστεύουσι καὶ πάσαις ταῖς ἐν τῷ Ἄδῃ ψυχαῖς· δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲ ἐτελεύτησαν πάλιν, ἀλλὰ μένουσιν ἐν ἀθανασία, καθάπερ Ἐνῶχ καὶ Ἠλίας, καὶ εἰσὶ σὺν αὐτοῖς ἐν τῷ παραδείσῳ, ἀναμένοντες τὴν κοινωνίαν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, γινομένην κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν, καθ' ἣν, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος ἀπόστολος, "πάντες ἀλλαγῶμεθα"· εἰς γὰρ ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον ζωὴν οὕτω γέγονε τινος ἢ ἀνάστασις, 91 πλὴν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ. διὸ "καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν" καὶ "ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων" ἀνηγόρευται.

ζΗ'. Ἐρώτησις. Τί ἐρμηνεύεται τὸ ὑφί, τὸ νέβελ, τὸ γόμορ, τὸ σίκλον, τὸ βασιλικὸν καὶ τὸ ἄγιον, ὁ στατήρ, ἡ δραχμή, ὁ κοδράντης, ὁ ὀρμίσκος, τὸ δίδραχμον, τὸ τάλαντον, τὸ ἀσσάριον, τὸ θεραφίμ, τὸ βεζέκ, τὸ σαβαώθ, τὸ ἀδωναί, τὸ ἐφούδ; ἀμφο τέρων δὲ ἡμῖν ἀναγκαῖα ἢ γνώσις, ἐπειδὴ ἐκάτερα τῇ γραφῇ περιέχεται. Ἀπόκρισις. Εἴρηται τῷ Ὠριγένει, ἀνδρὶ ἐπισταμένῳ τὴν τῶν Ἑβραίων διάλεκτον, πάντων τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἐμφερομένων ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἢ μέτρων ἢ ἐρμηνεία. τὴν ἐρμη νεῖαν ἐκείνην ζητήσας εὐρήσεις ἐν αὐτῇ τὴν πάντων ἐρμηνείαν ὧν ἐζήτησας.

ζΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ πρὸ τῆς τοῦ βαπτιστοῦ ἀναιρέσεως τῇ ποιῆσει τῶν θαυμάτων ὁ δεσπότης διέπρεπε, καθὼς φησὶν ὁ Ματθαῖος, καὶ πάντας ἢ περὶ τούτων φήμη τοὺς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ κατέλαβε, πῶς μετὰ τὴν τοῦ προδρόμου ἀναίρεσιν ἀκούων τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ γενόμενα θαύματα Ἡρώδης τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν, ὅτι Ἰωάννης ἐστὶ πρὸς ζωὴν ὑποστρέψας ὁ ποιῶν τὰ σημεῖα; ταῦτα γὰρ ἡμῖν διηγεῖται ὁ μακάριος Μάρκος. Ἀπόκρισις. Ὅτι μὴ πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος γεγονότα θαύματα πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐνὶ καιρῷ ἤκουσαν, ἀλλ' οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον, μαρτυροῦσιν αἰφωναί τῶν εἰρηκό 92 τῶν τὸν Ἰωάννην εἶναι ἐργάτην τῶν θαυμάτων τῶν γεγενημένων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Ἰωάννου· οὐκ ἂν γὰρ ἔλεγον τοῦτο, εἰ ἦσαν ἀκούσαντες τὰ πρὸ τῆς ἀναιρέσεως Ἰωάννου γεγονότα θαύματα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος. οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἰ καὶ ὁ Ἡρώδης μετὰ τὴν ἀναίρεσιν Ἰωάννου ἀκούει τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ γεγονότα· τότε γὰρ ἤκουσεν ὁ Ἡρώδης τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας κηρῦται τὴν μετάνοιαν καὶ θεραπεύειν τὰς νόσους, καθά φησι Μάρκος ὁ εὐαγγελιστής· καὶ γὰρ αὐτὸς Ἰωάννης πρὸ τῆς ἐγέρσεως τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας οὐκ ἦν ἀκούσας πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τε τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ, καίτοι πολλῶν ὄντων τῶν ἤδη γεγενημένων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος θαυμάτων, καὶ πρὸ τοῦ βληθῆναι τὸν Ἰωάννην εἰς φυλακὴν καὶ μετὰ τὸ βληθῆναι αὐτόν· τότε γὰρ ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν Ἰησοῦν μαθεῖν, εἰ αὐτὸς εἶη ὁ προσδοκώμενος ἐλθεῖν, καθά φησι Λουκάς, [ὅτε] * * *, [Λουκάς] μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦτο, Ἰωάννης δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκείνο. Ρ'. Ἐρώτησις. Εἰ, καθὼς ἡ θεία διδάσκει γραφὴ καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, "ἀμαρτίαν" γεννηθεὶς ὁ Χριστὸς "οὐκ ἐποίησε", πῶς πάλιν ἀληθεύει ἡ γραφὴ μεθ' ὄρκου βοῶσα, ὅτι "οὐδεὶς γεννηθεὶς, ὃς οὐχ ἤμαρτεν, οὐδὲ πεφυκῶς, ὃς οὐκ ἠνόμησεν"; πῶς δὲ καὶ βρέφος τὸ σύγχρονον τῷ τόκῳ τὸ τέλος δεξάμενον, ἢ βραχυήμερον 93 ζωὴν κομισάμενον, ἀμαρτίαν καὶ ἀνομίαν ἢ τὰ τούτων ἐναντία ποιῆσαι ἠδύνατο; Ἀπόκρισις. Τὸ "οὐδεὶς γεννηθεὶς ὃς οὐχ ἤμαρτεν, οὐδὲ πεφυκῶς ὃς οὐκ ἠνόμησεν", οὐ δείκνυσι ψευδὲς τὸ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον, τὸ "ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησε"· περὶ γὰρ τοῦ ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γεννηθέντος εἴρηται ὁ λόγος οὗτος. ὁ δὲ Χριστὸς ἐκ πνεύματος ἀγίου καὶ ἐκ τῆς ἀγίας καὶ θεοτόκου ἐγεν νήθη Μαρίας, νοεῖται δὲ καὶ ὁ λόγος οὕτως. οὐδεὶς πεφυκῶς ἀμαρτάνειν ἢ ἀνομεῖν, ὃς οὐχ ἤμαρτεν ἢ οὐκ ἠνόμησε· πέφυκε δὲ ἀμαρτάνειν ὁ κατὰ τὴν ἀυθαίρετον προαίρεσιν ἄγων ἑαυτὸν εἰς τὸ πράττειν ἃ βούλεται, εἴτε ἀγαθὰ εἴτε φαῦλα. τὸ δὲ βρέφος, ἄτε οὐπω ὄν τῆς τοιαύτης δυνάμεως, δῆλον ὅτι οὐδὲ πέφυκεν ἀμαρτάνειν. καὶ τὸ "τίς καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ρύπου; ἀλλ' οὐδεὶς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς", οὐδενὶ τρόπῳ ἀρμόττει τῷ βρέφει· τὸ γὰρ "βίος" ἀντὶ τῆς πολιτείας εἴληπται ἐνταῦθα, τῷ βρέφει δὲ ὥσπερ οὐκ ἔστι πολιτεία, οὐδὲ βίος.

ΡΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ εὐσεβεῖ λογισμῶ οἱ πατριάρχαι κινούμενοι ἑαυτοῖς καὶ τοῖς παισὶ τὰς γαμετὰς ἐκ τῆς οἰκείας συγγενείας εἰλήφασι, πῶς οὐ παρὰ τὸν εὐσεβῆ τῶν προγόνων σκοπὸν Ἰωσήφ καὶ Μωυσῆς διεπράξαντο, ὃ μὲν Αἴγυπτίαν, ὃ δὲ Μαδιανίτιδα γυναικα γηγάμενος; Ἀπόκρισις. Οἱ μὲν πατριάρχαι, φόβῳ τοῦ μὴ

έκτραπήναι τοὺς αὐτῶν τῆς εὐσεβείας, οὐκ ἐπέτρεπον αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐθνικῶν λαβεῖν γυναικας· ὁ δὲ Μωυσῆς καὶ Ἰωσήφ τοῦ τοιούτου φόβου ἦσαν ἀνώτεροι. οὐδὲν οὖν κατὰ παράβασιν τοῦ σκοποῦ τῶν πατέρων πεπονηκότες φαίνονται ὅ τε Μωυσῆς καὶ Ἰωσήφ, λαβόντες 94 γαμετὰς ἐθνικὰς· οὐ γὰρ μόνον αὐτοὶ οὐκ ἐξετράπησαν τῆς εὐσεβείας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς μετέφερον εἰς τὴν ἑαυτῶν εὐσέβειαν.

ΡΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ πρὸ τῆς παραβάσεως ὁ Ἀδὰμ λογικοῦ ἢ ἀλόγου οὐ θεάται θάνατον, πῶς ὄν οὐκ εἶδεν ὡς ἐωρακῶς ἀπειληθέντα ἐδειλίασε θάνατον; πῶς δὲ τοῦτον ἀγνοούμενον αὐτῷ, ὡς ἐγνωσμένον ἠπειλήσεν ὁ θεός; Ἀπόκρισις. Εἰ λογικὸν ἐκεῖνον καλοῦμεν, τὸν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τῶν ὑπὸ τῶν ὀνομάτων σημαιομένων τὰς ἐννοίας, δῆλον ὅτι καὶ ὁ Ἀδὰμ λογικὸς ὢν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τοῦ θανάτου τὴν ἐννοίαν. καὶ καθὼς περ μὴ ἐωρακῶς μὲν ὁ Ἀδὰμ λογικὸν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γυμνώσει αἰσχυρόμενον, ὅμως δὲ γυμνωθεὶς ἠσχύνθη, ἐσχὴν κῶς ἐν ἑαυτῷ τῆς αἰσχύνης τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐννοίαν, οὕτως εἶχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ τοῦ θανάτου τὴν ἐννοίαν, κἂν τὸ πρᾶγμα ἐν ἄλλῳ μήπω ἦν θεασάμενος. διὸ εὐλόγως ἐδειλίασε τὸν θάνατον, εἰδὼς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ἀντικείμενον ὄντα τῆς ζωῆς.

ΡΓ'. Ἐρώτησις. Ἐπειδὴ ἡ γραφή λέγει κρίματα καὶ δικαιώματα καὶ μαρτύρια καὶ νόμον, ἐντολὰς καὶ προστάγματα, εἰ ταῦτά εἰσιν ἀλλήλοις ἀμφοτέρω, ἢ ἐκάτερον ἔχει λόγον ἰδιάζοντα, δίδαξον. Ἀπόκρισις. Κρίματα μὲν λέγει τοὺς λόγους τοὺς διαστέλονται τῶν οὐ πρακτέων τὰ πρακτέα, * καὶ τιμὴν μὲν τὴν ἐπὶ τῇ ὑπακοῇ, τιμωρίαν δὲ τὴν ἐπὶ τῇ παρακοῇ ὀρισσάμενον· δικαιώματα δὲ λέγει τῶν κριμάτων τὴν ὀρθότητα, ἀπονεμητικὴν τῶν κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ· νόμον δὲ λέγει τὴν ἔγγραφον περίληψιν πάσης τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας, μαρτυρίαν δὲ καλεῖ τὴν ἐπὶ τοῖς πρᾶξι 95 τομένους ὑπὸ τῶν δεξαμένων τὸν νόμον, ἀξίαν δι' εὐλογίας καὶ κατάρας ἀμοιβῆν, ἣν πολλάκις ὁ Μωυσῆς διαμαρτυρόμενος ἔλεγε τοῖς Ἰουδαίοις συμβῆσθαι αὐτοῖς πειθομένοις ἢ ἀπειθοῦσιν· ἐν τολὰς δὲ καὶ προστάγματα λέγει, κατὰ τὸν τρόπον τῶν λόγων ὀνομάζων τοὺς λόγους, ἐνταλτικῶς ἢ προστακτικῶς λεχθέντας, κατὰ τὴν ἔμφασιν τῆς θείας αὐθεντίας τοῦ ταῦτα ἐντειλαμένου ἢ προστάξαντος.

ΡΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ νῶτα τοῦ οὐρανοῦ πεφόρτωται ὕδασι. καθὼς φησιν ἡ γραφή, ὅπερ τινὲς ἔφασαν γεγενῆσθαι διὰ τὴν πυρῶδη τῶν φωστήρων οὐσίαν, ὥστε τοῖς ἐπικειμένοις τὸν οὐρανὸν παινόμενον ὕδασι τῇ ὑποκειμένη τῶν φωστήρων φλογὶ μένειν ἀχείρωτον, πῶς οἱ ταῦτα λέγοντες ἀληθεύουσι, τῶν φωστήρων οὐκ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν οὐρανὸν κινουμένων; εἰ δὲ τοῦτους ἐν τῷ οὐρανῷ λέγοιεν εἶναι, πῶς τὴν κινητικὴν ἐνέργειαν ἔχουσι, τοῦ οὐρανοῦ σώματος τὸ ἀκίνητον ἔχοντος; εἰ δὲ σὺν τῷ οὐρανῷ τὰ ἄστρα λαμβάνει τὴν κίνησιν, πῶς οὐκ ἀληθεύσειεν ὁ σφαῖραν τὸν οὐρανὸν προσαγορεύων μῦθος; εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἄπρεπές, τὸ δὲ προλεχθὲν περὶ τῶν φωστήρων νοῆσαι ἀκόλουθον, πῶς οὐκ ἄχρηστος τῶν ἄνω ὑδάτων ἡ σύστασις; τί δὲ καὶ αὐτὴ ἐν τῇ συντελείᾳ γενήσεται, ἄνω μὲν τῶν δικαίων, κάτω δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν τὰς τῶν πρακτέων ἀμοιβὰς τότε μελλόντων κομίζεσθαι; Ἀπόκρισις. Κἂν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εἰσιν οἱ φωστῆρες, ἀλλ' ἡ φορὰ τῆς τῶν πυρῶδων οὐσιῶν ἐνεργείας κατὰ φύσιν ἐπὶ τὰ ἄνω γίνεται. διὸ εὐλογον αἰτίαν ἀποδεδώκασι οἱ εἰρηκότες πρὸς διαμονὴν τοῦ στερεώματος πεφορτώσθαι τοῦ οὐρανοῦ τὰ νῶτα τοῖς ὕδασι. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν αἴτιον τοῦ εἶναι τὰ ὕδατα ἐν τοῖς 96 νῶτοις τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ἀχείρωτον αὐτὸν εἶναι τῇ ὑποκειμένη φλογὶ 96 τῶν φωστήρων, ἀλλὰ καὶ τὸ βαρεῖσθαι αὐτὸν ἐπὶ τὸ κάτω ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐν νῶτοις αὐτοῦ ὑδάτων καὶ μὴ δονεῖσθαι ὑπὸ τῆς βιαίας τῶν ἀνέμων φορᾶς, καὶ τὸ τὴν ἄκραν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τὸ κάτω πέμπεσθαι ψυχρότητα, ἀφ' ἧς μιγείσης τῇ ἄκρᾳ τοῦ ἡλίου θερμότητι ἀποτελεῖται τῶν ἀέρων ἡ σύγκρασις πρὸς τὴν διαμονὴν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ζώων τε καὶ φυτῶν. ἐν δὲ τῇ συντελείᾳ, οὐκ ἐν τῷ νῦν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ νῦν γῇ κομίζονται τῶν

πρακτέων τὰς ἀμοιβὰς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐν τῷ καινῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ καινῇ γῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον· "ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινή, ἣν ἐγὼ ποιῶ· μένει ἐνώπιόν μου εἰς τοὺς αἰῶνας". καὶ πάλιν· "κατ' ἀρχὰς σὺ, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς καὶ ἀλλαγῆσονται". καὶ πάλιν· "ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν"· τὸ δὲ σαλευόμενον δηλοῖ τὴν μετάστασιν, ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλευόμενα.

PE'. Ἐρώτησις. Εἰ ὡς βιβλίον τὸν οὐρανὸν ἐλίσσεσθαι καὶ τὰ ἄστρα ὡς φύλλα πίπτειν ἐπὶ τῆς γῆς προλέγει μὲν ὁ κύριος, καὶ ὁ προφήτης δὲ τούτοις προκατήγγειλε σύμφωνα, πῶς ἡ παντελής τοῦ στερεώματος ἀπώλεια διὰ τῶν ἐκείνων λόγων οὐ δείκνυται; τίς οὖν ἡ τῶν τοιούτων ῥημάτων διάνοια καὶ πῶς τὸ τῶν στοιχείων συνίσταται ἀφθαρτον; Ἀπόκρισις. Ὡσπερ τοῦ στερεώματος τὴν ποίησιν παραβολικῶς ἡ θεία γραφή παρείκασε ποτὲ μὲν τῇ ἐκτάσει τῆς δὲ ρεως, λέγουσα "ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν", ποτὲ δὲ τῷ 97 καπνῷ στερεωμένῳ ("ὁ οὐρανός" φησὶν "ὡσεὶ καπνὸς ἔστε ρεώθη"), ποτὲ δὲ τῷ περιφερῆϊ τῆς καμάρας ("ὁ τανύσας" φησὶ "τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν"), οὕτω καὶ τὴν ἀνάλυσιν αὐτοῦ παραβολικῶς παρείκασε ποτὲ μὲν βιβλίῳ ἐλισσομένῳ, ποτὲ δὲ στοιχείῳ λυομένῳ πυρί, καθὰ φησὶν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ καθολικῇ ἐπιστολῇ, ποτὲ δὲ ἱματίῳ παλαιουμένῳ· ἀνάγκη γὰρ τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ κρείττονος οὐρανοῦ τοῦ καινῶς γίνομένου ἀναιρεῖσθαι τὸ στερέωμα, ὡς ἄχρηστον ὄν πρὸς ἐκείνην τὴν κατάστασιν, ἵνα τῇ αὐτοῦ ἀπωλείᾳ κἂν τότε τὸ μάταιον τοῦ περὶ τῆς ἀγεννησίας τε καὶ ἀφθαρσίας τοῦ οὐρανοῦ φρονήματος μάθωσιν οἱ αἰδιδόν τε καὶ ἀγένητον θεὸν τε καὶ ἔμφρονα τοῦτον εἰρηκότες.

PZ'. Ἐρώτησις. Εἰ διὰ τὴν ἡμετέραν χρείαν κατ' ἀρχὰς ἡ παραγωγή τῆς κτίσεως γέγονε, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ὁμοίως χρείαν τὰ μὲν φθείρεται, τὰ δὲ ἀφθαρσίαν ἐν τῇ συντελείᾳ ἐνδύεται, οἷον κτήνη μὲν καὶ θηρία καὶ πετεινὰ φθείρεται, οὐρανὸς δὲ καὶ γῆ φθορᾶς ἀπαλλάσσεται, καὶ τὰ μὲν φθείρεται, ὡς ἀνευδεοῦς ἡμῶν ἀνισταμένου τοῦ σώματος, ἐν ἀφθαρσίᾳ δὲ τὰ δηλωθέντα μένει στοιχεῖα, [ὡς] τῶν πραχθέντων ἡμῖν μελλόντων ἡμῶν ἐν αὐτοῖς κομίζεσθαι τὴν ἀντίδοσιν, ἀῆρ καὶ θάλαττα πῶς οὐκ ἄχρηστα, εἰ τότε μένοιεν ἀφθαρτα, οὔτε εἰς πνοὰς οὔτε ἐμπορίας οὔτε ἰχθυοφαγίας ἢ ἑτέρας τινὸς βοήθειας [ἐνεκα] χρηζόντων ἡμῶν ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ ἀνευδεές, ὡς ἔφην, τοῦ σώματος; Ἀπόκρισις. Εἰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον "παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου", δηλὸν ὅτι ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ ἄλλα πάντα, τὰ τοῦ σχήματος ἐνεκεν τοῦ κόσμου γεγονότα, συμπαρα 98 χθῆσεται τῷ τοῦ κόσμου σχήματι, εἰσαχθήσεται δὲ "καινὸς οὐρανὸς καὶ καινὴ γῆ", ἐν οἷς μέλλει δίδοσθαι δικαίως τε καὶ ἀδίκως ἢ τῶν πρακτέων ἀμοιβή. τῷ δὲ ἀέρι, εἰ καὶ πρὸς ἀναπνοὴν τότε οὐ χρῆζομεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κίνησιν τε καὶ τοπικὴν μετάβασιν ἀναγκαίως αὐτῷ χρησόμεθα· "ἀρπαγησόμεθα" γάρ, φησὶν, "ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα".

PZ'. Ἐρώτησις. Εἰ μόνοις τοῖς κατὰ γνώμην καλοῖς παρὰ θεοῦ ἔπαινος δίδονται, οἱ παῖδες οἱ παρ' Ἡρώδου τὴν διὰ ξίφους λαβόντες ἀναίρεσιν καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ κυρίου νήπια, ἠνίκα ἐπὶ τοῦ κτήνους καθήμενος τὴν Ἱερουσαλήμ κατελάμβανε, τὸν ὕμνον φθεγξάμενα, ποῖον ἔχουσι δικαίως χρεωστούμενον ἔπαινον; κάκεῖνοι γὰρ τὴν σφαγὴν παρὰ γνώμην ἐδέξαντο, καὶ ταῦτα οὐ γνώμη οἰκεία, ἀλλὰ χάριτι θείᾳ ἐν Ἱερουσαλήμ τὸν ὕμνον ἐφθέγγαντο. Ἀπόκρισις. Εἰ χάρισμα θεοῦ ἐστὶ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν—"ὕμῖν" φησὶν "ἐχαρίσθη οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν", ἔπασχον δὲ καὶ τὰ βρέφη ὑπὲρ Χριστοῦ, θείας ἄρα ἠξιώθησαν χάριτος. τίς οὖν οὐκ ἐπαινέσειε ταῦτα δικαίως, τῇ δόσει τῆς θείας χάριτος ἐπαινεθέντα ὑπὸ θεοῦ τοῦ καὶ τοῖς παρὰ γνώμην καλοῖς τὸν ἔπαινον

δαφιλευομένου; ἔτι δέ, εἰ πρὸς τὸν ἔπαινον τῶν διὰ τὴν εὐσέβειαν θλιβομένων ἀνταποδίδωσιν ὁ θεὸς θλίψιν τοῖς θλίψασιν αὐτούς, ἀνάγκη ἄρα καὶ τὰ βρέφη τὰ ἀναιρεθέντα ὑπὸ Ἡρώδου ἐπαινεῖσθαι τούτῳ τῷ ἐπαίνῳ, τῷ διὰ τὴν ἐκδίκησιν τῶν θλίψεων. "δίκαιον" φησὶν ὁ ἀπόστολος Παῦλος "παρὰ θεῶ ἀντα ποδοῦναι τοῖς θλίψασιν ὑμᾶς θλίψιν, ὑμῖν δὲ τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ". 99

ΡΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἡ χάρις διὰ τοῦτο κέκληται χάρις, διὰ τὸ τοῖς πταίους τοῦ νόμου συγχωρεῖν ἐτοιμότερον, πῶς τὰ τῇ χάριτι πρόποντα ἐν τῷ νόμῳ μᾶλλον εὐρίσκεται; ὁ μὲν γὰρ ῥαντι σμοῖς τισι καὶ θυσίαις ἀλόγων καὶ διαφοραῖς βαπτισμάτων τοὺς πταίοντας καθ' ἐκάστην ἀποπλύνει τῆς μέμψεως, ἡ δὲ χάρις ἐν μόνον χαρίζεται βάπτισμα, τῆς τῶν ἀμαρτημάτων παρεκτικὸν συγχωρήσεως. ἀλλ' εἰ μὲν ἅπαξ μόνον ὑπεπίπτομεν πταίσμασιν, ἅπαξ μόνον καὶ τῆς ἀφέσεως ἐδεόμεθα. πολλάκις δὲ ἀμαρτάνοντες, δῆλον ὅτι καὶ πολλάκις τῆς ἀφέσεως χρῆζομεν· ὅπερ οὐχ ἡ χάρις, ἀλλ' ὁ νόμος διὰ τῶν προλεχθέντων ῥαντισμῶν καὶ τῶν λοιπῶν παρέχει ἐπίσταται. πῶς οὖν οὐ δειχθήσεται τοῦ νόμου ἡ χάρις φιλανθρωποτέρα περὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας, ὡς προεῖρηται ἐχόντων τῶν πραγμάτων; Ἀποκρίσις. Τῶν τοιούτων πταισμάτων ὁ νόμος διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ θυσίας δίδωσι τὴν ἄφεσιν τῶν μηδὲν συντελούντων εἰς βλάβην πολιτείας καὶ ζωῆς ἀνθρώπων, οἷον ὡς τὸ ἄψα σθαι νεκροῦ ἢ λεπροῦ ἢ τινος τῶν τοιούτων· τῶν δὲ ἄλλων πταισμάτων γεγενημένων εἰς βλάβην πολιτείας ἢ ζωῆς ἀνθρώπων οὐ δίδωσι συγχώρησιν, οὔτε διὰ τοῦ βαπτίσματος οὔτε διὰ τῆς τῶν ἀλόγων θυσίας, ἀλλὰ δικαίαν τε καὶ ἀξίαν ἀμοιβὴν τοῖς πταίσασι δίδωσι διὰ τοῦ Ἰσοῦ τῆς ἀντιπλήξεως. "ψυχὴν" φησὶν "ἀντὶ ψυχῆς, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος". ὅπου δὲ τὸ ἴσον τῆς ἀνταποδόσεως ἐστὶν ἀπρεπές, ἐκεῖ τὸν διὰ πυρὸς ἢ λίθου ἢ ξίφους θάνατον ἀνταποδίδωσι τοῖς πταίσασι· τὴν μὲν γὰρ θυγατέρα τοῦ ἱερέως πορνεύσασαν διὰ πυρὸς ἀναλίσκει, τὴν δὲ τοῦ λαϊκοῦ ἀνδρὸς διὰ λίθου, τὴν δὲ ὑπανδρον διὰ ξίφους, καὶ οὐδαμοῦ ἰσχύς τῷ νόμῳ ἐκ φιλανθρωπίας διὰ βαπτισμῶν τε καὶ 100 θυσιῶν σώσει τῶν τοιούτων τινά. τῆς δὲ χάριτος πολλή τις ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν ἀμαρτανόντων σωτηρίαν ἢ ἰσχύς· αὕτη γὰρ καὶ τοῦ νόμου κρατοῦντος, εἰ μὴ κατέλαβε τὸν βασιλέα Δαυὶδ διπλοῖς θανατηφόροις περιπεπτωκότα ἀμαρτήμασιν, ἀνοίξασα αὐτῷ τῆς μετανοίας τὴν θύραν, οὐκ ἂν εὔρε παρὰ τῷ νόμῳ σωστικὴν ἀμαρτωλῶν φιλανθρωπίαν. αὕτη ἔταξεν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἀμαρτωλῶν ἰατρὸν δόκιμον, τὴν μετάνοιαν, τὴν δυναμένην καὶ τοὺς "ἔβδομη κοντάκις ἑπτὰ" πταίοντας ἰάσασθαι, μόνον εἰ βουληθεῖεν κεχρηῆσθαι τῶν τῆς μετανοίας βοηθημάτων.

ΡΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸν φόβον ὁ κύριος οὐκ ἀναγκαῖον δι' ὧν λέγει παρίστησι-φησὶ γὰρ "ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ", πῶς πάλιν ὁ αὐτὸς διδάσκει τοὺς μαθητὰς "φοβεῖσθε" λέγων "τὸν ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννη ἀπολέσαι δυνάμενον"; Ἀποκρίσις. Οὐκ εἴρηται μὲν τῷ κυρίῳ τὸ "ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ", εἰ καὶ ὁ εἰρηκῶς τοῦτο κατὰ κύριον εἴρηκε· τὸ δὲ "φοβεῖσθε μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννη ἀπολέσαι", οὐκ εἴρηται πρὸς ἀναίρεσιν τῆς τε λείας ἀγάπης, ἀλλὰ πρὸς φυλακὴν αὐτῆς· ὁ γὰρ τῷ μείζονι φόβῳ τοῦ θεοῦ τὸν ἐλάττονα ἐκλύων τῶν ἀνθρώπων φόβον τῇ ἀγάπῃ τοῦ θεοῦ τοῦτο ποιεῖ, ὥστε εἶναι τὸν μείζονα φόβον τοῦ θεοῦ ἕνεκεν τοῦ μὴ ἐκπεσεῖν τῶν ἡγαπημένων· ὅσον γὰρ τίμιόν ἐστὶ τὸ πιστευόμενον, τοσοῦτον ἀγαπᾶται, καὶ ὅσον ἀγαπᾶται, τοσοῦτον ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐκπτώσιν αὐτοῦ φοβεῖται, ἕως ἂν ἐστὶν ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου ἀγῶνι. λυθέντος δὲ τοῦ ἀγῶνος, συλλύεται αὐτῷ καὶ ὁ φόβος τῆς τῶν ἀγαπωμένων ἐκπτώσεως. ὥστε ἕως τότε ἀναγκαῖός ἐστὶν ὁ τοῦ θεοῦ φόβος· οὐδὲ γὰρ ὡς τὸ μισεῖν ἀναιρετικόν ἐστὶ τῆς ἀγάπης-ἀδύνατον γὰρ τὸ τὸν αὐτὸν καὶ μὴ 101 σεῖν καὶ ἀγαπᾶν-οὕτω καὶ τὸ φοβεῖσθαι· ἐνδέχεται γὰρ τὸν αὐτὸν καὶ ἀγαπᾶν καὶ φοβεῖσθαι.

ΡΙ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὰς τῶν ἀλόγων θυσίας ὁ θεὸς ἐν τῷ νόμῳ προσέταξε γίνεσθαι, ὥστε ταύταις τὴν περὶ αὐτὸν τοὺς ἀνθρώπους τιμὴν ἐπιδείκνυσθαι, πῶς διὰ τὸ θύειν ἀνθρώπους Ἕλληνας δεῖ κνύνται [τοῖς] ἑαυτῶν [θεοῖς] ἀσεβέστεροι (ὅπερ φάσκουσιν ὑπὸ τῶν παλαιῶν γεγονέναι χάριν τοῦ πλείονος τιμῆς τοὺς παρ' αὐτοῖς νομιζομένους θεοὺς ἀξιούσθαι), μειζόνως αὐτοὺς τῆ τῶν λογικῶν θυσία τιμῶντες; ὅσω γὰρ τοῦ ἀλόγου τὸ λογικὸν τιμιώτερον, τοσοῦτω καὶ ἡ τοῦτου θυσία σεμνοτέρα ἐκείνης. καὶ τοῦτο δείκνυται ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἰεφθάε σαφέστερον, ὅς, τὴν ἰδίαν θυγατέρα προσκομίσας θυσίαν, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν εὐσεβῶν μνημονεύεται. Ἀπόκρισις. Οὐ χρὴ ἡμᾶς σκοπεῖν τὴν κατὰ τὸν νόμον [τῷ] θεῷ προσφερομένην θυσίαν, ὅτι τῶν ἀλόγων ἐστὶν αἷμα, ἀλλὰ τὸ πῶς προσεδέξατο ταύτην ὁ θεὸς προσαγομένην αὐτῷ. εἰ μὲν γὰρ τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων τῷ θεῷ προσφερόμενον οὕτως προσεδέξατο ὁ θεός, ὡς εἰ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν προσέφερον ὁ τοῦτο προσενέγκας, δῆλον ὅτι ἡ μὲν θυσία τὴν πρώτην τάξιν ἔσχεν ἀπὸ τῆς εὐδοκίας τοῦ ταύτην οὕτως προσδεξαμένου καὶ ὁ θεὸς τὴν πρώτην τιμὴν· ὅτι δὲ ὡς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν οὕτως προσέφερε τῷ θεῷ ὁ τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων προσενέγκας, μαρτυρεῖ ἡ θεία γραφὴ λέγουσα· "ἀντὶ τῆς ψυχῆς" φησὶ "τῶν προσφερόντων τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν αὐτῶν εἰσφέρεται εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων". μὴ οὖν ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ προσαγομένου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διαθέσεως τοῦ προσδεχομένου κρίναι [δεῖ] τῆς θυσίας τὴν τάξιν καὶ τοῦ θεοῦ τὴν τιμὴν, τοῦ διὰ τὸ φεῖδυσθαι τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων μὴ βουληθέντος ἀναλῶσαι τοὺς ἀνθρώπους εἰς θυσίαν καθ' ἡμέραν προσαγομένους καὶ ἀφανίσει τὸ γένος, ἀλλὰ δεδωκότος τοῖς μὲν ἀνθρώποις τὸ αὐξάνεσθαι τε καὶ διαμένειν, ταῖς δὲ θυσίαις αὐτῶν τὴν μεγίστην τάξιν. οἱ δὲ παρ' Ἕλλησι θρησκευόμενοι θεοί, ἅτε δαιμόνων αὐτῶν πονηρῶν καὶ μισανθρώπων ὄντων, θυσίαις ἔχαιρον μειωτικαῖς τε καὶ ἀφανιστικαῖς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων· ὅπερ ἐστὶ δειγμὰ μέγιστον τῆς μὲν αὐτῶν θηριώδους ἀπανθρωπίας, τῆς δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀθεότητος, τῷ ἀφανισμῷ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων μειζόνως, ὡς φασί, μᾶλλον δὲ αἰσχίστως πειρωμένων τιμᾶν τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς. αἰτία δὲ δι' ἣν ὁ Ἰεφθάε ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν εὐσεβῶν ἠριθμήθη, αὕτη ἐστίν. ἠτήσατο ὁ Ἰεφθάε νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν. ὑπὲρ ταύτης τῆς νίκης εὐχαριστικὴν εὐχὴν ἀόριστως ἠῤῥατο τῷ θεῷ, προσαγαγεῖν εἰς θυσίαν τὸ ἐκ τοῦ οἴκου ἐξερχόμενον πρῶτον καὶ προσερχόμενον εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ ἐκ τοῦ πολέμου τροπαιοῦχῳ ἐπανερχομένῳ. δραξάμενος δὲ ὁ διάβολος τὸ ἀόριστον τῆς εὐχῆς ἐμηχανᾶτο ἐξ αὐτοῦ θεῖναι τῷ Ἰεφθάε παγίδα παραβάσεως· καὶ κινεῖ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, μονογενῆ οὖσαν, μετὰ κιθάρας ἐξελεῖν ἐκ τοῦ οἴκου εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἵνα φεισάμενος τοῦ Ἰεφθάε τῆς θυγατρὸς ἀναγκασθῇ ποιήσασθαι τῆς εὐχῆς τὴν ἀθέτησιν. ἀλλ' ὅμως παγίδα θεία ὁ διάβολος τοῦ θηράματος οὐκ ἔτυχε, προτιμωτέραν ἡγησάμενος τοῦ Ἰεφθάε τῆς ζωῆς τῆς θυγατρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς εὐχῆς. συνεχώρησε δὲ ὁ θεὸς προσενεχθῆναι αὐτὴν εἰς θυσίαν, οὐχ ὡς ἀνθρωπίνῳ αἵματι τερπόμενος, ἀλλὰ πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐξῆς ἀνθρώπων τοῦ μηδέποτε ἀόριστως εὐξασθαι τῷ θεῷ· πολλὰ γὰρ ἐστὶν ἄτοπα τὰ κατὰ τὴν οὕτως ἀόριστον εὐχὴν συμβησόμενα, ὧν τοῦ μὴ γενέσθαι προνοησάμενος ὁ θεὸς 103 συνεχώρησε θυσίαν γενέσθαι τοῦ Ἰεφθάε τὴν θυγατέρα· ὅπερ οὐκ ἦν τῆς προαιρέσεως προηγουμένως οὔτε τοῦ θεοῦ οὔτε τοῦ Ἰεφθάε, ἀλλὰ συμβεβηκός πως τῷ ἀόριστῳ τῆς εὐχῆς. ἐπειδὴ οὖν ὁ Ἰεφθάε τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειαν φυλάττων διὰ τῆς θυσίας τῆς θυγατρὸς ἀνεδείχθη, διὰ τοῦτο αὐτοῦ γέγονεν ἡ μνήμη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν δικαίων.

ΡΙΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ πρὸς σύστασιν τοῦ ἀληθοῦς εἶναι τὴν παρὰ τῶν ὀρθοδόξων γενομένην λατρείαν τὴν τῶν θαυμάτων χάριν ἐν ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις κατ' ἀρχὰς ὁ δεσπότης δεδώρηται Χριστός, διατί, ἡνίκα αἰρετικοὶ ἐν αὐταῖς λατρεύσαντες ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀρθοδόξων ἀπέστησαν, οὐ συναπέστη τοῖς ὀρθοδόξοις ἀπὸ τῶν

ἐκκλησιῶν καὶ τὰ θεῖα χαρίσματα, ἀλλ' ἡ μὲν τῆς πλάνης λα τρεῖα ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισέφησε, τὰ δὲ πρὸς τὴν αὐξήσιν τῆς ὀρθοδοξίας ὑπὸ τοῦ θεοῦ δωρηθέντα καὶ ἐπὶ τῶν αἰρετικῶν τὴν αὐτὴν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἶχεν ἐνέργειαν; Ἀπόκρισις. Εἰ μὲν τῶν αἰρετικῶν ζώντων ἢ ἀποθανόντων ἡ θεῖα χάρις ἐνήργει τὰ χαρίσματα, εἶχεν ἂν τὸ γινόμενον εὐλογον ἀπορίαν· εἰ δὲ οἱ τὰ θεῖα θαύματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐνεργοῦντες ἅγιοι εἰσιν ἀπόστολοι προφηταὶ καὶ μάρτυρες, ὧν τὰ λείψανα κεῖνται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, δῆλον ὅτι καὶ νῦν οἱ ὀρθόδοξοι ἐνεργοῦσι τὰ θαύματα· ὀρθόδοξοι γὰρ εἰσιν οἱ ἀπόστολοι προφηταὶ τε καὶ μάρτυρες, ὧν τοῖς θείοις ἔργοις διαμαρτύρεται τῷ κόσμῳ ὁ θεὸς ἐκείνων εἶναι τὰς ἐκκλησίας, δι' ὧν τὰ θαύματα ἐκτελεῖται, τουτέστι τῶν ὀρθοδόξων.

ΠΙΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ μελέτη λογικὸς ἅπας τὴν γνῶσιν κομίζεται, γνώσεως δὲ νόμος τῶν μειζόνων προτάττειν τὰ ἥσσονα–ὄπερ κρατήσαν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων σαφέστερον δείκνυται–πρότερον τὰ τοῦ νόμου, εἴθ' οὕτως τὰ εὐαγγελικὰ παρεληφθέντων μαθήματα, 104 πῶς ἡμεῖς οὐκ ἀνακολούθως μανθάνομεν πρὸ τῶν ἥσσόνων τὰ μείζονα μανθάνοντες, λέγω δὲ τὰ τοῦ νόμου ἥσσονα, τὰ δὲ τῶν εὐαγγελίων μείζονα; μιᾶς γὰρ ἡμῶν καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τυγχά νούσης τῆς φύσεως, μίαν εἶναι καὶ τὴν τάξιν ἐχρῆν τῆς μαθήσεως, ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἐὰν μὴ φθάσῃ τὰ χείρονα, τὰ ἀμείνω κωλύεται. Ἀπόκρισις. Εἰ τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔχει ἐκεῖνα τὰ μαθήματα, ὧν, εἰ μὴ προηγεῖται τῶν ἥσσόνων ἢ μάθησις, τὰ ἀμείνω κωλύεται, ταύτην εἶχε καὶ τὰ ἡμέτερα μαθήματα, οὐδ' ἂν ἐδυ νήθημεν οὐδὲ ἀνακολούθως μαθεῖν τὰ ἡμέτερα μαθήματα. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἡμέτερα δυνατὸν καὶ ἀνακολούθως μαθεῖν, δῆλον ὅτι ἀπήλλακται τὰ ἡμέτερα μαθήματα ἐκείνης τῆς ἀνάγκης. τὸ δὲ ἀνάγκης ἀπηλλαγμένον, ὡς ἂν γένηται, ἀδιάβλητόν ἐστιν ἐπὶ τῇ ἀνακολουθίᾳ. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἐν τῇ ἔρω τήσει σοφίσματος· πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ἐρώτησιν οὕτως ἀποκρινόμεθα· ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς ἀνακολούθως διδασκόμεθα, ἀλλ' ὡς ἐμάνθανον οἱ ἀπόστολοι πρῶτον μὲν τὰ τοῦ νόμου, ὕστερον δὲ τὰ εὐαγγέλια, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἐδίδαξαν· μαρτυροῦσι δὲ τούτων αὐτῶν αἱ φωναί, ἐν αἷς κατήγγειλαν τὸ εὐαγγέλιον· πανταχοῦ γὰρ ἐκ τοῦ νόμου τὸν Χριστὸν κηρύξαντες ἐκ τῶν πρώτων τὰ ἥσσονα καὶ ἐκ τῶν ἥσσόνων τὰ μείζονα δείκνυται· τὸ γὰρ "προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν κατ' ἐμέ", καὶ τὸ "εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου", καὶ τὸ "οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ ἡ σὰρξ μου εἶδε διαφθοράν", φωναί εἰσι τοῦ νόμου, προκαταγγείλαντος ἐν αὐ ταῖς τὸν Χριστὸν· αἷς καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος χρησάμενος τοῖς Ἰουδαίοις τὸ εὐαγγέλιον ἐκήρυξε. καὶ ὡς μὲν πρὸς τὴν μάθησιν 105 οὐδὲν διέστηκε τοῦ νόμου τὰ εὐαγγέλια, ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν καὶ ἀπόδοσιν διέστηκε· τί γὰρ ἐστιν ὁ νόμος; εὐαγγέλιον προκατηγγελημένον. τί δὲ τὸ εὐαγγέλιον; νόμος πεπληρωμένος.

ΠΙΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ περιττὸν καὶ λείπον ἐν τῇ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῇ ὁ δημιουργὸς οὐ πεποίηκε, διατί ὡς περιττὸν τὸ τῆς ἀκροβυστίας μέρος τῶν Ἰουδαίων περιετέμενετο; εἰς τί δὲ χρῆσιμον οὐκ ἐν ἐτέρῳ μέρει, ἀλλ' ἐν τῷ παιδοποιῶ μορίῳ τὴν περιτομὴν οἱ πρὸ τῆς τοῦ δεσπότη Χριστοῦ παρουσίας εἰλήφασιν; διατί δὲ ὡς χρησίμην ἐκείνων ταύτην λαβόντων, τῇ τοιαύτῃ χειρουργίᾳ ὁμοίως καὶ ἡμεῖς οὐ κεχρήμεθα; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ διὰ τὸ γῆρας τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς ἐλευθέρας γαμετῆς αὐτοῦ ἐν ἀπογνώσει τοῦ παιδοποιεῖν ἐξ αὐτῆς καθισταμένου, ἐπαγγελίαν παιδοποιίας ἐδέξατο παρὰ θεοῦ, καὶ πιστεύσας τῷ θεῷ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔσεσθαι πατὴρ τοῦ ἐκ τῆς γεγηρακυίας στεῖρας αὐτῷ γενομένου υἱοῦ, διὰ τοῦτο δέδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς σφραγίδα ταύτης τῆς πίστεως τὴν περιτομὴν τοῦ τῆς ἀκροβυστίας μορίου, τοῦ διὰ μὲν τὸ γῆρας πρὸς παιδοποιίαν ἀχρήστου γενομένου, διὰ δὲ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραὰμ εἰς παιδοποιίαν χρησίμου γενομένου. παρέπεμψε δὲ

ταύτην τὴν περιτομὴν εἰς ὄλον τὸ γένος τὸ ἐκ τοῦ παρ' ἐλπίδα πατρὸς γενομένου ὑφί στάμενον εἰς ἀνεξάλειπτον μνημόσυνον τῆς τε τοῦ Ἀβραὰμ πίστεως καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, "τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα." περιτεμνόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς, τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐκδυόμενοι τὸν Ἀδάμ, δι' ὃν ἀμαρτωλοὶ κατασταθέντες τεθνήκαμεν, καὶ ἐν δούμοις τὸν Χριστόν, δι' ὃν δικαιωθέντες ἀνιστάμεθα ἐκ τῶν νεκρῶν. "ἐν ᾧ" φησὶν ὁ ἀπόστολος "περιετμήθητε περιτομὴν ἀχειροποιήτων ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος ὑμῶν".

ΡΙΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὁ προσταχθεὶς ποιῆσαι τὰ κατὰ δύναμιν ἔπαινον ἢ μέμψιν ἐν τῷ ποιῆσαι ἢ μὴ ποιῆσαι κομίζεται, δῆλον ὅτι ὁ τὰ ὑπὲρ δύναμιν μὴ ποιήσας ἐπιτάγματα ὑπάρχει ἀνεύθυνος. πῶς οὖν ὁ νόμος τὰ ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτάττων, τουτέστι τὸ μὴ ἀμαρτάνειν, τὸν ἀμαρτάνοντα ὑποβάλλει κολάσει, τοῦ ἀνθρώπου ἀδυνάτου ὄντος πρὸς τὴν τοῦ νόμου ἐκπλήρωσιν; μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ὁ ἀπόστολος, "οὐ δικαιωθήσεται" λέγων "ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ". Ἀπόκρισις. Τὸ παντὶ ἀνθρώπῳ ἀδύνατον, τοῦτο καὶ τινὶ ἀνθρώπων ὑπάρχει δυνατόν· οἷον τὸ πέτεσθαι ἐν τῷ ἕρπυ, ὡς ὁ ἀετός, τινὶ ἀνθρώπων ἐστὶν ἀδύνατον. καὶ ἀνάπαλιν τὸ τινὶ ἀνθρώπῳ δυνατόν, ὡς τὸ πλεῖν, τοῦτο καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ δυνατόν ὑπάρχει. ἀλλ' εἰ, καθὼς φησὶν ἡ θεία γραφή, τινὲς τῶν ὑπὸ τὸν νόμον τῇ κατὰ τὸν νόμον δικαιοσύνη γεγόνασιν ἄμεμπτοι, δῆλον ὅτι καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὸν νόμον ὑπῆρχε δυνατόν τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ κατὰ τὴν ἐκ νόμου δικαιοσύνην γενέσθαι ἀμέμπτοις· λέγει γὰρ ὁ μὲν μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι "κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου γενόμενος ἄμεμπτος". ὁ δὲ μακάριος Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς περὶ τοῦ Ζαχαρίου καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἐλισάβετ, ὅτι "ἦσαν δίκαιοι ἀμφοτέρωθεν ἐναντίον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι". τί δὲ ἐστὶ πᾶσα ἢ κατὰ τὸν νόμον δικαιοσύνη, ἢ τὸ ἀγαπᾶν μὲν τὸν θεὸν ὑπὲρ ἑαυτόν, τὸν πλησίον δὲ ὡς ἑαυτόν, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀδύνατον ἀνθρώποις βουλευθεῖσι; τὸ "ἐξ ἔργων νόμου 107 οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ", οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ ἀδύνατα λέγει, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὰ δυνατά· τῇ γὰρ βουλήσει πρὸς τὰ δυνατὰ κεχρήμεθα, οὐ πρὸς τὰ ἀδύνατα· τοῖς γὰρ δυνατοῖς καὶ ἐφ' ἡμῖν οὖσιν ὁ ἔπαινος ἢ ὁ ψόγος γίνεται πρὸς τὰ χεῖρισιν ἢ μὴ πραχθεῖσιν· τοῦ δὲ διὰ τὸ μὴ αἰρεῖσθαι καὶ οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀμαρτάνομεν οἱ ἄνθρωποι, ἔστι τοῦτο σημεῖον, τὸ μὴ πάντας ἀνθρώπους πᾶσι τοῖς τῆς ἀμαρτίας εἶδεσιν ἐμπεσεῖν, ἀλλὰ τινὰς μὲν τούτῳ τῷ εἶδει τῆς ἀμαρτίας, τινὰς δὲ ἐτέρῳ, καὶ τινὰς μὲν πλείοσι, τινὰς δὲ ἐλάττωσι, τινὰς δὲ οὐδενί, κατὰ τοὺς προειρημένους δικαίους· ὅπερ οὐκ ἂν συνέβη ἀνθρώποις, τὸ τινὶ μὲν εἶδει τῆς ἀμαρτίας ἀμαρτάνειν, τινὶ δὲ οὐδέποτε ἄμαρτάνειν, εἰ ἀδυναμία φύσεως καὶ οὐκ ἀβουλία προαιρέσεως ἄμαρτάνομεν οἱ ἄνθρωποι.

ΡΙΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων χώραν μετανοίας ὁ νόμος τῷ ἡμαρτηκότῳ οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ κίνδυνον αὐτῷ ἐπάγει ἀπαραίτητον, πῶς μοιχείαν καὶ φόνον ὁ προφήτης Δαυὶδ ἐργασάμενος οὐ παρά τὸν σκοπὸν τοῦ νόμου συγγνώμης ἠξίωται; καὶ εἰ μὲν ἀγαθὸν ἢ συγγνώμη, διατὶ τὸ ἀσύγνωστον τῷ νόμῳ συνέζευκται; εἰ δὲ φαῦλον, ὅπερ οὐκ οἶμαι, πῶς ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς τὸ φαῦλον τῷ προφήτῃ κεχάρισται; Ἀπόκρισις. Εἰ ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων χώραν μετανοίας τῷ ἡμαρτηκότῳ ὁ νόμος οὐ δίδωσιν, πῶς ἐν τῇ ρητῇ ἐρωτήσῃ προτέτακται τῆς χάριτος ὁ νόμος, ὡς ταύτης ἐτοιμότερος καὶ φιλελεθρύτερος εἰς ἄφεσιν ἀμαρτημάτων τοῖς ἀμαρτάνουσιν, οὐς καθ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ διὰ τῆς τῶν ἀλόγων θυσίας τῆς μέμψεως ἀπολύει, νῦν δὲ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐρωτήσῃ ῥανὶς οὐχ ὑπολέλειπται τῷ νόμῳ φιλελεθροπίας, ἀλλὰ συνέζευκται αὐτῷ τὸ ἀσύγνωστον, κίνδυνον ἐπάγον τῷ ἡμαρτηκότῳ ἀπαραίτητον 108 τῆτον; καὶ πρὸς μὲν τὸ μὴ ἀνεπισήμαντον εἶναι τῶν ἐρωτήσεων τὴν ἐναντίωσιν εἰρήσθω ταῦτα· πρὸς δὲ τὴν

ἐρώτησιν ἀποκρι νούμεθα, ὅτι εἰ καὶ ὁ νόμος τὸ ἀσύγγνωστον ἔχει, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις μετάνοιαν δέδωκε τῷ ἡμαρτηκότι· τὸ γὰρ "αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις, ἀλλὰ λούσασθε καὶ καθαροὶ γένησθε· καὶ ἐὰν ὣσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ"· καὶ τὸ "οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν", φωναί εἰσι τῆς θείας χάριτος, ἁμαρτωλοὺς καλοῦσαι εἰς εὐπίθειαν τοῦ νόμου, διὰ μετανοίας εἰληφότας τῶν προημαρτη μένων τὴν συγγνώμην. ἀγαθὴ μὲν οὖν ἐστὶν ἡ συγγνώμη καὶ τῆς θείας χάριτος δῶρον· οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲ κατὰ τὸν νόμον οὐδὲ κατὰ τοῦ νόμου, ἀλλ' ὑπὲρ τὸν νόμον καὶ ὑπὲρ τοῦ νόμου· ὑπὲρ τὸν νόμον μὲν, ὅτι χάρις· ὑπὲρ τοῦ νόμου δέ, ὅτι διὰ τῆς μετανοίας ἄγει τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς εὐπίθειαν τοῦ νόμου, καθάπερ καὶ τὸν Δαυίδ. ΠΙ'. Ἐρώτησις. Εἰ πᾶσι μὲν ἀνθρώποις διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἀναγκαία ἢ διὰ τῆς εὐχῆς ὑπάρχει βοήθεια, ταύτης δὲ οὐ προσέδει τῷ δεσπότη Χριστῷ, οἷα δεσπότη καὶ ἀρκοῦσαν πρὸς πάντα κεκτημένῳ τὴν δύναμιν, διατί παρὰ τῶν ἀποστόλων συχνό τερον ὑπὸ τῆς γραφῆς τὸν κύριον μανθάνομεν προσευχόμενον; Ἀπόκρισις. Ὡσπερ πεινάσας ὁ κύριος καὶ διψήσας καὶ κοπιάσας, δακρύσας τε καὶ ιδρώσας, καίτοι δυνάμενος διὰ περιουσίαν δυνάμεως μηδὲν τούτων ὑπομένειν, διὰ δὲ τὸ παρέχειν γνώρισμα τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως ἐκουσίως ὑπέμεινε τὰ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀσθενῆ, οὕτως καὶ τὸ εὐξασθαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· εἰ γὰρ ἐκουσίως ὑπομεμενηκότος αὐτοῦ τὰ ἀσθενήματα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως τολμῶσί τινες λέγειν μὴ ὑπάρχειν αὐτὸν τῆς ἡμετέρας φύσεως, πῶς οὐκ ἂν ἔλεγον αὐτὸ τοῦτο μετὰ περιουσίας τῆς ἀποδείξεως, 109 εἰ συνέβη αὐτῷ μηδαμῶς αὐτὸν εὐξασθαι τῷ θεῷ; καὶ ἐπειδὴ περὶ τῶν ἀποστόλων οὐδεμία γέγονεν ἀμφιβολία, εἰ ἀνθρωποὶ ἦσαν, περὶ δὲ τοῦ σωτῆρος ἔμελλε γίνεσθαι ἀμφιβολία, διὰ τοῦτο συχνότερον αὐτὸν τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ εὐξασθαι αὐτὸν ἢ θεῖα κατήγγειλε γραφή· εἰ γὰρ τῶν τῆς σαρκὸς ἀσθενειῶν ἀνώτερος διὰ τῆς ἀναστάσεως γενόμενος, ὡς "ἀρχιερεὺς τῆς ὁμο λογίας ἡμῶν", ἐντυχάνει τῷ θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἔτι ὑποκειμένου αὐτοῦ "τῆ ἀσθενείᾳ τῆς σαρκὸς" ἔδειτο μεγάλης κραυγῆς, καὶ "κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων", μεθ' ὧν τὴν δέησιν προσέφερε τῷ δυναμένῳ ῥύσασθαι αὐτὸν ἐκ θανάτου; ΡΙΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντων τῶν ἀνθρώπων μίαν ἔχει ἡ σὰρξ καὶ μίαν ἢ ψυχὴ τὴν οὐσίαν, πῶς ὁ μὲν ἀργὸς ὁ δὲ περὶ τὴν νόησιν ἐστὶν ὀξύτερος; ἀλλ' εἰ μὲν ἢ ψυχὴ τῆς τοιαύτης διαφορᾶς ἐστὶν ἢ αἰτία, ἀνάγκη τῶν ψυχῶν ὑπονοεῖν τὴν οὐσίαν διάφορον, κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς νοήσεως. εἰ δὲ ἡ σὰρξ, ὁ αὐτὸς καὶ περὶ αὐτῆς λόγος ἀρμόσειεν. εἰ δὲ ἔκ τινος χυμοῦ, οἶον ξηροῦ ἢ ὑγροῦ, ἢ θερμοῦ ἢ ψυχροῦ, πλεονασμοῦ ἢ ἐλλείψεως τοῦ θατέρου τὸ θάτερον ἐπικρατέστερον γίνεται, οἶον ἀφροσύνη καὶ φρόνησις, πόθεν ἢ ὅπως γίνεται τῆς τοιαύτης ποιότητος ἢ ἐπικράτεια, ἢ παρασκευάζουσα τὸ πολύνουν ἢ τὸ ἄνουν ἐν ἡμῖν πλεονάζειν; Ἀπόκρισις. Τῆς τοῦ νοεῖν ὀξύτητος ἢ νωθρότητος αἰτίαν ἀποδεδῶκασί τινες τῶν τε στοιχείων, ἐξ ὧν σύγκειται τὰ ἡμέτερα σώματα, τὴν εὐκρασίαν καὶ τὴν δυσκρασίαν καὶ τῶν ὀργανικῶν μορίων τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν ἀσυμμετρίαν, καὶ δοκοῦσιν ὀρθῶς ἀποδεδωκέναι τὰς τούτων αἰτίας· εἰσὶ γὰρ τινες ἐν μὲν τῇ νεότητι γεννητικοὶ τε καὶ ἐπινοητικοὶ, ὀξεῖς νοημάτων τυγχάνοντες, ἐν δὲ 110 τῷ γήρει εἰς τὸ ἐναντίον μεταβαλλόμενοι γίνονται περὶ τὸ νοεῖν ἀργοί. ἔστι δὲ τοῦτο σημεῖον τοῦ τὴν εὐκρασίαν τε καὶ δυσκρασίαν εἶναι αἰτίαν τῆς τοιαύτης μεταβολῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λίαν μεγαλοκέφαλοι, οἱ λεγόμενοι βαρυκέφαλοι, καὶ οἱ ἄγαν μικροκέφαλοι, διὰ τὸ μὴ σῶζειν σύμμετρον ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, διὰ τὴν ὑπερβολὴν μικρότητος ἢ μεγέθους, καὶ αὐτοὶ ἀνεπιτήδαιοί εἰσι τοῦ δύνασθαι εἶναι γεννητικοὶ τε καὶ ἐπιδεκτικοὶ νοημάτων. γίνονται δὲ καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν τῆ γνώσει συνεστώτων πραγμάτων ὀξεῖς τε καὶ ἔτοιμοι καὶ ἀπὸ τῆς θείας χάριτος, ὡς τὸ "ὁ κύριος ἔδωκε τῷ Σολομῶντι πλάτος καρδίας, ὡς τὴν ἄμμον τὴν

παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης", καὶ ὡς τὸ "οἷς μὲν δέδοται διὰ τοῦ πνεύματος λόγος σοφίας, ἄλλοις δὲ λόγος γνώσεως".

ΡΙΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὑπὸ μὲν τῶν ἀπίστων πρὸς ἀπάτην εὐρέθη τὰ ἄσματα, τοῖς δὲ ἐν νόμῳ εἰσηγήθη διὰ φρενῶν νηπιότητα, οἱ τῆς χάριτος τέλεια καὶ τῶν ῥηθέντων τρόπων ἀλλότρια παρρηλιφότες μαθήματα διατί ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ τοὺς ἐν τῷ νόμῳ νηπίους τοῖς ἄσμασι κέχρηται; Ἀπόκρισις. Οὐ τὸ ἄσαι ἀπλῶς ἐστὶ τοῖς νηπίοις ἀρμόδιον, ἀλλὰ τὸ μετὰ τῶν ἀψύχων ὀργάνων ἄσαι καὶ μετὰ ὀρχήσεως καὶ κροτάλων. διὸ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις περιαιρεται ἡ χρῆσις τῶν τοιούτων ὀργάνων καὶ τῶν ἄλλων τῶν νηπίοις ὄντων ἀρμοδίον, καὶ ὑπολείπεται τὸ ἄσαι ἀπλῶς· ἡδύνει γὰρ τὴν ψυχὴν πρὸς ζέοντα πόθον τοῦ ἐν τοῖς ἄσμασιν ἀδομένου, κοιμίζει τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς ἐπανιστάμενα πάθη, τοὺς ὑπὸ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν ἐμβαλλομένους ἡμῖν λογισμοὺς ἀπωθεῖται, ἀρδεύει τὴν ψυχὴν πρὸς 111 καρποφορίαν παντοίων ἀγαθῶν, γενναίους πρὸς τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν τοὺς ἀγωνιστὰς ἐργάζεται τῆς εὐσεβείας, πάντων τῶν ἐν τοῖς βιωτικοῖς λυπηρῶν ἱαματικὸν γίνεται τοῖς εὐσεβεσί, –"μά χαιραν" τοῦτο ὁ Παῦλος "τοῦ πνεύματος" ὀνομάζει, ἐν ᾧ κατὰ τῶν ἀοράτων πολεμίων ὀπλίζει τοὺς ὀπλίτας τῆς εὐσεβείας· ῥῆμα γὰρ ἐστὶ τοῦ θεοῦ τὸ καὶ ἐνθυμούμενον καὶ ἀδόμενον καὶ ἀναγινωσκόμενον–, δαιμόνων γίνεται ἀπελατικόν. ἅπερ ἐστὶν ἅπαντα τελειωτικὰ τῆς ψυχῆς ἐν ταῖς κατ' εὐσεβείαν ἀρεταῖς, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἁσμάτων τοῖς εὐσεβεσί προσγιγνώμενα.

ΡΙΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ συγγνώμην ἢ ἀκούσιος ἐφέλκεται ἄγνοια, καθὼς ὑπὸ τῆς γραφῆς διδασκόμεθα, πῶς οἱ μὲν πάλαι Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ἐξ ἀγνοίας σταυρώσαντες πλείστων καὶ ἀνυποίστων δεινῶν ἐπειράθησαν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἀλώσεως λόγοις μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος, οἱ δὲ νῦν αὐτῶν τῷ Χριστῷ ἀπειθοῦντες τῆς μὲν οἰκείας πατρίδος ἀπελαθέντες εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐλικμίσθησαν, τοῖς δὲ ἔθνεσιν εἰς δουλείαν ἐξεδόθησαν ἄτιμον, ὡς τὰ πράγματα στήλης βοᾶ περιφανέστερον, τὴν δὲ ἐν ἐκατέροις αὐτῶν συνίστησιν ἄγνοιαν, ποτὲ μὲν λέγων ὁ κύριος "πάτερ ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι", ποτὲ δὲ ὁ ἀπόστολος φάσκων "εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν"; καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν παλαιῶν Ἰουδαίων· περὶ δὲ τῶν νῦν "μαρτυρῶ" φησὶν "αὐτοῖς ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν". Ἀπόκρισις. Ὅτε ἢ ἀκούσιος ἄγνοια τοῖς ἀγνοοῦσι νομισθῆ γνῶσις, τότε ἢ ἀπόβασις τοῦ κατὰ ἄγνοιαν πραττομένου πράγματος δείκνυσι τὴν γνῶσιν κατὰ ἀλήθειαν οὐσαν γνῶσιν, ἢ κατὰ πλάνην καὶ ἄγνοιαν. δειχθείσης δὲ τῆς νομιζομένης γνώσεως διὰ 112 τῆς ἀποβάσεως τοῦ πράγματος ἀγνοίας ὑπαρχούσης, ἐὰν ἐμμεῖνη τῇ αὐτῇ ἀγνοίᾳ ὁ ἀγνοήσας, οὐκέτι ἐφέλκεται συγγνώμην, ἀλλὰ τιμωρίαν ἀπαραίτητον. ἀλλ' ὅτι μὲν οὕτως ἐσταύρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν, ὡς γινώσκοντες αὐτὸν ἀντίθεον καὶ σύμψηφον ἔχοντες τὸν θεὸν ἐν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, παντὶ δῆλον· οὐκ ἂν γὰρ αὐτὸν ἐσταύρωσαν, εἰ ἦσαν γινώσκοντες, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ θεὸς αὐτὸν ἐγερεῖ ἐκ τῶν νεκρῶν. ἐγερθεὶς δὲ ἐκ τῶν νεκρῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἔδειξε τὴν νομιζομένην κατὰ Χριστὸν γνῶσιν τῶν Ἰουδαίων κατὰ ἀλήθειαν ἄγνοιαν οὐσαν. ἐπειδὴ οὖν μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν κύριον ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ δειχθῆναι μήτε τὸν θεὸν σύμψηφον γεγονότα τοῖς Ἰουδαίοις ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ, μήτε τὸν Χριστὸν ἀνεγέρτως μένειν ἐν τῷ τάφῳ κατὰ τὴν προσδοκίαν τῶν αὐτὸν σταυρωσάντων, ἔτι τοὺς Ἰουδαίους ἐν τῇ ἀπειθείᾳ μένειν, διὰ τοῦτο οὐκ ἦσαν συγγνώμης ἄξιοι· τὸ γὰρ ἐξαργυρίζειν αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν καὶ κλοπὴν ταύτην ὀνομάζειν καὶ κωλύειν τοὺς ἀποστόλους ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μὴ ἐκτελεῖν θεῖα ἔργα ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος γινόμενα, οὐκ ἔστιν ἀκουσίως ἀγνοίας συγγνώμην ἐφελκομένης, ἀλλ' ἐγνωσμένης ἐκουσίου θεομαχίας τιμωρίαν ἐπισπωμένης· εἰ μὲν γὰρ ταύτη τῇ ἐλπίδι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστὸν οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦ μὴ κρατῆσαι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ μὴ λυθῆναι τὸν Ἰουδαϊσμόν, πῶς οὐκ

ἔστιν ἡ ἀμφοτέρων ἀποτυχία λυτική τῆς Ἰουδαίων κατὰ Χριστοῦ ἀκουσίου ἀγνοίας; τὸ οὖν "πάτερ ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιῶσι", κατὰ ταύτην εἴρηται τὴν ἔννοιαν· ὅτι "γνόντες ὅτι κατὰ ἀγνοίαν με ἐσταύρωσαν καὶ αἰτοῦσιν ἄφεσιν τῶν πλημμελειῶν αὐτῶν, παράσχου αὐτοῖς". οὐ γὰρ δίδοται ἄφεσις τῷ νομίζοντι τὴν ἑαυτοῦ ἀμαρτίαν μὴ εἶναι ἀμαρτίαν, ἀλλὰ δικαιοσύνην. καὶ τὸ εἰρημένον τῷ Παύλῳ, τὸ "μαρτυρῶ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν", πεφεισμένως εἴρηται τῇ τοῦ 113 λόγου συγκαταβάσει, "ἀσθενῆς τοῖς ἀσθενοῦσι" γινόμενος, "ἵνα" κατὰ τὸ εἰρημένον "σώση τοὺς ἀσθενεῖς".

PK'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ τῆς ἀναστάσεως δῶρον πᾶσι τοῖς θνήσκουσιν ὁ θεὸς δίδοναι ὑπέσχετο, καὶ πάντες ἐκ τῶν τάφων ἀναστάντες ζῶντες τῷ κριτῇ παρίστασθαι μέλλουσι, πῶς πληρωθῆ σεται τὸ κρίνειν νεκροὺς καὶ ζῶντας τὸν κύριον; πῶς δὲ νεκροὶ κριθῆναι δυνήσονται, ὧν τὸ μὲν σῶμα ἐν μνήμασιν ἔρριπται, ἡ δὲ ψυχὴ τῶν σωμάτων κεχώρισται; Ἀπόκρισις. "Οὐ πάντες" φησὶ "κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα". κρίνει οὖν ζῶντας μὲν τοὺς τότε ζῶντας, νεκροὺς δὲ τοὺς ἀνισταμένους ἐκ τῶν νεκρῶν. "ἔρχεται" φησὶν "ῥα καὶ νῦν ἐστίν, ἐν ἧ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐξέρχονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, καὶ οἱ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως". ἐχρῆν οὖν κατὰ τὸ πιστὸν τοῦ λόγου θεωρεῖν τὸ δυνατόν τοῦ πράγματος καὶ μὴ ἀπορεῖν τὴν ἄλογον ἀπορίαν. PKA'. Ἐρώτησις. Εἰ τοῖς καταλιμπάνουσι πατέρα ἢ μητέρα, γυναῖκα ἢ τέκνα, ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς, οἰκίας ἢ ἀγρούς, ἑκατὸν ταπλασίονα ἐπηγγείλατο δίδοναι ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ὁ κύριος, ἄρα καὶ γυναῖκας ἑκατὸν οἱ τοιοῦτοι ἀπολήψονται; πῶς δέ, πολλῶν τὰ εἰρημένα διὰ τὴν ἐντολὴν καταλιπόντων καὶ ἐν πτωχείᾳ καὶ μο νότῃ καὶ ἐρημίᾳ τελευτησάντων, οὐ διέψευσαι ἢ τοιαύτη ὑπὸ σχεσις; Ἀπόκρισις. "Ὡσπερ πατέρας καὶ μητέρας καὶ ἀδελφοὺς 114 καὶ ἀδελφάς λέγει τοὺς κατ' οἰκειωτικὴν διάθεσιν * προσλαμβάνοντες τὸ διὰ Χριστὸν καταλείψαντα τοὺς φύσει πατέρας τε καὶ μητέρας, ἀδελφοὺς τε καὶ ἀδελφάς, οὕτω καὶ γυναῖκα λέγει τὴν ἐν καιρῷ τῆς διὰ Χριστὸν ἐγκαταλείψεως προνοουμένην τοῦ καταλείψαντος τὴν φύσει γυναῖκα. ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ δεσπότη Χριστοῦ, ἡ ἐξ ἀρχῆς τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ὑπὸ τῶν αὐτῇ ἀντικειμένων Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων διωκομένη, ἀρπαζομένη πολυχρονίως, πόθεν ἐν τε τοῖς πνευματικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνους τοσαύτην, ἦν ὀρώμεν, ἐπίδοσιν ἐδέξατο, μὴ τῆς θείας τε καὶ ζωῆς τοῦ σωτῆρος φωνῆς τοῦ κατὰ πολυπλασιασμὸν * ὑποσχομένης τὴν ἀνταπόδοσιν ἐνεργησάσης ἐν αὐτῇ; πόθεν δὲ πλοῦσιοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες τὰς ἑαυτῶν ὑπάρξεις ἐπιφερόμενοι ἐν τῇ ἐρήμῳ τοὺς ἐκεῖσε διὰ Χριστὸν ἀναχωρήσαντας ἐζήτησαν, καὶ τούτων τὰ ὑστερήματα ἀνεπλήρωσαν, καθὰ ἔγνωμεν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀγίων ἀρχομένων ἀνδρῶν, μὴ τοῦ δεσπότη Χριστοῦ δι' αὐτῶν τὴν ἰδίαν ὑπόσχεσιν ἀγαγόντος εἰς πέρας; PKB'. Ἐρώτησις. Εἰ πρὸς σύστασιν τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως ὡς καιρίῳ τῷ κατὰ τὰ σπέρματα ὑποδείγματι ὁ ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐχρήσατο, πῶς οἱ τεμνόμενοι ἢ καιόμενοι ἀναστήσονται, τῶν σπερμάτων μετὰ τομῆν ἢ καῦσιν οὐ βλαστα νόντων, ἀλλ' εἰς τὸ παντελὲς φθειρομένων; Ἀπόκρισις. Τῆς φύσεως οὔσης τῆς ἐργαζομένης τὰ ἐκ τῶν σπερμάτων γινόμενα, ὡς ἔμμετρον λαβούσης παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, ἀνάγκη ἐπιτήδεια εἶναι τὰ σπέρματα πρὸς ποίησιν τῶν ἐξ αὐτῶν γινομένων. διὸ ἐὰν καὶ ἡ τμηθῆ τὰ σπέρματα 115 ματα, ἄχρηστα γίνονται τῇ φύσει πρὸς ποίησιν τῶν ἐξ αὐτῶν γινομένων· ὁ δὲ θεὸς ἄτε οὐκ ἔμμετρον ἔχων τὴν δύναμιν, διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐστίν αὐτῷ ἀνεπιτήδειον πρὸς ποίησιν πάντων ὧν βούλεται, οὐδὲ κωλύεται ὑπὸ τῆς τομῆς καὶ καύσεως τῶν σωμάτων τοῦ ποιήσασθαι αὐτῶν τὴν ἀνάστασιν· οὐ γὰρ νόμῳ καὶ μέτρῳ φύσεως ἐργάζεται ὁ θεός, ἀλλ' αὐθεντία βουλῆς τῆς ἐν μηδενὶ ἀπορουμένης πρὸς ποίησιν ὧν βούλεται ποιεῖν.

ἐχρήσατο δὲ ὁ ἀπόστολος τῷ κατὰ τὰ σπέρματα ὑποδείγματι πρὸς πίστωσιν τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, ἵνα κατὰ ἀναλογίαν πιστώσῃται τῆς ἀναστάσεως τὸν λόγον, ὅτι, ὡσπερ οὐκ ἀπιστοῦμεν τὴν βλάβησιν τοῦ σπέρματος ὄρωντες ἐν τῇ γῆ ἀποθανόντος καὶ ἀποβεβληκότος τοῦ σπέρματος τὴν φύσιν, οὕτως οὐκ ὀφείλομεν ἀπιστεῖν τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν· ὁ γὰρ θεὸς ὁ δεδωκώς τῇ φύσει τὸ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ σπέρματος ἐργάσασθαι τὴν βλάστησιν, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς δύναται ἐκ τοῦ θανάτου ἐγεῖραι τοὺς νεκρούς.

PKΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραὴλ δόξαν καὶ τρυφήν καὶ ἄνεσιν ἐπίγειον οἱ ἀπόστολοι ὑπελάμβανον, καθὰ τινες ἔφασαν, διατί ὁ κύριος περὶ ταύτης παρ' αὐτῶν ἐρωτώμενος οὐ μόνον αὐτοὺς οὐ διωρθώσατο, ἀλλὰ καὶ ἐπέσφιγξεν αὐτῶν τὴν ἄγνοιαν, φήσας πρὸς αὐτούς· "οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὐς ὁ πατὴρ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔθετο ἐξουσίᾳ"; αὕτη δὲ ἡ ἀπόκρισις βεβαιοῖ τὴν ἐκείνων ἐρώτησιν. Ἀπόκρισις. Καὶ τοῦτο ἔν ἐστι τῶν πρὸ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἀγίου πνεύματος μὴ δυναμένων γνωσθῆναι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, κατὰ τὸ γεγραμμένον "πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνο ὁδηγήσει ὑμᾶς πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν" (116). μαθόντες δὲ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τὸ "τὴν κοιλίαν καὶ τὰ βρώματα ὁ θεὸς καταργεῖ", ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς ὑπολήψεως εἰς τὴν ἔννοιαν μετηνέχθησαν, τὴν πρέπουσαν τῇ καταστάσει τῶν ἀνίσταμένων ἐκ τῶν νεκρῶν, ἐν ἧ ὅτε βρώσεις οὔτε πόσις οὔτε γάμος, ἀλλ' ἰσάγγελοι ἔσονται οἱ τῆς ἀναστάσεως υἱοί. τὸ οὖν "οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὐς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ", οὐκ ἔχει σχῆμα βεβαιωτικὸν τῶν ἐρωτησάντων ἐν τῇ κατὰ ἄγνοιαν ὑπολήψει, ἀλλ' ἀπωστικὸν ἀμφοτέρων, τῆς τε κατὰ τὸν χρόνον καὶ τῆς κατὰ τὸν τόπον ὑπολήψεως τῶν ἐρωτησάντων. δηλοῖ δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸν τρόπον ἐκείνης τῆς καταστάσεως ἐν οἷς λέγει· "ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι βρώσεις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀγίῳ".

PKΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ τέλειον τότε νοοῦμεν τὸ τέλειον, ὅτε πάντα κέκτηται τέλεια, τέλειον δὲ ἄκρως τὸ καθοτιοῦν προσθήκην ἢ αὔξισιν μὴ δεχόμενον, πῶς ὁ θεὸς μὲν προϋπάρχων τῆς κτίσεως, ὕστερον δὲ τὴν κτίσιν ποιησάμενος, οὕτω θεὸς τὸ δημιουργὸς ὄνομα τε καὶ πρᾶγμα προσέλαβε καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ εἰς τὸ καὶ δημιουργὸς εἶναι τὴν αὔξισιν τε καὶ τὴν γένεσιν δέδεκται; Ἀπόκρισις. Ἄλλο τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ ἄλλο τὸ ἄλλου εἶναι, ἄσχετον μὲν τὸ αὐτὸ εἶναι, σχετικὸν δὲ τὸ ἄλλου εἶναι. ἐπειδὴ οὖν τὸ τέλειον τοῦ θεοῦ ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι, διὰ τοῦτο οὐκ αὔξει αὐτὸν τὸ ἄλλου εἶναι. καὶ καθάπερ τὸ ἀρχὴν εἶναι ἀριθμοῦ οὐδὲν συντελεῖ τῷ ἐνὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ τελειότητα, –καὶ γὰρ μὴ ὄντος αὐτοῦ ἀρχῆς ἀριθμοῦ τέλειον ἦν, καὶ γενομένου αὐτοῦ ἀρχῆς ἀριθμοῦ οὐκ ηὔξηθη– οὕτω καὶ ὁ θεὸς πρὸ τῆς κτίσεως ἦν τέλειος καὶ μετὰ τὴν κτίσιν οὐκ ηὔξηθη. οὐδὲν οὖν τῶν διὰ τῆς κτίσεως αὔξει θεόν– "σὺ γὰρ φησὶν ὁ αὐτὸς εἶ"–, ἀλλὰ τὴν 117 σχέσιν ἦν ἔχει πρὸς τὴν κτίσιν πολυτρόπως ("σφόδρα", φησὶν, "ὑπερ 117 ρυψώθης ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς"), καὶ γὰρ ὡς πατὴρ καὶ δεσπότης καὶ κριτὴς καὶ ποιμὴν καὶ τὰ τούτοις ὅμοιος. καὶ καθάπερ μὴ ποιήσας ὁ θεὸς πλείονας κόσμους, οὐς ἠδύνατο καὶ δύναται ποιεῖν, οὐκ ἀτελής ἐδείχθη ἢ αὐτοῦ τελειότης, οὕτω καὶ ἕνα ποιήσας κόσμον οὐκ ηὔξηθη ἐκ τούτου ἢ αὐτοῦ τελειότης εἰς τὸ ὑπερέλειον. εἰ δὲ μὴ ποιήσας πλείονας κόσμους οὐκ ἐμειώθη, οὐδ' ἂν ποιήσας ἕνα κόσμον ηὔξηθη.

PKΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ εἶναι τι δύναμις τοῦ εἶναι τοῦτο ἐνεργεία καθέστηκεν ἔλαττον, πῶς ὁ τοῦ κόσμου ποιητὴς, πρὸ τῆς τοῦ κόσμου ποιήσεως ποιητὴς ὢν τοῦ κόσμου δύναμις καὶ οὐκ ἐνεργεία, τῷ τῆς ἐλαττώσεως οὐχ ὑποπίπτει ὀνόματι; Ἀπόκρισις. Ὡς ἡ δύναμις τῆς ἐνεργείας φυσικῇ τινὶ ἀνάγκῃ ἀφέστηκε, τούτων ἢ δύναμις ἔλαττον τῆς ἐνεργείας καθέστηκεν· οὐ δὲ ἡ δύναμις τῆς ἐνεργείας οὐ

φυσική ανάγκη ἀλλ' ἰδίᾳ βουλῇ ἀφέστηκεν, οὗτος ἀνυπόβλητος τῷ τῆς ἐλαττώσεως ὀνόματι. "διενοήθης", φησί, "καὶ πάντα σοι πάρεστι".

PKZ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ κλίνειν γόνου ἐν ταῖς εὐχαῖς τὸ ἐστῶ τας εὐχέσθαι μᾶλλον θεῶ τούς εὐχομένους παρίστησι, καὶ πλεον ἐφέλλεται τὴν θείαν συμπάθειαν, διατί ἐν ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις καὶ ἀπὸ τοῦ πάσχα ἕως τῆς πεντηκοστῆς γόνου οὐ κλίνουν οἱ εὐχόμενοι; πόθεν δὲ καὶ ἡ τοιαύτη ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰσηλθε συνήθεια; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ ἐχρῆν ἀμφοτέρων ἡμᾶς αἰεὶ μεμνηθῆσθαι, καὶ τῆς ἐν ταῖς ἀμαρτίαις πτώσεως ἡμῶν καὶ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, δι' ἧς ἐκ τῆς πτώσεως ἀνέστημεν, διὰ τοῦτο ἡ ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις γονυκλισία ἡμῶν σύμβολόν ἐστι τῆς ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν πτώσεως· τὸ δὲ ἐν τῇ κυριακῇ μὴ κλίνειν γόνου σύμβολόν ἐστι τῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τῶν τε ἀμαρτημάτων καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῶν τεταγμένου θανάτου ἐλυτρώθημεν. ἐκ τῶν ἀποστολικῶν δὲ χρόνων ἡ τοιαύτη συνήθεια ἔλαβε τὴν ἀρχήν, καθὼς φησιν ὁ μακάριος Εἰρηναῖος ὁ μάρτυς καὶ ἐπίσκοπος Λουγδούνων ἐν τῷ περὶ τοῦ πάσχα λόγῳ, ἐν ᾧ μένηται καὶ περὶ τῆς πεντηκοστῆς, ἐν ἧ οὐ κλινόμεν γόνου, ἐπειδὴ ἴσοδυναμεῖ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κυριακῆς, κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν περὶ αὐτῆς αἰτίαν.

PKZ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἀνιστάμενος ὁ δεσπότης ἀπὸ τοῦ μνήματος τὰ ἐντάφια ἐν τῷ τάφῳ κατέλιπε, πῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἢ γυμνὸν αὐτὸν ὀφθέντα ἢ ἐτέρωθεν ἐσθῆτα κομισάμενον ἢ γραφὴ οὐχ ἰστόρησεν; εἰ δὲ μήτε ἐτέρωθεν ἀμφιάσματα εἴληφε, μήτε γυμνὸς τοῖς τότε αὐτὸν ὀρώσιν ἐφαίνετο, πῶς ἄληθες ὅτι τὰ ἱμάτια ἐν τῷ τάφῳ κατέλιπεν; Ἀπόκρισις. Τὰ μὲν ἱμάτια τοῦ σωτῆρος μετὰ τὸ σταυρωθῆναι αὐτὸν οἱ στρατιῶται διεμερίσαντο, τὰ δὲ μετ' αὐτοῦ εἰσενεχθέντα εἰς τὸν τάφον ἱμάτια εἰς φόρεσιν τοῦ ζῶντος ἀνεπιτήδεια ἦν. τὰ οὖν ἱμάτια, ἃ ἐφόρει ὁ κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἢ ἐδημιούργησεν, ἢ ἔλαβεν ἀλλαχόθεν, ὡς ἔλαβε τὸν πῶλον εἰς κάθισμα· ἐκατέρως γὰρ ἐδύνατο, καὶ τὸ δημιουργῆσαι καὶ τὸ λαβεῖν ἀλλαχόθεν. πολλῶν δὲ ὄντων τῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου λεχθέντων τε καὶ πραχθέντων, ὧν ἡ θεία γραφὴ τὰς ἱστορίας οὐ περιέχει, ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὰ ἐνδύματα τοῦ κυρίου 119, οὐκ ἔστιν εὐλογον τὸ ἐκ πάντων τῶν ἀνιστορήτων τοῦ ἐνὸς ἀνιστορήτου ζητεῖν τὴν αἰτίαν. οὐ χρὴ οὖν ἐκ τοῦ ἀνιστορήτου κατασκευάζειν τὴν ἀπορίαν τοῦ περὶ τοῦ ἐνδύματος τοῦ κυρίου, ἀλλ' ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ λαβεῖν τὴν πίστιν περὶ τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ.

PKH'. Ἐρώτησις. Εἰ σῶμα παχυμερὲς θυρῶν κεκλεισμένων κε κωλυμένην ἔχει τὴν πάροδον, πῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν "τῶν θυρῶν κεκλεισμένων" πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰσηλθεν ὁ κύριος; ἀλλ' εἰ μὲν ἀληθὲς ὅτι κεκλεισμένων τῶν θυρῶν ἔνδον ὀρμώμενον σῶμα ἐτύγχανε, πῶς ὁ λίθος ὁ τῷ δεσποτικῷ ἐπικείμενος μνήματι ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἀπεκυλίσθη διὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔγερσιν; εἰ δὲ ἀληθεύει ἡ γραφὴ περὶ τῆς τῶν θυρῶν λέγουσα κλείσεως, δὴ λον ὅτι οὐ σῶμα ἀλλὰ πνεῦμα εἰσηλθεν· εἰ δὲ τὸ σῶμα ποτὲ μὲν σῶμα ποτὲ δὲ πνεῦμα ἐγίνετο, πῶς οὐχὶ τροπὴν τὰ τῆς τοῦ σώματος οὐσίας ἐδέχεται; Ἀπόκρισις. Ὡσπερ οὐ κατὰ τὴν ἐκ τοῦ σώματος εἰς τὸ πνεῦμα τροπὴν περιεπάτησεν ὁ κύριος ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει βατὴν ἐποίησεν εἰς περίπατον τὴν ἄβατον θάλασσαν, οὐ μόνον τῷ ἑαυτοῦ σώματι ἀλλὰ καὶ τῷ Πέτρῳ, οὕτω τῇ ἑαυτοῦ θείᾳ δυνάμει καὶ τοῦ μνήματος ἐξῆλθε, τοῦ λίθου ἐπικειμένου τῷ μνήματι, καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰσηλθε τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· οὐ γὰρ διὰ τὴν αὐτοῦ ἔγερσιν τοῦ λίθου ἐκ τοῦ μνήματος ἐγένετο ἡ ἀφαίρεσις, ἀλλὰ διὰ τὸ δηλωθῆναι τοῖς ὀρώσιν τὴν ἀνάστασιν· τὸ γὰρ ἐν τῷ μνήματι τὰ μὲν τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ ὄραν ἱμάτια, αὐτὸν δὲ μὴ ὄραν, δεῖγμα ἐναργέστατον τῆς αὐτοῦ γέγονεν ἀναστάσεως. χρὴ δὲ ἡμᾶς ἐννοῆσαι, ὅτι τὰ ἰσοδύναμα τὴν αὐτὴν ἔχει πίστιν συγχωρουμένων αὐτῶν, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει ἀπιστίαν ἀναιρουμένων αὐτῶν-ἰσοδυναμεῖ δὲ τὸ περιπατεῖν ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐν

ἀτρέπτω σώματι τῷ εἰσελθεῖν πρὸς 120 τοὺς ἀποστόλους ἐν ἀτρέπτω σώματι τῶν θυρῶν κεκλεισμένων– καὶ ὅτι τὰ ὑπὲρ φύσιν μὲν τῇ φύσει γινόμενα κατὰ τὴν θείαν δύναμιν, τούτων ἀδύνατον κατὰ τὸν λόγον τῆς φύσεως ποιήσασθαι τὴν παράστασιν. διὸ πτοηθέντων τῶν μαθητῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ εἰσόδῳ ἐπέτρεψεν αὐτοὺς ψηλαφᾶν τοὺς πεπονητάς τόπους τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅτι οὐ κατὰ τρόπον τοῦ σώματος εἰς τὸ πνεῦμα ἐποίησε πρὸς αὐτοὺς τὴν εἴσοδον, ἀλλ' ἐν παχυμερεῖ σώματι τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει ποιητικῇ τῶν ὑπὲρ φύσιν.

PKΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ πάντα ὁ θεὸς ποιήσας τὸν κύκλον τῆς σώματος κτίσεως, τοῦ παντὸς δεσπότης καθέστηκε–διὸ καὶ Δαυὶδ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς τοῦ κυρίου δεσποτείας εὐλογεῖν ἡμῖν τὸν κύριον ἐγκελεύεται, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίρειν ἡμᾶς ὁσίους χεῖρας πρὸς τὸν θεὸν ἐντέλλεται–, διατὶ ὡς μόνον ἔργον τε καὶ οἰκητήριον θεῖον τὸ ἀνατολικὸν κλίμα νομίζοντες, ἐν αὐτῷ ἀφορῶντες τοὺς ὕμνους καὶ τὰς προσευχὰς θεῷ ἀναπέμπομεν; τίνες δὲ καὶ οἱ ταύτην τὴν συνήθειαν τοὺς χριστιανούς ἐκδιδάξαντες; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ τῶν παρ' ἡμῖν αἰεὶ τὰ τιμιώτερα εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ ἀφορίζομεν, κατὰ δὲ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν τιμιώτερα ἐστὶν ἡ ἀνατολὴ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς κτίσεως, διὰ τοῦτο ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς νεύομεν πρὸς ἀνατολὴν πάντες. καὶ καθὼς περ τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ κατασφραγίζομεν τοὺς τῆς σφραγίδος ταύτης δεομένους, ἐπειδὴ τιμωτέρα νενομίσταί τῆς ἀριστερᾶς, καίτοι θέσει καὶ οὐ φύσει διαφέρει ταύτης ὑπάρχει, οὕτως καὶ ἡ ἀνατολὴ ὡς τιμιώτερον μέρος τῆς κτίσεως εἰς προσκύνησιν τοῦ θεοῦ ἀφώρισται. οὐκ ἕναν τιούται δὲ τῇ προφητικῇ τε καὶ ἀποστολικῇ φωνῇ τὸ πρὸς τὴν 121 ἀνατολὴν ποιεῖν ἡμᾶς τὰς εὐχὰς· ἐν παντὶ γὰρ τόπῳ ὑπάρχει ἡ ἀνατολὴ τοῖς εὐχομένοις. καὶ ἐπειδὴ ἐφ' ὃ μέρος τὴν ὁρατικὴν αἴσθησιν κεκτήμεθα, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος προσκυνοῦμεν, ἀδύνατον δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ σώματος ἀποβλέπειν, διὰ τοῦτο τῷ ἐνὶ μέρει τῆς κτίσεως ἀφορῶντες ποιούμεν τὴν προσευχὴν, οὐχ ὡς μόνον ἔργον τοῦ θεοῦ, οὐδ' ὡς εἰς κατοικητήριον θεοῦ τοῦτο ἀφωρισμένον, ἀλλ' εἰς τόπον προσκυνησεως τῆς παρ' ἡμῶν προσαγομένης θεῷ. δοκεῖ δὲ παρ' ὧν εἴληφεν ἡ ἐκκλησία τὸ εὐξασθαι, παρὰ τούτων εἰληφέναι καὶ τὸ ποῦ εὐξασθαι, τουτέστι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. ΡΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ μήτε τοὺς ἐκ τῶν δένδρων καρπούς, μήτε τῆς τῶν κρεῶν ἐδωδῆς οἱ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μετελάμβανον, καθὼς τινες τῶν πατέρων ἐδίδαξαν, πῶς ὁ Ἄβελ ἐκ τῶν στεάτων τῶν προβάτων ὧν ἐποίμαινε καὶ ὁ Κάιν ἐξ ὧν ἐγεώργει καρπῶν τῆς γῆς ὁμοίως προσέφερε; καὶ δήλον ὡς ἐκάτερος αὐτῶν τῆς οἰκείας βρώσεως προτιμῶν τὸ θεῖον τοιαύτη θυσία ἐκέχρητο. εἰ δὲ τὰ ἄχρηστα ἑαυτοῖς τῷ θεῷ προσεκόμιζον, πῶς τῇ τοιαύτῃ προσφορᾷ τὸ θεῖον οὐχ ὕβριζον; ἀζήμιον γὰρ αὐτῷ καὶ χλευαστικὴν χάριν ἕκαστος αὐτῶν κατετίθετο. πῶς οὖν ἡ μὲν τοῦ Κάιν θυσία ἀπόβλητος, τὰ δὲ τοῦ Ἄβελ δῶρα αἰδέσιμα γέγονε; Ἀπόκρισις. Ὁ μακάριος ἀπόστολος, ὁ τῶν πατέρων πατήρ καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλος, φησὶ· "τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει"; –ἀντὶ τοῦ οὐδεὶς. ἀλλ' εἰ μηδεὶς, δήλον ὅτι οὔτε Ἄβελ ἐποίμαινε τὴν ποίμνην, ἵνα μὴ ἐσθίῃ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης αὐτοῦ, οὔτε ὁ Κάιν ἐγεώργει τὴν γῆν, ἵνα μὴ ἐσθίῃ τῶν καρπῶν αὐτῆς, ἔτι δέ, εἰ ἄχρηστοι 122 ἦσαν τῷ Κάιν οἱ καρποὶ τῆς γῆς, τίνος ἕνεκεν τοῖς χείροσι μὲν ἔτιμα τὸν θεόν, τοῖς κρείττοσι δὲ ἑαυτὸν τοῦ θεοῦ προετίμησε (διὸ ἀπόβλητος αὐτοῦ γέγονεν ἡ θυσία), μὴ χρήζων τῶν καρπῶν τῆς γῆς; εἰ δὲ προετίμησεν ὁ μὲν Ἄβελ τῆς οἰκείας χρείας τὸν θεόν, ὁ δὲ Κάιν τὴν ἰδίαν χρείαν τοῦ θεοῦ, δήλον ἄρα ὅτι ἕκαστος αὐτῶν τῆς ἐκ τῶν οἰκείων καρπῶν ἔχρηζε θεραπείας.

ΡΛΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ βασιλείαν θεοῦ τὴν ἀνάστασιν τινες ὑπεὶ λήφασιν, δίκαιοι δὲ καὶ ἀμαρτωλοὶ ταύτης ἀξιοθῆναι πιστεύονται, πῶς τοὺς τὰ ἀπηγορευμένα

ποιήσαντας ἀποκληρονόμους ὁ Παῦλος ἀπέφηνε, φήσας ὅτι "οὔτε πόρνοι οὔτε μοιχοὶ" καὶ οἱ ἐφεξῆς "βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσιν"; Ἀπόκρισις. Βασιλείαν θεοῦ οἶδεν ἡ θεία γραφή ὀνομάζειν οὐ τὴν ἀνάστασιν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν κατάστασιν, ἐν ἣ γίνεται κολαζομένων τε καὶ δοξαζομένων ἢ διαίρεσις, τοῦ θεοῦ ὑπὸ πάντων ἀναμφιβόλως ὁμολογουμένου, τοῦ τὴν δόξαν ἐν τοῖς δοξαζομένοις ἐνεργοῦντος καὶ τὴν κόλασιν ἐν τοῖς κολαζομένοις. "ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ θεοῦ οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ ἐξελεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, καὶ οἱ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως". διαίρεται οὖν ἡ ἀνάστασις εἰς ζωὴν καὶ κρίσιν, κατὰ τὰς διαφορὰς δικαίων τε καὶ ἀδίκων· ἐπὶ πλεον γὰρ ἡ ἀνάστασις τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἡ μὲν γὰρ ἀνάστασις δικαίου καὶ ἀδίκου περιέχει, ἡ δὲ βασιλεία τοῦ θεοῦ μόνους τοὺς δικαίους.

ΡΑΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἀναθεματισμὸν μόνον ἐπὶ τῶν ἀτόπων ἢ παλαιά τε καὶ νέα διαθήκη ἐπίσταται, πῶς ὁ μακάριος Πέτρος ἐν τῷ πάθει τὸν δεσπότην ἀρνούμενος καταθεματίζειν ἤρξατο; 123 τίς δὲ ἡ διαφορὰ ἀμφοτέρων, τουτέστι τοῦ ἀναθεματισμοῦ καὶ τοῦ καταθεματισμοῦ, καὶ τί τὸ ὑπὸ θατέρου σημαίνον; Ἀπόκρισις. Ἀνάθεμα λέγεται ἢ τὸ ἀνακείμενον καὶ ἀφωρισμένον θεῷ καὶ εἰς κοινὴν χρῆσιν μηκέτι λαμβανόμενον, ἢ τὸ ἀπηλλοτριωμένον θεῷ διὰ κακίαν. κατάθεμα δὲ ἐστὶ τὸ συνθέσθαι τοῖς ἀναθεματίζουσιν.

ΡΑΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ ἀγαθὸν ἀπάντων ἐστὶ τὸ κάλλιστον καὶ τὸ κακυνόμενον τῶν ὄντων ἐστὶ [τὸ] χεῖριστον, καὶ ἀγαθὸς μὲν ἐστὶν ὁ θεός, κακυνόμενος δὲ ὁ ἄνθρωπος, πῶς οὐκ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος ἀπάντων τὸ κάκιστον; οὐδενὸς γὰρ τῶν ὄντων ἐτέρου-οὐρανοῦ λέγω καὶ γῆς, ἀέρος, φωστήρων καὶ τῶν τοιούτων-δυναμένου καὶ κύνεσθαι, μόνος ὁ ἄνθρωπος τὸ κακύνεσθαι κέκτηται. Ἀπόκρισις. Εἰ ἀνθρώπου ἕνεκεν ὅλα τὰ ὀνομασθέντα εἰσὶ, τὰ δὲ τίνος ἕνεκεν ὑπάρχοντα ἐλάττωνα ἐκείνου ἐστὶ, κάλλιστος ἄρα ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ὑπὲρ τὰ δι' αὐτὸν ὑπάρχοντα· εἰ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κακύνεσθαι συντελεῖ πρὸς τὴν βελτίωσιν ἀνθρώπου, κάλλιστος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος καὶ κατὰ τοῦτο, ὑπὸ τῆς θείας προνοίας τοῖς κακωτικοῖς ἰατρευόμενος ἀπὸ τῆς ἰδίας γνωμικῆς αὐτοῦ κακίας. χρῆ δὲ τὸν βουλόμενον τὸν ἀγαθὸν ἄνθρωπον καταμαθεῖν πρὸς τὸ τέλος ἀποβλέπειν τὸ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ἀποκείμενον ἀνθρώπῳ· ἐκεῖνο γὰρ τῆς παρουσίας ζωῆς ἐστὶν ὁ καρπός, τοῦ τέστι μακαριότητος ἀτελεύτητος ἀντὶ τῆς ὀλιγοχρονίως κακυνόμενης ζωῆς.

ΡΑΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ τῆς ἐκάστου βιώσεως προγνώστης ὁ δεσπότης καθέστηκε, διατί μὴ τῶν εὐσεβῶν τὰς ψυχὰς ἐν σώμασιν εὐσθε 124 νέσιν εἰσώκισεν; εἰ δὲ θησαυρίζων αὐτοῖς τὰς ἀμοιβὰς ἐν τοῖς μέλλουσιν, ἐν τοῖς παροῦσιν αὐτοῖς συνεχώρησε θλίβεσθαι, διατί μὴ πάντες ἐν ταῖς θλίψεσιν ὁμοίως οἱ εὐσεβεῖς ἐξετάζονται; ὥστε δῆλον ἐκ τούτου τὸν καλὸν καὶ τὸν δεινὸν διαδείκνυσθαι. εἰ δ' ἀμφοτέρω παρ' ἀμφοτέροις εὐρίσκειται, πῶς οὐκ ἄδηλος ὁ τὸ κρεῖττον ἐλόμενος; πῶς δὲ ὡς ἔτυχε τὰ πάντα φερόμενα ἀπρονόητα ἐν τῷ κόσμῳ οὐ δείκνυσιν, εὐσεβοῦς καὶ ἀσεβοῦς οὐκ οὔσης τινὸς διακρίσεως; Ἀπόκρισις. Οὐκ ἐβούλετο ὁ θεὸς τοῖς παροῦσιν ὑπὲρ ἀρετῆς τιμῆσαι τοὺς αὐτῷ ἀνακειμένους· τὰ γὰρ τῷ θανάτῳ τῶν εὐσεβῶν γνωριζόμενα οὐκ ἔστι μισθὸς ἀρετῆς. καὶ καθὼς περ λέγονται οἱ εὐσεβεῖς μὴ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου, οὕτως καὶ ἡ δόξα αὐτῶν καὶ ὁ πλοῦτος οὐκ ἔστι γῆινα. ὅταν οὖν ὀρώμεν προσόντα τοῖς εὐσεβέσιν ἢ πρόσεστι καὶ τοῖς ἀσεβέσιν, ἀναλογισώμεθα ἐκ τούτου μὴ εἶναι ἄξια τὰ παρόντα τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων. καὶ εἰ φαίνεται θεὸς τοῖς ἀνθρώποις ποτὲ ὑψώσας τινὰς τῶν αὐτῷ ἀνακειμένων, ὡς τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Δαυὶδ, ἀλλ' ὅμως οὐ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν τούτοις ἀμειβόμενος, ἀλλὰ διὰ μὲν τοῦ Ἰωσήφ τῆς τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ γένους αὐξήσεως προνοούμενος, διὰ δὲ τοῦ Δαυὶδ τὴν τοῦ Ἰσραὴλ βασιλείαν συνεστήσατο. διαφέρουσι δὲ οἱ εὐσεβεῖς τῶν ἀσεβῶν ἐν τοῖς

ύλικοις τε καὶ σωματικοῖς οὐδαμῶς· πάντα γὰρ πρόσεστιν ἀμφοτέροις, τά τε ἡδέα καὶ τὰ λυπηρά· διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων προηγουμένως μὲν τῇ τε ἐλπίδι τῶν μελλόντων καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παθήμασιν, ἔπειτα δὲ καὶ ταῖς θεαῖς συμμαχίαις, ἐν αἷς πολλάκις περιβλέπτους τοὺς ἰδίους ἐποίησεν ὁ θεός, ποτὲ μὲν τὴν τῶν Αἰγυπτίων δυναστείαν καταλύων, ποτὲ δὲ τοὺς Χαναναίους τοῖς Ἰσραηλίταις ὑποτάσσων, ποτὲ δὲ τῶν Ἀσσυρίων τὸ θράσος κοιμίζων, ποτὲ δὲ τῶν Βαβυλωνίων καθαιρῶν τὴν βασιλείαν, ποτὲ δὲ δρόμον τε καὶ στάσιν παρὰ φύσιν προσ 125 τάσσων τῷ ἡλίῳ. ἐν τούτοις μὲν ἡ πρόνοια διαδεικνύεται τοῦ θεοῦ, ἐν ἐκείνοις δὲ παρασκευάζει τοὺς εὐσεβεῖς πρὸς ἄλλον βίον ἀφορᾶν, ἐν ᾧ γίνεται κατὰ δόξαν τε καὶ ἀδοξίαν δικαίων τε καὶ ἀδίκων ἢ διαίρεσις.

ΡΑΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας ὁ ἀπόστολος ἀπηγόρευσε, πῶς αὐτὸς ὧν εἶπεν ἐναντία ἔπραξε, ποτὲ μὲν τῷ ἀρχιερεῖ, ποτὲ δὲ Ἀλεξάνδρῳ τῷ χαλκεῖ ἀρασάμενος; Ἀπόκρισις. Εἰ μὲν ἀντέτυπεν ὁ Παῦλος τὸν τυπήσαντα αὐτὸν ἀρχιερέα, ἢ ἀντεκάκωσε τὸν κακώσαντα αὐτὸν Ἀλέξανδρον, ἐνῆν λέγειν ὅτι τὰ ἐναντία ὧν ἐδίδασκεν ἔπραττε· τὸ δὲ λέγειν τὰ ἐκάστω μέλλοντα συμβῆσθαι παρὰ τοῦ θεοῦ, τῷ μὲν ἀρχιερεῖ τὸ "τύπτειν σε μέλλει ὁ θεὸς τοῖχε κεκονιαμένε", τῷ δὲ Ἀλεξάνδρῳ τὸ "ἀποδώσει αὐτῷ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ", οὐκ ἔστιν οὔτε κατάρα οὔτε λοιδορία, ἀλλὰ πρόρρησις πρέπουσα ἀνδρὶ ἀποστόλῳ ἑαυτὸν μὴ ἐκδικοῦντι, ἀλλὰ διδόντι τόπον τῇ ὀργῇ. ΡΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ τοὺς εὐσεβεῖς ἀμείβεται ὁ θεὸς τῇ κατὰ τόνδε τὸν βίον λαμπρότητι, ὡς τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν, πλούτῳ καὶ εὐπαιδία καὶ καρπῶν εὐθηνία, πόθεν καὶ τὰ ὅμοια παρείποντο Ἕλλησιν, ἠνίκα τὰ εἰδῶλα πανταχοῦ ἐθεράπευον; πῶς δὲ ὁ Ἕλληνισμὸς οὐ δείκνυται ὀσιώτερος; ὅτι ἕως μὲν ἐκεῖνος κατεῖχε τῶν πόλεων, πᾶσαι αἱ πόλεις καὶ οἱ ἀγροὶ εὐπραγίαν καὶ εὐθηνίαν ἐκέκτηντο, καὶ ταῦτα οὐ συχνό τερον πολεμουμένοι· ἀφ' οὗ δὲ αὐτὰς τὸ χριστιανικὸν κατέλαβε κῆρυγμα, καὶ οἴκων καὶ οἰκούντων καὶ τῆς λοιπῆς εὐθηνίας κατέστησαν ἔρημοι, καὶ μόλις τὰ λείψανα τῶν πάλαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γεγε 126 νημένων κτισμάτων κατέχουσαι τοῦ ποτὲ πόλεις γεγενῆσθαι δεῖ κνύουσι, τῆς παλαιᾶς εὐθηνίας καὶ τῆς νέας ἐρημίας ἑκατέρας τὰς θρησκείας αἰτίας ἀμφοτέρων προσφέρουσαι. Ἀπόκρισις. Παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ, τοῦ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλοντος ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ἀμφοτέροις χορηγεῖται ἢ κατὰ τὸν παρόντα βίον σωματικὴ λαμπρότης· οὗ γὰρ τῇ δυνάμει ὁ κόσμος γεγένηται, τούτου καὶ τῇ προνοίᾳ διοικεῖται. ἵνα οὖν ἑαυτοὺς ὀρῶντες οἱ δὲ καιοὶ πλεονάζοντας μὲν ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας πόνοις, ἰσαζομένους δὲ τοῖς ἀσεβέσιν ἐν τοῖς βιωτικοῖς, βίον ἕτερον προσδοκῶσιν, ἐν ᾧ γίνεται τῇ διαφορᾷ τιμῆς τε καὶ τιμωρίας δικαίων τε καὶ ἀδίκων ἢ διάκρισις· οὐ γὰρ ἔστιν ἄδικος ὁ θεός, ὥστε μὴ ποιεῖν δικαίων τε καὶ ἀδίκων τὴν διαστολήν, καθὰ προεῖρηται. ὅτι δὲ κρατοῦντος τοῦ Ἕλληνισμοῦ ἐγένοντο οἱ ἀφανισμοὶ πόλεων τε καὶ ἀγρῶν, μαρτυρεῖ ἡ ἐρημία τῶν τε Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων καὶ τῆς Νινευῆ καὶ ἑτέρων ἔθνων πολλῶν. ποία δὲ πόλις τῶν ἐμφανῶν πόλεων κρατοῦντος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐρημώθη, οὐκ ἔστι δεῖξαι. ἀπὸ δὲ τῆς ἀφθονίας τε καὶ ἀφορίας οἰκῆσεώς τε καὶ ἐρημίας πόλεων τε καὶ ἀγρῶν οὐκ ἔστι τεκμήρασθαι τῶν κρειττόνων τὴν ὀσιότητα, τοῦ δεσπότου θεοῦ τῶν αὐτῶν πρὸς τὸ λυσιτελεῖς πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις τὴν παροχὴν ποιοῦντος καὶ τὴν ἀφαίρεσιν. κρίνεται δὲ τῶν κρειττόνων ἢ ὀσιότης ἐκ τῶν κατὰ προαίρεσιν ὑπ' αὐτῶν πραττομένων καλῶν. τὸ δὲ ἀνθρώπους προσάγειν δαίμοσιν εἰς θυσίαν—"ἔθυσαν" φησὶ "τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις"-καὶ τὸ τοῖς ἀψύχοις τὴν θεῶν πρέπουσαν προσφέρειν τιμὴν, τῶν Ἑλλήνων κρατούντων ἐγένετο· 127 τὸ δὲ κωλύεσθαι τὰς τοιαύτας Ἑλληνικὰς ἀνοσιουργίας χριστιανῶν κρατούντων ἐγένετο. χρή οὖν ἀπὸ

τῶν τοιούτων γνωρίζειν τῶν χριστιανῶν τὴν ὁσιότητα καὶ μὴ ἀπὸ τῆς εὐθηνίας τε καὶ οἰκὴ σεως πόλεων τε καὶ ἀγρῶν. τοσοῦτον δὲ πλεονάζει ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἐν τούτοις, ὅσον κρατοῦντος αὐτοῦ ἔλαττον πολεμεῖται ὁ κόσμος, ὧν ἐπολεμεῖτο κρατήσαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ.

ΡΛΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ [ὁ] λαλῶν τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ, καθὼς ὁ κύριος ἀπεφήνατο, πῶς ἔξω μέμψεως ὁ μακάριος Ἰακώβ νομισθῆσεται, τῷ μὲν πατρὶ χάριν τοῦ οἰκείου ὀνόματος τοσαυτάκις ψευσάμενος, τὴν δὲ τοῦ ἀδελφοῦ εὐλογίαν μετὰ δόλου παρὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ πατρὸς κομισάμενος; πῶς δὲ καὶ ὁ Παῦλος, ἡνίκα ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως ἐκρίνετο, μὴ εἰδέναι φήσας ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστὶ, τῇ μέμψει τοῦ ψεύδους οὐχ ὑπαχθήσεται; ὅτι δὲ ἡπίστατο ἀρχιερέα τὸν κρίνοντα, αὐτὸ τὸ ὑπ' αὐτοῦ αὐτὸν κρίνεσθαι σαφέστατα δείκνυσιν. Ἀπόκρισις. Οὔτε ὁ δίκαιος Ἰακώβ ἐψεύσατο εἰπὼν τῷ πατρὶ αὐτοῦ "ἐγὼ εἰμὶ ὁ υἱὸς σου ὁ πρωτότοκος", οὔτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰπὼν "οὐκ ἔγνων ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστὶν ὁ κελεύσας τύπτεσθαι αὐτόν". ὁ μὲν γὰρ Ἰακώβ ἦν προωνησάμενος τὴν πρωτοτοκίαν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἡσαῦ, καὶ ἵνα μὴ εὐρεθῇ ὁ μακάριος Ἰσαὰκ ἀνέκβατον εὐλογίαν εὐλογῶν τὸν Ἡσαῦ, τὸν βρώματι πεπρακότα τὴν πρωτοτοκίαν, διὰ τοῦτο ὠκονόμησεν ἡ θεία χάρις τούτῳ τῷ τρόπῳ χωρῆσαι εἰς τὸν Ἰακώβ τὴν εὐλογίαν, τὸν ἐσχηκότα τὴν πρωτοτοκίαν. ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τὸ παράνομον τῆς τοῦ ἀρχιερέως κρίσεως ἀφορῶν ἔλεγεν, ὅτι "οὐκ ἔγνων ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστὶ". διὸ εὐλόγως τοῖχον κεκονιαμένον αὐτὸν ὠνόμασεν ὡσπερ γὰρ τὸ κονίαμα τοῦ τοίχου τοῦ μνήματος καθαρὸν οὐ δείκνυσι τὸν τοῖχον διὰ τὴν ἔνδοθεν δυσωδίαν τε καὶ ἀκαθαρσίαν, οὔτως οὐδὲ ἡ περιβολὴ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἀρχιερέα δείκνυσι τὸν ἔνδοθεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς φέροντα τὸ παράνομον τῆς κρίσεως. φαίνεται δὲ ὁ κύριος τάφους κεκονιαμένους τοὺς γραμματεῖς τε καὶ φαρισαίους καλέσας τοὺς ἀξιώμασί τε ἐσθήμασιν ἑαυτοὺς ὠραίζοντας, ἔνδον δὲ πεφωλευμένην ἔχοντας τὴν τε ἀρπαγὴν καὶ τὴν ἀκρασίαν.

ΡΛΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ μὴ πληροῦν τὸν νόμον τὸν ἐν νόμῳ παρανομία νενόμισται καὶ τὸ ἔξω Ἱερουσαλήμ ποιεῖν τι τῶν νόμων ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπηγόρευται, πῶς ποιοῦντες ἢ μὴ ποιοῦντές τι τῶν ἐν νόμῳ οἱ περὶ τὸν Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι οὐ παρηνόμησαν; ὅτι δὲ προσήχοντο κυρίῳ τῷ θεῷ, ὅπερ ἦν κατὰ νόμον, σαφῶς περὶ αὐτῶν ἡ γραφὴ διηγόρευσε, "Δανιὴλ" λέγουσα "ἦν τρεῖς καιροὺς τῆς ἡμέρας κατὰ ἀνατολὰς προσευχόμενος". εἰ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἢ αὐτὴ γραφὴ ἐσιώπησε, χρὴ νοεῖν ὅτι πάντα ἐπλήρωσαν. διὸ καὶ δίκαιοι ὑπ' αὐτῆς ὠνομάσθησαν. Ἀπόκρισις. Εὐχὰς μὲν καὶ δεήσεις ἐκτελεῖν τοὺς Ἰουδαίους, ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὄντας, οὐ μόνον οὐκ ἀπηγόρευσε ὁ νόμος, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον καὶ προετρέψατο αὐτούς, καὶ τοῦτο ἔνεστι μαθεῖν ἡμᾶς ἐκ πολλῶν τῶν προφητῶν τὴν δὲ προσαγωγὴν τῶν θυσιῶν καὶ τὸ ποιεῖν πάσχα ἐκώλυσε, καὶ τοῦτο δείκνυται ἐκ τῆς βίβλου τοῦ προφήτου Δανιὴλ. "ἐγὼ" φησὶ Δανιὴλ "ἤμην πενθῶν τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγον, καὶ κρέας καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ἄλειμμα οὐκ ἤλει ψάμην ἕως τριῶν ἑβδομάδων ἡμερῶν. καὶ ἐν ἡμέρᾳ εἰκοστῇ καὶ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου" ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος ὁ μηνύσας αὐτῷ ὅτι εἰσηκούσθη αὐτοῦ ἢ προσευχὴ καὶ ἢ δέησις, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν. "μὴ φοβοῦ, Δανιὴλ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης ἤς ἔδωκας τὴν καρδίαν σου τοῦ συνιέναι καὶ κακῶ θῆναι ἔναντι κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἠκούσθησαν οἱ λόγοι σου· καὶ ὁ ἄρχων βασιλείας Περσῶν εἰσθήκει ἐξεναντίον μου εἴκοσι καὶ μίαν 129 ἡμέραν". εἰ τοίνυν ἐν ταῖς εἴκοσι καὶ μιᾷ ἡμέραις τῶν τριῶν ἑβδομάδων τοῦ πρώτου μηνός, ἐν αἷς νηστεύσας [ἦν] ὁ προφήτης νηστείαν πενθικὴν τε καὶ ὀδυνηράν, ἢ ἰδ' ἡμέρα τοῦ πάσχα καὶ ἢ ἑβδομάς τῶν ἀζύμων περιεχόμεναί εἰσι, δῆλον ὅτι παράνομον ἐλογίσατο ὁ προφήτης τὸ ποιεῖν πάσχα ἔξωθεν τῆς Ἱερουσαλήμ· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλ'

ἠνόμησεν ὁ προφήτης ἔξωθεν τῆς Ἱερουσαλήμ μὴ ποιήσας τὸ πάσχα κατὰ τὴν τοῦ νόμου διάταξιν, πῶς εἰσηκούσθη αὐτοῦ ἡ δέσις καὶ ἡ προσευχή; θεὸς γὰρ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει· εἰ δὲ νόμον ἐφύλαξε μὴ ποιήσας τὸ πάσχα ἔξωθεν τῆς Ἱερουσαλήμ, πῶς οὐ προδήλως παρανομοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι νῦν, ἔξωθεν τῆς Ἱερουσαλήμ ποιοῦντες τὸ πάσχα; ΡΛΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἐξ ἀρχῆς πόλεμοι καὶ ἀκοαὶ πολέμων, ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, λιμοὶ τε καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους ἐγένοντο, καθὼς οὐ μόνον αἱ ἅγιοι γραφαὶ ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκτὸς βιβλία σημαίνουν, διατί ὁ κύριος ὡς ξένα τινὰ τὰ προλεχθέντα σημεῖα εἶναι τῆς συντελείας ὠρίσατο, τῶν αὐτῶν ἀει- ὡς εἴρηται-τῷ κόσμῳ συμβαίνειν εἰωθότων; πῶς δὲ αὐτὸς τὴν κατάλληλον τῶν ἔθνων προεπὼν ἐπανάστασιν οὐ δοκεῖ ἀνα τρέπειν τὰ πάλαι περὶ τῆς τῶν ἔθνων εἰρήνης ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου λεχθέντα; φησὶ γὰρ ὁ προφήτης, ὅτι "οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν". Ἀπόκρισις. Οἱ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος γινόμενοι πόλεμοι τε καὶ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ διαφέρουσι τῶν ἤδη πολλάκις γεγονότων τῷ τε μεγέθει καὶ πλήθει καὶ τῷ συχῶν τε καὶ ἅμα καὶ πανταχοῦ, ὥστε ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς σημαίνειν τοῦ καιροῦ τῆς συντελείας τὴν ἐγγύτητα· παραγινόμενου δὲ τοῦ σωτῆρος εἰς σωτηρίαν τῶν αὐτὸν ἐκδεχομένων, πάντων τῶν λυπηρῶν γίνεται ἡ ἀναίρεσις, καὶ τότε ἡ προφητικὴ διὰ τοῦ Ἡσαΐου πρόρρησις δέχεται τελείαν τὴν ἔκβασιν· ἐκείνην γὰρ τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν προεμήνυσεν ὁ προφήτης Ἡσαΐας διὰ τῆς ἐν τῇ προ 130 κειμένη ἐρωτήσεως μνημονευθείσης φωνῆς, τὴν διὰ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ σωτῆρος πληρουμένην, καθ' ἣν παύεται μὲν πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων τε καὶ δαιμόνων ἀπειθεία τε καὶ ἀντιλογία, κρατεῖ δὲ ἐν τοῖς πᾶσι τὰ θεῶν ἀρεσκόμενα. ΡΜ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ καθόλου στοιχεῖα καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κτίσεως κατὰ πλάνην ἔθεοποίησαν εἴτουν ἔθεολόγησαν ἄνθρωποι, ποτὲ μὲν αὐτὰ καθ' αὐτὰ θαυμάσαντες, οἷον οὐρανὸν γῆν ἥλιον σελήνην ἀστέρας πῦρ ὕδωρ ἀέρα, ποτὲ δὲ τὰ αὐτὰ ἐτέρως μυθολογήσαντες, οἷον τὸν μὲν ἥλιον Ἀπόλλωνα, τὴν δὲ γῆν Δὴ μητραν, τὸν δὲ αἰθέρα Δία καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως, ἀπεφήνατο δὲ ὁ θεὸς κατ' αὐτῶν λέγων "θεοί, οἳ οὐκ ἐποίησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀπολέσθωσαν", πῶς οὐ κατὰ πάντων τῶν στοιχείων ἐξήγαγε τὴν τῆς ἀπωλείας ἀπόφασιν; Ἀπόκρισις. Θεοί, ὧν τὴν ἀπώλειαν ἀπεφήνατο ἡ θεία γραφή, δαίμονες εἰσι πονηροὶ κατὰ τὴν πλάνην τῶν ἀνθρώπων ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν κλῆσιν ἐσχηκότες θεοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον· "ἔθυσαν δαιμονίοις καὶ οὐ θεῶν". καὶ πάλιν· "πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἔθνων δαιμόνια". τούτων τῶν δαιμόνων ὁ προφήτης προλέγει τὴν ἀπώλειαν. ἀπώλεια δὲ τῶν δαιμόνων ἐστὶ τὸ πάσης μὲν τῆς ἐκ πλάνης ἀνθρώπων προγεγονυίας αὐτοῖς ἀποστερεῖσθαι θεολογίας τε καὶ τιμῆς, ἐν τοῖς διηνεκέσι δὲ βασάνοις ζῆν ὀδυνηρῶς. τῶν δαιμόνων τε τούτῳ τῷ τρόπῳ βασανιζομένων εἰς ἔλεγχον τοῦ μὴ ὑπάρχειν αὐτοὺς θεοὺς, γίνεται ἡ ἀπώλεια τῆς ὀνομασίας αὐτῶν τε καὶ τῶν μερῶν τῆς κτίσεως, καθ' ἣν ὑπὸ τῶν πεπλανημένων ἀνθρώπων ψευδῶς ὠνομάσθησαν. καὶ καθὼς περ ὅταν λέγη ἡ θεία γραφή περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι "αὐτοὶ μὲν ἀπολοῦνται σὺ δὲ διαμένεις καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται", οὐ τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν σημαίνει τῷ τῆς ἀπωλείας ὀνόματι, ἀλλὰ τῆς παλαιότητος αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τῶν 131 θεῶν λέγει τὴν ἀπώλειαν, οὐ πρὸς σημασίαν τῆς ἀνυπαρξίας τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν, καθ' ἣν σὺν τοῖς μέρεσι τῆς κτίσεως θεοὶ ὑπὸ τῶν πεπλανημένων ἀνθρώπων ἐκλήθησαν.

ΡΜΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ πᾶς ὁ ἀποστέλλων τινὰ ἐκεῖ ἀποστέλλει ἔνθα αὐτὸς μὴ πάρεστι, καὶ ὁ ἀποσταλεὶς ἀποστέλλεται ἐν οἷς ὁ ἀποστείλας ἄπεστι, τοῦ θεοῦ τὸ ἀπερίγραφον ἔχοντος καὶ διὰ τοῦτο τὸ παρεῖναι πανταχοῦ κεκτημένου, πῶς ὁ δεσπότης Χριστὸς λέγει ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς τὸν κόσμον ἑαυτὸν ἀπεσταλμένον;

Ἀπόκρισις. Ὁ θεὸς μὲν ἀπερίγραφτος ὑπάρχων, πανταχοῦ πάρεστιν· "ἐάν" φησὶν "ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει". οὐκ εἶπεν "ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ σὺ ἐκεῖ ἀναβαίνεις", ἀλλὰ "σὺ ἐκεῖ εἶ". οὐδὲ "ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, καὶ σὺ καταβαίνεις", ἀλλὰ "πάρει". λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ ἐξ οἰκονομίας τὸ παρεῖναι, παρεῖναι μὲν τῇ προβολῇ ὄπτασίας τε καὶ ἐνεργείας *. τὰ μὲν οὖν πρέποντα τῇ οὐσίᾳ νόει κατ' οὐσίαν, καὶ τὰ πρέποντα τῇ οἰκονομίᾳ νόει κατ' οἰκονομίαν, καὶ οὐδὲν ἀνακύπτει ἄτοπον· ἄλλος γὰρ ὁ λόγος τῆς θείας οὐσίας καὶ ἄλλος ὁ τρόπος τῆς θείας οἰκονομίας· ὑπὲρ ἡμᾶς γὰρ ὁ λόγος τῆς θείας οὐσίας, καθ' ἡμᾶς δὲ ὁ τῆς οἰκονομίας, καθ' ὃν ἡμῖν προσέρχεται ὁ θεός· ἄλλως γὰρ ἀδύνατον δέξασθαι ἡμᾶς γινώσιν θεοῦ, μὴ τοῦ θεοῦ τούτῳ τῷ τρόπῳ εἰς γινώσιν ἡμᾶς χειραγωγούντος τὴν αὐτοῦ. διό, ὡσπερ κυριολογοῦμεν τὸν περὶ πατον, οὕτω καὶ τὸ ἀπέστειλε. θεοῦ γὰρ ἀμφοτέρω καὶ καθ' ἡμᾶς ἀμφοτέρω καὶ δι' ἡμᾶς ἀμφοτέρω καὶ ἐξ οἰκονομίας ἀμφοτέρω. "καὶ ἤκουσε" φησὶν ὁ Ἀδὰμ "φωνὴν κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ". ὡσαύτως καὶ τὸ "ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ".

PMB. Ἐρώτησις. Εἰ τὰ Σεραφίμ καλύπτει τὰ πρόσωπα, ἀτενίσαι εἰς θεοῦ δόξαν μὴ δυνάμενα, πῶς πάλιν ἐτέρως οὐκ ἠτένιζεν 132 ὅλα ὀφθαλμῶν καταγέμοντα; εἰ δὲ μὴ ἠτένιζε, πῶς οὐ περιττῶς τὸ τοσοῦτον πλῆθος πανταχόθεν τῶν ὀμμάτων ἐκέκτητο; Ἀπόκρισις. Ἄλλη ἐστὶν ἢ κατὰ τὸν προφήτην Ἑσαϊαντῶν Σεραφίμ ὄπτασία, καὶ ἄλλη ἢ κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ. ἐκεῖ μὲν παρὰ τῷ Ἑσαΐᾳ τὰ Σεραφίμ ἐξαπτέρυγα, ἐνταῦθα δὲ παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ τὰ Χερουβὶμ τετραπτέρυγα καὶ τετραπρόσωπα. καὶ ἐν μὲν τῇ κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ ὄπτασίᾳ οὐκ ἦν χρεία τοῦ κατακαλύπτειν τὰ Σεραφίμ τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν, κά τωθεν τοῦ κρυσταλλοειδοῦς στερεώματος ἐστηκότα τὴν τε στάσιν καὶ τὴν πτῆσιν, ἐφ' οὗ ἦν ὁ θρόνος τῆς δόξης. ἠτένιζε δὲ τὰ Σεραφίμ οὐ μόνον τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἐν τοῖς προσώποις τῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τοῦ σώματος αὐτῶν. καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ πορεύεσθαι τὰ Σεραφίμ ἀνάκαμψις καὶ ἀναστροφή οὐκ ἐγένετο τῆς τῶν ζώων ὄψεως, διὰ τοῦτο χρεία ἦν τοῦ πανταχοῦ αὐτὰ ἀτενίζειν οἷς ἐκέκτεντο ὀφθαλμοῖς, ὥστε οὐ μάτην ἐκέκτεντο τὸ πλῆθος τῶν ὀμμάτων.

PMΓ. Ἐρώτησις. Εἰ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπειθείαν ὑποχείριοι τοῖς Χριστῶ πειθομένοις ἐδόθησαν, οἱ δὲ τὸν ἀληθῆ Χριστὸν μὴ γινώσκοντες χριστιανοὶ ἀληθῶς οὐ δύνανται εἶναι, κἂν χριστιανοὶ ὀνομάζονται, οἷα ἐστὶ τῶν αἰρετικῶν τὰ συστήματα, πῶς οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ [τῶν] τὸν ἀληθῆ Χριστὸν δεσπότην τοῦ παντός γνωρίζοντων ἐκράτησαν καὶ μυρίοις δεινοῖς περιέβαλον, τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ οὐ μόνον Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ψευδοχριστιανῶν διὰ τὸ ἀληθῆς δεσπόμενος ὀφείλοντος; εἰ δὲ τὸ δεσπόμενος ὀφείλοντος ὑπὸ τῆς πλάνης δεσπόμενος, πῶς τὴν δουλείαν τῶν Ἰουδαίων τῇ εἰς Χριστὸν ἀπειθείᾳ ἐπιγράφομεν, καὶ αὐτῶν σὺν τοῖς ἀληθινοῖς χριστιανοῖς τοῖς ψευδωνύμοις Χριστιανοῖς δεδουλευκότων πολλάκις; Ἀπόκρισις. Τὸ κράτος τῆς τοῦ δεσπότη Χριστοῦ δυναστείας ἐν τῇ καθαιρέσει τῶν αὐτῶ ἀπειθησάντων Ἰουδαίων δεῖ 133 κνυταί, τὸ ὅλως αὐτοὺς ἐκπεσεῖν μὲν ἀπάντων τῶν πάλαι παρ' αὐτοῖς σεμνῶν τε καὶ τιμίῶν, εἶναι δὲ ἐν τῇ δουλείᾳ τῶν ἐθνῶν. τὸ δὲ δεσποτικῶς ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἄρχειν τῶν γηγίνων πραγμάτων οὐκ ἔστι κληρονομία τῶν ἀληθινῶν χριστιανῶν, εἴ γε κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον "εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλπιότες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν". ὁ οὖν τῶν ἀληθινῶν χριστιανῶν βουλόμενος τὴν δεσποτείαν καταμαθεῖν, πρὸς τὴν μέλλουσαν κατάστασιν ὀφείλει ἀποβλέπειν. τὸ γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος δεσποτικῶς ἄρχειν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων οὐκ ἔστιν ἀμοιβή τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως, ἀλλὰ λειτουργία τις, κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ διάταξιν πρὸς τὴν συγκρότησιν τῆς τῶν ἀνθρώπων εὐνόμου πολιτείας

ἐγχειριζομένη ἀνθρώποις, ποτὲ μὲν χριστιανοῖς, ποτὲ δὲ αἰρετικοῖς, ποτὲ δὲ Ἑλλησιν· ἐφ' ὅσον γὰρ ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶσιν εἰσιν οἱ χριστιανοὶ καὶ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην βαδίζοντες ὁδόν, εἰς ὑπουργίαν προκείμενοι παντὶ ἀγγαρεύειν αὐτοὺς βουλομένῳ, ἕξω τοῦ δεσπόζειν εἰσὶ· λυθέντων δὲ τῶν ἀγῶνων καὶ τοῦ καιροῦ τῶν στεφάνων παραγινομένου, τότε οἱ ἄξιοι δεσπόζουσι δεσποτείαν ἀσάλευτον, ὅτε κατὰ τὸ εἰρημένον "οἱ ἄγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι" καθεζόμενοι ἐπὶ δώδεκα θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. ΡΜΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὄριον ἔθετο τῇ θαλάττῃ τὴν ψάμμον ἐξ ἀρχῆς ὁ θεός, κατὰ τὸν λέγοντα "μέχρι τούτου ἐλεύση καὶ οὐχ ὑπερβήση", πῶς ὑπερβαίνουσα ἐν διαφόροις τόποις τὸ τοιοῦτον ὄριον ἢ θάλαττα δείκνυται; ἐν γὰρ τῇ διοικήσει ταύτῃ τινῶν μὲν τόπων ἀπέδρα, τινὰς δὲ τόπους τῆς ξηρᾶς ἀπέδειξε θάλατταν. Ἀπόκρισις. "Ὅριον ἔθου", φησὶν ἡ γραφή, "καὶ οὐ παρελεύσεται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν", ἵνα εἴπῃ, ὅτι τῷ θεῷ ὄρω κατεχομένη ἢ θάλασσα ἐν τοῖς κατὰ φύσιν οἰκείοις 134 τόποις μένει καὶ οὐχ ὑπερβαίνει κατακαλύψαι τὴν γῆν, ὡς τὸ πρῶτον κατεκάλυπτεν, ὅτε ἦν κατὰ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς ἐκκεχυμένη καὶ τοὺς κατὰ φύσιν κατέχουσα οἰκείους τόπους. τοῦτο δὲ τὸ ὄριον οὐδέποτε ὠφθη ἢ θάλασσα ὑπερβεβηκυῖα. τὸ δὲ ἐν μερικοῖς τόποις διὰ τὴν εὐεργεσίαν ἢ παιδείαν τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν τῶν θαλαττῶν ἢ ποταμιαίων ὑδάτων τὴν μετάστασιν, τοῦτο οὐ δυνατόν λογισθῆναι εἰς παράβασιν τοῦ θεοῦ ὄρου. "ἔθετο" φησὶν "ποταμοὺς εἰς ἔρημον". καὶ πάλιν "ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων". οὐ πρὸς τὴν μερικὴν οὖν μετάστασιν τῶν ὑδάτων ὁ λόγος ἐκφέρεται ὁ λέγων "ὄριον ἔθου καὶ οὐ παρελεύσεται", ἀλλὰ πρὸς τὴν καθόλου μετάστασιν τῶν ὑδάτων ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ἀνοικείων τόπων εἰς τοὺς κατὰ φύσιν οἰκείους τόπους.

ΡΜΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ γινόμενον θέλημα τὴν δύναμιν καὶ πρόγνωσιν τοῦ θέλοντος δείκνυσι, δηλὸν ὅτι τὸ μὴ γινόμενον θέλημα ἀσθένειαν καὶ ἄγνοιαν τοῦ θέλοντος τὰ μὴ γινόμενα συνίστησι. πῶς οὖν ὁ θεὸς παντοδύναμος ὢν θέλει πάντας σωθῆναι καὶ οὐ σώζονται, καὶ τὸν τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὐ βούλεται θάνατον, καὶ ἐπάγει "καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὰ τέκνα πολλάκις ἐπισυνάξει ἠθέλησε, καὶ μὴ θελήσαντα οὐκ ἐπεσυνήχθησαν"; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ δύναμιν εἴσπραξιν καὶ ἐξουσίαν εἰς αἴρεσιν καὶ νόμον εἰς διδασκαλίαν τῶν ἐναντίων δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς καὶ τοῦ κατὰ προτίμησιν αἰρεῖσθαι τῶν ἐναντίων τὸ δοκοῦν κατέστησεν ἡμᾶς κυρίου, καὶ τῇ μὲν ἐπαγγελίᾳ τῆς ζωῆς προτρέπει ἡμᾶς εἰς ἀρετὴν, τῇ δὲ ἀπειλῇ τοῦ θανάτου ἀποτρέπει ἡμᾶς τῆς κακίας, διὰ τοῦτο τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ τοῦ θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, ὅταν ἦ τὸ θέλημα τῶν σωζομένων συνεζευγμένον, γίνεται πάντως ἡ σωτηρία. ἐὰν δὲ τὸ θέλημα τῶν ἀνθρώπων μὴ ἦ ἐπόμενον τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔξασθε νείας τοῦ θεοῦ οὐ γίνεται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν 135 ἀνθρώπων τῶν μὴ θελησάντων ἢ ἠθέλησεν ὁ θεός. ἐν οἷς δὲ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τῆς τῶν λογικῶν θελησεως κεχώρισται, ἐν πᾶσι τούτοις ἐξ ἀνάγκης γίνεται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἀνεμπόδιτον.

ΡΜς'. Ἐρώτησις. Εἰ προοίμιον καὶ μεσότης καὶ πέρασ ἢ φθορὰ τῶν σωμάτων ἐν τῇ γαμικῇ συναφείᾳ κατέστηκε, πῶς ὁ θεὸς ἄφθαρτος ὢν καὶ ἐπὶ ἀφθαρσίαν τοὺς ἀνθρώπους προτρέπων γὰρ μικρῶς συνάπτεσθαι τοῖς πιστοῖς ἐπηγγείλατο, τοῦ ὑποδείγματος τῇ οὐσίᾳ καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ θεοῦ ἐναντίου τυγχάνοντος; Ἀπόκρισις. Οὐ πάντα ὅσα πρόσεστι τῇ φύσει τοῦ ὑποδείγματος, ταῦτα ἀνάγκη προσεῖναι καὶ τῇ φύσει τοῦ ὑποδεικνύμενου, * ἀλλ' ὃν τι ἀπλοῦν, καθὸ σώζεται τοῦ ὑποδείγματος πρὸς τὸ ὑποδεικνύμενον ἢ ἀναλογία τῆς ὁμοιώσεως· ὡσπερ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοία λέγεται τῷ κόκκῳ τῆς σινάπεως, καθὸ ἐκ τοῦ βραχυτάτου μεγέθους εἰς ἄμετρον μέγεθος τὴν αὐξήσιν ἐδέξατο, οὐκέτι καὶ καθότι φθαρτός ἐστιν ὁ κόκκος τῆς σινάπεως σώζει πρὸς αὐτὸν ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τῆς ὁμοιώσεως τὴν

ἀναλογίαν, οὕτως πρὸς δήλωσιν μόνης τῆς ὄντως ἀγάπης, ἣν ἔχει ὁ μὲν θεὸς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἣ δὲ ἐκκλησία πρὸς τὸν θεόν, τὸ κατὰ τὴν γαμικὴν συνάφειαν ὑπόδειγμα παρείληπται τῇ θείᾳ γραφῇ. "ὡς εὐφραίνεται", φησὶν Ἡσαΐας, "νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται κύριος ἐπὶ σοί".

PMZ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἄνωθεν καὶ πρὸ αἰώνων τὰ περὶ ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς θείῳ ὄρω ἔχει τὴν σύστασιν, ἐν καιρῷ ἀβροχίας ἢ πολυομβρίας ἢ ἑτέρου οἰοσθητοῦν συναντήματος πῶς οὐ μὰ τὴν βουλευόμεθα ἢ εὐχόμεθα, ἅπαξ τοῦ θείου ὄρου περὶ πάντων * κατέχοντος; πῶς δὲ διὰ τῆς τοιαύτης εὐχῆς πλέον ἀμαρτάνοντες οὐ δεικνύμεθα, τοῦ οἰκείου ὄρου τὸν θεὸν κατόπιν ἐλθεῖν βιαζό 136 μενοι, ὅπερ γενέσθαι οὐκ ἐνδέχεται; εἰ γὰρ ταῦτα ἔχει, ὡς εἴρηται, πῶς ὑπὸ πάντων μὲν τῶν εὐσεβῶν εὐχή τῷ θεῷ προσκε κόμισται, ὑπὸ δὲ τινῶν πολλὰ δι' εὐχῆς ἐπὶ συμφέροντι γεγονάσι θαύματα; Ἀποκρίσις. Ἀναλόγως τῇ ἡμετέρᾳ καταστάσει ὠρίσται παρὰ θεῷ τιμὴ μὲν ἐπὶ τῇ ὑπακοῇ, τιμωρία δὲ ἐπὶ τῇ παρακοῇ. καὶ ἐπειδὴ ἔσμεν ἀυθαίρετοί τε καὶ τρεπτοί, διὰ τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν ὁ δεσπότης θεὸς τὴν ἐκ τῆς μετανοίας βοήθειαν, δι' ἧς ἔνεστιν ἀυθαιρέτως ἐκκλίνειν ἡμᾶς τῆς τε παρακοῆς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ὠρισμένης τιμωρίας· ὠρίσται γὰρ καὶ τοῦτο. μετανοεῖν δὲ καὶ τῶν ἐπταισμένων λαβεῖν τὴν συγχώρησιν εὐχῆς καὶ βουλήσεως ἐκτὸς ἀδύνατον. πρὸς ἔνδειξιν δὲ τοῦ μὴ ἀλόγῳ φορᾶ αὐτομάτως γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ἀλλὰ θείᾳ προνοίᾳ διοικεῖσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐνεργοῦσιν αἰεὶ εὐχαὶ τῶν ἀγίων, οὐχ ἵνα τὸν θεῖον ἀνατρέψωσιν ὄρον-ἀδύνατον γάρ-, ἀλλ' ἵνα τοῦ κρείττονος ὀρισμοῦ τύχωσιν, ὅπερ ἔστι τιμὴ τῶν ἀγίων, τῶν ἐπὶ τῇ ὑπακοῇ τοῦ θεοῦ ἠκουσμένων ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἐπίπονος γὰρ ἡ κτῆσις τῶν καλῶν, τῶν ἀναγκαίων μὲν διὰ τὴν φύσιν, ἐκδεχομένων δὲ διὰ τὴν κτῆσιν· καὶ χρήζουσιν οἱ κτώμενοι τῆς θείας διὰ προσευχῆς βοῆς θείας πρὸς τὸ δύνασθαι πονεῖν.

PMH'. Ἐρώτησις. Εἰ ἡ τοῦ σαββάτου ἀργία κατὰ τινὰ τύπον τοῖς Ἰουδαίοις παραδέδοται τῆς τοῦ θεοῦ καταπαύσεως, ἥτοι ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ, ἥτοι καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ, κατέπαυσε δὲ ἡ καταπαύσει κατὰ τὸν τύπον ὁ δεσπότης τοῦ βουλήσει ἢ προνοίᾳ ἐργάζεσθαι, πῶς οὐ χρονικὴν αὐτοῦ τὴν τοῦ ἐργάζεσθαι ἐνεργεῖαν ὁ λόγος ὁ τοιοῦτος παρίστησι; παυσαμένης γὰρ αὐτοῦ τῆς ἐνεργείας, δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἐνεργεῖα πέπαυται. οἶον, τὸ πῦρ τοῦ καίειν καὶ φλογίζειν παυσάμενον, καὶ τοῦ εἶναι παύεται. Ἀποκρίσις. Ὁ μὲν δεσπότης θεὸς ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις πᾶσαν κτίσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε καὶ τῇ 137 ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ κατέπαυσε τοῦ κατὰ τὰς οἰκείας ἀρχὰς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν ἕτι τινα. "καὶ κατέπαυσε" φησὶ "κύριος ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων ὧν ἤρξατο ποιεῖν". ἐντεῖλατο δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἕξ ἡμέρας ἐργάζεσθαι καὶ τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ σαββατίζειν, ἵνα, ἐργαζομένων τε αὐτῶν καὶ παυομένων τῆς ἐργασίας, τυπικῶς φυλαχθῇ ἐν αὐτοῖς ἡ μνήμη τῆς τε ἐργασίας καὶ τῆς καταπαύσεως τοῦ θεοῦ. καὶ τὴν μὲν δύναμιν, καθ' ἣν τὴν κτίσιν πεποίηκεν ὁ θεός, αἰδίως εἶχε καὶ ἔχει· ἐνεργεῖ δὲ κατὰ ταύτην τὴν αἰδίον δύναμιν, ὅτε βούλεται, τῆς δυνάμεως ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύι μενούσης αἰδίως καὶ πρὸ τῆς ἐνεργείας καὶ μετὰ τὴν ἐνεργεῖαν, πάσης τῆς ἐν χρόνῳ ἀποβολῆς τε καὶ προσλήψεως ἀπηλλαγμένης, διὸ δύναται ποιεῖν αἰεὶ πάντα ὅσα βούλεται ποιεῖν. οὐκ ἔτι δὲ βούλεται ποιεῖν πάντα ὅσα δύναται ποιεῖν· καὶ γὰρ πλείονας ἡλίους ἢ δύνατο καὶ δύναται ποιεῖν, ἀλλ' ὅμως ἕνα μόνον ἡλίον ἐποίησεν, ὅτι ἕνα μόνον ἐβούλετο ποιεῖν. ἐπειδὴ οὖν βουλήσει καὶ οὐ τῷ εἶναι ποιεῖ ὁ θεός, διὰ τοῦτο οὐ παύεται τοῦ εἶναι [θεός], παυσαμένης τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ· ὧν γὰρ τῇ καταπαύσει τῆς ἐνεργείας συμπαύεται καὶ τὸ εἶναι, τούτοις ἐνεργεῖν τὸ εἶναι καὶ οὐ τὸ βούλεσθαι πρόσεστιν· οἶον, τὸ πῦρ ἅμα ὑπάρχειν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ ἐνεργεῖν καὶ τὸ μὴ ὑπάρχειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν οὐχ ὑπάρχει. διὸ καὶ ἡ κατάφασις οὐσίας τε καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ ἀντιστρέφει· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀπόφασις αὐτῶ· οἶον ἔστι τὸ πῦρ·

ἐνεργεῖ τὸ πῦρ; ἔστι τὸ πῦρ. οὐκ ἐνεργεῖ τὸ πῦρ; οὐκ ἔστι τὸ πῦρ. ΡΜΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ ἀναιρούμενον ὑπὸ τοῦ ἀναιροῦντος ἀπόλ λυται καὶ τὸ ἀναιροῦν φαυλότητι τὰ τῆς ἀπωλείας ἐργάζεται (πλεῖ στα δὲ τοιαῦτα ἐν τοῖς ἐμψύχοις πάντων τῶν ἀλόγων εὐρίσκεται καὶ ἐν αὐτοῖς ἔστι θεάσασθαι οὐ μόνον κατ' ἀλλήλων ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς ἐπιβουλῆς ἐπεκτεινόμενα), πῶς ἀλη 138 θεύει ὁ λέγων ὅτι ὁ θεὸς πάντα καλὰ λίαν ἐποίησεν; εἰ δὲ ἀλη θεύει, ἀγαθὰ δὲ καὶ φαῦλα ἐν τῇ κτίσει ὑπάρχουσι, πῶς τὰ μὲν ἀγαθὰ ἀγαθοῦ, τὰ δὲ φαῦλα φαύλου δημιουργοῦ οὐ γνωρίζονται καὶ δύο ἐναντία ἀρχαὶ κατὰ Μανιχαίους οὐ δείκνυνται; εἰ δὲ ἡ ἀναίρεσις τῶν ἀναιρουμένων ἐπ' ἀγαθῶ γίνεται, καθὼς τοῦτο παρ' ἐνίοις ὑπέληπται, πῶς οὐκ ἦν ἀγαθώτερον τὸ ἐν ἀρχῇ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι αὐτῶν κωλυθῆναι τὴν πάροδον; Ἀπόκρισις. Ὁ ἐκ τῆς δημιουργίας τῶν ἐμψύχων λογικῶν τε καὶ ἀλόγων περὶ τοῦ δημιουργοῦ ἀκόλουθον ποιούμενος τὴν ζήτησιν, πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν ὀφείλει ἀποβλέπειν, τὴν κατὰ τὸν τοῦ δημιουργοῦ ὄρον ἄγουσαν τὰ θνητὰ πάντα, ὥσπερ εἰς γένεσιν, οὕτως καὶ εἰς φθοράν τε καὶ ἀπώλειαν. εἰ δὲ κατὰ ταῦτα μὲν ζῶου πρὸς ζῶον οὐκ ἔστι διαφορὰ, τῶν δὲ διαφορῶν εἰς καὶ αὐτός ἐστι δημιουργός, δηλὸν ἄρα ὅτι πάντων τῶν ζῶων λογικῶν τε καὶ ἀλόγων εἰς καὶ ὁ αὐτός ἐστι δημιουργός· ἦν δὲ ἐκ τῆς ὑπ' ἀλλήλων ἐπιβουλῆς ὑπομένουσιν ἀπώλειαν, κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν συγκεχώρηται συμβαίνειν αὐτοῖς· εἰ γάρ, ὑποκειμένων αὐτῶν τῇ τε κατὰ φύσιν καὶ τῇ κατὰ ἐπιβουλήν φθορᾶ τε καὶ ἀπωλεία, οὐ παρητήσαντό τινες θεοποιῆσαι αὐτά, πόσω μᾶλλον ἂν ἔθεο ποιοῦντο, εἰ βλάβης τε καὶ ἀπωλείας διὰ παντὸς ἐκτὸς μεμενῆ κασιν; ἴν' οὖν ἀφ' ὧν ὑπομένουσι γνωρισθῶσιν ὅπερ εἰσί, τουτέστιν ἀνάξια τῆς τοῦ θεοῦ τιμῆς τε καὶ προσηγορίας, διὰ τοῦτο καὶ φύσει καὶ ἐπιβουλῇ ὑπομένουσιν ἂ ὑπομένουσιν. γέγονε δὲ τὰ ἄλογα ζῶα εἰς ὑπουργίαν ἀνθρώπου, τὰ μὲν εἰς τροφήν, τὰ δὲ εἰς παιδείαν, ὡς τὸ "ὀδόντας θηρίων ἐπαποστελῶ εἰς αὐτούς, μετὰ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ γῆς". ἀλλ' εἰ ἀγαθόν ἐστι τὸ τρέφεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν ἀλόγων ζῶων καὶ ὑπουργεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν καὶ παιδεύεσθαι δι' αὐτῶν, ἀγαθὴ ἄρα ἢ εἰς τὸ εἶναι αὐτῶν 139 πάροδος καὶ ἀδιάβλητος ἐπὶ φαυλότητι φύσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν χρείας. εἰ δὲ τοῦτο, δηλὸν ὅτι ἐνὸς δημιουργοῦ ἔστιν ἀγαθοῦ πάντα τὰ ἄλογα ζῶα δημιουργήματα.

ΡΝ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὴν προλεχθεῖσαν φαυλότητα φθόνῳ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὁ ἐχθρὸς κατεργάζεται, μηχανώμενος διὰ τούτων ταῖς μελλούσαις αὐτοῦς ὑποβάλλειν κολάσεσι, τὰ ἄλογα μήτε σωτηρίαν μήτε τιμωρίαν ἐν τοῖς μέλλουσι κομίζεσθαι μέλλοντα καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀπολέμητον ἔχοντα, πῶς οὐ μὴ φαυλότητι φύσεως τὰ φαῦλα μετέρχονται; Ἀπόκρισις. Τὸ ἐπὶ φαυλότητι φύσεως διαβάλλειν τῶν ἀλόγων τὰς φύσεις οὐκ ἔστιν εὐλογον· τῶν γὰρ λόγου μετεχόντων ἔστι τὸ ἀγαθῶς ἢ φαύλως τι διαπράξασθαι, οὐχὶ τῶν λόγου ἄμετόχων. καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν προλεχθεῖσαν χρείαν γέγονε τῶν ἀλόγων ἢ φύσις, διὰ τοῦτο δηλὸν ὅτι, ἀγαθῆς οὐσίας τῆς χρείας, ἀγαθὴ ἔστι καὶ ἡ φύσις.

ΡΝΑ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸν νόμον τοῖς Ἰσραηλίταις ὁ θεὸς διὰ Μωσέως κατέπεμψε, πῶς ἐν πλείοσι τόποις τῆς θείας γραφῆς νόμος καὶ τοῦ νόμου νομοθέτης ὁ Μωσῆς ὀνομάζεται; Ἀπόκρισις. Ἔθος ἐστὶν οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ τῇ θείᾳ γραφῇ, τῷ τοῦ εἰρηκότος τὸν λόγον ὀνόματι ὀνομάζειν τὸν λόγον, εἰς δήλωσιν τοῦ τίνος εἶναι τὸν λόγον, ὡς τὸ "ἐκάθητο ὁ εὐνοῦχος ἐπὶ τοῦ ἄρματος καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν". καὶ πάλιν· "τὸ βδέλυγμα" φησὶ "τῆς ἐρημώσεως τὸ εἰρημένον ἐν τῷ προφήτῃ Δανιήλ". ὡς δὲ καὶ ἡμῖν ἔθος λέγειν "ἐκτησάμην τὸ προφήτην Ἰερεμίαν" ἢ "τὸν ἀπόστολον". 140

ΡΝΒ'. Ἐρώτησις. Εἰ ἀληθινός ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ τὴν πρᾶξιν καὶ κλῆσιν κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ἐπιδεικνύμενος, Ἐμμανουήλ δὲ καλεῖσθαι τὸν Χριστὸν ἢ θεία γραφὴ προηγόρευσε, πῶς ἀληθινός ὁ Χριστὸς νομισθήσεται, ὁ μετὰ τὸ τεχθῆναι

μηδαμοῦ τοῦ Ἐμμανουήλ τὴν προσηγορίαν δεξάμενος; οὐδεὶς γὰρ τὸν ἔλ θόντα Χριστὸν τῇ κλήσει τοῦ Ἐμμανουήλ ἐπὶ λέξεως προσηγόρευσε. Ἀπόκρισις. Εἰ ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς διηγήμασι περιέχεται τῶν θείων περὶ Χριστοῦ προρρήσεων ἢ ἔκβασις, παραδέδωκε δὲ ἡμῖν αὐτὸν εἶναι τὸν κατὰ θεῖαν πρόρρησιν προορισθέντα τῷ τοῦ Ἐμμανουήλ καλεῖσθαι ὀνόματι ὁ μακάριος Ματθαῖος, πῶς οὐ καλεῖται τῷ τοῦ Ἐμμανουήλ ὀνόματι; οὐ διέλιπεν ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία, μαθοῦσα ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου, Ἐμμανουήλ ὀνομάζειν τὸν Χριστόν. ἔχομεν δὲ καὶ ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τοῦ Χριστοῦ πάσας τὰς λοιπὰς ὀνομασίας αὐτοῦ περιεχόμενας, εἰ καὶ μὴ πάσαις ἀεὶ κεχρήμεθα· οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ καλεῖται Ἐμμανουήλ ἐστὶν Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστὶ καλεῖται. ΡΝΓ'. Ἐρώτησις. Εἰ τὸ τοῦ γονέας ἀθετεῖν ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς ἀπηγόρευται καὶ ὁ μετῶν τὰ ἀπηγορευμένα ἀμαρτωλὸς ὀνομάζεται, πῶς ἐν διαφόροις τόποις τοὺς οἰκείους γονέας ὁ δεσπότης Χριστὸς ἀθετήσας ἀναμάρτητος δείκνυται; ἐν μὲν γὰρ τῷ γάμῳ "τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι" τῇ μητρὶ λέγων ἐπέπληξεν, καὶ ἡνίκα αὐτὸν θεάσασθαι ἢ μήτηρ ἠθέλησε, μητέρα καὶ ἀδελφὸς τοὺς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιῶντας ὠνόμασε. καὶ πάλιν, ὅτε ἕνα καρίζετο ἢ βαστάσασα αὐτὸν κοιλία καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασε, τοὺς 141 ποιῶντας τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ αὐτὸς ἐμακάριζεν· ἅπερ ἅπαντα ἐφ' ὕβρει τῆς μητρὸς παρ' αὐτοῦ νομίζονται λέγεσθαι, διότι τῆς μητρὸς ὀνομασθείσης καὶ μακαρισθείσης κατὰ ἀντιδιαστολὴν αὐτῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐμακαρίσθησαν ἕτεροι. ἢ δὲ ἀντιδιαστολὴ δῆλον ὅτι ἐπὶ ἐναντίων πραγμάτων λαμβάνεται. ἄλλως τε, εἰ τὴν ἀγίαν παρθένον ὁ θεὸς εἰς τοσαύτην οἰκονομίᾳ ὑπουργίαν ἐκλέλεκται, πῶς ἀναξία μακαρισμοῦ κατὰ τὰ προλεχθέντα ἢ παρθένος νενόμισται; εἰ δὲ τὰ ρηθέντα ἐναντίως ἔχει πρὸς ἄλληλα, πῶς τὰ ἀλλήλοις ἐναντία τὴν παρ' ἀλλήλων οὐ λαμβάνει κατάλυσιν; Ἀπόκρισις. Τὸ "τί ἐμοὶ καὶ σὺ γύναι" οὐ πρὸς ἐπίπληξιν εἴρηται τῇ Μαρίᾳ παρὰ τοῦ σωτῆρος, ἀλλὰ πρὸς ἔνδειξιν τοῦ μὴ ἡμᾶς, φησὶν, εἶναι τοὺς ἀναδεδεγμένους τοῦ ἐν τῷ γάμῳ ἀναλισκομένου οἴνου τὴν φροντίδα. ὅμως ἐκ πολλῆς ἀγάπης, εἰ θέλεις, ἵνα μὴ λείψῃ αὐτοῖς οἶνος, εἶπε τοῖς ὑπηρέταις ἵνα ποιήσωσιν ὃ λέγω αὐτοῖς, καὶ βλέπεις ὅτι οὐ λείψει αὐτοῖς οἶνος· ὅπερ καὶ γέγονεν. οὐκ ἂν οὖν λέξει τὴν μητέρα ἐπέπληξεν, ἢν τοῖς ἔργοις ἐτίμα· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις φωναῖς οὐ χωρίζει τὴν μητέρα τῆς πρεπούσης τιμῆς, ἀλλὰ δείκνυσι κατὰ ποίαν μητρότητα μακαρίσθαι ἐστὶν ἢ παρθένος· εἰ γὰρ ὁ ἀκούων τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ φυλάττων οὗτος ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστὶ, προσῆν δὲ τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἀμφοτέρω, δῆλον ὅτι κατὰ ταύτην τὴν μητρότητα βούλεται μακαρίζεσθαι τὴν μητέρα αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ φυλάττειν ἀρετῆς ἐστὶ τῆς καθαρᾶς ψυχῆς, ὅλης πρὸς τὸν θεὸν ἀποβλεπούσης. καὶ ἐπειδὴ οὐ τὴν τυχοῦσαν γυναῖκα ἐπελέξατο ὁ θεὸς γενέσθαι μητέρα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν τῶν γυναικῶν ταῖς ἀρεταῖς ὑπερκειμένην, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρετῆς ἐβούλετο μακαρίζεσθαι τὴν μητέρα αὐτοῦ, δι' ἧς ἡξιώθη ἢ παρθένος μήτηρ αὐτοῦ γενέσθαι. ὅτι δὲ πρὸς τὴν ἀτιμίαν ἢ ἀπειθείαν τῶν γονέων οὐδαμῶς 142 φαίνεται ὁ Χριστὸς τι διαπραξάμενος, μαρτυρεῖ Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων περὶ αὐτοῦ, ὅτι "κατέβη μετὰ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς".

ΡΝΔ'. Ἐρώτησις. Εἰ πρὸ τοῦ τάφου τῷ μύρῳ ἢ Μαρίᾳ τὸν κύριον ἤλειψεν, ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι τελοῦμεν τὰ σύμβολα, πῶς πρῶτον μὲν ἐλαίῳ χριόμενοι, ἔπειτα δὲ τὰ προλεχθέντα ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τελέσαντες σύμβολα, τῷ μύρῳ σφραγιζόμεθα ὕστερον, καὶ κατ' ἕνα τῶν τῶν περὶ τὸν κύριον γεγονότων ταῦτα ποιεῖν οὐ νομίζομεν, εἴ γε πρῶτον ὁ κύριος τῷ μύρῳ ἠλείψατο καὶ ὕστερον ἔπαθεν; πῶς δὲ καὶ οὐ περιττὴ ἢ τοῦ ἐλαίου χρίσις προσφέρεται τοῖς βαπτίζεσθαι μέλλουσιν, εἴ γε μόνῳ τῷ μύρῳ πρὸς τῷ πάθει ἐχρίσθη ὁ κύριος; Ἀπόκρισις. Ἐπειδὴ ἅ ποιεῖ τις πρὸς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ

ένταφιαζόμενοι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ποιεῖ, ἡ δὲ μακαρία Μαρία πρὸ τοῦ θανάτου ἐμύρισε τοῦ κυρίου τὸ σῶμα-κατὰ τὸ εἰρημένον· "ὃ ἐποίησε" φησὶν "αὕτη, πρὸς ένταφιασμὸν ἐποίησε· προλαβοῦσα ἐμύρισέ μου τὸ σῶμα". τὸ δὲ "προλαβοῦσα", ἀντὶ τοῦ "πρὸ τοῦ δέοντος καιροῦ ἐμύρισέ μου τὸ σῶμα"-, διὰ τοῦτο οὐδὲν γίνεται κατὰ έναντίωσιν, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τοῦ κυρίου γεγονός πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦτο ἐπὶ τῶν βαπτιζομένων γίνεται ἐν τῷ δέοντι καιρῷ. χριόμεθα δὲ τῷ μὲν ἐλαίῳ, ἵνα γινώμεθα χριστιανοί, τῷ δὲ μύρῳ πρὸς ανάμνησιν τοῦ τὴν χριστὸν τοῦ μύρου ένταφιασμὸν αὐτοῦ λογιζομένου, καὶ τύπῳ μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀληθεία δὲ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν τε ἑαυτοῦ παθημάτων καὶ τῆς δόξης τοῦ ἡμᾶς καλεσαμένου σωτήρος Χριστοῦ. 143

ΠΝΕ'. Ἐρώτησις. Εἰ δίκαιός ἐστιν ὁ τὸν ἡμαρτηκότα ὑπὲρ ὧν ἡμαρτε τιμωρούμενος, πῶς δίκαιος ὁ θεὸς ὁ τοσοῦτον λαὸν διὰ πταίσματα θανατώσας ἐτέρων; λέγω δὲ πταίσαντας τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Δαυίδ, τὸν μὲν ἐξ ἀγνοίας λύσαντα τὴν νηστείαν τῇ γεύσει τοῦ μέλιτος, τὸν δὲ προπετῶς τὸν λαὸν ἀριθμήσαντα. εἰ δέ τις λέγοι, ὡς τῶν ὑπηκόων ὁ θάνατος ἐπὶ τιμωρία τῶν ἀρχόντων ἐγένετο, πῶς οὐκ ἀδικεῖ τοὺς ἀναιτίους ὑποβάλλων κολάσεσιν; έναντιοῦται δὲ καὶ τῇ λεγούσῃ γραφῇ, ὅτι "ψυχὴ ἡ ἀμαρτήσασα, αὕτη ἀποθανεῖται. Ἀπόκρισις. Ὅτι δὲ πικροτάτη ἐστὶ τιμωρία τῶν ἡμαρτηκῶτων βασιλέων ἢ πτώσις τοῦ λαοῦ, δηλοῖ αὐτὸς ὁ μακάριος Δαυίδ, δεόμενος τοῦ θεοῦ εἰς αὐτόν τε καὶ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λαοῦ μεταγαγεῖν τὴν πληγὴν· σάλος γάρ ἐστι τῆς βασιλείας ἢ μείωσις τῶν βασιλευομένων. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σαοὺλ ἔμελλεν ἀναιρεῖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωνάθαν, ἵνα τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ τὴν πληγὴν ἰάσῃται τοῦ λαοῦ, εἰ μὴ φθάσας ὁ λαὸς ὤμοσε μὴ ἀποθανεῖν τὸν Ἰωνάθαν. καὶ ὡς σύγκειται ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, οὕτως καὶ ἡ βασιλεία σύγκειται ἐκ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν βασιλευομένων. καὶ ὡσπερ ἀμαρτήσας ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτήματα διὰ χειρὸς καὶ τυπηθεὶς εἰς τὸν νῶτον οὐκ ἀδικεῖ ὁ τυπήσας αὐτόν, οὕτως οὐκ ἀδικεῖ ὁ θεὸς ἐπὶ τοῖς τῶν βασιλέων πταίσμασι τὸν λαὸν τιμωρούμενος· μέγας γὰρ οἶδεν ἀνιᾶν τοὺς βασιλεῖς ἢ πληγὴ τοῦ λαοῦ· τῆς γὰρ βασιλείας ἐστὶ τιμωρία ἢ πληγὴ τοῦ λαοῦ.

ΠΝ ζ'. Ἐρώτησις. Εἰ κληρονόμον ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ὀνομάζει, τοῦτον δὲ κατὰ τὴν παραβολὴν οἱ γεωργοί, τουτέστιν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέγνωσαν, καὶ τῆς γεωργίας δεσπότης γενέσθαι ποθήσαντες ὡς 144 κληρονόμον τὸν Χριστὸν ἀπέκτειναν, πῶς αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τοῦ τολμήματος αὐτοῖς ἐμαρτύρησαν ἄγνοιαν, ὃ μὲν λέγων αὐτοῖς "ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν", ὃ δὲ φάσκων "εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν"; Ἀπόκρισις. Διχῶς ἢ ἄγνοια νοεῖται· ἢ γὰρ μὴ βουλόμενος τις ἀγνοεῖ, ὅταν πράγματα ὀδηγοῦντα εἰς γνῶσιν οὐκ ἔχει, ἢ βουλόμενος ἀγνοεῖ, ὅταν πράγματα μὲν ἔχη ὀδηγοῦντα εἰς γνῶσιν, μὴ βουλόμενος δὲ γνῶναι. ταύτην δὲ τὴν βουλευτὴν ἄγνοιαν οἶδεν ἡ θεία γραφὴ ποτὲ μὲν ἄγνοιαν ποτὲ δὲ γνῶσιν ὀνομάζειν· ἄγνοιαν μὲν, ὡς ὅταν λέγῃ "οὔτε ἐμὲ οἶδατε οὔτε τὸν πατέρα μου"· γνῶσιν δὲ, ὡς ὅταν λέγῃ "καὶ ἐμὲ οἶδατε καὶ πόθεν εἰμὶ οἶδατε", ἀντὶ τοῦ "δύνασθε ἀφ' ὧν ἐργάζομαι γνῶναι τῆς τε ὀνομασίας τῆς ἐμῆς καὶ τῶν λόγων μου τὴν ἀλήθειαν"· ψευδὸς γὰρ οὐ δύναται τοιαῦτα ἔργα ποιεῖν. τὸ δὲ ὑπὸ τῶν γεωργῶν γνωρισθῆναι τὸν κληρονόμον, καθὸ ἐθεάσαντο αὐτὸν ὑπὲρ πάντα εἶναι ἄνθρωπον ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆς, τοῖς ἔργοις οἷς ἐποίει καὶ τῇ κλήσει τοῦ υἱοῦ κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς παραβολῆς. ὅτι δὲ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸν ἀνίστησιν αὐτὸν ὁ θεὸς ἐκ τῶν νεκρῶν εἰς ἀθάνατον ζωὴν, καὶ τίθησιν αὐτὸν κληρονόμον, οὐκ ἔγνωσαν· οὔτε γὰρ ἢ ὑποτύπωσις τῆς παραβολῆς εἶχε τούτου τὴν ἔμφασιν. κατὰ ταύτην οὖν τὴν ἄγνοιαν εἶπεν ὁ σωτὴρ· "πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν". ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος· "εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν".

PNΖ'. Ἐρώτησις. Εἰ μόνος ὁ Χριστὸς τὸν θεῖον νόμον ἀκριβῶς ἐξετέλεσε, πῶς ἐπορεύοντο ἐν τῷ νόμῳ ἄμεμπτοι ὁ τε Ζαχαρίας 145 καὶ ἡ Ἑλισάβετ, περὶ ὧν ταῦτα ὁ Λουκᾶς ἐμαρτύρησε, καὶ ὁ Παῦλος δὲ "κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου γενόμενος ἄμεμπτος"; Ἀπόκρισις. Ἄλλο τὸ ἄμεμπτον καὶ ἄλλο τὸ ἀναμάρτητον· ὁ μὲν γὰρ ἀναμάρτητος ἐκ παντὸς καὶ ἄμεμπτος, οὐκ ἔτι δὲ ὁ ἄμεμπτος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀναμάρτητός ἐστιν· ὁ γὰρ ἀμαρτάνων παρὰ τὸν νόμον συγγνωστὴν ἀμαρτίαν τῇ προσαγωγῇ τῶν θυσιῶν καὶ τῇ ἐξαγορεύσει τοῦ πταίσματος λαβὼν τὴν ἄφεσιν γίνεται καθαρὸς καὶ ἄμεμπτος "κατὰ τὴν ἐκ νόμου δικαιοσύνην". ὁ δὲ Χριστὸς, ἅτε ἀναμάρτητος ὢν καὶ οὐδαμῶς παραβὰς τὸν νόμον, οὔτε διεπράξατό τι διορθώσεως δεόμενον· ἐδέξατο δὲ καὶ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην καὶ ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα πληρῶση πᾶσαν δικαιοσύνην, ἣν ὁ Παῦλος πρὸ τοῦ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ οὕτω ἦν δεξιόμενος, ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐδίωξε τὴν ἐκκλησίαν. διὰ τοῦτο οὖν ὁ Χριστὸς μόνος λέγεται ἀναμάρτητος εἶναι.

PNΗ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὁ ἄγγελος τοῦ ἀνθρώπου ἀνώτερος καὶ θεοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἢ γραφὴ ὀνομάζει, πῶς οὐχ ἀρμόττει καὶ τοὺς ἀγγέλους θεοὺς παρ' ἡμῶν ὀνομάζεσθαι; Ἀπόκρισις. Τῶν ἀγγέλων ὅσοι ἐν τάξει θεοῦ ὤφθησαν ἢ ἐλάλησαν τοῖς ἀνθρώποις, ἐσχῆκασιν καὶ αὐτοὶ τοῦ θεοῦ τὴν κλῆσιν, ὡς ὁ λαλήσας τῷ Ἰακώβ καὶ τῷ Μωσεῖ· ἐκλήθησαν δὲ καὶ οἱ ἄνθρωποι θεοί· ἑκατέρους δὲ διὰ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτοῖς χρεῖαν ἐδόθη τοῦ θεοῦ ἡ τάξις καὶ ἡ προσηγορία. πληρωθείσης δὲ τῆς χρεῖας παύονται τοῦ καλεῖσθαι θεοὶ οἱ χρεῖας τινὸς ἔνε κεν εἰληφότες τοῦ θεοῦ τὴν κλῆσιν· ὅτε μὲν γὰρ ἐνεχείρισε τῷ ἄγγέλῳ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ λαοῦ, ἔφασκε τῷ Μωσεῖ περὶ αὐτοῦ· "μὴ ἀπειθήσῃς αὐτῷ, ὅτι ὄνομά μου κεῖται ἐπ' αὐτόν". ὅτε δὲ ἐνεχείρισε τοῖς ἄρχουσι τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ, φησὶ πρὸς αὐτούς· "δικαίαν κρίσιν κρίνατε, ὅτι κρίσις τοῦ θεοῦ ἐστίν". καὶ πάλιν 146 "ἐγὼ εἶπον θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες" πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἔλεγεν, ἀντὶ τοῦ "δέδωκα ὑμῖν τὴν τιμὴν τὴν ἐμὴν καὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν κλῆσιν. ὡς οὖν ἐμοῦ κρίνοντος, οὕτως κρίνατε τὸν λαόν".

PNΘ'. Ἐρώτησις. Εἰ ὑπερاناβέβηκε μὲν τὸ θεός, ὑποβέβηκε δὲ τὸ ἄνθρωπος, πῶς οὐκ ἀτάκτως ὁ ἄνθρωπος θεὸς προσηγόρευται; Ἀπόκρισις. Αὕτη ἡ ἐρώτησις οὔτε χριστιανῶ ἀρμόζει, οὔτε Ἑλληνι· καθ' ἑκάτερον δὲ εἰς τοὺς ὑποβεβηκότας μετενή νεκταὶ τοῦ ὑπεραναβεβηκότος ἢ κλήσις κατὰ τὴν ἐκάστου δόξαν. οὐ χρὴ δὲ ἐκ τῶν ὁμολογουμένων κατασκευάζειν τὴν ἀπορίαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀμφιβόλων.

PE'. Ἐρώτησις. Εἰ δι' ὧν ἡ σὰρξ, διὰ τούτων καὶ τὸ αἷμα συνίσταται, διατὶ τὴν μὲν βρῶσιν τῆς τῶν ζώων σαρκὸς ὁ θεὸς ἐπιτρέπει, τὴν δὲ σὺν τῷ αἵματι ἀπαγορεύει μετάληψιν, "πλὴν κρέας" λέγων "ἐν αἵματι μὴ φάγεσθε"; Ἀπόκρισις. Ἴνα καὶ ἐν τούτῳ χωρίῳ ἡμᾶς ὁ θεὸς τῆς τῶν θηρίων ὁμοιότητος, τῶν σὺν τῇ βρώσει τῆς σαρκὸς λαπτόντων καὶ τὸ αἷμα ὧν τὰς σάρκας ἐσθίουσι.

PEΑ'. Ἐρώτησις. "Καιρὸς τοῦ λαλῆσαι καὶ καιρὸς τοῦ σιγῆσαι" φησὶν ὁ Σολομών· ἐγὼ δέ, ὄρων ἐμαυτὸν ἔξω καὶ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν λόγων φερόμενον, ὅμως ἐν ἔτι τοῖς ζητήμασι προσενείρας τοῦ ἐπερωτᾶν καταπαύσω. τὸ δὲ ἐστίν, εἰ ὁ θεὸς ἐπὶ τῶν ἀληθῆ τὴν ἐκβασιν ἐσχηκότων καὶ διὰ τῶν παρ' Ἑλλήσι μάντεων τὸ μέλλον ἔσσεσθαι προεμήνυσεν, ἠνίκα Ἑλληνες πρὸς Ἑλληνας διεμάχοντο, πολλάκις κατὰ χρησμόν πράξαντες τι ὧν ἡ θεία γραφὴ τὴν 147 πρᾶξιν ἀπηγόρευσε, τῶν ἐν τῇ ἰζ' πεύσει κειμένων δεινῶν ἀπηλλάγησαν; οἷον ἐπὶ μὲν πολέμου, ὡς ὅταν οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἄρδην μὲν καταστρέφειν τὴν προρρηθεῖσαν ἡμέλλον πόλιν, μαντευσάμενου δὲ Τειρεσίου ὁ Μενοικεὺς κατὰ τὸ δοκοῦν τῇ μαντεία ἑαυτὸν ἐτοίμως κατέσφαξεν, καὶ οὕτως κατὰ τὴν πρόρρησιν τῆς μαντείας ἢ μὲν πόλις ἐσώθη, οἱ δὲ πολέμιοι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει ἀνηρέθησαν. καὶ τοῦτο μὲν περὶ τῶν ἐν πολέμοις τροπαίων ἐν ἐκ πολλῶν ἡμῖν εἴρηται. Ἀπόκρισις. Ὁ πρὸς τὴν λύσιν τῶν

ζητουμένων ὀρμώμενος πρῶτον ὀφείλει θεῖναι τὰ ὀμολογούμενα, εἴθ' οὕτως ἐξ αὐτῶν ποιήσασθαι τῶν ὀμολογούμενων τὴν λύσιν. ἔστι δὲ τῶν ὀμολογούμενων τὸ ἓνα εἶναι θεὸν δημιουργόν τε καὶ προνοητὴν τοῦ κόσμου παντός, ὃν καταγγέλλουσιν αἱ θεῖαι τῶν χριστιανῶν γραφαὶ λόγοις θεαῖς δυνάμεσι μεμαρτυρημένοις, παρ' οὗ ἔστι τῶν μελλόντων ἢ τε πρόγνωσις καὶ ἢ πρόρρησις καὶ ἢ ἔκβασις. ἐκβάλλουσι δὲ αἱ γραφαὶ αἱ τοῦτον καταγγέλλουσαι τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς τοῦ εἶναι θεοῦς. "εἰ ἀλλάξουσι" φασὶ "τὰ ἔθνη τοὺς θεοὺς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί". ὧν δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ θεοὶ θεοί, τούτων οὐδὲ οἱ μάντιες εἰσὶν ἀληθείας προφήται, οὐδὲ ἡ δι' αὐτῶν πρόρρησις ἀναπόδραστόν τε καὶ ἀψευδῆ ἔχει τὴν ἔκβασιν· εἰσὶ γὰρ ὡσπερ μακρὰν τῆς ἀληθινῆς θεότητος, οὕτως καὶ τῆς τῶν μελλόντων προγνώσεως· ὅτι δὲ καὶ ἐν τῇ μάχῃ τῶν Ἑλλήνων πρὸς Ἑλληνας, τῶν πολυτρόπως, μάλιστα ἐν τοῖς πολέμοις, ταῖς μαντείαις χρησαμένων, ὁ τῆς ἀληθείας τῶν χριστιανῶν θεὸς τὴν ἰδίαν ἔστησε βούλησιν, μαρτυρεῖ ἡ μάχη Ἀλεξάνδρου καὶ Δαρείου, τοῦ μὲν κρατύνας τὰς μαντείας, τοῦ δὲ καταργήσας. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τοῦ Ἀσσυρίου ἡ μάχη, ἣν ἔσχε πρὸς τὰ ἄλλα πολλὰ ἑλληνικὰ ἔθνη· ὃν ὁ θεὸς 148 ράβδον τῆς ὀργῆς καὶ πρίονα ὠνόμασε, ποτὲ μὲν λέγων "ἰδοὺ ὁ Ἀσσύριος ράβδος ἐστὶ τῆς ὀργῆς μου· ἐπὶ ἔθνος ἀμαρτωλὸν ἀποστελῶ αὐτόν". ποτὲ δὲ λέγων περὶ αὐτοῦ· "μὴ ὑψοῦται πρίων ἄνευ τοῦ ἔλκοντος αὐτόν"; καίτοι νομίσας ὁ Ἀσσύριος, ὅτι κατὰ τὰς ἐπιτυχίας τῶν χρησμῶν, οὓς εἴληφε παρὰ τῶν θεῶν αὐτοῦ διὰ τῶν μάντεων, πρίζει καὶ πατάσσει τὰ ἑλληνικὰ ἔθνη, τὰ ὀμοίως αὐτῷ τῇ πεποιθήσει τῶν χρησμῶν συμβεβληκότα αὐτῷ εἰς πόλεμον καὶ ἀποτετυχηκότα τῆς διὰ τῶν χρησμῶν ἐλπίδος, τοῦ θεοῦ συγχωρήσαντος ἐπιτυχεῖν μὲν τὸν Ἀσσύριον τῶν χρησμῶν, ἀποτυχεῖν δὲ τὰ ἔθνη· περὶ ὧν ὁ μὲν θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου φησὶν "ἀνῆκα τὴν χεῖρά μου καὶ ἐξηράνθησαν", ὁ δὲ Ἀσσύριος φησὶν "μὴ ἐρρύσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν τὴν γῆν αὐτῶν ἐκ τῆς χειρὸς μου, ὅτι ῥύσεται κύριος τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ τῆς χειρὸς μου"; κατὰ δὲ τοὺς χρησμούς, οὓς ἐδέξατο ὁ Ἀσσύριος παρὰ τῶν μάντεων, τοιαύτας ἐφθέγγετο φωνὰς καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν καὶ κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τοῦ θεοῦ συγχωρήσαντος ἐπέτυχεν ὁ Ἀσσύριος τῶν χρησμῶν κατὰ τῶν ἐθνῶν· κατὰ δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπέτυχε τῶν χρησμῶν, τοῦ θεοῦ μὴ συγχωρήσαντος. πῶς οὖν ἀπέτυχον τῆς μαντείας οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ ἄρδην ἀπολέσαι τὴν πόλιν; ἢ γὰρ ἀποτυχία τῆς μαντείας ἔλεγχος γίνεται τῆς ἀσθενείας τοῦ θεοῦ, τοῦ διὰ τῆς μαντείας προμηνύσαντος τὰ ἀνέκβητα. καὶ εἰ κατὰ τὴν ἀψευδῆ τοῦ σωτῆρος φωνῆν χωρὶς θεοῦ στρουθίον "οὐ πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς", πολλῶν μᾶλλον ἔθνος ὅλον, πόλις ὅλη, οὐκ ἂν ἀπόλλυτο, μὴ τοῦ θεοῦ συγχωρήσαντος. ὅτι δὲ πᾶν ἔθνος ἑλληνικὸν ὑπὸ ἔθνοισι ἑλληνικοῦ ἀπολλύμενον ὑπὸ τῆς ράβδου καὶ πρίονος, τῆς ὀργῆς 149 τοῦ θεοῦ, ἀπόλλυται, φανερόν καθέστηκεν ἐκ τῶν περὶ Ἀσσυρίων εἰρημένων. ἔτι δέ, εἰ τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρὰ τοῦ μάντεως Τειρεσίου εἰρημένα παντάπασιν ἔστι καταγέλαστα, πῶς ἐνδέχεται τὰ δι' αὐτοῦ λεχθέντα εἶναι ἀληθῆ; φασὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ ἄνδρα καὶ γυναῖκα αὐτὸν γεγονέναι καὶ ἀμφοτέρων ἔχειν τὰς πλάσεις, καὶ πολλὰς μάχας τῶν ἐθνῶν διαλύσαντα*. καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἢ μὲν Ἥρα χολωθεῖσα αὐτῷ ἐπήρωσεν αὐτόν, ὁ δὲ Ζεὺς εἰς παραμυθίαν τῆς πηρώσεως αὐτοῦ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὴν μαντικὴν. ἀλλ' εἰ ἀλλότρια πίστεως ὑπάρχει τὰ περὶ αὐτοῦ μυθεύμενα, πῶς ἐνδέχεται ἀληθῆ εἶναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ μαντεύμενα; ἔτι δὲ εἰ, καθὼς φασιν Ἑλληνας, τὰ ὑπὸ τῶν Μοιρῶν ἐπικλωθόμενα ἀδύνατόν ἐστιν ἀνακλωθῆναι, πῶς οὐκ εἰσὶν ἄνω φελεῖς αἱ μαντεῖαι τοῖς χρωμένοις αὐταῖς, τῶν Μοιρῶν ἐπὶ τὸ ἀναπόδραστον τέλος ἀναγκαίως ἀγουσῶν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπικλωθόμενα; ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς οὐκ εἰσὶ ψευδεῖς αἱ τε Μοῖραι καὶ αἱ μαντεῖαι ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρούμεναι; πῶς δὲ οὐκ ἔστιν ὁ Μενοικεὺς μάτην κατασφάξας ἑαυτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν τῇ μαντείᾳ, τῆς αἰτίας τοῦ ἀναιρεῖσθαι μὲν τοὺς πολεμίους, σῶζεσθαι δὲ τὴν

πόλιν, μὴ ἐκ τοῦ δαίμονος τοῦ διὰ μάντεως χρηματίσαντος ὑπαρχούσης, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου τοῦ κόσμου συγχωρήσεως; οὐκοῦν ἔχεις τῶν ζητημάτων τὰς λύσεις, κατὰ μὲν τὸ τῆς διανοίας ἡμῶν ἐφικτὸν ἀνελλιπεῖς, σκιὰν δὲ ὥσπερ καὶ εἰκόνα τυγχανούσας τῆς ἀληθείας· εἰ γὰρ ὁ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδώς, ὁ τῶν ἀρρήτων μυστηρίων θεατής, Παῦλος ὁ ἀπόστολος, ἐκ μέρους γινώσκει καὶ ἐκ μέρους προφητεύει, τί θαυμαστὸν εἰ ἡμᾶς τοὺς πολὺ τῆς ἐκείνου ἀρετῆς τε καὶ πολιτείας ἀποδέοντας 150 κατόπιν δεήσοι τῆς ἀληθείας ὀφθῆναι; διόπερ ἐνταῦθα τὸν λόγον σφραγίσαντες, μόνη τῇ ἀκαταλήπτῳ τριάδι πάντων ἀκριβῆ τὴν γνῶσιν κεκτῆσθαι συγχωρήσωμεν, αἰτούμενοι τῶν παρ' αὐτῆς ἡμῖν ἐπηγγελμένων αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.